

BEGROTING 2018

Foto's op de omslag: Linksboven: Station Europark
 Linksonder: Zuidelijke Ringweg Groningen
 Rechts: Vaarrecreatie binnenstad Groningen

Fotograaf: FZ-fotograaf

Inhoudsopgave

Inleiding en leeswijzer.....	5
Deel 1 Begroting in één oogopslag.....	9
Deel 2 Programmaplan	21
Deel 3 Paragrafen.....	115
Deel 4 Financiële begroting.....	187
Afkortingenlijst.....	225

Inleiding en leeswijzer

Algemeen

Hierbij presenteren wij u de Begroting 2018. In deze begroting hebben wij voor het begrotingsjaar 2018 onze ambities uit ons Collegeakkoord 2015-2019 vertaald in doelen, indicatoren, concrete prestaties en bijbehorende middelen. Dit heeft geleid tot een sluitende Begroting 2018 met de afgesproken ruimte als flexibel budget.

De Voorjaarsnota 2017 diende bij de opstelling van deze begroting als kader. Ten opzichte van die nota hebben zich in financiële zin een beperkt aantal wijzigingen voorgedaan. Het financiële perspectief is vooral omgeven met de onzekerheid vanwege de financiële gevolgen van het regeerakkoord van het nog aan te treden nieuwe kabinet. Met betrekking tot het financieel perspectief blijft dan ook gelden dat behoudend omgegaan dient te worden met nieuwe begrotingswensen die een structureel beroep doen op de financiële ruimte.

Wij hebben in het Programmaplan van deze begroting de in de Voorjaarsnota 2017 genoemde prioriteiten uitgewerkt in verschillende prestaties. Door in de begroting hierop het accent te leggen, willen wij duidelijk maken waar wij als college in 2018 op in willen zetten. Dit neemt niet weg dat wij onze reguliere activiteiten niet belangrijk vinden. We noemen ze echter niet óf in beperkte mate omdat ze specifiek zijn voor 2018.

Na vaststelling van deze begroting door uw Staten gaan wij over tot de uitvoering ervan. Gedurende het jaar informeren wij u via de P&C-cyclus over eventuele afwijkingen.

Digitale versie begroting

De begroting is via onze website <http://www.provinciegroningen.nl/bestuur/financien/begroting/> te downloaden.

We sluiten deze inleiding af met een leeswijzer.

De begroting is opgebouwd uit vier delen, aangevuld met een bijlagenboek.

Deel 1 Begroting in één oogopslag

Dit deel bevat een infographic en een financiële samenvatting van de begroting. Zo krijgt u bijvoorbeeld met enkele tabellen snel inzicht in de besteding en herkomst van de middelen.

Deel 2 Programmaplan

Het BBV schrijft voor dat in het Programmaplan, per beleidsprogramma expliciet wordt ingegaan op de beoogde maatschappelijke effecten en de wijze waarop wordt getracht deze te bereiken. Dit voorschrift hebben wij uitgewerkt binnen de acht programma's in deel 2 van de begroting.

De programma-indeling naar de acht programma's en 21 deelprogramma's vindt plaats volgens de zeven kerntaken van het Profiel provincies Kompas 2020 ([voordracht nr. 22/2016](#)).

Bij de uitwerking van de begroting hebben wij onderscheid gemaakt in de drie verplicht toe te passen W-vragen: Wat willen we bereiken, Wat gaan we daarvoor doen en Wat mag het kosten. Wij hebben deze W-vragen in deel 2 weergegeven in termen van Beleidsdoelen (veelal meerjarig), Prestaties¹ (veelal jaargebonden) en Lasten/Baten² (jaargebonden).

Verder bestaat ieder beleidsprogramma uit:

- Een inleiding waarin we de koppeling leggen met de voorjaarsnota. De uitwerking van die koppeling doen we onder het kopje 'Prestaties';
- Een opsomming van de vastgestelde beleidskaders met daarbij het jaar van het volgend afweegmoment. We nemen deze informatie hier op omdat deze beleidskaders aan de basis van de doelenboom en de uitgewerkte begrotingsvoorstellen staan;
- De doelenboom waarvan we de inhoud verder uitwerken bij de deelprogramma's. De middelen sluiten aan op de lasten en baten per programma (voor meer informatie over dit instrument verwijzen wij naar [voordracht nr. 82/2015](#));
- Indicatoren met streefwaarden per deelprogramma. Vanaf 2018 zijn door het Rijk 11 indicatoren verplicht gesteld. Hiervan zijn de landelijke waarden vaak alleen over 2015 bekend;
- Een toelichting op de lasten en baten.

Deel 3 Paragrafen

De voorgeschreven zeven paragrafen in deel 3 zijn nadere toelichtingen op onderwerpen die van wezenlijk belang zijn voor het inzicht in de financiële positie.

Deel 4 Financiële begroting

Het BBV schrijft voor dat de financiële begroting bestaat uit twee onderdelen: de uiteenzetting van de financiële positie en het overzicht van de baten en lasten. Dit overzicht vervult een functie bij de autorisatie van de baten en lasten en dient daarom integraal te zijn, dat wil zeggen moet alle baten en lasten zoals opgenomen in het Programmaplan bevatten.

Bijlagen

De bijlagen bij de begroting hebben we opgenomen in een apart bijlagenboek.

¹ Bij de uitwerking van de prestaties kiezen wij er bewust voor om geen complete opsomming te geven van alle - veelal reguliere - activiteiten binnen het deelprogramma. Wij kiezen ervoor om aan te sluiten op de prioriteiten uit de voorjaarsnota. Buiten de werkzaamheden in het kader van deze prioriteiten nemen we de overige werkzaamheden alleen op indien zij een relatie hebben met het Collegeakkoord en/of als deze werkzaamheden specifiek zijn voor 2018.

² Door afronding in duizendtallen, kunnen kleine afrondingsverschillen ontstaan in en tussen de verschillende tabellen.

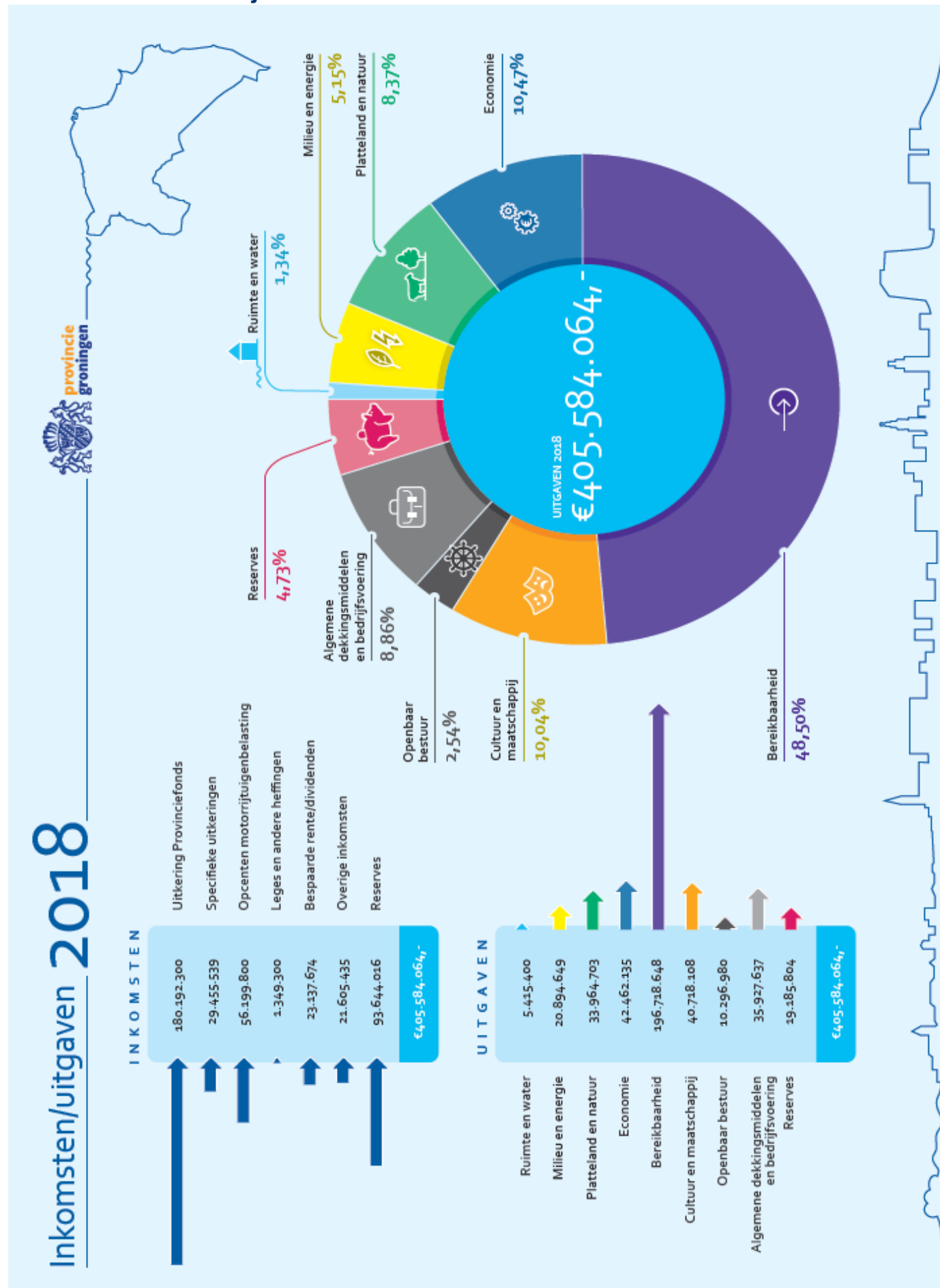
Deel 1

Begroting in één oogopslag

1. Beleidsaccenten 2018-2021

2. Financiële hoofdlijnen

2.1. Algemeen

De financiën van de provincie komen op een aantal momenten in het jaar uitgebreid aan de orde. In het voorjaar komt allereerst de rekening aan bod. Daarin geven wij een verantwoording van het in het voorgaande jaar uitgevoerde beleid en de daarvoor gepleegde inzet van financiële middelen. Daarop volgend presenteren wij de voorjaarsnota waarin het financiële kader voor de komende jaren wordt geschetst en op hoofdlijnen voorstellen worden gedaan voor het in de komende jaren uit te voeren beleid. In het najaar volgt eerst de najaarsnota, die met name is gericht op de afwijkingen in de uitvoering van de lopende begroting, en daarna de begroting voor het komende jaar. Hierin is het totaal aan inkomsten en uitgaven voor het komende jaar vastgelegd en wordt een nadere uitwerking gegeven aan de in de voorjaarsnota voorgestelde hoofdlijnen van beleid.

2.2. Middelen en bestedingen 2018 provincie Groningen

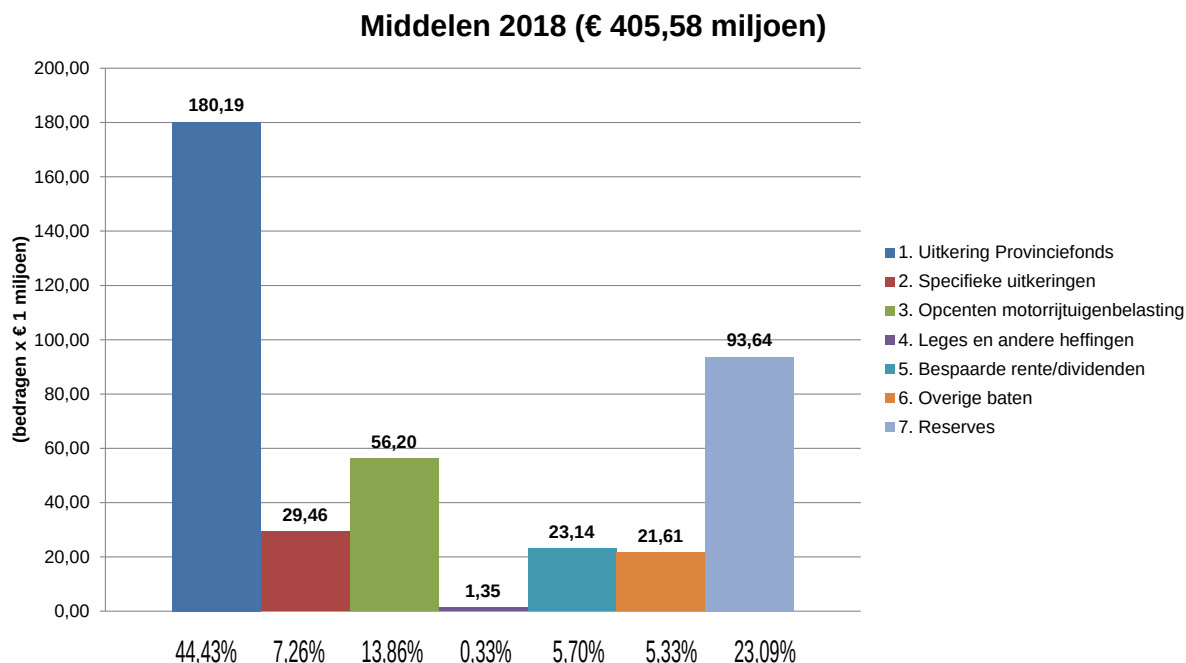
In dit eerste deel van de begroting laten wij de herkomst van onze middelen in 2018 zien en geven wij aan hoe wij deze middelen over de verschillende programma's willen verdelen. De basis daarvoor is gelegd in de Voorjaarsnota 2017 en de Najaarsnota 2017. De wijzigingen die het gevolg zijn van de Septembercirculaire 2017 voor het Provinciefonds hebben wij hierbij aanvullend meegenomen.

2.2.1. Middelen 2018

De middelen van de provincie (in 2018 in totaal circa € 406 miljoen) komen voor een belangrijk deel van het Rijk (in 2018 naar verwachting circa 52%). Het gaat daarbij om de uitkering uit het Provinciefonds en de rijksbijdragen ten behoeve van specifieke taken, de zogenaamde specifieke uitkeringen.

Voor de inkomsten van de provincie kan de volgende onderverdeling worden gehanteerd:

1. Uitkering Provinciefonds;
2. Specifieke uitkeringen;
3. Provinciale belastingen;
4. Leges en andere heffingen;
5. Bespaarde rente/dividenden;
6. Overige inkomsten;
7. Reserves.

Hierna lichten wij deze verschillende middelen toe.

1. Uitkering Provinciefonds (€ 180,19 miljoen, aandeel 44,43%)

De uitkeringen uit dit fonds zijn in principe vrij besteedbaar. De verdeling van de middelen uit dit fonds over de provincies vindt plaats op basis van een wettelijke vastgestelde verdeelsleutel. Die verdeelsleutel is reeds enige malen gewijzigd. Deze is met ingang van 2017 opnieuw gewijzigd. Bij de verdeling van de middelen speelt de factor inwonertallen nog steeds een belangrijke rol. Omdat onze provincie relatief weinig inwoners heeft, is het niet verwonderlijk dat onze provincie een niet al te groot aandeel in de totale uitkering uit het Provinciefonds heeft.

In onderstaande tabel geven wij een samenvatting van de voor 2018 geraamde opbouw van het Provinciefonds en het aandeel van de provincie Groningen daarin.

Tabel 1. Opbouw uitkering 2018 Provinciefonds

Omschrijving	2018	
	landelijk	Groningen
Algemene uitkering	1.999,91	148,14
Decentralisatie-uitkeringen	175,75	32,05
Totaal	2.175,65	180,19

Bedragen x € 1 miljoen

Via het onderdeel Decentralisatie-uitkeringen worden in 2018 de uitkeringen ten behoeve van projecten verkeer en vervoer, bodemsanering, monumentenzorg en RSP-REP beschikbaar gesteld.

2. Specifieke uitkeringen (€ 29,46 miljoen, aandeel 7,26%)

Specifieke uitkeringen, ook wel doeluitkeringen genoemd, worden door de rijksoverheid verstrekt ter (gedeeltelijke) bekostiging van de aan provincies en gemeenten opgelegde taken.

Activiteiten waar in 2018 specifieke uitkeringen voor worden ontvangen zijn:

- Planstudies wegenprojecten (€ 0,05 miljoen);
- Beheer en onderhoud Noord-Willemskanaal (€ 0,42 miljoen);
- RSP-projecten (€ 24,07 miljoen)
- Diensten voor derden - beheer en onderhoud hoofdkanalen (€ 4,91 miljoen).

Het aandeel van de specifieke uitkeringen is vanaf 2016 een stuk lager dan in de voorgaande jaren omdat met ingang van 2016 de Brede Doeluitkering Verkeer en vervoer is overgeheveld naar het Provinciefonds.

3. Provinciale belastingen (€ 56,20 miljoen, aandeel 13,86%)

De provincies hebben al sinds 1981 de mogelijkheid opcenten te heffen op de hoofdsom van de motorrijtuigenbelasting. De provincies mogen per 1 januari 2017 maximaal 111,0 opcenten heffen. De provincie Groningen heft momenteel 88,6 opcenten. Dat aantal stijgt per 1 januari 2018 naar 89,3. Per 1 januari 2018 zal het maximum aantal te heffen opcenten naar verwachting worden verhoogd naar 111,9.

Met het voorgestelde tarief van 89,3 opcenten per 1 januari 2018 zullen wij waarschijnlijk een derde plaats innemen op de ranglijst (zie deel 2: tabel 8.3 in paragraaf 8.4.2.1) van de duurste provincies van Nederland, na de provincies Drenthe en Zuid Holland.

Onder deze heffing vallen per 1 januari 2018 naar verwachting zo'n 270.700 personenauto's en circa 27.800 motoren. Een deel daarvan zal vrijgesteld zijn van de heffing (circa 17.700 personenauto's en 7.900 motoren) en een klein deel (circa 4.300) zal 25% van het tarief betalen. Voor personenauto's, die het volledige tarief betalen, varieert de heffing in 2017 (uitgaande van 89,3 opcenten) tussen circa € 52 en circa € 830 per jaar (naar rato van het gewicht van het voertuig).

Zou onze provincie in 2018 het maximum aantal opcenten heffen dan betekent dat in 2018 een meerinkomst van circa € 14,23 miljoen.

4. Leges en andere heffingen (€ 1,35 miljoen, aandeel 0,33%)

De opbrengst van leges en andere heffingen is in vergelijking met de omvang van de andere inkomstenbronnen van de provincie relatief klein. Het gaat hier bijvoorbeeld om de leges in het kader van de Ontgrondingenwet, de leges Wabo, de grondwaterheffing, haven- en kadegelden en dergelijke.

5. Bespaarde rente/dividenden (€ 23,14 miljoen, aandeel 5,70%)

Betreft onder andere het rentevoordeel wegens aanwending van het eigen vermogen, renteopbrengsten van uitgezette gelden en verstrekte leningen (waaronder de brugleningen Enexis), dividenduitkering wegens deelneming in het aandelenkapitaal van de BNG en Enexis.

6. Overige inkomsten (€ 21,61 miljoen, aandeel 5,33%)

Deze groep bestaat uit een diversiteit aan inkomsten. Het betreft onder andere bijdragen van derden wegens door de provincie te verrichten werkzaamheden, projectbijdragen van andere overheden, beschikkingen over voorzieningen ter afdekking van bepaalde provinciale uitgaven.

7. Reserves (€ 93,64 miljoen, aandeel 23,09%)

Een deel van de uitgaven wordt bekostigd uit reserves. Deze reserves zijn geoormerkt voor bestedingen op bepaalde beleidsterreinen en bevatten middelen, die in de loop der tijd voor deze uitgaven apart zijn dan wel worden gezet. Voorbeelden zijn de rentebaten brugleningen en het dividend van Enexis, die worden toegevoegd aan de reserve MIT (zie onderdeel bespaarde rente/dividenden) en die worden gereserveerd voor onder meer uitgaven met betrekking tot infrastructurele werken, zoals aanleg en reconstructie van wegen.

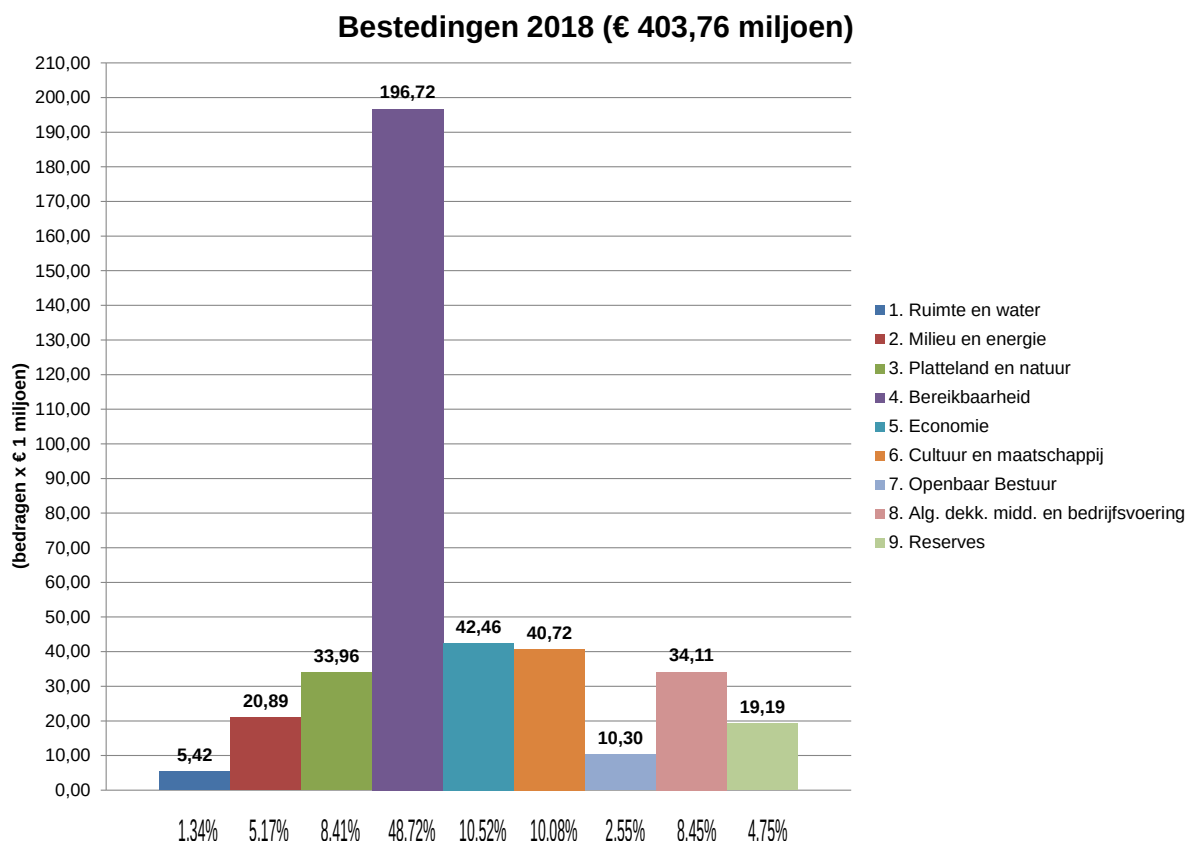
In deel 2 van de Begroting 2018 (programma 8. Algemene dekkingsmiddelen en bedrijfsvoering, paragraaf 8.4.2.8) geven wij een verbijzondering van de in 2018 geraamde onttrekkingen aan de reserves.

2.2.2. Bestedingen 2018

2.2.2.1. Bestedingen 2018 per programma

De bestedingen van de provincie kunnen op vele manieren worden gerubriceerd. Gebruikelijk is een indeling naar programma's, zoals deze in begroting en rekening worden onderscheiden. In begroting en rekening worden sinds 2017 de volgende programma's onderscheiden, namelijk:

1. Ruimte en water
2. Milieu en energie
3. Platteland en natuur
4. Bereikbaarheid
5. Economie
6. Cultuur en maatschappij
7. Openbaar Bestuur
8. Algemene dekkingsmiddelen en bedrijfsvoering
9. (storting in) Reserves

In 2018 zullen de provinciale lasten van de programma's en de bijdragen aan de reserves naar verwachting in totaal circa € 404 miljoen bedragen. Ongeveer 49% (circa € 197 miljoen) daarvan wordt in 2018 besteed op het gebied van verkeer en vervoer. Het gaat daarbij dan met name om het beheer en onderhoud van wegen en waterwegen, bijdragen in de kosten van infrastructurele werken en exploitatiebijdragen Openbaar vervoer.

2.2.2.2. Bestedingen 2018 per categorie

De lasten van in totaal € 403,76 miljoen bestaan uit de volgende categorieën:

- personeelskosten (exclusief personele kosten m.b.t. investeringswerken)	€ 56,61 miljoen
- overige apparaatskosten (kosten gebouwen, inrichting en apparatuur; exclusief investeringswerken)	" 17,30 miljoen
- programmakosten (goederen en diensten, subsidies, projectbijdragen)	" 305,76 miljoen
- kapitaallasten (rente en afschrijvingen)	" 4,90 miljoen
- stortingen in reserves	" 19,19 miljoen

De personeelskosten inclusief investeringswerken (aanleg wegen en waterwegen) bedragen in 2018 in totaal circa € 57,61 miljoen. Dit bedrag kan voor circa € 2,15 miljoen worden toegerekend aan de investeringen in wegen en waterwegen en voor € 55,46 miljoen aan de programma's (exploitatie). Daarnaast zijn er nog personele kosten, die in 2018 nog niet in de verdeling van de apparaatskosten zijn meegenomen. Daarbij gaat het om een bedrag van circa € 1,15 miljoen. Daarmee komt het totaal van de aan de programma's toegerekende personele kosten (€ 55,46 miljoen) en de nog niet verdeelde personeelskosten (€ 1,15 miljoen) uit op een bedrag van in totaal € 56,61 miljoen.

In de navolgende tabel hebben wij aangegeven hoe de lasten per kostencategorie in 2018 over de verschillende programma's worden verdeeld.

Op basis van het in 2016 gewijzigde Besluit Begroting en Verantwoording mogen de overheadkosten - als onderdeel van de apparaatskosten - met ingang van 2017 niet meer aan de verschillende programma's worden toegerekend, maar moeten deze in zijn geheel aan één productgroep (Toegerekende overhead) binnen het programma Algemene dekkingsmiddelen en bedrijfsvoering worden toegerekend. Daardoor is het bedrag van de aan dit programma toegerekende apparaatskosten zowel in absolute als in relatieve zin fors.

Tabel 2. Bestedingen 2018 uitgesplitst naar kostencategorieën

Omschrijving	apparatuur- kosten	programma- kosten	kapitaal- lasten	bijdrage aan reserves	Totaal bestedingen 2018
1. Ruimte en water	2.411,5	3.003,9	0,0	0,0	5.415,4
2. Milieu en energie	5.707,9	14.731,7	455,0	0,0	20.894,6
3. Platteland en natuur	3.444,6	30.520,1	0,0	542,7	34.507,4
4. Bereikbaarheid	19.731,0	172.973,9	4.013,8	0,0	196.718,6
5. Economie	2.639,2	39.822,9	0,0	1.500,0	43.962,1
6. Cultuur en maatschappij	2.749,3	37.968,8	0,0	300,0	41.018,1
7. Openbaar bestuur	4.271,3	6.025,7	0,0	0,0	10.297,0
8. Alg. dekk. midd. en bedrijfsvoering	32.954,4	717,1	434,0	16.843,1	50.948,6
Totaal	73.909,1	305.764,2	4.902,8	19.185,8	403.761,9
Waarvan:					
- Personeelskosten	56.605,5				56.605,5
- Materiële apparaatkosten	17.303,6				17.303,6
	<u>73.909,1</u>				<u>73.909,1</u>

Bedragen x € 1.000

In de laatste kolom (Totaal bestedingen 2018) wordt het totaal van de lasten per programma aangegeven. In de volgende paragraaf leggen wij een relatie tussen de bestedingen per programma en de bronnen (middelen) waaruit deze bestedingen in 2018 zullen worden bekostigd.

2.2.3. Relatie tussen middelen 2018 en bestedingen 2018 per programma

In paragraaf 2.2.2 hebben wij aangegeven hoe de geraamde bestedingen per programma in 2018 naar kostencategorieën zijn opgebouwd.

In onderstaand schema laten wij zien tot welk bedrag deze bestedingen zullen worden bekostigd uit inkomsten, die binnen de programma's zelf worden verantwoord, en voor welke bedragen er een beroep op de reserves en op de Algemene middelen (zie laatste kolom) zal worden gedaan.

Tabel 3. Inkomstenbronnen waaruit de bestedingen in 2018 worden bekostigd

Omschrijving	Totaal bestedingen 2018	De bestedingen worden bekostigd uit:								waarvan uit de algemene middelen	
		Inkomsten via eigen programma					Overige inkomsten		Totaal inkomsten		
		Specifieke uitkeringen	Leges	Overige baten	Rentebaten, dividenden (=algemene middelen)	Totaal inkomsten eigen programma	Bijdragen uit reserves	Algemene middelen			Totaal overige inkomsten
1. Ruimte en water	5.415,4	0,0	360,0	191,8	0,0	551,8	0,0	4.863,6	4.863,6	5.415,4	4.863,6
2. Milieu en energie	20.894,6	0,0	671,6	1.276,8	0,0	1.948,4	3.450,4	15.495,8	18.946,2	20.894,6	15.495,8
3. Platteland en natuur	34.507,4	0,0	259,0	0,0	0,0	259,0	3.379,7	30.868,7	34.248,4	34.507,4	30.868,7
4. Bereikbaarheid	196.718,6	29.455,5	58,7	16.540,2	0,0	46.054,5	44.355,6	106.308,6	150.664,2	196.718,6	106.308,6
5. Economie	43.962,1	0,0	0,0	1.007,2	0,0	1.007,2	6.379,8	36.575,1	42.954,9	43.962,1	36.575,1
6. Cultuur en maatschappij	41.018,1	0,0	0,0	854,2	0,0	854,2	10.456,3	29.707,6	40.163,9	41.018,1	29.707,6
7. Openbaar bestuur	10.297,0	0,0	0,0	152,8	0,0	152,8	0,0	10.144,2	10.144,2	10.297,0	10.144,2
8. Alg. dekk. midd. en bedrijfsvoering	50.948,6	0,0	0,0	1.582,4	23.137,7	24.720,1	25.622,2	606,4	26.228,6	50.948,6	23.744,1
Totaal	403.761,9	29.455,5	1.349,3	21.605,4	23.137,7	75.547,9	93.644,0	234.570,0	328.214,0	403.761,9	257.707,6
Nog in te vullen begrotingsruimte 2018	1.822,1					0,0		1.822,1	1.822,1	1.822,1	1.822,1
Totaal, inclusief begrotingsruimte 2018	405.584,1	29.455,5	1.349,3	21.605,4	23.137,7	75.547,9	93.644,0	236.392,1	330.036,1	405.584,1	259.529,8
Waarvan:											
- Provinciefonds											180.192,3
- Opbrengst opcentenheffing m.r.b.											56.199,8
- Rentebaten, dividenden etc.											23.137,7
Totaal algemene middelen											259.529,8

Bedragen x € 1.000

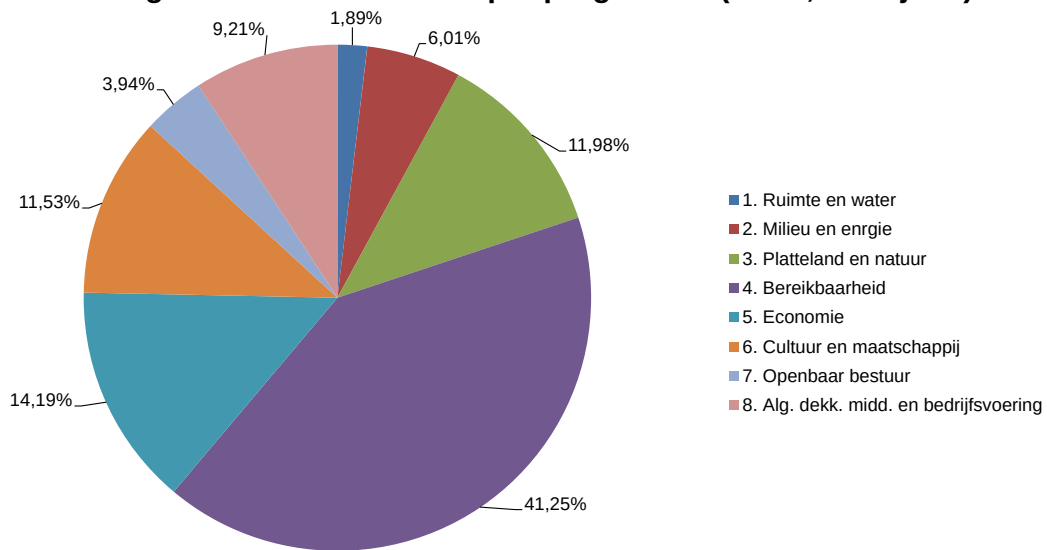
Van de bestedingen 2018 wordt naar verwachting ongeveer 64% bekostigd uit de Algemene middelen.

De Algemene middelen worden gevormd door de inkomsten uit het Provinciefonds, de inkomsten uit de opcentenheffing motorrijtuigenbelasting, rentebaten en dividenden.

Van de Algemene middelen wordt in 2018 het grootste deel ingezet bij het programma Bereikbaarheid namelijk zo'n 41,25%, ofwel circa € 106,31 miljoen. Zie de volgende grafiek.

Een deel van de Algemene middelen (€ 1,82 miljoen) dient als dekking van de in 2018 beschikbare begrotingsruimte. Dit deel is in de volgende grafiek buiten beschouwing gelaten.

Inzet algemene middelen 2018 per programma (€ 257,71 miljoen)

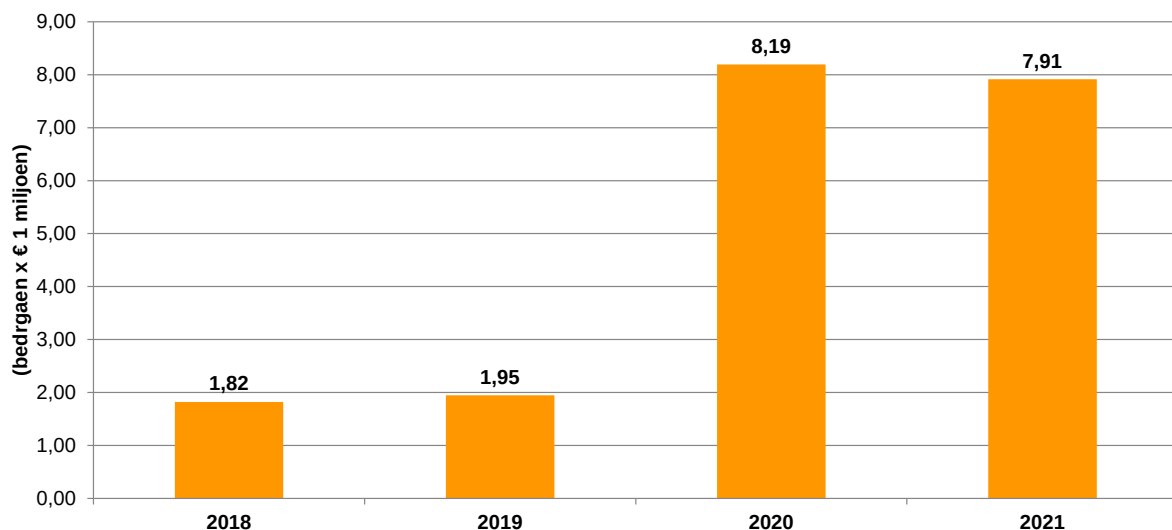
2.2.4. Restant begrotingsruimte 2018-2021

De nog niet ingevulde begrotingsruimte bedraagt in de periode 2018-2021 gemiddeld € 4,97 miljoen per jaar. Vooralsnog gaan we in deze collegeperiode (2015-2019) in ons financieel beleid uit van een flexibel budget van tenminste € 2 miljoen per jaar.

Gelet op de onzekerheden met betrekking tot mogelijke externe ontwikkelingen, met name de financiële gevolgen van het rijksbeleid vanaf 2018, doen wij voorlopig geen nadere voorstellen voor een verdere invulling van de resterende begrotingsruimte 2018-2021.

In de onderstaande grafiek hebben wij het verloop van de nog niet ingevulde begrotingsruimte 2018-2021 in beeld gebracht.

Flexibel budget 2018-2021

2.3. Kerngegevens begroting 2018

Onderstaand geven wij u enkele overzichten van de belangrijkste kerngegevens van onze provincie.

Omschrijving	Waarde
Lengte provinciale wegen (km)	517
Lengte provinciale fietspaden (km)	211
Lengte provinciale vaarwegen (km)	143
Lengte sloten (km)	581
Bermoppervlakte (ha)	1.068
Vaste bruggen, viaducten en tunnels	150
Beweegbare bruggen provinciale vaarwegen	48
Sluizen provinciale vaarwegen	7
Bushaltes	479
Verkeerregelininstallaties (GOP + GVT + VRI)	34
Tunnelgemalen	34
Oppervlakte land (ha) per 1-1-2017	232.392
Oppervlakte water (ha) per 1-1-2017	63.576
Aantal inwoners per 1-1-2017:	583.581
• waarvan jonger dan 20	121.353
• waarvan 20 tot en met 64 jaar	352.645
• waarvan 65 jaar en ouder	109.583
Aantal gemeenten	23
Aantal waterschappen (inclusief Wetterskip Fryslân)	3
<u>Per inwoner in euro's:</u>	
• uitgaven 2018	692
• begrotingsruimte 2018	3
• langlopende leningen per 1-1-2018	0
• reserves en voorzieningen per 1-1-2018	1.534
• uitkering Provinciefonds 2018	309
• opbrengsten opcenten motorrijtuigenbelasting 2018	96

2.4. Samenstelling Provinciale Staten

De zetelverdeling in Provinciale Staten ziet er sinds mei 2015 als volgt uit:

Partij	Zetels
Socialistische Partij (SP)	8
Partij van de Arbeid (PvdA)	6
Christen-Democratisch Appèl (CDA)	5
ChristenUnie (CU)	4
Democraten 66 (D66)	4
Volkspartij voor Vrijheid en Democratie (VVD)	4
GroenLinks (GL)	3
Groninger Belang (GB)	3
Partij voor de Vrijheid (PVV)	3
Partij voor de Dieren (PvdD)	2
Partij voor het Noorden (PvN)	1
Totaal	43

Deel 2

Programmaplan

1. Ruimte en water

1.1 Inleiding

Voor het programma Ruimte en water hebben de volgende onderwerpen prioriteit:

- *Provinciale Retailagenda*
De Retailsector ondergaat op dit moment grote structurele veranderingen. Door nieuwe technologie en demografische, culturele en economische ontwikkelingen veranderen de wensen van de consument. Deze veranderingen leiden enerzijds tot een overschot aan winkelloppervlakte, wat gevolgen heeft voor de leefbaarheid in centra en kleine kernen, en vragen anderzijds om ondernemers die wendbaar en innovatief zijn. Er zullen op regionaal niveau keuzes gemaakt moeten worden om te komen tot toekomstbestendige winkelgebieden. Dit vraagt om regie van de provincie.
De ambitie uit ons Collegeakkoord 2015-2019, de opgave uit de Omgevingsvisie en de op 5 oktober 2016 afgesloten RetailDeal met het Rijk, maken het noodzakelijk om deze problematiek nu aan te pakken. Het hoofddoel van het project is om de met het Rijk gesloten RetailDeal uit te werken in een provinciale Retailagenda gericht op het toekomstbestendig maken van winkelgebieden.

1.2 Beleidskaders bij dit programma

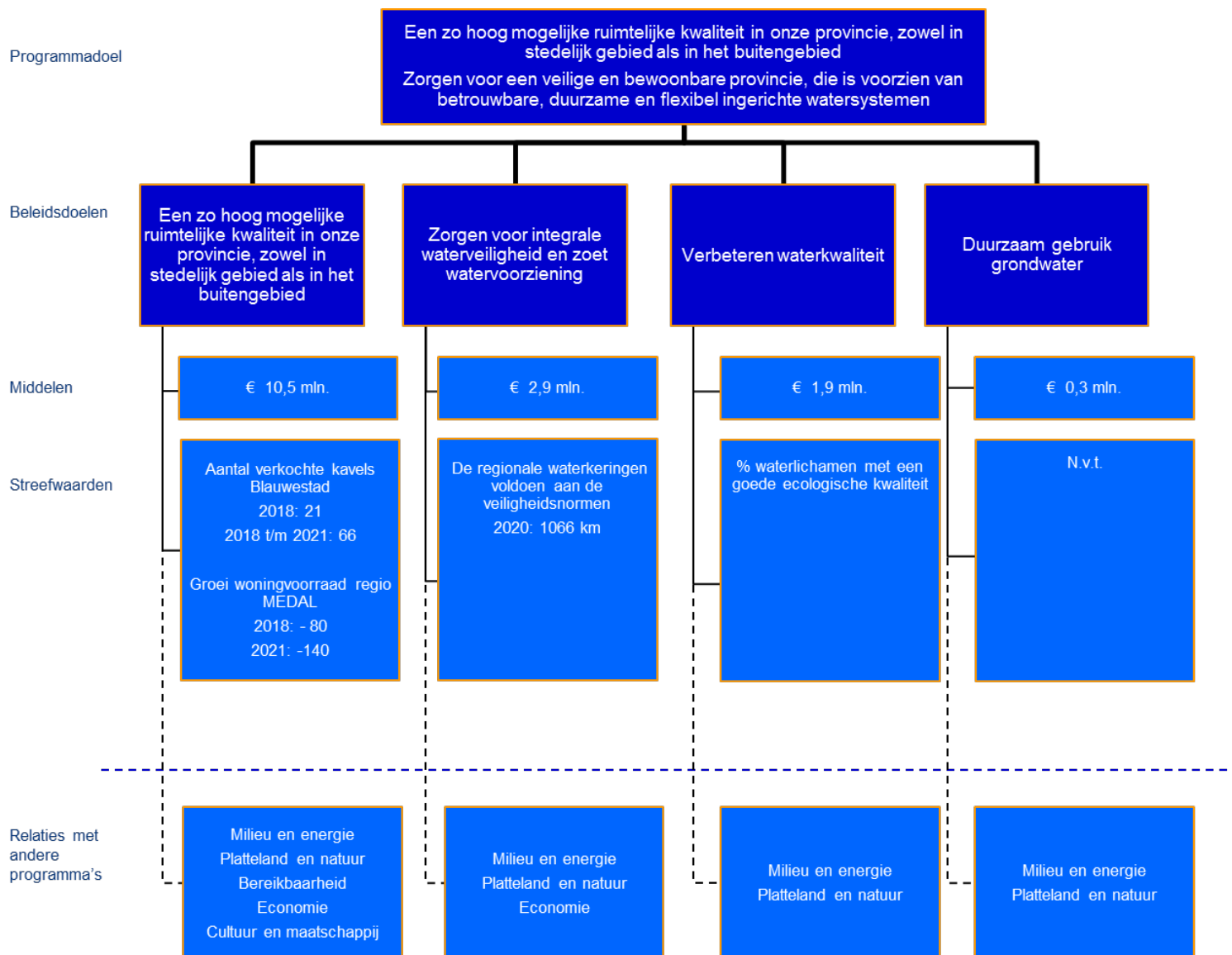
Vigerend beleidskader	Volgend afweegmoment
Omgevingsvisie 2016-2020 en Omgevingsverordening provincie Groningen 2016	2020
Provinciaal beleid bevolkingsdaling	2020
Nationaal Waterplan 2016-2021	2021
Richtlijn Overstromingsrisico's (ROR)	niet bekend
Kaderrichtlijn Water (KRW)	niet bekend
Beleidsnota Drinkwater	niet bekend
Kader toezicht op de waterschappen in de provincie Groningen	niet bekend

1.3 Doelenboom

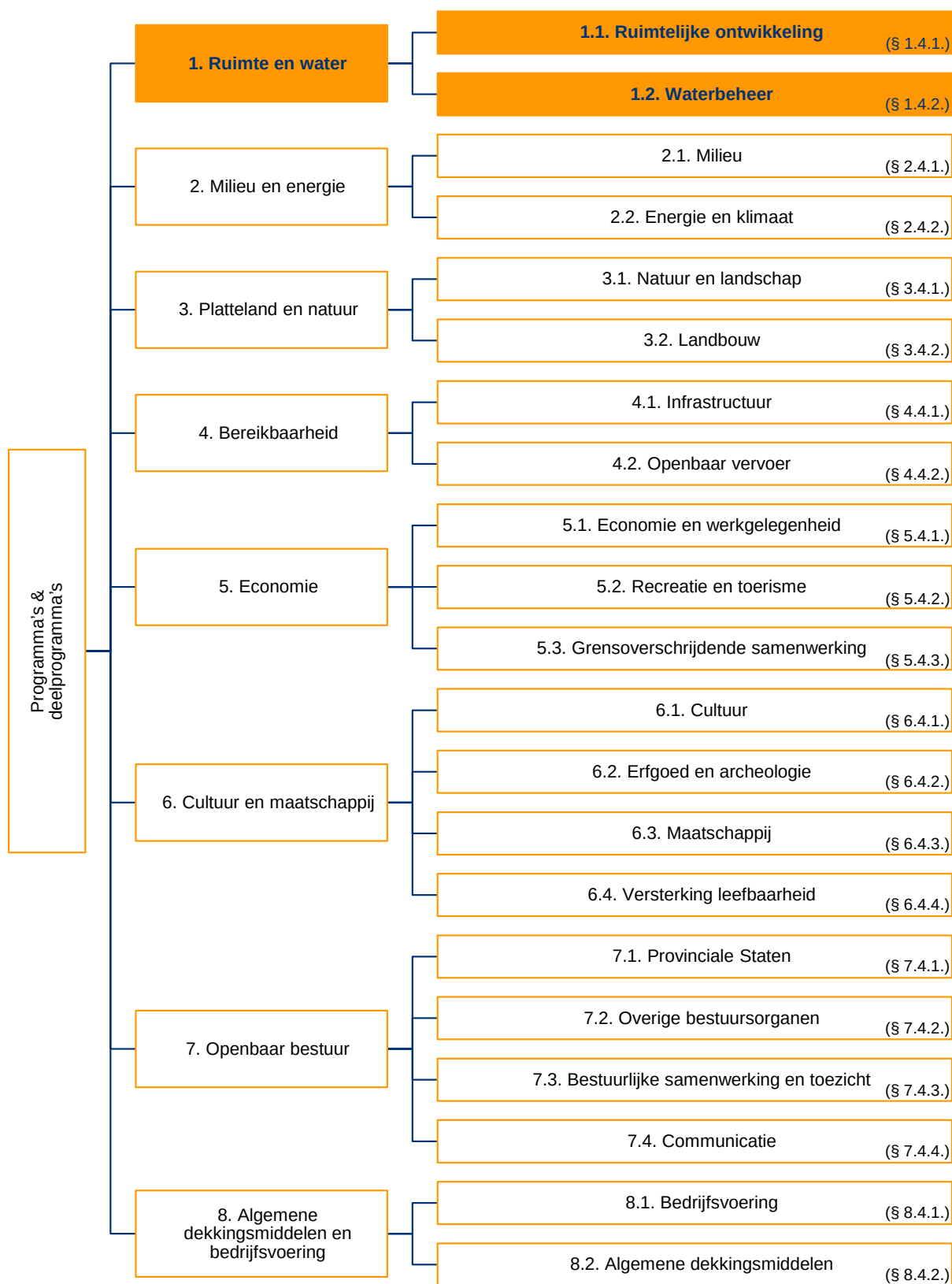
Maatschappelijk doel

Een veilige en bewoonbare provincie met een zo hoog mogelijke ruimtelijke kwaliteit en voorzien van betrouwbare watersystemen

Doelenboom

1.4 Uitwerking naar deelprogramma's

1.4.1. Ruimtelijke ontwikkeling

Beleidsdoel

Een zo hoog mogelijke ruimtelijke kwaliteit in onze provincie, zowel in stedelijk gebied als in het buitengebied

Realisatiewaarden (tot en met 2016) en streefwaarden (vanaf 2017)

Nr.	Omschrijving	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	Aantal verkochte bouwkavels Blauwestad	3	23	9	21 ¹⁾	13	14	18
2	Groei woningvoorraad regio MEDAL ²⁾	+ 50	- 133	- 80	- 80	- 80	- 80	- 140

¹⁾ Streefwaarde bestaat uit 11 vrije of projectmatige kavels vanuit de oorspronkelijke GREX-doelstelling en 10 kavels overdracht fase 2 van het woningbouwplan Havenkwartier (Blauwestad Haven-Geveke). Afname van fase 2 is afhankelijk van de snelheid waarmee fase 1 (in uitvoering) zich ontwikkelt.

²⁾ Betreft streefwaarden van de betrokken regio die worden ondersteund en gefaciliteerd door de provincie. De voorgenomen krimp van de woningvoorraad concentreert zich grotendeels in de koopsector. Het ontbreekt de overheden aan voldoende middelen om de sloopopgave in deze sector te realiseren.

Prestaties

Prioriteiten

Retailagenda gericht op het toekomstbestendig maken van winkelgebieden:

- Uitwerken van provinciale Retaildeal in een provinciale Retailagenda gericht op het toekomstbestendig maken van winkelgebieden, met als concrete resultaten/activiteiten:
 - in regionaal verband hebben alle gemeenten een detailhandelsvisie en een uitvoeringsprogramma opgesteld;
 - gemeenten zijn gestart met de uitvoering van de regionale visie gericht op het compacter maken van centra en de aanpak van de leegstand;
 - samen met het mkb programma's ontwikkelen voor het bevorderen ondernemerschap: innovatie, profilering en samenwerking;
 - een koopstromenonderzoek voor de perifere detailhandelslocaties is uitgevoerd.
- Uitwerken van een noordelijke Retailagenda met de provincies Drenthe en Fryslân.
- Uitwerken van een uitvoeringsregeling retail, bestaande uit het beschikbaar stellen van middelen om gemeenten te ondersteunen om in regionaal verband detailhandelsvisies op te stellen, en een fonds voor de uitvoering van regionale detailhandelsvisies.

Regulier

- Up-to-date houden Omgevingsvisie provincie Groningen 2016-2020 en Omgevingsverordening provincie Groningen 2016.
- Blauwestad:
 - realisatie projectmatige woningbouw (kavel en woning) in vier nieuwe deelgebieden in Het Havenkwartier en De Wei en uitbreiding projectmatige deelgebieden (Misthoorn 2 en Kievit 2);
 - realisatie woningbouwplan Het Havenkwartier (fase 1 en 2);
 - planvorming en realisatie nieuwe brugverbindingen in Het Havenkwartier (Azuurjuffer, Beekjuffer en brugopening in steigerpromenade Redersplein-Strand Zuid);
 - planuitwerking en planrealisatie aanleg brugverbinding Winschoten-Blauwestad (Blauwe Loper);
 - verkennen investeringsagenda Ring Blauwestad: projecten, budget en planning;
 - uniformering beheer- en onderhoudsregime provincie Groningen en gemeente Oldambt en fasegewijze overdracht beheer en eigendom openbare gebiedsdelen en kunstwerken aan gemeente Oldambt.
- Naar verwachting beschikken in de loop van 2018 alle regio's over vastgestelde regionale woonvisies. Deze woonvisies bevatten per gemeente de gewenste omvang van de groei dan wel krimp van de woningvoorraad voor de komende jaren. Voor de regio MEDAL (gemeenten De Marne, Eemsum, Delfzijl, Appingedam, Loppersum) is de gewenste ontwikkeling van de woningvoorraad in de komende jaren bekend.
- Ruimtelijke kwaliteit te bevorderen in de hele provincie met speciale aandacht voor:
 - het aardbevingsgebied via het stimuleren van een zorgvuldig gebruik van de ondergrond (zie Programma 2. Milieu en energie, 2.4.1 Milieu) en de opgave Erfgoed, Ruimtelijke Kwaliteit en Landschap (zie Programma 6 Cultuur en maatschappij onder 6.4.2. Erfgoed en archeologie);
 - ruimtelijke inpassing van ingrepen die het gevolg zijn van ons Duurzame energiebeleid (zie Programma 2. Milieu en energie, 2.4.2 Energie en klimaat).

1.4.2. Waterbeheer

Beleidsdoel

Zorgen voor integrale waterveiligheid en zoetwatervoorziening

Realisatiewaarden (tot en met 2016) en streefwaarden (vanaf 2017)

Nr.	Omschrijving	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	De regionale waterkeringen voldoen aan de veiligheidsnormen ¹⁾	715 km	741 km				1066 km	

¹⁾ De regionale waterkeringen van de waterschappen Noorderzijlvest, Hunze en Aa's en Wetterskip Fryslân moeten uiterlijk op 1 januari 2020 aan de veiligheidsnormen voldoen, m.u.v. de regionale waterkeringen van het waterschap Noorderzijlvest langs de Eemskanaal-Dollardboezem, die uiterlijk op 1 januari 2019 aan de veiligheidsnormen moeten voldoen. In totaal moet 1066 km aan de veiligheidsnorm voldoen (wijziging POV ingaande 1 januari 2018). Er zijn geen streefwaarden per jaar benoemd. In de jaarlijkse toezichtgesprekken wordt de voortgang gemeten.

Prestaties

Prioriteiten

- N.v.t.

Regulier

- N.v.t.

Beleidsdoel

Verbeteren waterkwaliteit

Realisatiewaarden (tot en met 2016) en streefwaarden (vanaf 2017)

Nr.	Omschrijving	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	% waterlichamen met een goede ecologische kwaliteit (oppervlaktewater)	0 ¹⁾						2)
	Landelijke waarde	0,5%						

¹⁾ Dit is m.i.v. begrotingsjaar 2018 een verplichte beleidsindicator (BBV).

Betreft alle KRW-waterlichamen die in beheer zijn van waterschappen Noorderzijlvest en Hunze en Aa's en Wetterskip Fryslân, voor zover liggend in de provincie Groningen, met de waardering 'goed'. Beoordeeld volgens de beoordelingsmethode van de Europese Kaderrichtlijn Water.

²⁾ De KRW-stroomgebiedsbeheerplannen zijn vastgesteld voor de periode 2015-2021. Het jaar 2021 is een nieuw ijkmoment voor het bepalen van de realisatiewaarden. Tussentijdse realisatiewaarden zijn niet bekend.

Prestaties

Prioriteiten

- N.v.t.

Regulier

- N.v.t.

Bijdrage verbonden partij Waterbedrijf Groningen aan dit beleidsdoel

- Zorg dragen voor de drinkwatervoorziening (het produceren en leveren van drinkwater) in haar verzorgingsgebied.

Beleidsdoel

Duurzaam gebruik grondwater

Realisatiewaarden (tot en met 2016) en streefwaarden (vanaf 2017)

Nr.	Omschrijving	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
					n.v.t.			

Omdat het beleidsdoel 'Duurzaam gebruik grondwater' zich niet laat vatten in streefwaarden en realisatiewaarden, is afgesproken voor dit beleidsdoel geen stamien in de begroting op te nemen.

Prestaties

Prioriteiten

- N.v.t.

Regulier

- N.v.t.

1.5. Totale lasten en baten van het programma

Omschrijving	rekening 2016	begroting 2017 na wijziging	begroting 2018	meerjarenraming			totaal periode 2018-2021
				2019	2020	2021	
Lasten							
<u>1.1. Deelprogramma Ruimtelijke ontwikkeling</u>							
8100 Ruimtelijk beleid en ontwikkeling	43.607	4.442	3.540	2.323	2.385	2.450	10.699
8200 Wonen	1.546	1.437	115	119	123	127	485
subtotaal deelprogramma Ruimtelijke ontw.	45.153	5.879	3.655	2.441	2.508	2.578	11.183
<u>1.2. Deelprogramma Water</u>							
3100 Waterkeringen en waterberging	691	703	710	725	742	761	2.938
3300 Grondwater	616	406	455	466	478	490	1.889
3900 Waterhuishouding	2.135	720	595	571	372	383	1.922
subtotaal deelprogramma Water	3.443	1.828	1.760	1.762	1.592	1.634	6.749
Totaal lasten Ruimte en water	48.596	7.707	5.415	4.204	4.101	4.212	17.932
Baten							
<u>1.1. Deelprogramma Ruimtelijke ontwikkeling</u>							
8100 Ruimtelijk beleid en ontwikkeling	4.190	157	169	173	177	181	699
8200 Wonen	252	0	0	0	0	0	0
subtotaal deelprogramma Ruimtelijke ontw.	4.442	157	169	173	177	181	699
<u>1.2. Deelprogramma Water</u>							
3100 Waterkeringen en waterberging	198	0	0	0	0	0	0
3300 Grondwater	336	373	383	391	401	410	1.585
3900 Waterhuishouding	0	0	0	0	0	0	0
subtotaal deelprogramma Water	534	373	383	391	401	410	1.585
Totaal baten Ruimte en water	4.976	530	552	564	577	591	2.284
Saldo lasten en baten	43.621	7.177	4.864	3.640	3.523	3.621	15.648
Verrekening met reserves:							
8100 Ruimtelijke ontwikkeling - meefinanciering							0
8100 Ruimtelijke ontwikkeling - ovb. 2016-2017		793					0
8200 Wonen - reserve Leefbaarheid		1.287					0
3100 Waterkeringen en waterberging - ESFI							0
3300 Grondwater - opheffing reserve	501						0
3900 Waterhuishouding - ovb. 2016-2017	-56	56					0
Totaal verrekening met reserves	446	2.136	0	0	0	0	0
Saldo na verrekening met reserves	43.175	5.041	4.864	3.640	3.523	3.621	15.648
Totaal saldo 2018-2021 uitgesplitst naar beleidsdoelen:							
1.1.1. Ruimtelijke kwaliteit							10.484
1.2.1. Integrale waterveiligheid/zoetwatervoorzieningen							2.938
1.2.2. Verbeteren waterkwaliteit							1.922
1.2.3. Duurzaam gebruik grondwater							304

Bedragen x € 1.000

Toelichting

Algemeen

Met ingang van 2017 worden niet meer de volledige apparaatskosten, maar alleen de directe personeelskosten aan de verschillende productgroepen toegerekend. De toegerekende apparaatskosten liggen bij deze productgroepen vanaf 2017 op een lager niveau. De toegerekende overhead wordt met ingang van 2017 aan één productgroep (0600 Toegerekende overhead) binnen het programma Algemene dekkingsmiddelen en bedrijfsvoering toegerekend.

Ten opzichte van de 2017 liggen de toegerekende apparaatskosten in 2018 circa € 0,32 miljoen lager.

8100 Ruimtelijk beleid en ontwikkeling

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,34 miljoen	
- Bouwheerschap	-€ 0,15 miljoen	overboeking kredieten 2016-2017
- Omgevingsvisie	-€ 0,41 miljoen	
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 0,90 miljoen	

Het hoge niveau van de in 2016 gerealiseerde lasten is vooral het gevolg van de getroffen voorziening GREX Blauwestad (€ 36,97 miljoen). In 2017 en 2018 wordt bij deze productgroep € 1,25 miljoen per jaar geraamd t.b.v. de Retailagenda (VJN2017).

8200 Wonen

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,03 miljoen	
- Leefbaarheid Krimp	-€ 1,29 miljoen	
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 1,32 miljoen	

3100 Waterkeringen en waterberging

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	€ 0,02 miljoen	
- programmakosten Water	-€ 0,01 miljoen	
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	€ 0,01 miljoen	

3300 Grondwater

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	€ 0,05 miljoen	
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	€ 0,05 miljoen	

3900 Waterhuishouding

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,02 miljoen	
- Hydrologische en zoetwatermaatregelen (DU)	-€ 0,11 miljoen	
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 0,12 miljoen	

2. Milieu en energie

2.1. Inleiding

Voor het programma Milieu en energie hebben de volgende onderwerpen prioriteit:

- *Omgevingswet*
De voorbereiding op de Omgevingswet is volop gaande. Verwachting is dat de wet in 2020 of 2021 in werking treedt. Het wetgevingstraject is inmiddels bijna afgerond. Het programma bevindt zich op dit moment in een fase waarin de acties met name gericht zijn op de realisatie van een goede doorwerking in de provinciale organisatie, op versterking van de samenwerking met de ketenpartners en op het creëren van goede randvoorwaarden voor een optimale informatievoorziening. Op het vlak van ontwikkeling van taken en rollen zoeken we verbinding met het dossier van de gemeentelijke herindeling. Via het IPO oefenen we invloed uit op de uitvoeringswetgeving en op de vorming van het digitale stelsel dat wordt gemaakt voor de wet.
- *De gaswinning; de aardbevingsproblematiek als gevolg van mijnbouwactiviteiten*
Ons doel is een gezonde, veilige, schone en duurzame leefomgeving in Groningen waar Groningers net zo veilig kunnen wonen en leven als in de rest van Nederland. Hiertoe zetten wij ons in om de gaswinning terug te krijgen naar een veilig en verantwoord niveau en op een effectieve uitvoering van het Meerjarenprogramma van de Nationaal Coördinator. Als uitvoering van moties M290 'Zeggenschap in de regio' en M298 'Een nieuw perspectief' richten wij ons in 2018 ook op een herijking van het gasdossier waarbij het hoofddoel is om als Groninger overheden (provincie en gemeenten) weer meer grip te krijgen op de ontwikkelingen in onze provincie en de inwoners weer grip en vertrouwen terug te geven. De overheid moet weer zichtbaar en volledig aanspreekbaar worden en er moet een collectief gedragen toekomstperspectief én een uitvoeringsparagraaf, met een daarop gebaseerde samenhangende Groninger aanpak komen.
- *Radarvoorziening Eemshaven*
We hebben op 10 januari 2017 besloten dat de nieuwe windturbines in het concentratiegebied Eemshaven moeten worden voorzien van een stilstandvoorziening gedurende de periode van de vogeltrek. Wanneer deze stilstandvoorziening wordt getroffen in combinatie met een radar kunnen we enerzijds het aantal vogelslachtoffers minimaliseren en anderzijds de energieopbrengst maximaliseren. Om een en ander snel in gang te zetten schaffen wij het radarsysteem aan. De exploitanten dienen de onderhoudskosten en de opbrengstderving voor hun rekening te nemen. We verwachten dat het radarsysteem geïnstalleerd is voorafgaand aan de vogeltrek in het najaar van 2018.

2.2. Beleidskaders bij dit programma

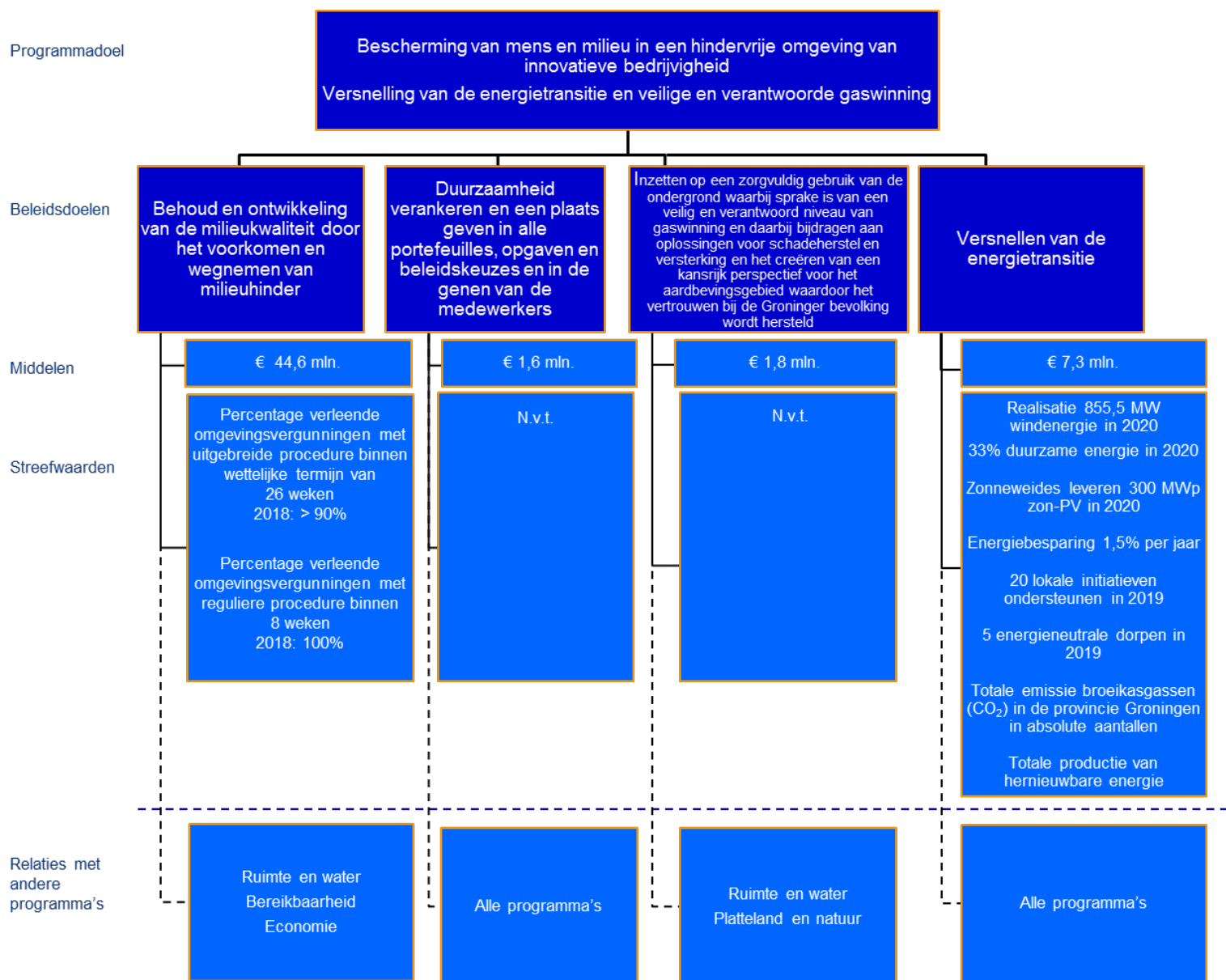
Vigerend beleidskader	Volgend afweegmoment
Omgevingsvisie 2016-2020	2019
Milieuplan 2017-2020	2020
Programma Duurzame Ontwikkeling	2019
Visie op ondergrond	2019
Meerjarenprogramma Bodem & Ondergrond 2015-2019	2019
Programma Energietransitie 2016-2019	2019

2.3. Doelenboom

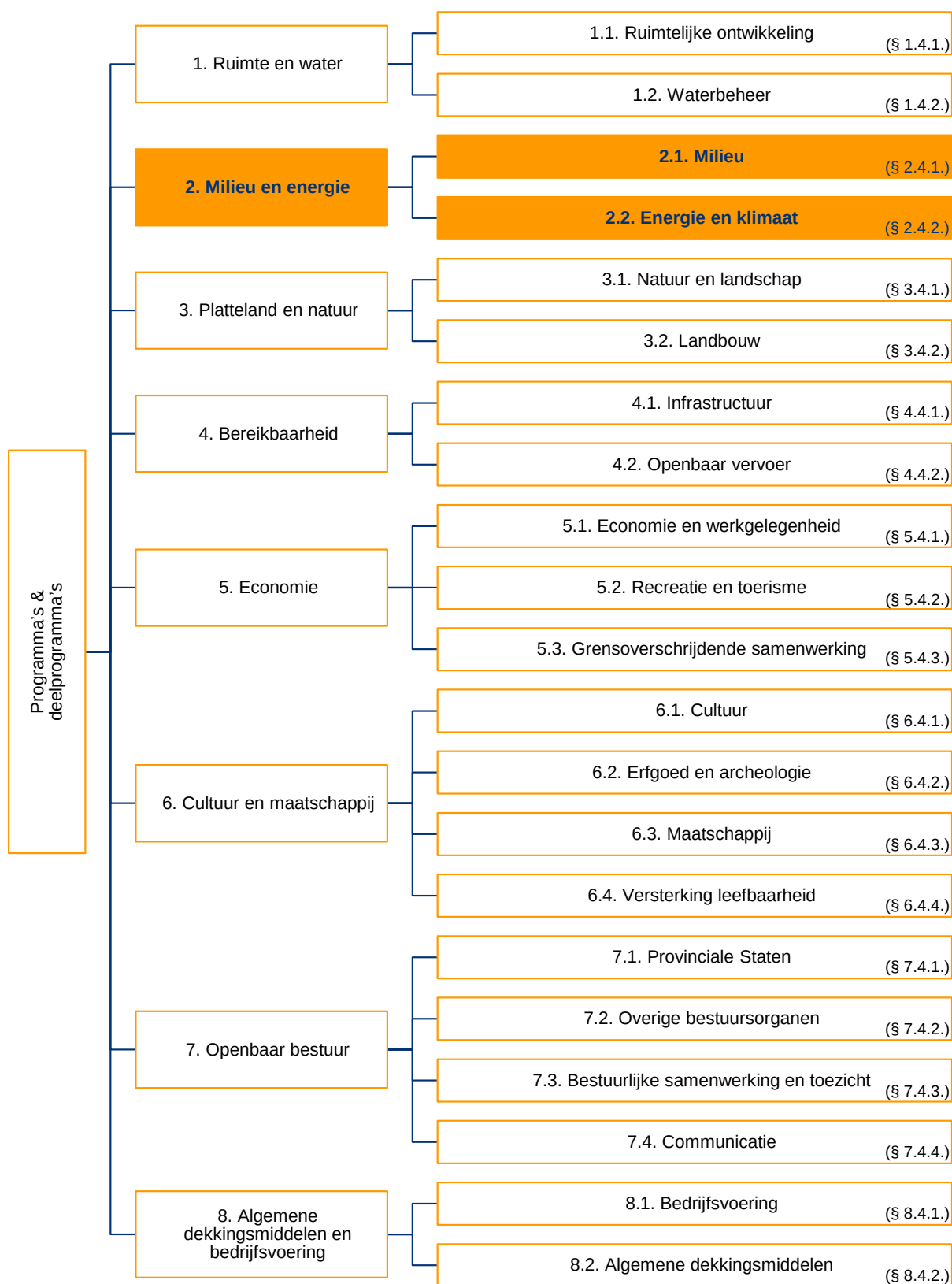
Maatschappelijk doel

Een gezonde, schone, veilige en duurzame leefomgeving in Groningen

Doelenboom

2.4. Uitwerking naar deelprogramma's

2.4.1. Milieu

Beleidsdoel

Behoud en ontwikkeling van de milieukwaliteit in Groningen door het voorkomen en wegnemen van milieuhinder

Realisatiewaarden (tot en met 2016) en streefwaarden (vanaf 2017)

Nr.	Omschrijving	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	Percentage verleende omgevingsvergunningen met uitgebreide procedure binnen wettelijke termijn van 26 weken	57%	82%	>90%	>90%	>90%	>90%	¹⁾
2	Percentage verleende omgevingsvergunningen met reguliere procedure binnen 8 weken	97%	97%	100%	100%	100%	100%	¹⁾

1) De streefwaarden zijn gebaseerd op het Milieuplan 2017-2020; in een nieuw beleidskader zal de streefwaarde voor 2021 e.v. worden bepaald.

Prestaties

Prioriteiten

- Implementatie Omgevingswet:
 - leveren bijdrage in IPO-verband aan de totstandkoming van de Omgevingswet en de aanvullende regelgeving;
 - leveren bijdrage in IPO-verband aan de totstandkoming van het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO);
 - versterken regionale samenwerking door het uitbouwen van het ambtelijke regionale platform Omgevingswet;
 - omgevingsvisie en verordening Omgevingswet aanpassen aan de vereisten van de Omgevingswet.

Regulier

- Verbeteren Meldingen, toezicht en handhaving (zie [brief aan PS d.d. 25 februari 2016](#)).
- Uitvoering Milieuplan 2016-2020:
 - Opstellen gezondheidskaart ultrafijnstof;
 - Opstellen actieplan geluid provinciale wegen;
 - Vastleggen geuremissies provinciale bedrijven in gezondheidskaart;
 - Verder ontwikkelen en implementeren Geurapp;
 - Doorvoeren van wijzigingen in vergunningverlening voor afvalbedrijven;
 - Implementatie Noordelijke Maat voor majeure risicobedrijven in het jaarprogramma VTH;
 - Uitvoeren intentieverklaring Dark Sky Park Werelderfgoed Wadden;
 - Evalueren van de effecten convenant lichtuitstoot melkveestallen.

Bijdrage verbonden partij Omgevingsdienst Groningen aan dit beleidsdoel

- Uitvoeren vergunningverlenende, toezichthoudende en handhavingstaken op het gebied van het omgevingsdomein voor de deelnemers (waaronder de provincie Groningen), waarmee de deelnemers de kwaliteit van de uitvoering van deze taken willen verbeteren.

Beleidsdoel

Duurzaamheid verankeren en een plaats geven in alle portefeuilles, opgaven en beleidskeuzes én in de genen van de medewerkers

Realisatiewaarden (tot en met 2016) en streefwaarden (vanaf 2017)

Nr.	Omschrijving	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
					n.v.t.			

Prestaties

Prioriteiten

N.v.t.

Regulier

- Uitvoering geven aan het Programma Duurzame Ontwikkeling;
 - Duurzaamheid steeds meer onderdeel van de besluitvorming in projecten, programma's en beleidvorming laten zijn;
 - Duurzaamheid verder verankeren in onze houding en ons gedrag (cultuur), in een netwerk van collega's (structuur) en in de inhoud van ons werk;
 - Duurzaamheid wordt praktisch toepasbaar. Medewerkers weten wat ze er mee kunnen of moeten;
 - Alle afdelingen werken aan duurzaamheid. Zowel inhoudelijk als op gebied van bewustwording, houding en gedrag. De afdelingen hebben zelf plannen geformuleerd op het gebied van duurzaamheid en blijven dit ook doen.
 - Duurzame projecten 2018:
 - Bos en Hout;
 - Fietsstrategie en Fietsroute Plus Groningen-Leek;
 - Verduurzaming OV (waterstof- en elektrische bussen, openbaar toegankelijke elektrische laadinfrastructuur, Pilots autonoom vervoer);
 - Aanpak Ring West;
 - Renovatie buitengevel provinciehuis;
 - Afvalscheiding in het provinciehuis;
 - Duurzaamheid Award: Uit de organisatie van de Duurzaamheid Award komen bijvoorbeeld nieuwe initiatieven naar voren die door onze organisatie duurzaam kunnen worden opgepakt.
- Het programma is een groeiprogramma waardoor deze projectenlijst niet statisch is.

NB. Aan het einde van de collegeperiode ligt er een plan hoe het provinciehuis toekomstbestendig en duurzaam wordt.

Beleidsdoel

Inzetten op een zorgvuldig gebruik van de ondergrond waarbij sprake is van een veilig en verantwoord niveau van gaswinning en daarbij bijdragen aan oplossingen voor schadeherstel en versterking en het creëren van een kansrijk perspectief voor het aardbevingsgebied waardoor het vertrouwen bij de Groninger bevolking wordt hersteld

Realisatiewaarden (tot en met 2016) en streefwaarden (vanaf 2017)

Nr.	Omschrijving	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
					n.v.t.			

Voor gaswinning worden geen afzonderlijke streefwaarden benoemd omdat de provincie niet bepalend is in de besluitvorming over het niveau van gaswinning. De provincie trekt samen met gemeenten, maatschappelijke instellingen en inwoners op om de gaswinning tot een verantwoord niveau terug te brengen.

Prestaties

Prioriteiten

- **Afbouw gaswinning:**
Er wordt geprobeerd de gaswinning in Groningen verder terug te brengen. Hiervoor wordt ingezet op een ambitieus afbouwplan, opgesteld door de rijksoverheid.
- **Verantwoordelijke rijksoverheid:**
Schade waarmee Groningers als gevolg van de gaswinning worden geconfronteerd, moet snel en ruimhartig worden vergoed. De wettelijke aansprakelijkheid van NAM blijft hierin overeind. Om versneld vertrouwen te herwinnen moet het Rijk de verantwoordelijkheid voor de schadeafhandeling overnemen. De doelstelling is dat het Rijk daartoe een fonds opricht voor mijnbouwschade en versterking. Dit fonds wordt idealiter gevuld door NAM en de Staat. De NAM heeft dan geen inhoudelijke bemoeienis met besluiten.
- **Een collectief gedragen toekomstperspectief voor Groningen én een uitvoeringsparagraaf, met een daarop gebaseerde samenhangende Groninger aanpak:**
 - Provincie en gemeenten geven zelf sturing, inhoud en vorm aan de fysieke, sociale en economische ontwikkeling van de regio;
 - Provincie en gemeenten beschikken daarvoor over een gedeeld toekomstperspectief gericht op een gezamenlijke koers bij versnelde keuzes die gemaakt moeten worden ten aanzien van de ontwikkeling van kernen, het combineren van ingrijpende versterking met Groninger identiteit, het benutten van de opgave voor een brede energiesprong etc.;
 - Wij kijken op economisch gebied niet alleen naar de aardbevingsregio, maar zeker ook naar de gebieden zoals de stad Groningen en de Eemshaven als steunpilaren van de regionale economie;
 - Wij willen werken bij dit alles in het besef dat de opgave op onderdelen ons voorstellingsvermogen te boven gaat, maar wel enorme kansen biedt om een grote stap vooruit te zetten. Wij geven elkaar ruimte voor zowel in tijd als in creativiteit en het ontwikkelen van alternatieve antwoorden.

Regulier

N.v.t.

2.4.2. Energie en klimaat

Beleidsdoel

Versnellen van de energietransitie

Realisatiewaarden (tot en met 2016) en streefwaarden (vanaf 2017)								
Nr.	Omschrijving	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	Realisatie taakstelling wind	446,3 MW	452,5 MW	453 MW	465 MW	470 MW	855,5 MW	
2	Percentage duurzame energie t.o.v. totale energievoorziening	15,9%	16,5%	17,9%	27,6%	28,7%	33%	
3	Energie door zonnepanelen	0 MWp zon-PV	0 MWp zon-PV	30 MWp Zon-PV	110 MWp zon-PV	300 MWp zon-PV	300 MWp zon-PV	
4	Energiebesparing per jaar		0%	1,5%	1,5%	1,5%	1,5%	
5	Lokale initiatieven ondersteunen		5	10	15	20		
6	Aantal energieneutrale dorpen		0	0	0	5		
7	Totale emissie broeikasgassen (uitgedrukt in CO ₂ -equivalenten) per provincie in absolute hoeveelheden ¹⁾	6,35 mln. ton						
	Landelijke waarde	143,3 mln. ton						
8	Totale productie van hernieuwbare energie in PJ ²⁾	9,04						
	Landelijke waarde	102,21						

De energiemonitor provincie Groningen heeft geen vastgesteld verslagjaar omdat we de energiemonitor willen blijven updaten zodra op een aantal relevante onderdelen nieuwe informatie beschikbaar is gekomen. De monitor kunt u vinden op <http://energiemonitor.provincie-groningen.nl/>

- 1) Dit is met ingang van begrotingsjaar 2018 een verplichte beleidsindicator (BBV). Deze wordt berekend door de energiedragers (bijv. kWh) te vermenigvuldigen met de emissiefactor. Deze emissiefactoren verschillen per jaar.
 2) Dit is met ingang van begrotingsjaar 2018 een verplichte beleidsindicator (BBV).

Prestaties

Prioriteiten

N.v.t.

Regulier

- Realiseren Opgave Wind op Land;
- Uitvoeren [Programma Energietransitie 2016-2019](#):
 - Bewerkstelligen energiebesparing bij bedrijven in samenwerking met ODG en gemeenten;
 - Lobbyen voor wind op zee en groene waterstofeconomie;
 - Uitwerken warmtekansenkaart tot businesscases;
 - Mogelijk maken ruimtelijke inpassing zonnepanelen;
 - Vastleggen nieuw beleid voor hernieuwbare energie;
 - Beklinken samenwerking met Groninger gemeenten om te komen tot besparing in gemeentelijk vastgoed;
 - Realiseren energiebesparing bij versterkingsopgave van de NCG.
- We ondernemen de volgende activiteiten om zorg te dragen voor de ruimtelijke kwaliteit bij de ruimtelijke inpassing van ingrepen die het gevolg zijn van ons Duurzame energiebeleid:
 - We zoeken naar locaties voor een tweetal soorten pilots voor kleinschalige windenergie.
 - De Groninger gemeenten zijn op ons verzoek gebiedsvisies aan het opstellen, waarin zij zelf aangeven voor welke gebieden van hun gemeente zij mogelijkheden zien voor zonneparken en aan welke voorwaarden initiatieven moeten voldoen. Wij begeleiden gemeentes in het opstellen hiervan.

- Afhankelijk van de schaal en locatie van een zonnepark, begeleidt de provincie zonneparkprojecten door middel van het doorlopen van de maatwerkmethode met als doel tot een goede ruimtelijke inpassing te komen.
- Om initiatiefnemers en overheden een ruimtelijk afwegingskader te bieden, waarin ontwerpprincipes staan voor locatiekeuze en inpassing van zonneparken is een handreiking opgesteld en gepubliceerd.
- In 2017 is een uitgebreide inventarisatie geweest onder onze inwoners en experts, om de randvoorwaarden voor nieuwe hernieuwbare energie in kaart te brengen. Dit wordt de komende jaren in nieuw beleid uitgewerkt.

Bijdrage verbonden partij Omgevingsdienst Groningen aan dit beleidsdoel

- Uitvoeren vergunningverlenende, toezichthoudende en handhavingstaken op het gebied van de energiebesparende maatregelen bij bedrijven.

2.5. Totale lasten en baten van het programma

Omschrijving	rekening 2016	begroting 2017 na wijziging	begroting 2018	meerjarenraming			totaal periode 2018-2021
				2019	2020	2021	
Lasten							
<u>2.1. Deelprogramma Milieu</u>							
4100 Bodem(sanering)	7.054	2.685	5.041	5.071	4.514	4.550	19.176
4101 Afval en duurzaam bodembeheer	1.005	3.578	1.239	1.263	1.295	1.356	5.152
4102 Gaswinning	0	4.543	1.391	1.407	1.018	1.036	4.852
4400 Vergunningverlening, toezicht en handhaving	11.434	8.061	7.994	7.561	7.146	7.311	30.012
4500 Ontgrondingen	1.202	74	164	169	175	181	690
4600 Duurzame ontwikkeling	206	528	382	394	407	420	1.602
4900 Milieubeleid	2.273	992	1.143	1.167	1.204	1.241	4.756
subtotaal deelprogramma Milieu	23.175	20.463	17.354	17.031	15.759	16.097	66.241
<u>2.2. Deelprogramma Energie en klimaat</u>							
4601 Energie en klimaat	47.398	2.077	1.197	411	515	1.005	3.128
4602 Energietransitie	937	4.628	2.344	2.248	741	705	6.038
subtotaal deelprogramma Energie en klimaat	48.335	6.705	3.541	2.659	1.256	1.710	9.166
Totaal lasten Milieu en energie	71.510	27.168	20.895	19.690	17.015	17.807	75.406
Baten							
<u>2.1. Deelprogramma Milieu</u>							
4100 Bodem(sanering)	95	0	0	0	0	0	0
4101 Afval en duurzaam bodembeheer	477	578	558	558	558	558	2.233
4102 Gaswinning	0	3.849	568	583	601	619	2.371
4400 Vergunningverlening, toezicht en handhaving	1.373	712	693	579	591	603	2.465
4500 Ontgrondingen	43	51	52	54	55	56	217
4600 Duurzame ontwikkeling	11	0	0	0	0	0	0
4900 Milieubeleid	0	0	0	0	0	0	0
subtotaal deelprogramma Milieu	2.000	5.190	1.871	1.774	1.805	1.836	7.287
<u>2.2. Deelprogramma Energie en klimaat</u>							
4601 Energie en klimaat	47.011	0	0	0	0	0	0
4602 Energietransitie	1	230	77	80	83	86	326
subtotaal deelprogramma Energie en klimaat	47.012	230	77	80	83	86	326
Totaal baten Milieu en energie	49.012	5.420	1.948	1.854	1.888	1.922	7.613
Saldo lasten en baten	22.498	21.748	18.946	17.836	15.127	15.885	67.794
Verrekening met reserves:							
4100 Bodem(sanering)	3.871	91	2.346	2.353	1.771	3.818	10.287
4102 Gaswinning - ovb. 2016-2017	-315	315					0
4102 Gaswinning - werkbudget en pers. inzet			262	437			699
4400 Vergunningverlening, t. en h. - ovb. '16-'17	-72	72					0
4500 Ontgrondingen - opheffen egal.res. Ontgr.	934						0
4600 Duurzame ontwikkeling - ovb. 2016-2017	-186	208					0
4601 Energie en klimaat - ovb. '15-'16/'16-'17	-1.608	2.074	834	81	52	528	1.495
4601 Energie en klimaat - prov.meefinanciering			9				9
4602 Energietransitie - ovb. 2016-2017	-812	812					0
4900 Milieubeleid - ovb. 2016-2017	-46	46					0
Totaal verrekening met reserves	1.767	3.618	3.450	2.870	1.823	4.346	12.489
Saldo na verrekening met reserves	20.732	18.130	15.496	14.965	13.304	11.539	55.305
Totaal saldo 2018-2021 uitgesplitst naar beleidsdoelen:							
2.1.1. Behoud en ontwikkeling milieukwaliteit							44.583
2.1.2. Duurzaamheid als afweging							1.602
2.1.3. Stimulering zorgvuldig gebruik ondergrond							1.783
2.2.1. Versnellen energietransitie							7.336

Bedragen x € 1.000

Toelichting

Algemeen

Met ingang van 2017 worden niet meer de volledige apparaatskosten, maar alleen de directe personeelskosten aan de verschillende productgroepen toegerekend. De toegerekende apparaatskosten liggen bij deze productgroepen vanaf 2017 op een lager niveau. De toegerekende overhead wordt met ingang van 2017 aan één productgroep (0600 Toegerekende overhead) binnen het programma Algemene dekkingsmiddelen en bedrijfsvoering toegerekend.

Ten opzichte van de 2017 liggen de toegerekende apparaatskosten in 2018 circa € 0,19 miljoen lager.

4100 Bodem(sanering)

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	€ 0,11 miljoen	
- jaarbudget 2018 bodemsanering	€ 2,25 miljoen	ten laste van de reserve Prov. bijdrage Bodemsanering
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	€ 2,36 miljoen	

4101 Afval en duurzaam bodembeheer

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	€ 0,10 miljoen	
- Zonnepark Woldjerspoor	-€ 0,02 miljoen	de hier tegenover staande baten dalen met hetzelfde bedrag
- hogere toegerekende rente 2017 voorzieningen	-€ 2,42 miljoen	Nazorg stortplaatsen/baggerdepots
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 2,34 miljoen	

4102 Gaswinning

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,10 miljoen	
- proceskosten 2017 dossier gaswinning	-€ 0,31 miljoen	overboeking kredieten 2016-2017
- advisering dossier gaswinning	€ 0,56 miljoen	prioriteiten VJN2017 en BG2018
- interimregeling Waardevermeerdering 2017	-€ 3,30 miljoen	de hier tegenover staande baten dalen met hetzelfde bedrag
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 3,15 miljoen	

Tot en met 2018 wordt jaarlijks een bedrag van circa € 0,21 miljoen uitgetrokken in verband met de afspraken Maatschappelijke betrokkenheid Gaswinning.

In 2018 liggen de geraamde baten i.v.m. vergoeding personeelskosten dossier gaswinning circa € 0,10 miljoen lager en de vergoeding personeelskosten commissie bodemdaling circa € 0,02 miljoen hoger dan in 2017.

4400 Vergunningverlening, toezicht en handhaving

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,29 miljoen	
- bijdrage ODG in 2017 hoger dan in 2018	-€ 0,22 miljoen	
- verbeteren toezicht en handhaving	-€ 0,07 miljoen	met name overboeking kredieten 2016-2017
- bijdrage Programma Bedrijvig en Leefbaar	-€ 0,03 miljoen	
- toezicht/handhaven groene wetten	-€ 0,02 miljoen	
- uitvoering Wet hygiëne en veiligheid zweminr.	€ 0,02 miljoen	
- samenwerking in de handhavingsketen	-€ 0,02 miljoen	
- Uitvoeringsprogramma BRZO 2017-2019	-€ 0,08 miljoen	
- DU-Opruiming drugsafval	-€ 0,02 miljoen	overboeking kredieten 2016-2017
- toezicht op energieverbruik (grote) bedrijven	-€ 0,02 miljoen	
- terugbetaling dwangsom North Refinery	-€ 0,04 miljoen	
- programma Implementatie Omgevingswet	€ 0,73 miljoen	
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 0,07 miljoen	

De middelen ten behoeve van de Omgevingswet zijn voornamelijk tot en met 2019 (2018 € 1,075 miljoen, 2019 € 0,475 miljoen).

Het nieuw beleid in het kader van het Collegeakkoord 2015-2019 met betrekking tot het verbeteren van toezicht en handhaving en verbetering van het milieuklachtenstelsel loopt tot en met 2019 (€ 0,10 miljoen per jaar).

De ontwikkeling van de lasten vanaf 2018 wordt voor het overige bepaald door de verwachte ontwikkeling van de bijdrage aan de ODG.

De daling van de baten van 2019 op 2018 wordt veroorzaakt door de lager geraamde opbrengst van de leges Wabo.

4500 Ontgrondingen

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	€ 0,09 miljoen	
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	€ 0,09 miljoen	

4600 Duurzame ontwikkeling

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	€ 0,12 miljoen	
- programma Duurzaam Door	-€ 0,13 miljoen	met name overboeking 2016-2017
- Duurzaam Bouwen	-€ 0,01 miljoen	met name overboeking 2016-2017
- Uitvoeringsagenda Duurzaamheid	-€ 0,13 miljoen	met name overboeking 2016-2017
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 0,15 miljoen	

4601 Energie en klimaat

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	€ 0,12 miljoen	
- Energy Valley	-€ 0,02 miljoen	overboeking kredieten 2016-2017
- vergroening energievoorziening dorpen/buurtten	-€ 0,08 miljoen	overboeking kredieten 2016-2017
- Green Deal	-€ 0,91 miljoen	overboeking kredieten 2016-2017/wijziging fasering kredieten
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 0,88 miljoen	

Het hoge niveau van de lasten en baten in 2016 is vooral het gevolg van de lasten en baten van de Interimregeling

Waardevermeerdering (€ 46,59 miljoen).

De wijzigingen in de lasten na 2018 wordt met name veroorzaakt door het verloop van de geraamde lasten Green Deal.

4602 Energietransitie

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,53 miljoen	
- windenergie op land	-€ 0,25 miljoen	
- programma Energietransitie 2016-2019	-€ 0,75 miljoen	met name overboeking kredieten 2016-2017
- RWE Innogy Windpower	-€ 0,06 miljoen	de baten dalen met hetzelfde bedrag
- Lokale energietransitie t.l.v. middelen NCG	-€ 0,10 miljoen	de baten dalen met hetzelfde bedrag
- Radarvoorziening Eemshaven	-€ 0,60 miljoen	prioriteit VJN2017
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 2,28 miljoen	

Het nieuw beleid in het kader van het Collegeakkoord 2015-2019 (incl. aanvulling) voor het Energieprogramma 2016-2019 loopt t/m 2019 (€ 1,40 miljoen per jaar).

3. Platteland en natuur

3.1. Inleiding

Voor het programma Platteland en natuur hebben de volgende onderwerpen prioriteit:

Programma Duurzame Landbouw provincie Groningen 2017-2020

De ambities vanuit het collegeprogramma zijn in de afgelopen periode voor een groot deel in gang gezet en in uitvoering. Daarnaast ontpopt de natuurinclusieve landbouw zich als nieuw thema voor verdere verduurzaming van de sector. Naast blijvende inzet op structurele taken, is in het programma [Duurzame Landbouw 2017-2020](#)³ het werkprogramma uitgewerkt in de volgende speerpunten:

1. Stimuleren biologische landbouw
2. Natuurinclusieve landbouw
3. Verduurzaming intensieve veehouderij
4. Samenwerking in de sector
5. Ondersteuning innovatieve projecten

Waddenkust/Eems-Dollard

In het Waddengebied staan we voor de opgave om de ecologische kwaliteiten en het economische gebruik in goed evenwicht te houden. Om dat te realiseren zijn voor deze opgave extra middelen beschikbaar. Deze zullen zo veel mogelijk gecombineerd ingezet worden met middelen uit het Waddenfonds. Voor de komende jaren zetten we in op maatregelen en projecten die liggen in de sfeer van:

- vergroening van de chemie, met name op thema's biorefinery, stoom en waterstof;
- verbetering van het toeristisch product en de promotie van het UNESCO Werelderfgoed;
- versterken van de ecologische kwaliteiten door koppeling met dijkversterkingstrajecten, verbindingen tussen land en zee en door onttrekken van slib aan het systeem van de Eems-Dollard;
- maatregelen ter verbetering van de ecologische kwaliteiten van de Waddenzee, onder meer gericht op vogels en vissen.

3.2. Beleidskaders bij dit programma

Vigerend beleidskader	Volgend afweegmoment
Omgevingsvisie 2016-2020 en Omgevingsverordening provincie Groningen 2016	2020
Beleidsnota Natuur 2013-2021	2021
Natuurvisie provincie Groningen ¹⁾	2021
Beleidsnotitie Landschap	nog niet bekend
Visie Agrarisch natuur en landschapsbeheer	nog niet bekend
Programma Landelijk Gebied 2017-2027 ('Mooi Grunn')	2027
AgroAgenda Noord-Nederland	nog niet bekend
Programma Duurzame Landbouw provincie Groningen 2017-2020 ²⁾	2019

¹⁾ Dit betreft een aanvulling op Beleidsnota Natuur 2013-2021 in het kader van de Wet natuurbescherming 2017.

²⁾ Dit programma is als bijlage opgenomen in de Voorjaarsnota 2017 (vanaf pagina 69).

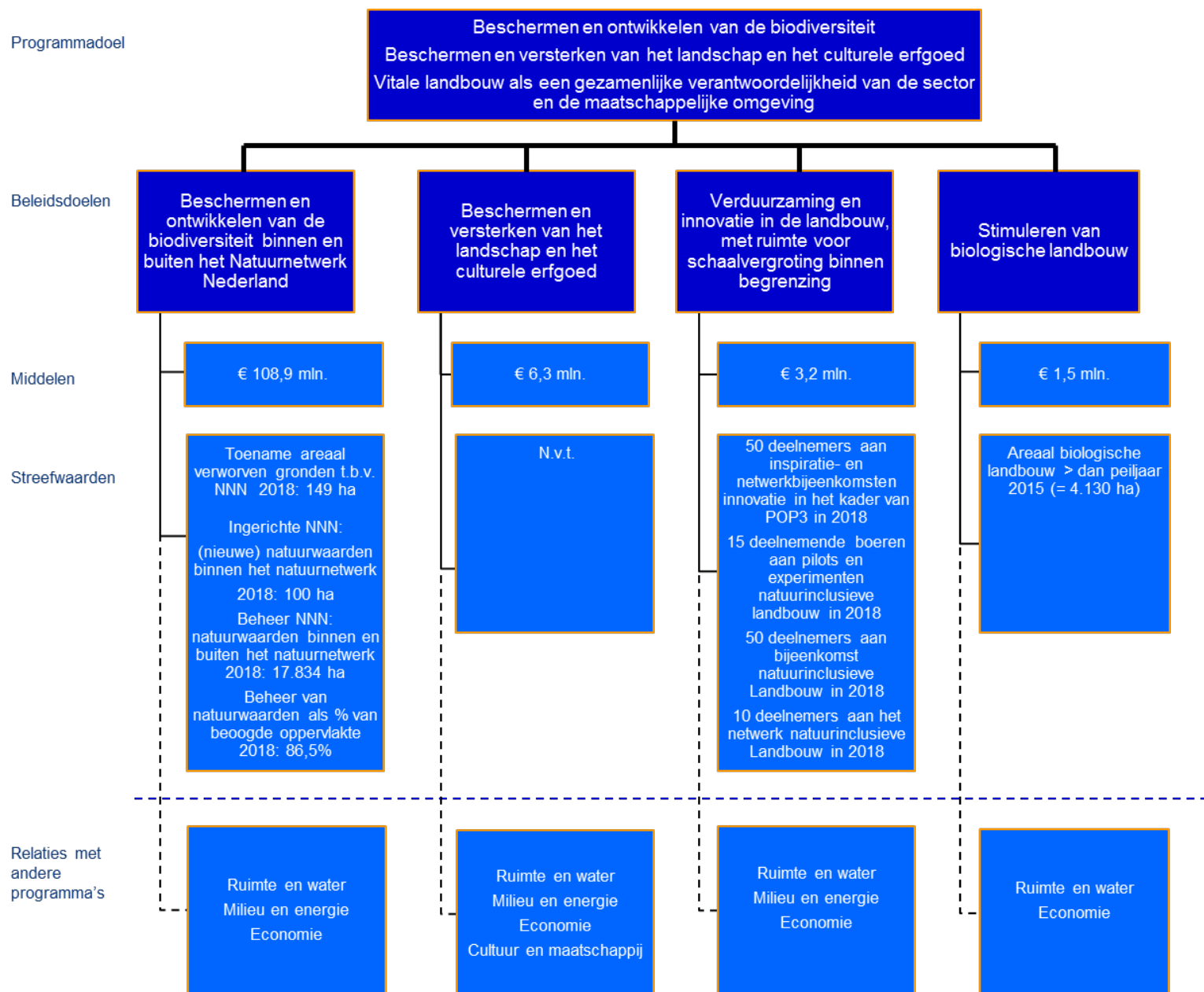
³ Zie pagina 69 van de Voorjaarsnota 2017.

3.3. Doelenboom

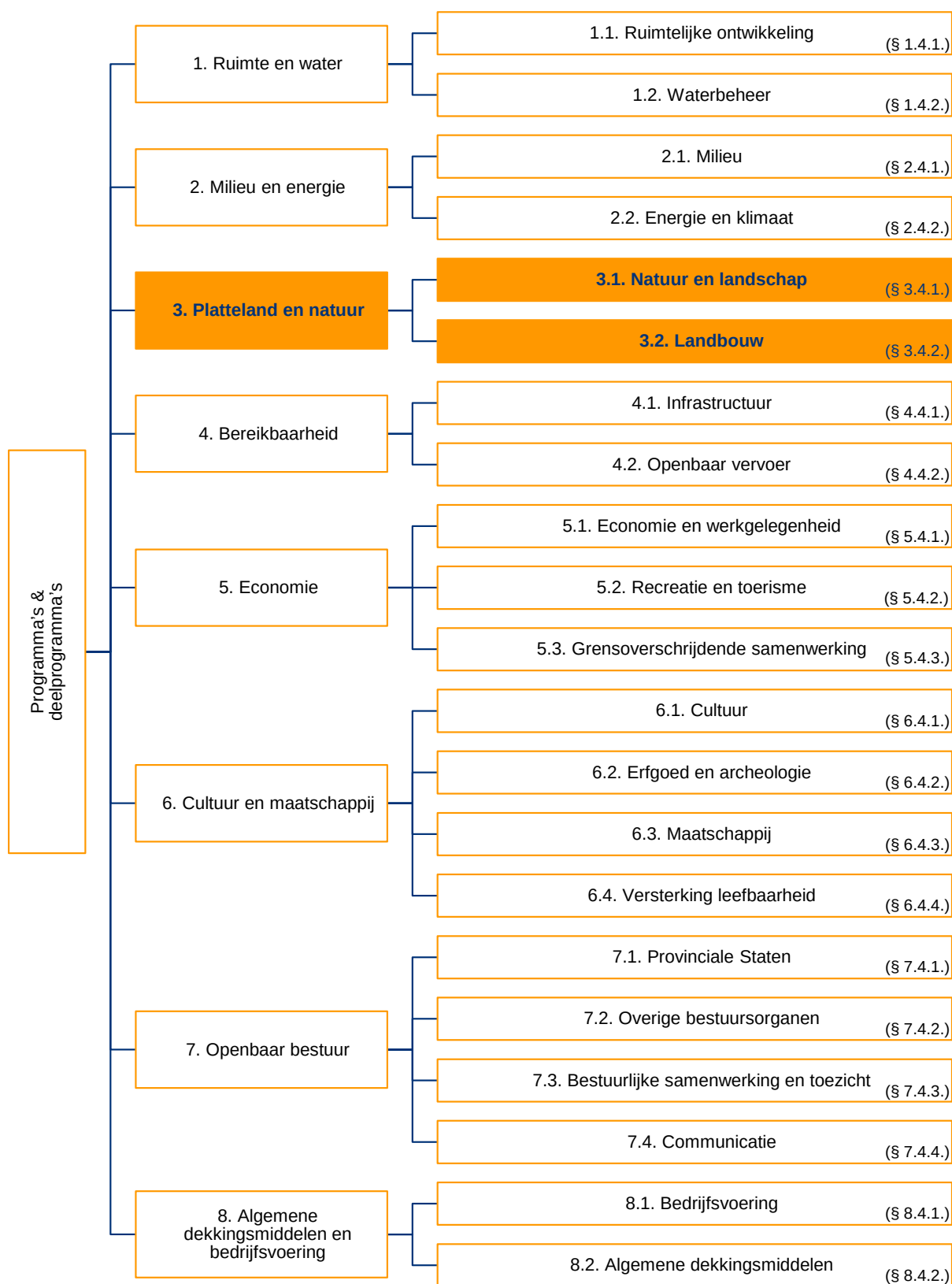
Maatschappelijk doel

Landschappelijke kwaliteit is van belang voor een gevoel van verbondenheid met en eigenheid van de streek en een plezierige leefomgeving.

Doelenboom

3.4 Uitwerking naar deelprogramma's

3.4.1. Natuur en landschap

Beleidsdoel

Beschermen en ontwikkelen van de biodiversiteit binnen en buiten het Natuurnetwerk Nederland

Realisatiewaarden (tot en met 2016) en streefwaarden (vanaf 2017)

Nr.	Omschrijving	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	Toename areaal verworven gronden ten behoeve van NNN (in ha)	54	70	165	149			
2	Ingerichte NNN: Ontwikkeling van (nieuwe) natuurwaarden binnen het natuurnetwerk (in ha) ¹⁾	488	442	300	100			
	Landelijke waarde	4.888						
3	Beheer NNN: natuurwaarden binnen en buiten het natuurnetwerk (in ha) ¹⁾	20.366	17.364	17.584 ³⁾	17.834 ³⁾			
	Landelijke waarde	606.896						
4	Beheer van natuurwaarden (uitgedrukt in hectares) als percentage van de beoogde oppervlakte (streefdoelen), zowel binnen en buiten het NNN ²⁾		84,3%	85,4% ³⁾	86,5% ³⁾			
	Landelijke waarde							

1) Dit is met ingang van begrotingsjaar 2018 een verplichte beleidsindicator (BBV). De landelijke waarden na 2015 zijn nog niet bekend.

2) Dit is met ingang van begrotingsjaar 2018 een verplichte beleidsindicator (BBV). Invulling vanuit het ministerie van BZK moet nog plaatsvinden.

3) Inschatting Prolander.

Prestaties

Prioriteiten:

- Waddenkust/Eems-Dollard:

Eemsdelta:

Uitvoering van de projecten die deel uitmaken van het deelprogramma 'Vitale Kust Eems-Delta', onderdeel van het adaptief [programma Eems-Dollard 2050](#) dat gericht is op ecologische en economische versterking van de Eems-Dollard. In concreto:

- Rijke dijk Eemshaven-Delfzijl (provincie Groningen);
- Dubbele dijk (provincie Groningen in combinatie met Waterschap Noorderzijlvest);
- Kleirijperij (Groningen Seaports, Waterschap Hunze en Aa's, Groninger Landschap, provincie Groningen);
- Herstel polder Breebaart (Groninger Landschap);
- Brede Groene Dijk / kwelderontwikkeling (Waterschap Hunze en Aa's);
- Herinrichting Polders Termunten (Groninger Landschap).

Programma Lauwersmeer/Lauwersoog:

- Uitvoering van het meerjarige project Rondje Lauwersmeer 'Beleef Lauwersmeer';
- Uitvoering herinrichting van de Strandweg Lauwersoog;
- Uitvoering pilot Verdieping Westgat;
- Financiering/Subsidiëring-Werelderfgoedcentrum Waddenzee in Lauwersoog (planning realisatie circa 2020);
- Faciliteren van projectontwikkeling ten behoeve van Programma Duurzame Haven Lauwersoog;
- Verkennen koppelkansen versterking Lauwersmeer-Afsluitdijk;
- Cofinanciering Vismigratieproject Vissen voor verbinding.

Regulier:

- Natuurnetwerk Nederland (NNN):
 - uitruilen strategische grondvoorraad ten behoeve van realisatie NNN Zuidelijk Westerkwartier;
 - realisatie waterbergingsbieden Zuidelijk Westerkwartier;
 - realisatie verbinding natuurgebieden Zuidlaardermeer - Midden-Groningen: Westerbroek;
 - Natura2000-gebied Lauwersmeer: starten peilproef;
 - obstakelvrij maken gronden ten behoeve van realisatie waterverbinding Drentsche Aa-Paterswoldsemeer.

Bijdrage verbonden partij Prolander aan dit beleidsdoel

- Het vertalen van provinciaal beleid op het gebied van plattelands- en gebiedsontwikkeling in concrete gebiedsprojecten.

Bijdrage verbonden partij Waddenfonds aan dit beleidsdoel

- Het behartigen van de belangen van de deelnemende provincies (waaronder Groningen) m.b.t. het beheer van het Waddenfonds en de besteding van middelen ten laste van dit fonds.

Beleidsdoel

Beschermen en versterken van het landschap en het culturele erfgoed

Realisatiewaarden (tot en met 2016) en streefwaarden (vanaf 2017)

Nr.	Omschrijving	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
					n.v.t.			

Bij dit beleidsdoel zijn geen indicatoren te benoemen.

Prestaties

Prioriteiten

N.v.t.

Regulier

- In 2016 is de digitale [Kwaliteitsgids Groningen](#) operationeel geworden. 2017 en 2018 staat in het teken van de verdere intensivering van de samenwerking met de gemeenten, waterschappen en de maatschappelijke organisatie. De digitale kwaliteitsgids vormt hierbij de verbindende schakel om inspirerende projecten en plannen te ontwikkelen op het gebied van landschap, erfgoed en ruimtelijke kwaliteit.

Bijdrage verbonden partij Prolander aan dit beleidsdoel

- Het vertalen van provinciaal beleid op het gebied van plattelands- en gebiedsontwikkeling in concrete gebiedsprojecten.

Bijdrage verbonden partij Waddenfonds aan dit beleidsdoel

- Het behartigen van de belangen van de deelnemende provincies (waaronder dus de provincie Groningen) met betrekking tot het beheer van het Waddenfonds en de besteding van middelen ten laste van dit fonds.

3.4.2. Landbouw

Beleidsdoel

Verduurzaming en innovatie in de landbouw, met ruimte voor schaalvergroting binnen begrenzing

Realisatiewaarden (tot en met 2016) en streefwaarden (vanaf 2017)

Nr.	Omschrijving	2015	2016	2017 ¹⁾	2018	2019	2020 ²⁾	2021 ²⁾
1	Aantal deelnemers aan inspiratie- en netwerkbijeenkomsten innovatie in het kader van POP3				50	50		
2	Aantal deelnemende boeren aan pilots en experimenten natuurinclusieve landbouw				15	10		
3	Aantal deelnemers aan bijeenkomst natuurinclusieve Landbouw				50	100		
4	Aantal deelnemers aan het netwerk natuurinclusieve Landbouw				10	15		

¹⁾ De waarden zijn t/m 2017 niet ingevuld omdat er tot dat moment nog geen sprake was van netwerkbijeenkomsten POP3 en bestond het beleidsveld natuurinclusieve landbouw nog niet.

²⁾ Het programma Duurzame Landbouw heeft een looptijd tot 2020.

Prestaties

Prioriteiten

- Uitvoering activiteiten in het kader van [Programma Duurzame Landbouw provincie Groningen 2017-2020](#) (zie blz. 69 en verder van de Voorjaarsnota 2017):

In het programma is het provinciaal landbouwbeleid uitgewerkt met als speerpunten onder andere:

- Natuurinclusieve landbouw;
- Verduurzaming intensieve veehouderij;
- Samenwerking in de sector;
- Ondersteuning innovatieve projecten.

Voor 2018 is de ontwikkeling van een programma voor natuurinclusieve landbouw prioriteit met als specifieke resultaten:

- realiseren van een bijzondere leerstoel natuurinclusieve landbouw bij de Rijksuniversiteit Groningen;
- realiseren van een netwerk voor natuurinclusieve landbouw.

Regulier

N.v.t.

Beleidsdoel

Stimuleren van biologische landbouw

Realisatiewaarden (tot en met 2016) en streefwaarden (vanaf 2017)

Nr.	Omschrijving	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	Toename areaal (aantal ha) biologische landbouw	4.130	4.130	> 4.130	> 4.130	> 4.130	5.130	

Het jaar 2015 was het peiljaar.

Prestaties

Prioriteiten

- Uitvoering activiteiten in het kader van [Programma Duurzame Landbouw provincie Groningen 2017-2020](#) (zie blz. 69 en verder van de Voorjaarsnota 2017) inzake speerpunt biologische landbouw. Specifieke activiteit voor 2018:
 - verkennen mogelijkheden bij uitgifte gronden: verkend zal worden of bij uitgifte van grond (verkoop of pacht) biologische bedrijven voorrang kunnen krijgen.

3.5. Totale lasten en baten van het programma

Omschrijving	rekening 2016	begroting 2017 na wijziging	begroting 2018	meerjarenraming			totaal periode 2018-2021
				2019	2020	2021	
Lasten							
<u>3.1. Deelprogramma Natuur en landschap</u>							
5100 Natuurontwikkeling	15.355	16.044	13.432	7.444	7.329	7.416	35.620
5200 Natuurbeheer	10.323	11.652	11.159	17.224	17.749	17.816	63.948
5201 Landschap	163	2.503	1.883	1.769	1.385	1.402	6.439
5202 Waddengebied	384	2.817	2.747	2.781	1.324	1.368	8.220
5300 Beheer flora en fauna	0	1.460	1.485	565	578	592	3.220
subtotaal deelprogramma Natuur en landschap	26.226	34.477	30.706	29.783	28.365	28.593	117.447
<u>3.2. Deelprogramma Landbouw</u>							
6100 Landbouw	2.134	3.775	3.259	1.546	800	815	6.420
subtotaal deelprogramma Landbouw	2.134	3.775	3.259	1.546	800	815	6.420
Totaal lasten Platteland en natuur	28.360	38.252	33.965	31.329	29.165	29.408	123.867
Baten							
<u>3.1. Deelprogramma Natuur en landschap</u>							
5100 Natuurontwikkeling	5.413	16	0	0	0	0	0
5200 Natuurbeheer	0	219	259	299	305	311	1.174
5201 Landschap	0	0	0	0	0	0	0
5202 Waddengebied	170	195	0	0	0	0	0
5300 Beheer flora en fauna	0	0	0	0	0	0	0
subtotaal deelprogramma Natuur en landschap	5.583	430	259	299	305	311	1.174
<u>3.2. Deelprogramma Landbouw</u>							
6100 Landbouw	0	0	0	0	0	0	0
subtotaal deelprogramma Landbouw	0	0	0	0	0	0	0
Totaal baten Platteland en natuur	5.583	430	259	299	305	311	1.174
Saldo lasten en baten	22.777	37.822	33.706	31.030	28.860	29.097	122.692
Verrekening met reserves:							
5100 Natuurontwikkeling - EHS Zuidlaardermeer	-970	620	1.500				1.500
5100 Natuurontwikkeling - PLG2	-2.274						0
5100 Natuurontwikkeling - afwikkeling ILG	100						0
5100 Natuurontwikkeling - prov. meefinanciering							0
5100 Natuurontwikkeling - DU-natuur	-10.490	-2.667	-543				-543
5200 Natuurbeheer - DU-natuur							0
5200 Natuurbeheer - ovb. 2016-2017	-151	151					0
5200 Natuurbeheer - PLG2							0
5200 Natuurbeheer - prov. meefinanciering			25				25
5201 Landschap - prov. meefinanciering			128				128
5202 Waddengebied - PLG2							0
5202 Waddengebied - ovb. 2016-2017	-110	110					0
5300 Beheer flora en fauna - ovb. 2016-2017	-32	32					0
6100 Landbouw - afwikkeling ILG							0
6100 Landbouw - prov. meefinanciering			1.726				1.726
6100 Landbouw - grondgebonden landbouw							0
6100 Landbouw - ovb. 2016-2017	-163	163					0
0800 Reserve PLG2 - aanvulling Alg. reserve							0
Totaal verrekening	-14.089	-1.591	2.837	0	0	0	2.837
Saldo na verrekening met reserves	36.866	39.414	30.869	31.030	28.860	29.097	119.855
Totaal saldo 2018-2021 uitgesplitst naar beleidsdoelen:							
3.1.1. Beschermen/ontwikkelen biodiversiteit binnen en buiten NNN							108.852
3.1.2. Beschermen/versterking landschap							6.310
3.2.1. Verduurzaming landbouw							3.150
3.2.2. Stimulering biologische landbouw							1.543

Bedragen x € 1.000

Toelichting

Algemeen

Met ingang van 2017 worden niet meer de volledige apparaatskosten, maar alleen de directe personeelskosten aan de verschillende productgroepen toegerekend. De toegerekende apparaatskosten liggen bij deze productgroepen vanaf 2017 op een lager niveau. De toegerekende overhead wordt met ingang van 2017 aan één productgroep (0600 Toegerekende overhead) binnen het programma Algemene dekkingsmiddelen en bedrijfsvoering toegerekend.

Ten opzichte van de 2017 liggen de toegerekende apparaatskosten in 2018 circa € 0,57 miljoen hoger.

5100 Natuurontwikkeling

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	€ 0,15 miljoen	
- investeringsmiddelen EHS	-€ 0,52 miljoen	
- aankoop gronden EHS	€ 0,88 miljoen	
- afwikkeling ILG	-€ 2,75 miljoen	
- uitvoeringskosten POP3	-€ 0,53 miljoen	
- trappenhuis verweven natuur	-€ 1,40 miljoen	
- natuurcompensatie	-€ 0,10 miljoen	
- particulier natuurbeheer	€ 0,20 miljoen	
- landschapsconvenant	€ 1,67 miljoen	
- herstel oorspronkelijke EHS	€ 0,19 miljoen	
- bijdrage Prolander	€ 0,05 miljoen	
- flankerend beleid verwerving natuur	€ 0,15 miljoen	
- Natura 2000	-€ 0,42 miljoen	
- projecten Natuur	-€ 0,19 miljoen	
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 2,61 miljoen	

Een aantal onderdelen van het PLG (zoals Natura 2000, bijdrage IPO-GWO) zijn tot en met 2018 concreet ingevuld. Vanaf 2019 moet dat nog gebeuren. Wij zullen daaraan invulling geven bij het opstellen van het programma dat de opvolger is van PLG2.

Vandaar dat nu vanaf dat jaar eerst bij productgroep 5200 een stelpost DU-Natuur is opgenomen.

Het nieuw beleid in het Collegeakkoord 2015-2019 met betrekking tot Natura 2000 en herstel oorspronkelijke EHS (€ 0,20 miljoen per jaar) loopt tot en met 2019.

5200 Natuurbeheer

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,31 miljoen	
- economie en ecologie in balans	-€ 0,04 miljoen	overboeking kredieten 2016-2017
- bijdrage in kosten landbouwprogramma	-€ 0,16 miljoen	
- agrar. natuurbeheer en kleine natuurbeheerders	€ 0,02 miljoen	
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 0,49 miljoen	

Een aantal onderdelen van het PLG (zoals Natura 2000, bijdrage IPO-GWO) zijn tot en met 2018 concreet ingevuld. Vanaf 2019 moet dat nog gebeuren. Wij zullen daaraan invulling geven bij het opstellen van het programma dat de opvolger is van PLG2.

Vandaar dat nu vanaf dat jaar eerst bij deze productgroep een stelpost DU-Natuur is opgenomen.

5201 Landschap

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	€ 0,12 miljoen	
- lasten landschap	-€ 0,71 miljoen	
- provinciale meefinanciering 2017/2018	-€ 0,03 miljoen	
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 0,62 miljoen	

Het nieuw beleid in het Collegeakkoord 2015-2019 met betrekking tot landschap (€ 0,40 miljoen per jaar) loopt tot en met 2019.

5202 Waddengebied

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	€ 0,41 miljoen	
- DU-Waddenslib 2017	-€ 0,10 miljoen	
- DU-Meerjarenprogramma Eems-Dollard 2017	-€ 0,25 miljoen	
- lasten Regionaal College Waddengebied	-€ 0,13 miljoen	
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 0,07 miljoen	

In 2017 worden incidentele baten t.b.v. het Regionaal College Waddengebied geraamd (€ 0,195 miljoen).

5300 Beheer flora en fauna

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	€ 0,15 miljoen	
- Faunafonds	-€ 0,09 miljoen	
- onderzoek voorkomen ganzenschade 2017	-€ 0,03 miljoen	
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	€ 0,03 miljoen	

Een aantal onderdelen van het PLG (zoals Natura 2000, bijdrage IPO-GWO) zijn tot en met 2018 concreet ingevuld. Vanaf 2019 moet dat nog gebeuren. Wij zullen daaraan invulling geven bij het opstellen van het programma dat de opvolger is van PLG2.

Vandaar dat nu vanaf dat jaar eerst bij productgroep 5200 een stelpost DU-Natuur is opgenomen.

6100 Landbouw

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	€ 0,05 miljoen	
- ombouw/uitbreiding biologische landbouw	-€ 0,16 miljoen	overboeking kredieten 2016-2017
- DU-Innovatie Landbouw Veenkoloniën	-€ 0,01 miljoen	
- kavelruil	€ 0,10 miljoen	
- Landbouwprogramma 2017-2020	-€ 0,05 miljoen	
- provinciale meefinanciering 2017/2018	-€ 0,38 miljoen	
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 0,45 miljoen	

De daling van de lasten van 2019 op 2018 wordt met name veroorzaakt doordat voor 2019 e.v. nog geen projectbijdragen in het kader van de provinciale meefinanciering worden geraamd.

Het nieuw beleid in het Collegeakkoord 2015-2019 met betrekking tot ombouw/uitbreiding biologische landbouw (€ 0,30 miljoen per jaar) loopt tot en met 2019.

Het nieuw beleid m.b.t. het Landbouwprogramma 2017-2020 (Voorjaarsnota 2017) loopt tot en met 2019.

4. Bereikbaarheid

4.1. Inleiding

Voor het programma Bereikbaarheid hebben de volgende onderwerpen prioriteit:

Slim en Groen Vervoer

In 2016 is met de pilot in Appelscha een eerste stap gezet in de ontwikkeling op weg naar zelfrijdend vervoer in dunbevolkte gebieden in Noord-Nederland en is een intentieverklaring ondertekend om hier de komende jaren vervolg aan te geven. Het zelfrijdend vervoer kan een belangrijke rol spelen in het bereikbaar en leefbaar houden van dunbevolkte gebieden in onze provincie als aanvulling op onze basisnet OV en mensen van en naar trein- en bushaltes, naar zorg, recreatie en kennisinstellingen brengen.

De ambitie is verder om het openbaar vervoer de komende jaren sterk te verduurzamen. De afgelopen periode zijn de eerste stappen gezet met de pilot van twee waterstofbussen en de introductie van de eerste elektrische bussen. Het doel is dat in 2030 alle bussen zero emissie zijn en uiterlijk in 2050 ook alle treinen. Voor deze verduurzamingsambitie is in de Voorjaarsnota 2017 in totaal € 4,3 miljoen beschikbaar gekomen waarvan een bedrag van € 2,5 miljoen als onderdeel van het compensatiepakket Groningen Airport Eelde.

Bushaltes en Hubs

Onderdeel van een goed samenhangend basisnetwerk voor openbaar vervoer zijn goede knooppunten (Hubs) en haltes. Wij hebben daarom de ambitie op de bushaltes op een goed kwaliteitsniveau te krijgen passend bij de ov-kwaliteit. De geplande opwaardering van bushaltes gaat om het realiseren van veilige, goed bereikbare en toegankelijke haltes met voorzieningen alsabri's, DRIS (Dynamische Reisinformatie) en goede fietsenstallingen.

In een gezamenlijk programma van de provincies Groningen en Drenthe, het OV-bureau en gemeenten wordt het concept Hub ontwikkeld. Deze ketenknooppunten in de provincies Groningen en Drenthe zijn schakelpunten tussen het openbaar vervoer, publiek vervoer en andere vervoermodaliteiten. De komende jaren worden gezamenlijk met de wegbeheerders circa 55 Hubs in Groningen en Drenthe gerealiseerd. In onze provincie gaat het om 32 Hubs.

Fietsstrategie (incl. Fietssnelweg Groningen-Assen)

Op basis van de Fietsstrategie 2016-2025 hebben wij een [Uitvoeringsprogramma Fiets 2017-2020](#) vastgesteld. Wij hebben uw Staten hierover bij [brief van 18 juli 2017](#) geïnformeerd. Ingezet wordt op structurele thema's zoals fietsstimulering, verkeerseducatie en duurzaamheid en innovatie. Ook is er aandacht voor ketenmobiliteit en het verder verbeteren/verkeersveiliger maken van het fietsnetwerk. Prioriteit heeft verder de eerste fase van de Fietssnelweg Groningen-Assen.

4.2. Beleidskaders bij dit programma

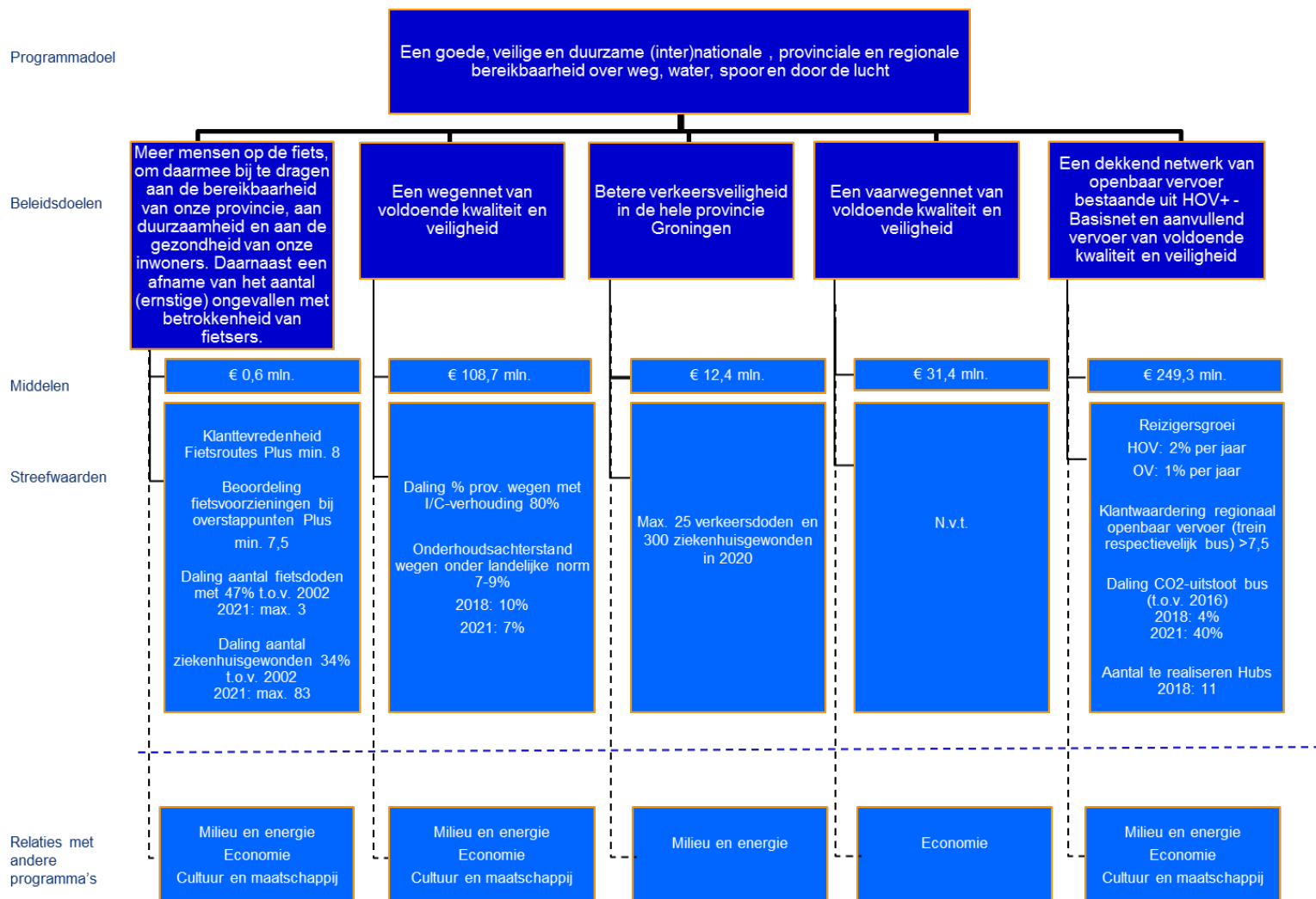
Vigerend beleidskader	Volgend afweegmoment
Omgevingsvisie 2016-2020	2020
Fietsstrategie 2016-2025	n.t.b.
Beleidsplan verkeersveiligheid Provinciale Wegen 2012-2020	2020
Nota Beheer provinciale vaarwegen 2011-2020	2020
Convenant RSP-ZZL	n.v.t.
Meerjarenprogramma Beheer en onderhoud provinciale infrastructuur 2017-2020	2020
Provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur en Transport (MIT)	n.t.b.
Bushaltebeleid 2017-2020	2020

4.3. Doelenboom

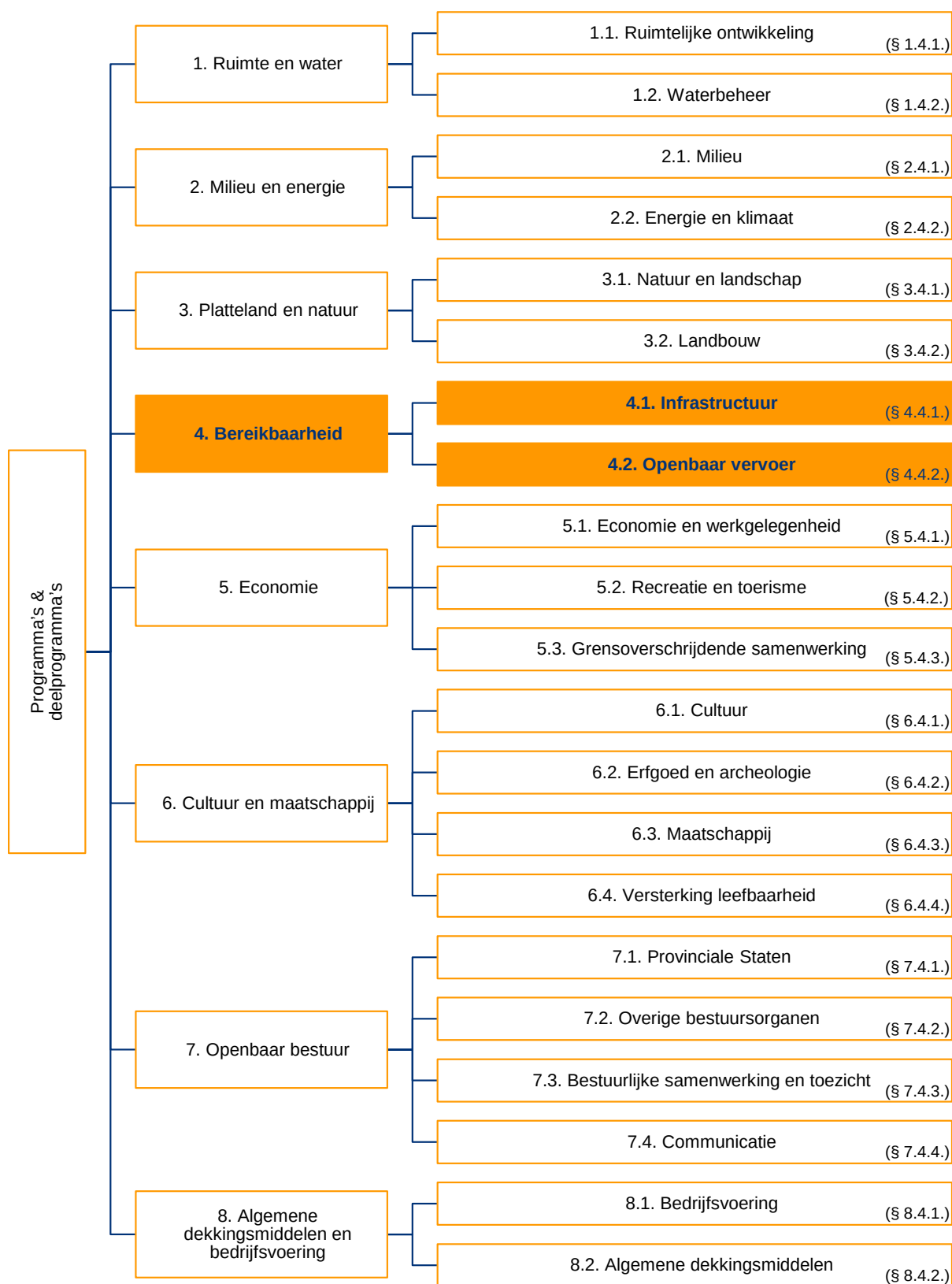
Maatschappelijk doel

Ons mobiliteitsbeleid heeft tot doel om ruimtelijke functies met elkaar te verbinden zodat mensen en goederen zich vlot, veilig en duurzaam van de ene naar de andere plek kunnen verplaatsen. Een goede bereikbaarheid van steden en dorpen is van belang voor de leefbaarheid en verdere ontwikkeling van onze provincie.

Doelenboom

4.4 Uitwerking naar deelprogramma's

4.4.1. Infrastructuur

Beleidsdoel

Meer mensen op de fiets, om daarmee bij te dragen aan de bereikbaarheid van onze provincie, aan duurzaamheid en aan de gezondheid van onze inwoners. Daarnaast een afname van het aantal (ernstige) ongevallen met betrokkenheid van fietsers.

Realisatiewaarden (tot en met 2016) en streefwaarden (vanaf 2017)

Nr.	Omschrijving	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	Klanttevredenheid Fietsroutes Plus minimaal een 8 ¹⁾	7,9	7,9	7,9	8	8	8	8
2	Beoordeling fietsvoorzieningen bij overstappunten minimaal een 7,5			7,5	7,5	7,5	7,5	7,5
3	Daling aantal fietsdoden met 47% t.o.v. 2002 (2002: 5 doden) ²⁾				<2017	<2018	max. 3	max. 3
	Daling aantal ziekenhuisgewonden (fiets) met 34% t.o.v. 2002 (2002:126) ²⁾				<2017	<2018	max. 83	max. 83

NB. De streefwaarden uit de Begroting 2017 (nog gebaseerd op de Beleidsnota Fiets) zijn vervangen en gebaseerd op de doelstellingen uit de Fietsstrategie 2016-2025 (voordracht nr.77/2016, door uw Staten vastgesteld op 14 december 2016). Om die reden zijn voor nummers 2 en 3 geen realisatiewaarden tot en met 2016 opgenomen.

¹⁾ Voor de Fietsroute Plus Groningen-Zuidhorn en de Fietsroute Plus Groningen-Bedum is de klanttevredenheid bekend. De gebruikers geven de routes gemiddeld een 7,9. In ons uitvoeringsprogramma Fiets 2017-2020 hebben wij aangegeven één en drie jaar na realisatie van een Fietsroute Plus de beleving van de gebruikers te gaan meten.

²⁾ In de Fietsstrategie zijn de streefwaarden voor 2017, 2018 en 2019 niet gedefinieerd.

Prestaties

Prioriteiten

- Fietssnelweg Groningen-Assen fase 1:
 - Realiseren tweede gedeelte (tunnel A28 tot en met Witte Molen) van de fietssnelweg.
 - Als het samen met de provincie Drenthe uitgevoerde onderzoek naar het aanleggen van het aansluitende gedeelte tussen Witte Molen en de Oosterbroekweg positief uitpakt zal ook dit gedeelte in 2018 worden gerealiseerd.
- De fiets in de keten:
 - Ervoor zorgen dat bij de belangrijkste overstappunten kwalitatief goede fietsenstallingen zijn. Op basis van een inventarisatie zullen de aantallen en locaties voor 2018 worden bepaald.
 - Op verschillende - nader te bepalen - locaties fietskluizen aanbieden.
- Herkenbaarheid Fietsroutes Plus:
 - Samen met provincie Drenthe en gemeente Groningen de Fietsroutes Plus naar de steden Groningen en Assen en de hoofdfietsroutes in de stad Groningen herkenbaarder inrichten (Samen met onze partners vindt in de loop van 2017 besluitvorming plaats over de uiteindelijk concreet te treffen maatregelen).
- Veiligheid regionale basisfietspaden:

Fietspad veiliger maken bij groot onderhoud N363 tussen Roodeschool en Oosteinde:

 - aanleggen fietspad verder van de rijbaan;
 - verwijderen obstakels;
 - aanbrengen belijning.

Verder gaan we in combinatie met groot Onderhoud de fietspaden tussen Noordhorn-Niezijl (N355), Grijskerk-'t Hoekje (N388) en Dr. Ebelsweg-Borgweg (N860) vergevingsgezind inrichten (o.a. via belijning en/of aanpassing bermen).

Beleidsdoel

Een wegennet van voldoende kwaliteit en veiligheid

Realisatiewaarden (tot en met 2016) en streefwaarden (vanaf 2017)

Nr.	Omschrijving	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	Daling % provinciale wegen met I/C-verhouding > 80%	15%	17%		1)		0%	
2	De onderhoudsachterstand van de wegen bedraagt niet meer dan de landelijke norm van 7-9 %	13%	12%	11%	10%	9%	8%	7%

¹⁾ We presenteren alleen realisatiewaarden omdat er voor de afzonderlijke jaren geen streefwaarden vastgelegd zijn.

Prestaties

Prioriteiten

N.v.t.

Regulier

- Uitvoeren Ombouw Ring Zuid Groningen;
- Starten Verkenning Ring West Groningen;
- Besluit nemen over voorkeursalternatief en Ontwerp Tracébesluit N33 Zuidbroek-Appingedam;
- Realisatiebesluit nemen ter afronding planuitwerking N355 Zuidhorn-Groningen;
- Opstellen Wegenstrategie provincie Groningen;
- Uitvoeren groot onderhoud aan acht wegvakken op de wegen N355 (Aduard-Slaperstil), N361 (Groningen-Winsum; integraal project met aanpassen bebouwde kom Aduard en Sauwerd), N372, N993 (Bedum-Sint Annen), N366 Pekela-Alteveer, N366 Alteveer-Stadskanaal, N980 Grootegast-Doezum en N363 (in en rond Roodeschool).
- Beweegbare bruggen en sluizen:
 - Vervangen conservering en slijtlaag Rengersbrug;
 - Vervangen elektrische installatie en beweegbaar deel Gasselterbrug (verschoven uit 2017);
 - Vervangen elektrische installatie Nulwegbrug;
 - Vervangen elektrische installatie/slijtlaag en aanpassen aandrijving Meerwegbrug;
 - Vervangen van één paar sluisdeuren Robbengatsluis.
- Vaste bruggen, geleiderail en geluidsscherm:
 - Uitvoeren groot onderhoud (asfalt vervangen, betonconservering aanbrengen en dergelijke) Tunnel Heerenlandweg (N366), Brug Bourtangerstraat (N365), Brug Moddermansdiep (N365) en Fietstunnel Leens (N361);
 - Vervangen damwand voor landhoofden en geleiderail op dek Brug Munnikesloot (N987);
 - Vervangen geleiderail N860 (Westerbroek-Waterhuizen);
 - Vervangen geluidsscherm vaste brug Pekelderhoofddiep.

Beleidsdoel

Betere verkeersveiligheid in de hele provincie Groningen

Realisatiewaarden (tot en met 2016) en streefwaarden (vanaf 2017)

Nr.	Omschrijving	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	Maximaal 25 verkeersdoden en 300 ziekenhuisgewonden in de provincie Groningen in 2020	23 629	¹⁾		< 2017 < 2017 ²⁾	< 2018 < 2018 ²⁾	25 300	

¹⁾ De realisatiegegevens komen jaarlijks in het vierde kwartaal van het daaropvolgende jaar beschikbaar. Deze gegevens zijn afkomstig van de landelijke Dienst WVL.

²⁾ In het Beleidsplan Verkeersveiligheid Provinciale Wegen 2012-2020, dat uw Staten op 21 maart 2012 hebben vastgesteld, zijn de streefwaarden voor de afzonderlijke jaren niet gedefinieerd.

Prestaties

Prioriteiten

N.v.t.

Regulier

- Herinrichten komtraverse Doezum en Grootegast (N980) in samenhang met groot onderhoud. Zie [Meerjarenuitvoeringsprogramma verkeersveiligheid provinciale wegen \(MUP\) 2017-2020](#).
- Herinrichten komtraverse Roodeschool in samenhang met groot onderhoud.

Beleidsdoel

Een vaarwegennet van voldoende kwaliteit en veiligheid

Realisatiewaarden (tot en met 2016) en streefwaarden (vanaf 2017)

Nr.	Omschrijving	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
					n.v.t.			

In de Nota beheer provinciale vaarwegen Groningen 2011-2020 is geen beleidshorizon opgenomen waarbinnen de knelpunten moeten worden opgelost. Dit betekent ook dat per kalenderjaar geen streefwaarden zijn vastgelegd. De tabel met realisatie- en streefwaarden hebben wij daarom niet ingevuld.

Prestaties

Prioriteiten

N.v.t.

Regulier

- Afronden vervanging brug Aduard;
- Afronden rondweg Aduard en aansluiting Nieuwklap;
- Starten vervanging Gerrit Krolbrug;
- Afwerken baggerdepots Reitdiep en Winschoterdiep;
- Vervangen remmingwerken bij bruggen in het Winschoterdiep en A.G. Wildervanckkanaal in combinatie met het verwijderen van de sluis Zuidbroek en bochtverruiming.
- Uitvoeren diverse damwandprojecten in het Winschoterdiep en Oude Eemskanaal (incl. baggerwerk).

4.4.2. Openbaar vervoer

Beleidsdoel

Een dekkend netwerk van openbaar vervoer bestaande uit HOV+-Basisnet en aanvullend vervoer, van voldoende kwaliteit en veiligheid

Realisatiewaarden (tot en met 2016) en streefwaarden (vanaf 2017)

Nr.	Omschrijving	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	HOV reizigersgroei 2% per jaar en 1% per jaar in het OV als geheel			2% 1%	2% 1%	2% 1%	2% 1%	
	HOV- trein ¹⁾ (reizigerskilometers)	270,5 mln. groei: 7%	273,6 mln. groei: 1%					
	HOV- bus (passagiers) ²⁾	771.557 groei: 4%	798.439 groei: 3%					
	Overig OV (GD en KLOV) (passagiers) ²⁾	22,6 mln. groei: 5%	23,6 mln. groei: 4%					
2	Klantwaardering regionaal openbaar vervoer (trein respectievelijk bus)	7,3 7,6	7,6 7,7	7,5 7,5	7,5 7,5	7,5 7,5	7,5 7,5	
	Landelijke waarde		7,5					
3	Daling CO ₂ -uitstoot bus (t.o.v. 2016) ³⁾	127 gram	125 gram	2%	4%	6%	26%	40%
4	Aantal te realiseren Hubs ⁴⁾				11			

¹⁾ Inclusief treinverbinding Groningen-Leeuwarden en Groningen-Leer.

²⁾ Betreft busvervoer in de provincies Groningen en Drenthe.

³⁾ Heeft betrekking op een daling van de uitstoot CO₂ per reizigerskilometer.

⁴⁾ In onze vergadering van 9 mei 2017 hebben wij het Bushaltebeleid 2017-2020 vastgesteld. Hierin is ook aangegeven dat we aan de slag willen gaan met het realiseren van Hubs.

Prestaties

Prioriteiten

- Verduurzaming openbaar vervoer:
 - Investeren in infrastructuur (laadinfrastructuur op eind- en tussenstations) die elektrisch rijden (waaronder ook rijden op waterstof) mogelijk maakt. Concreet gaat het dan in elk geval om de benodigde laadinfrastructuur om delen van het Qlink-systeem elektrisch (opportunity charging) te kunnen maken. Hiervoor is al geïnvesteerd in Zuidhorn en Reitdiep en dit is ook op een aantal andere haltes nodig. En daarnaast het investeren in onder meer een vulpunt voor waterstof in Groningen geschikt voor minimaal 20 bussen, indien de opschaling van twee naar 20 waterstofbussen gerealiseerd wordt;
 - Investeren in duurzaam busmaterieel (bussen op zero emissie brandstoffen zowel waterstof als batterijen en ook de tussenstop met biodiesel (HVO));
 - Treffen voorbereidingen voor een pilot met een waterstoffrein;
 - Uitvoeren onderzoeken ten behoeve van de transitie naar het volledig zero emissie rijden in 2030 per bus en in 2050 met de trein;
 - Bovenstaande stappen zijn onder meer conform het PvE (Programma van Eisen) voor de nieuwe trein- en busconcessie, zoals deze in PS besproken en akkoord bevonden zijn.
- Zelfrijdend vervoer:
 - Continueren pilotprojecten met zelfrijdend vervoer in de Eemshaven en Loppersum;
 - Starten pilots bij het nieuwe Ommelandse Ziekenhuis Groningen in Scheemda, in Bourtange en in Lauwersoog en/of Blauwestad;
 - Onderzoek doen naar zelfrijdende treinen, in navolging van de projecten met zelfrijdende busjes.
- Opwaardering bushaltes:
 - Opwaarderen bushaltes binnen infrastructurele projecten en groot onderhoud (aantal wordt in het najaar 2017 bekend);
 - Opwaarderen bushaltes per buslijn en wegvak (naar verwachting ca. 3 HOV-lijnen);
 - Vervangen slechte abri's en plaatsen nieuwe abri's (naar verwachting in totaal 90);

- Afsluiten meerjarig contract (gezamenlijk met gemeenten) beheer en onderhoud haltes enabri's.
- Realisatie Hubs:
 - Bijdragen aan realiseren van 11 Hubs in de provincie Groningen, op termijn worden in de provincie 32 Hubs gerealiseerd;
Aan de hand van ontwikkeling en uitvoering van twee voorbeeld-Hubs worden in de loop van 2017 de concrete maatregelen voor de Hubs in 2018 helder, zoals bijvoorbeeld (fysieke) herkenbaarheid (landmark), toepassingen voor goede beleving (verfraaien, veiliger maken), voorzieningen als wifi, watertappunten, oplaadpunten voor de fiets/fietskluizen en uniforme reisinformatie;
 - Bijdragen aan overkoepelende zaken zoals website Hubs, marketing en communicatie Hubs, en beheer en doorontwikkeling van de huisstijl en het 'merk' Hub.

Regulier

N.v.t.

Bijdrage verbonden partij OV-bureau Groningen Drenthe aan dit beleidsdoel

- Voor de bijdrage van het OV-bureau Groningen Drenthe wordt verwezen naar voordracht nr. 25/2017 zoals besproken in de Commissievergadering MEE van 5 april 2017, waarin is besloten geen zienswijze in te dienen met betrekking tot de ontwerpbegroting 2018 van het OV-bureau Groningen Drenthe en de ontwerpbegroting 2018, zoals deze bij voornoemde voordracht was bijgevoegd.

4.5 Totale lasten en baten van het programma

Omschrijving	rekening 2016	begroting 2017 na wijziging	begroting 2018	meerjarenraming			totaal periode 2018-2021
				2019	2020	2021	
Lasten							
4.1. Deelprogramma Infrastructuur							
2100 (Re)constructie wegen en fietspaden	23.586	17.546	43.347	6.117	6.524	6.767	62.756
2101 Onderhoud en beheer wegen en fietspaden	16.353	13.058	13.436	13.770	14.046	13.924	55.176
2102 Verkeersmanagement	2.047	1.334	1.379	1.416	1.454	1.494	5.743
2103 Verkeersveiligheid	1.194	1.617	2.736	1.451	1.175	1.429	6.791
2104 Diensten voor derden wegen	0	276	409	424	440	457	1.730
2200 (Re)constructie waterwegen	10.769	4.884	2.950	1.925	1.976	2.030	8.881
2201 Onderhoud en beheer vaarwegen	6.638	3.305	3.422	3.600	3.787	2.335	13.144
2202 Kunstwerken vaarwegen	3.444	1.267	2.621	2.687	2.756	2.828	10.892
2203 Diensten Hoofdvaarwegen	4.903	4.755	4.862	5.038	5.227	5.423	20.550
2204 Diensten voor derden waterwegen	0	565	773	801	831	862	3.268
2900 Mobiliteitsbeleid	25.462	13.009	12.374	10.697	12.599	13.678	49.348
subtotaal deelprogramma Infrastructuur	94.397	61.617	88.310	47.926	50.817	51.227	238.279
4.2. Deelprogramma Openbaar vervoer							
2300 Collectief personenvervoer	97.863	96.929	108.409	59.904	59.841	59.879	288.033
subtotaal deelprogramma Openbaar vervoer	97.863	96.929	108.409	59.904	59.841	59.879	288.033
Totaal lasten Bereikbaarheid	192.260	158.546	196.719	107.829	110.658	111.106	526.312
Baten							
4.1. Deelprogramma Infrastructuur							
2100 (Re)constructie wegen en fietspaden	11.444	10.773	22.512	1.881	1.951	2.025	28.369
2101 Onderhoud en beheer wegen en fietspaden	846	143	143	144	147	150	585
2102 Verkeersmanagement	130	42	42	43	44	45	174
2103 Verkeersveiligheid	0	0	0	0	0	0	0
2104 Diensten voor derden wegen	0	236	239	247	257	266	1.009
2200 (Re)constructie waterwegen	212	0	0	0	0	0	0
2201 Onderhoud en beheer vaarwegen	540	501	504	513	524	534	2.075
2202 Kunstwerken vaarwegen	291	511	513	524	534	545	2.115
2203 Diensten Hoofdvaarwegen	5.889	4.755	4.914	5.091	5.282	5.481	20.768
2204 Diensten voor derden waterwegen	0	210,9	217	225	233	242	918
2900 Mobiliteitsbeleid	10.910	2.473	225	227	229	231	911
subtotaal deelprogramma Infrastructuur	30.264	19.646	29.310	8.895	9.201	9.518	56.923
4.2. Deelprogramma Openbaar vervoer							
2300 Collectief personenvervoer	71.765	-8.668	16.745	0	0	0	16.745
subtotaal deelprogramma Openbaar vervoer	71.765	-8.668	16.745	0	0	0	16.745
Totaal baten	102.029	10.979	46.054	8.895	9.201	9.518	73.668
Saldo lasten en baten	90.231	147.568	150.664	98.935	101.457	101.588	452.643
Verrekening met reserves:							
2100 (Re)constr. wegen en fietsp. - cap.kred.	-99	1.501	2.903				2.903
2100 (Re)constr. wegen en fietsp. - ESFI	4.322	40					0
2100 (Re)constr. wegen en fietsp. - MIT	6.988	589	1.217				1.217
2100 (Re)constr. wegen en fietsp. - RSP	9.554	1.977	13.145				13.145
2100 (Re)constr. wegen en fietsp. - Afschrijvingen			882	1.847	2.126	2.253	7.109
2101 Onderhoud en beheer wegen en fietspaden	2.379						0
2103 Verkeersveiligheid - overboeking 2016-2017	-1.210	1.210					0
2200 (Re)constructie waterwegen - ESFI		1.087	44				44
2200 (Re)constructie waterwegen - MIT		2.212	1.028				1.028
2201 Onderhoud en beheer vaarwegen - boordv.	1.732					-1.643	-1.643
2202 Kunstwerken vaarwegen - afst.bed. bruggen	545	-1.314					0
2900 Mobiliteitsbeleid - reservering ringwegen					516	516	1.032
2900 Mobiliteitsbeleid - RSP-programmakosten		50	50	50	50		150
2900 Mobiliteitsbeleid - overboeking 2016-2017	-581	581					0
2900 Mobiliteitsbeleid - MIT		742	660				660
2900 Mobiliteitsbeleid - MIT Uitv. progr. Fiets		390	2.390		220		2.610
2300 Collectief personenvervoer - res. duVV	-64.278	-3.036					0
2300 Collectief personenvervoer - MIT		4.400	5.180				5.180
2300 Collectief personenvervoer - RSP		10.628	16.026				16.026
2300 Collectief personenvervoer - comp. pakket			830				830
Totaal verrekening met reserves	-40.648	21.057	44.356	1.897	2.912	1.127	50.292
Saldo na verrekening met reserves	130.879	126.511	106.309	97.038	98.544	100.461	402.352

Omschrijving	rekening 2016	begroting 2017 na wijziging	begroting 2018	meerjarenraming			totaal periode 2018-2021
				2019	2020	2021	
Totaal saldo 2018-2021 uitgesplitst naar beleidsdoelen:							
4.1.1.1. Fietsnetwerk							648
4.1.2. Wegennet							108.662
4.1.3. Verkeersveiligheid							12.360
4.1.4. Vaarwegennet							31.430
4.2.1. Netwerk OV							249.252

Bedragen x € 1.000

Toelichting

Algemeen

Met ingang van 2017 worden niet meer de volledige apparaatskosten, maar alleen de directe personeelskosten aan de verschillende productgroepen toegerekend. De toegerekende apparaatskosten liggen bij deze productgroepen vanaf 2017 op een lager niveau. De toegerekende overhead wordt met ingang van 2017 aan één productgroep (0600 Toegerekende overhead) binnen het programma Algemene dekkingsmiddelen en bedrijfsvoering toegerekend.

Ten opzichte van de 2017 liggen de toegerekende apparaatskosten in 2018 circa € 0,18 miljoen lager.

2100 (Re)constructie wegen en fietspaden

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	€ 0,09 miljoen
- projecten 2017/18 RSP (deels t.l.v. res. RSP)	€ 25,49 miljoen
- wegenbouwprojecten 2017/2018 t.l.v. res. ESFI	-€ 0,04 miljoen
- projecten 2017/2018 MIT (t.l.v. reserve MIT)	€ 0,63 miljoen
- capaciteitskredieten 2017/2018	-€ 0,68 miljoen
- kadewerken Noord-Willemskanaal	-€ 0,75 miljoen
- kapitaallasten	€ 1,07 miljoen
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	€ 25,80 miljoen

De daling van de lasten van 2018 naar 2019 kan met name worden verklaard door dat er in 2019 nog geen capaciteitskredieten, en projecten ESFI, MIT en RSP zijn opgevoerd.

In 2018 liggen de baten € 11,74 miljoen hoger dan in 2017. Dit kan worden verklaard door de lagere baten in 2018 ten behoeve van capaciteitskredieten (- € 2,58 miljoen) en de hogere baten in 2018 wegens bijdragen van Rijk en gemeente ten behoeve van projecten RSP-ZZL (+ € 14,32 miljoen).

De daling van de baten van 2018 naar 2019 kan met name worden verklaard door dat er in 2019 e.v. lagere baten i.v.m. capaciteitskredieten zijn geraamd en nog geen baten zijn geraamd ten behoeve van projecten ESFI, MIT en RSP.

2101 Onderhoud en beheer wegen en fietspaden

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	€ 0,12 miljoen
- beheer en onderhoud 2017/2018	€ 0,20 miljoen
- Actieplan wegverkeerslawaaï	€ 0,05 miljoen
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	€ 0,38 miljoen

Omdat er ook in de jaren 2018 en 2019 een accres wordt toegekend voor loon- en prijsstijgingen bij beheer en onderhoud van de provinciale infrastructuur stijgen de lasten na 2017 geleidelijk aan verder.

2102 Verkeersmanagement

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	€ 0,04 miljoen
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	€ 0,04 miljoen

2103 Verkeersveiligheid

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,23 miljoen	
- overboeking middelen verkeersveiligheid	€ 1,35 miljoen	wijziging fasering middelen verkeersveiligheid (NJN2017)
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	€ 1,12 miljoen	

2104 Diensten voor derden wegen

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	€ 0,13 miljoen
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	€ 0,13 miljoen

2200 (Re)constructie waterwegen

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	€ 0,27 miljoen
- waterbouwprojecten 2017/2018 t.l.v. res. ESFI	-€ 1,04 miljoen
- projecten 2017/2018 MIT (t.l.v. reserve MIT)	-€ 1,18 miljoen
- kapitaallasten	€ 0,02 miljoen
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 1,93 miljoen

De daling van de lasten van 2018 op 2019 wordt veroorzaakt doordat er in 2019 e.v. nog geen bijdragen meer worden geraamd ten behoeve van projecten ESFI en MIT.

2201 Onderhoud en beheer vaarwegen

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	€ 0,05 miljoen
- kapitaallasten boordvoorzieningen	€ 0,06 miljoen
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	€ 0,12 miljoen

2202 Kunstwerken vaarwegen

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	€ 0,03 miljoen
- voorfinanc. project afstandsbediening bruggen	€ 1,31 miljoen
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	€ 1,35 miljoen

2203 Diensten Hoofdvaarwegen

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	€ 0,11 miljoen
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	€ 0,11 miljoen

De hier tegenoverstaand baten van het Rijk nemen in 2018 t.o.v. 2017 met circa € 0,16 miljoen toe.

2204 Diensten voor derden waterwegen

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	€ 0,21 miljoen
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	€ 0,21 miljoen

2900 Mobiliteitsbeleid

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,63 miljoen	
- projecten 2017/2018 MIT (t.l.v. reserve MIT)	-€ 0,08 miljoen	
- DU-Beter Benutten 2017	-€ 5,12 miljoen	
- accres 2017/2018 middelen duVV	€ 1,34 miljoen	
- fietsbeleid 2017/2018	€ 1,42 miljoen	
- diverse lasten mobiliteitsbeleid	€ 2,44 miljoen	ten laste van DU-Verkeer en vervoer
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 0,64 miljoen	

In 2018 dalen de baten met € 2,24 miljoen ten opzichte van 2017. Dit kan worden verklaard door substitutie in het kader in de Najaarsnota 2017 voor de jaren 2017 en 2018 met betrekking tot de middelen duVV'.

2300 Collectief personenvervoer

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,38 miljoen	
- projecten 2017/2018 MIT	€ 0,78 miljoen	ten laste van reserve MIT
- projecten 2017/2018 RSP	€ 12,07 miljoen	deels ten laste van de reserve RSP
- bijdrage bus- en trein	-€ 1,19 miljoen	
- pilot Waterstofbus	-€ 2,30 miljoen	
- verduurzaming OV (compensatiepakket)	€ 2,50 miljoen	deels ten laste van reserve Compensatie dividend Essent
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	€ 11,48 miljoen	

5. Economie

5.1. Inleiding

Voor het programma Economie hebben de volgende onderwerpen prioriteit:

Toekomst Groningen Airport Eelde

Zoals in de voordracht ([nr. 89/2016](#)) is aangegeven, hebben wij de financiering van de beleidsoptie 'investeren' dit jaar uitgewerkt en als onderdeel van de Voorjaarsnota 2017 ter besluitvorming aan uw Staten voorgelegd. Het doel van de nadere uitwerking van de beleidsoptie 'investeren' is om binnen het beschikbare budget (de € 46 miljoen voor de periode 2017-2026) optimale voorwaarden te scheppen voor GAE om te groeien. Ons aandeel in de € 46 miljoen bedraagt € 13,8 miljoen.

Acquisitie Noord-Nederland

De drie noordelijke gedeputeerden Economische Zaken (EZ) hebben besloten om na de succesvolle Tesla-campagne het label TOPDUTCH verder te gaan gebruiken als instrument voor de branding en acquisitie van Noord-Nederland. De komende twee jaar gaan we op diverse terreinen vergelijkbare acties als rondom Tesla organiseren om verschillende EZ-thema's beter voor het voetlicht te brengen.

Programma Innovatief en Duurzaam MKB 3

Op basis van de positieve evaluatie van het eerste programma en de stand van zaken van het lopende tweede programma, willen wij graag een vervolg geven aan dit instrument.

5.2. Beleidskaders bij dit programma

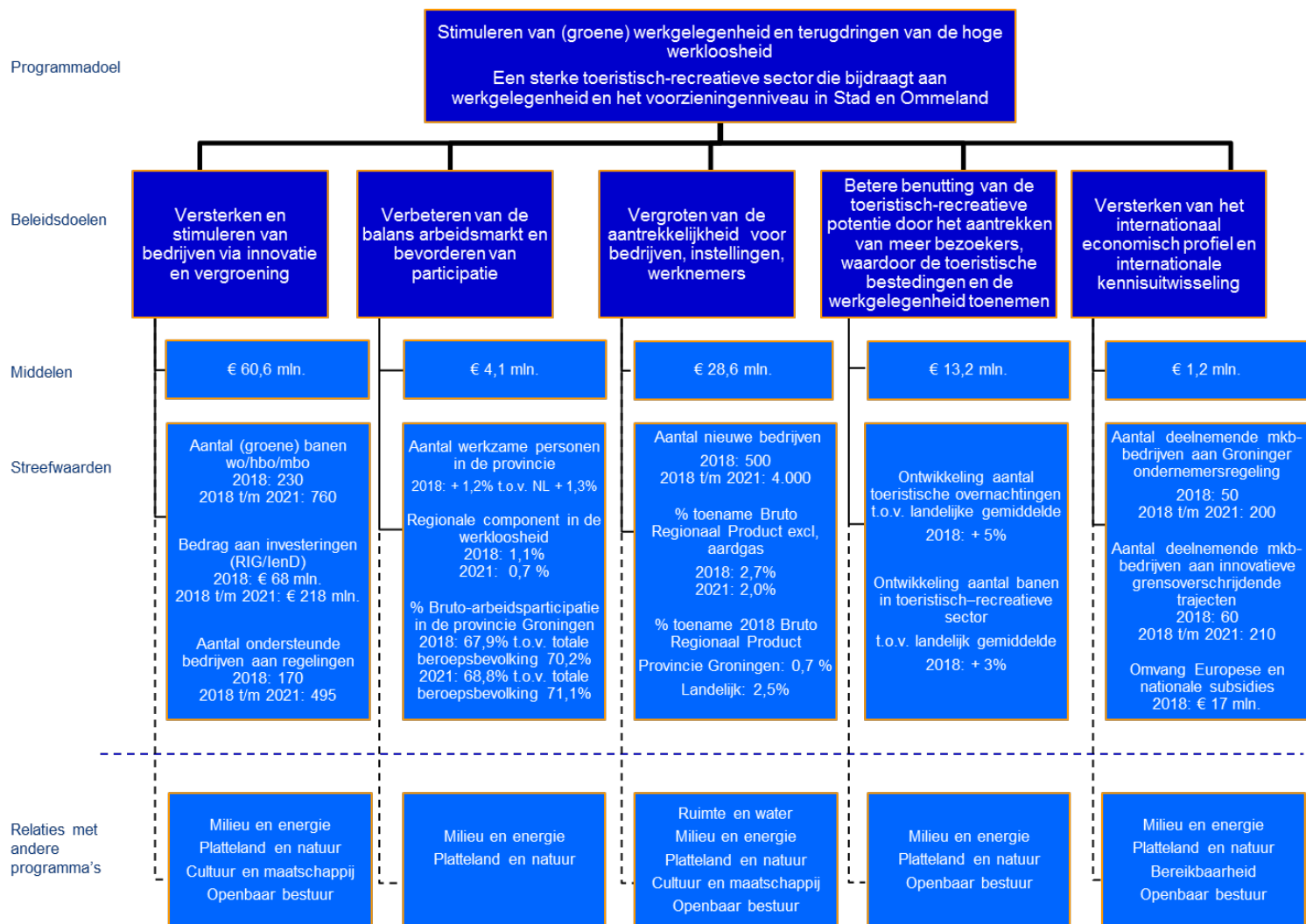
Vigerend beleidskader	Volgend afweegmoment
Programma Economie & Arbeidsmarkt Provincie Groningen 2016-2019	2019
Toerismevisie provincie Groningen 2016-2020	2020
Agenda Internationalisering Provincie Groningen 2016-2019	2019

5.3. Doelenboom

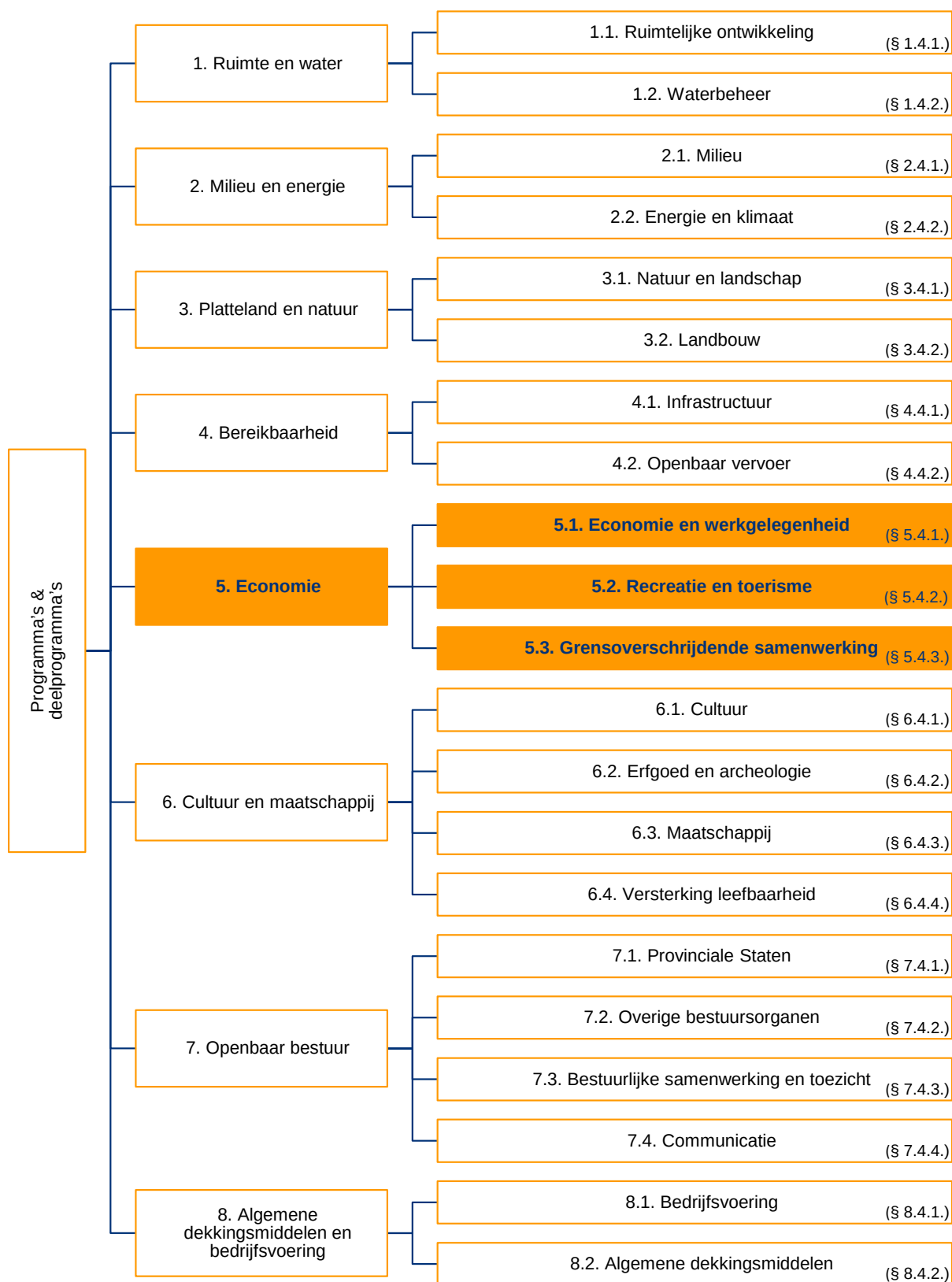
Maatschappelijk doel

Een aantrekkelijke en leefbare provincie met voldoende werk en dynamiek

Doelenboom

5.4. Uitwerking naar deelprogramma's

5.4.1. Economie en werkgelegenheid

Beleidsdoel

Versterken en stimuleren van bedrijven via innovatie en vergroening

Realisatiewaarden (tot en met 2016) en streefwaarden (vanaf 2017)

Nr.	Omschrijving	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	Aantal (groene) banen, wo/hbo/mbo (RIG/lenD)	182	114	230	230	200	180	150
2	bedrag aan investeringen (RIG/lenD)	€ 42,9 mln.	€ 29,8 mln.	€ 98 mln.	€ 68 mln.	€ 60 mln.	€ 50 mln.	€ 40 mln.
3	aantal ondersteunde bedrijven aan regelingen (RIG/lenD/GO, excl. Export)	21	20	98	170 ¹⁾	150	100	75

¹⁾ Toename want per 1-1-2018 is Groninger Ondernemingsregeling volop in uitvoering.

Prestaties

Prioriteiten

N.v.t.

Regulier

Speerpunt Circulaire Economie (CE):

- Het plan van aanpak voor het speerpunt Circulaire Economie is in april 2017 door uw Staten besproken. De uitvoering van het programma is gestart. Een aanvulling op het plan van aanpak zal in het najaar 2017 aan uw Staten worden gestuurd.

Uitvoering Groningen@Work, Programma Economie & Arbeidsmarkt 2016-2019/Innovatief en groen Groningen:

- Opstellen vervolg op het Actieplan Chemiecluster op Stoom, inclusief vervolg op Noord4Bio-rapport over Biobased Economy;
- Ondersteunen activiteiten in het kader van de Industrie-agenda;
- Waterstof:
Concretiseren van de high level routekaart van Northern Innovation Board (NIB) in een masterplan:
 - In 2017 wordt gewerkt aan concrete waterstofprojecten zoals electrolysers, opslag, tankstations, omgebouwde pijpleidingen, waterstofproductie uit vergassing, een waterstofinnovatiepark in Delfzijl en opleidingen. Als provincie werken we aan een Green Deal Groene waterstof waarvan een conceptversie in 2017 opgeleverd zal worden.
 - Ook zetten we ons in voor het stroomlijnen van de vergunningverlening voor waterstofprojecten, laten we studies uitvoeren naar de kansen en randvoorwaarden voor een groene waterstofeconomie en onderhouden we levendig contact met alle relevante partijen, van technologieleveranciers tot gemeenten en van ministeries tot energiebedrijven. Een niet te onderschatten deel van de provinciale inzet is het lobbyen voor de waterstofeconomie, als provincie en in noordelijk verband.
- Vervolg uitvoering activiteiten in het kader van IT-agenda (bijlage bij Groningen@Work).

Beleidsdoel

Verbeteren van de balans arbeidsmarkt en bevorderen van participatie

Realisatiewaarden (tot en met 2016) en streefwaarden (vanaf 2017) ²⁾

Nr.	Omschrijving	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	Jaarlijkse groei werkgelegenheid Groningen t.o.v. Nederland	Gron.: -0,4% NL: +0,4%	Gron.: +0,4% NL: +1,1%	Gron.: +1,7% NL: +1,9%	Gron.: +1,2% NL: +1,3%	Gron.: +0,9% NL: +0,9%	Gron.: +0,6% NL: +0,6%	Gron.: +0,2% NL: +0,6%
2	Regionale component in de werkloosheid (verschil nationale en Groninger werkloosheid) bron: CBS	1,6%	1,4%	0,9%	1,1%	0,9%	0,8%	0,7%
3	% bruto arbeidsparticipatie (werkgelegenheid) t.o.v. de totale beroepsbevolking ¹⁾	68,1%	67,7%	67,8%	67,9%	68,2%	68,5%	68,8%
	Landelijke waarde	70,1%	70,0%	70,1%	70,2%	70,5%	70,8%	71,1%

¹⁾ Dit is met ingang van begrotingsjaar 2018 een verplichte beleidsindicator (BBV). Percentage voor heel Nederland was 70%.

²⁾ Alle streefwaarden zijn gebaseerd op de concept Noordelijke Arbeidsmarktverkenning.

Prestaties

Prioriteiten:

- Uitvoeren motie Route Arbeid (M293, Voorjaarsnota 2017):
Wij zullen in overleg met de betrokken partijen gaan om voor 2018 een mogelijk vervolg van het project Route Arbeid te bepalen. (Eventueel benodigde financiering voor 2018 tot en met 2021 zal plaatsvinden uit bestaande middelen.)

Regulier

Uitvoering Groningen@Work, Programma Economie & Arbeidsmarkt 2016-2019:

- Realiseren van ArbeidsBemiddelingsCoördinatiepunt (ABC);
- Uitvoeren REP-project Kansrijke Leerweg;
- Uitvoeren Arbeidsmarktonderzoek:
In 2017 haken we nog aan bij een noordelijk arbeidsmarktonderzoek, vanaf 2018 gaan we een eigen provinciaal arbeidsmarktonderzoek houden. De intentie is om de opdracht voor drie jaar weg te zetten (2018-2020). Dit betekent dat dan ieder jaar een onderzoek wordt uitgevoerd.

Beleidsdoel

Vergróten van de aantrekkelijkheid voor bedrijven, instellingen en werknemers

Realisatiewaarden (tot en met 2016) en streefwaarden (vanaf 2017)

Nr.	Omschrijving	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	Aantal startende bedrijven	445	476	500	500	500	500	500
2	Bruto Regionaal Product, excl. aardgas % toename	1,5%	2,2%	2,5%	2,7%	2,7%	2,4%	2,0%
3	% toename Bruto Regionaal Product t.o.v. het voorgaande jaar, incl. aardgas ¹⁾	-6,9%	-1,7%	0,5%	0,7%	0,7%	0,4%	0,0%
	Landelijke waarde	2,0%	2,2%	3,3%	2,5%	2,5%	2,4%	2,0%

1) Dit is met ingang van begrotingsjaar 2018 een verplichte beleidsindicator (BBV). Het betreft de ontwikkeling van het Bruto Binnenlands Product binnen de provincie.

Prestaties

Prioriteiten

Toekomst Groningen Airport Eelde:

- Ondersteunen en faciliteren dat er een succesvolle Europese aanbesteding plaats vindt voor het verlenen van een concessie aan een private partij voor de LEM (Luchthaven Exploitatie Maatschappij).
- Ondersteunen en faciliteren wijzigingen in besturingsmodel GAE NV. Concreet betekent dit, dat als er een private partij voor de LEM gevonden is, wij Provinciale Staten een voordracht voorleggen voor wensen en bedenkingen t.a.v. de voorgestelde wijziging in de deelneming GAE.
- Verstrekken en vaststellen van NEDAB-subsidies (Niet Economische Diensten van Algemeen Belang, zoals brandweer en veiligheid/beveiliging).
- Verstrekken van aanvullende middelen voor nieuwbouw brandweerkazerne.
- Monitoren van passagiersbewegingen i.r.t. verstrekken van aanvullende middelen voor upgrade passagiersterminal.

Uitvoering Groningen@Work, Programma Economie & Arbeidsmarkt 2016-2019:

- Bredere uitrol van de Tesla-campagne onder het label TOPDUTCH;
De Europese aanbesteding heeft plaatsgevonden. Hier hebben 2 bedrijven op gereageerd en de opdracht wordt gegund aan INITIO. Samen met de drie Noordelijke provincies gaat INITIO de komende twee jaar zorgen voor vier tot zes campagnes om internationale ondernemingen te verleiden zich in Noord Nederland te vestigen. De campagneonderwerpen zullen in overleg met de EZ-gedeputeerden in het vierde kwartaal van 2017 worden bepaald.
Net als rond de Tesla-campagne zal er de komende twee jaar intensief met overheden, bedrijven, kennisinstellingen en intermediars worden samengewerkt om het Noorden goed op de kaart te zetten. De totale kosten van de campagne bedragen € 1,2 miljoen.
- Opzetten van het vervolg op het Programma Innovatief en Duurzaam MKB Groningen.
Na de zomer van 2017 vinden de voorbereidingen plaats voor een vervolg op het Programma Innovatief en Duurzaam MKB Groningen. Begin 2018 start de uitvoering van het nieuwe programma.

Regulier

Uitvoering Groningen@Work, Programma Economie & Arbeidsmarkt 2016-2019:

- Inzetten op NOM als centrale uitvoerder van activiteiten in het kader van Business Development-activiteiten;
- Realiseren van snel internet voor de hele provincie.

Bijdrage verbonden partij Groningen Seaports (GSP) aan dit beleidsdoel

- het vervullen van de publieke taken in verband met het nautisch beheer, de scheepvaart, de havens en de vaarwegen in het beheergebied;

- het bevorderen van de verdere ontwikkeling en het gebruik van de havens en de daarbij behorende industrieterreinen gelegen in de gemeenten Delfzijl en van de Eemshaven en de daarbij behorende industrieterreinen gelegen in de gemeente Eemshaven.

Bijdrage verbonden partij Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij (NOM) aan dit beleidsdoel

- het verstrekken van risicodragend kapitaal (leningen, aandelenkapitaal) voor het bedrijfsleven ten behoeve van vestiging, groei en vernieuwing van ondernemingen;
- het bevorderen van investeringen door o.a. het acquireren van (buitenlandse) bedrijven;
- het initiëren en ontwikkelen van innovatieve projecten.

Bijdrage verbonden partij Investeringsfonds Groningen (IFG) aan dit beleidsdoel

- als revolverend fonds deelnemen in andere fondsen voor het bedrijfsleven ten behoeve van vestiging, groei en vernieuwing van ondernemingen in het midden- en kleinbedrijf in Groningen; de opbrengsten van de investeringen worden weer ingezet voor nieuwe aanvragen.
- als Acquisitiefonds Groningen (onderdeel van IFG) rechtstreeks deelnemen in ondernemingen in het midden- en kleinbedrijf in Groningen en rechtstreeks risicodragend kapitaal verstrekken aan nieuw te vestigen kleine en middelgrote ondernemingen in Groningen.

Bijdrage verbonden partij Groningen Airport Eelde (GAE) aan dit beleidsdoel

- bevorderen van het regionale acquisitieklimaat, economie en werkgelegenheid en logistieke infrastructuur.

5.4.2. Recreatie en toerisme

Beleidsdoel (Wat willen we bereiken?)

Betere benutting van de toeristisch-recreatieve potentie door het aantrekken van meer bezoekers, waardoor de toeristische bestedingen en de werkgelegenheid toenemen

Realisatiewaarden (tot en met 2016) en streefwaarden (vanaf 2017)

Nr.	Omschrijving	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	Ontwikkeling aantal toeristische overnachtingen	-8,6%	+7,8%	+5%	+5%	+5%	+5%	+5%
2	Ontwikkeling aantal banen in toeristisch-recreatieve sector	+0,2%	+5,2%	+3%	+3%	+3%	+3%	+3%

Tot en met 2016 zetten presenteren we de ontwikkeling in het aantal overnachtingen van Nederlanders in (bron: CVO/CVTO.) Vanaf 2017 kijken we naar alle overnachtingen (Nederlanders en buitenlanders) (bron: CBS).

Prestaties

Prioriteiten

N.v.t.

Regulier

In de Toerismevisie 2016-2020 zijn de kaders vastgelegd voor het toeristisch-recreatieve beleid. De kaders zijn nader uitgewerkt in het [Uitvoeringsplan Toerismevisie 2016-2019](#) dat wij op 29 november 2016 hebben vastgesteld.

In 2018 zullen wij een vervolg geven aan:

- Versterken promotie en marketing:
 - opdrachtverlening aan Marketing Groningen voor reguliere taken en subsidiëring van een toeristische campagne door Marketing Groningen;
 - Routeontwikkeling en vaarrecreatie: subsidiëring van projecten op het gebied van routeontwikkeling door het Routebureau Groningen, het landelijke Fietsplatform, Wandelnet en Waterrecreatie Nederland;
 - openstelling subsidieregeling Toeristische Themaroutes.
- Stimuleren en faciliteren ondernemerschap:
 - informeren van ondernemers over subsidiemogelijkheden;
 - (mede)organiseren van thema- en netwerkbijeenkomsten.

5.4.3. Grensoverschrijdende samenwerking

Beleidsdoel

Versterken van het internationaal economisch profiel en internationale kennisuitwisseling

Realisatiewaarden (tot en met 2016) en streefwaarden (vanaf 2017)

Nr.	Omschrijving	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	Aantal ondersteunde bedrijven aan Groninger ondernemersregeling, onderdeel Export	n.v.t.	n.v.t.	20	50	50	50	50
2	Aantal deelnemende mkb-bedrijven aan grensoverschrijdende innovatieve trajecten	17	32 ¹⁾	30	60	60	50	40
3	Omvang Europese en nationale subsidies	€ 14 mln.	€ 16 mln.	€ 17 mln.	€ 17 mln.	€ 17 mln.	€ 14 mln.	€ 12 mln.

1) Dit aantal betreft mkb-deelname in de huidige EU programmaperiode (2014-2020) voor grensoverschrijdende samenwerking (INTERREG A).

Prestaties

Prioriteiten

- N.v.t.

Regulier

- Uitvoering geven aan de [Agenda Internationalisering Provincie Groningen 2016-2019](#):
 - samen met gemeente Groningen, VGG, Europe Direct en anderen een Week van Europa organiseren rondom de Dag van Europa op 9 mei 2018, gericht op het communiceren over kansen op EU-funding, beleidsbeïnvloeding en betekenis van Europa in relatie tot de provincie Groningen;
 - uitvoering van activiteiten en lobby in het kader van de Europese Programmaperiode na 2020;
 - investeren in duurzame relaties met Nedersaksen samen met de provincies Drenthe, Friesland en Overijssel.
- Impuls geven aan Netwerk-projecten in het Interreg A-programma.
- Aanjagen en uitvoering geven aan diverse Interreg-projecten, bijvoorbeeld Power to Flex, Groene Cascade, Electromobility.

5.5 Totale lasten en baten van het programma

Omschrijving	rekening 2016	begroting 2017 na wijziging	begroting 2018	meerjarenraming			totaal periode 2018-2021
				2019	2020	2021	
Lasten							
<u>5.1. Deelprogramma Economie en werkgelegenheid</u>							
6200 Fysieke bedrijfsomgeving	1.174	1.571	708	574	642	507	2.430
6300 Regioprogramma's	25.447	28.484	25.453	21.401	20.956	7.771	75.581
6301 Provinciale bedrijven	4.134	3.890	3.414	2.217	2.219	1.722	9.571
6302 Marktsectoren	11.851	11.288	7.690	2.173	923	955	11.741
6303 Circulaire economie	0	31	87	90	93	97	367
6900 Promotie en acquisitie	348	437	535	344	354	364	1.597
6901 Arbeidsmarktbeleid	5.574	2.119	1.764	1.074	685	696	4.218
subtotaal deelprogramma Econ. en werkgelegenh.	48.527	47.819	39.651	27.873	25.872	12.111	105.507
<u>5.2. Deelprogramma Recreatie en toerisme</u>							
6400 Toerisme en recreatie	1.495	4.505	2.520	1.167	802	821	5.310
subtotaal deelprogramma Recreatie en toerisme	1.495	4.505	2.520	1.167	802	821	5.310
<u>5.3. Deelprogramma Grensoversch. samenw.</u>							
6902 Grensoverschrijdende samenwerking	157	350	291	301	311	321	1.224
ubtotaal deelprogramma Grensoversch. samenw.	157	350	291	301	311	321	1.224
Totaal lasten Economie	50.179	52.673	42.462	29.341	26.984	13.254	112.041
Baten							
<u>5.1. Deelprogramma Economie en werkgelegenheid</u>							
6200 Fysieke bedrijfsomgeving	0	0	0	0	0	0	0
6300 Regioprogramma's	4.959	416	407	0	0	0	407
6301 Provinciale bedrijven	4.115	114	114	114	114	114	458
6302 Marktsectoren	3.124	256	270	0	0	0	270
6303 Circulaire economie	0	0	0	0	0	0	0
6900 Promotie en acquisitie	0	0	0	0	0	0	0
6901 Arbeidsmarktbeleid	3.455	61	83	0	0	0	83
subtotaal deelprogramma Econ. en werkgelegenh.	15.654	847	876	114	114	114	1.219
<u>5.2. Deelprogramma Recreatie en toerisme</u>							
6400 Toerisme en recreatie	408	242	131	5	5	5	147
subtotaal deelprogramma Recreatie en toerisme	408	242	131	5	5	5	147
<u>5.3. Deelprogramma Grensoversch. samenw.</u>							
6902 Grensoverschrijdende samenwerking	26	0	0	0	0	0	0
ubtotaal deelprogramma Grensoversch. samenw.	26	0	0	0	0	0	0
Totaal baten Economie	16.088	1.090	1.007	120	120	120	1.366
Saldo lasten en baten	34.091	51.583	41.455	29.221	26.865	13.134	110.675
Verrekening met reserves:							
6200 Fysieke bedrijfsomgeving - conv. bedr. terr.	1.163	1.378	483	348	413	275	1.518
6200 Fysieke bedrijfsomgeving - ovb. '16-17		17					0
6300 Regioprogramma's - risico revolv.fondsen	-1.500	-1.500	-1.500	-1.500	-1.500		-4.500
6300 Regioprogramma's - prov.meefinanciering	-4.311		5				5
6300 Regioprogramma's - RSP		1.274	1.248				1.248
6300 Regioprogramma's - ovb. 2016-2017	-3.000	3.000					0
6302 Marktsectoren - cofinanciering Kompas		10	2				2
6302 Marktsectoren - provinciale meefinanciering		1.504	3.018				3.018
6302 Marktsectoren - RSP		784	828				828
6302 Marktsectoren - ovb. '16-17	-1.672	1.672					0
6400 Toerisme en recreatie - cofinanc. Kompas			19				19
6400 Toerisme en recreatie - vaarrecreatie	630						0
6400 Toerisme en recreatie - Marketing Gron.	88	88	87				87
6400 Toerisme en recreatie - provinciale meef.			46				46
6400 Toerisme en recreatie - RSP		726	386				386
6400 Toerisme en recreatie - ovb. 2016-2017	-358	620					0
6900 Promotie en acquisitie - RSP		186	256				256
6901 Arbeidsmarktbeleid - ovb. 2016-2017	-413	413					0
Totaal verrekening met reserves	-9.373	10.172	4.880	-1.153	-1.088	275	2.915
Saldo na verrekening met reserves	43.464	41.411	36.575	30.373	27.952	12.859	107.760

Omschrijving	rekening 2016	begroting 2017 na wijziging	begroting 2018	meerjarenraming			totaal periode 2018-2021
				2019	2020	2021	
Totaal saldo 2018-2021 uitgesplitst naar beleidsdoelen:							
5.1.1. Versterken en stimuleren bedrijven via innovatie en vergroening							60.597
5.1.2. Verbeteren balans arbeidsmarkt en bevorderen participatie							4.135
5.1.3. Vergroten aantrekkelijkheid provincie Groningen							28.576
5.2.1. Betere benutten toeristisch-recreatieve potentie							13.228
5.3.1. Versterking internationaal economisch profiel en internationale kennisuitwisseling							1.224

Bedragen x € 1.000

Toelichting

Algemeen

Met ingang van 2017 worden niet meer de volledige apparaatskosten, maar alleen de directe personeelskosten aan de verschillende productgroepen toegerekend. De toegerekende apparaatskosten liggen bij deze productgroepen vanaf 2017 op een lager niveau. De toegerekende overhead wordt met ingang van 2017 aan één productgroep (0600 Toegerekende overhead) binnen het programma Algemene dekkingsmiddelen en bedrijfsvoering toegerekend. Ten opzichte van de 2017 liggen de toegerekende apparaatskosten in 2018 circa € 1,20 miljoen lager.

6200 Fysieke bedrijfsomgeving

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,02 miljoen	
- convenant Bedrijventerreinen	-€ 0,90 miljoen	t.l.v. reserve Overboeking kredieten
- revitalisering bedrijventerreinen	-€ 0,05 miljoen	deels overboeking kredieten 2016-2017
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 0,86 miljoen	

De wijzigingen in de ramingen vanaf 2019 ten opzichte van 2018 hebben betrekking op de lasten ten behoeve van het convenant Bedrijventerreinen. Deze bijdragen komen ten laste van de reserve Overboeking kredieten.

6300 Regioprogramma's

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,54 miljoen	
- lasten REP-ZZL	-€ 4,85 miljoen	t.l.v. middelen DU-REP-ZZL
- projecten 2017/2018 REP-ZZL	-€ 0,08 miljoen	deels t.l.v. reserve RSP
- Regionale Investeringssteun Groningen 2017	-€ 3,00 miljoen	t.l.v. DU-Regionale Investeringssteun Groningen
- Provinciale Meefinanciering	€ 5,62 miljoen	
- projecten provinciale meefinanciering 2017/8	-€ 0,17 miljoen	t.l.v. reserve Provinciale meefinanciering
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 3,03 miljoen	

De geraamde lasten liggen in 2019 circa € 4,05 miljoen lager dan in 2018 omdat vanaf 2019 nog geen rekening is gehouden met bijdragen ten behoeve van projecten REP/ZZL (- € 3,90 miljoen). Daarnaast zijn er iets minder middelen beschikbaar voor provinciale meefinanciering (- € 0,15 miljoen).

In 2021 worden geen lasten meer geraamd ten behoeve van REP/ZZL. Daardoor dalen de voor 2021 geraamde lasten met circa € 15,21 miljoen. Daarnaast worden vanaf 2021 geen bijdragen meer verstrekt vanuit het budget voor provinciale meefinanciering ten behoeve van risicoafdekking revolverend MKB-fonds en toekomst GAE. Het budget voor provinciale meefinanciering komt daardoor € 2 miljoen per jaar hoger uit.

Omdat er voor 2019 e.v. nog geen bijdragen van het Rijk en derden ten behoeve van REP-projecten worden geraamd, vallen de geraamde baten vanaf 2019 circa € 0,41 miljoen lager uit.

6301 Provinciale bedrijven

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,08 miljoen	
- investering toekomst GAE	-€ 0,40 miljoen	
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 0,48 miljoen	

6302 Marktsectoren

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,54 miljoen	
- internet/breedband	-€ 0,14 miljoen	
- projecten 2017/2018 cofin. Kompas	-€ 0,01 miljoen	t.l.v. reserve Cofinanciering Kompas
- projecten 2017/2018 provinciale meefinanciering	-€ 2,17 miljoen	deels t.l.v. reserve Provinciale meefinanciering
- projecten 2017/2018 REP	€ 0,14 miljoen	deels t.l.v. reserve RSP
- innovatie en duurzaamheid	-€ 0,84 miljoen	deels t.l.v. reserve Overboeking kredieten
- verbetering productiestructuur	-€ 0,03 miljoen	
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 3,60 miljoen	

Vanaf 2019 lopen de kapitaallasten in verband met de inzet van middelen voor het Investeringsfonds Groningen B.V. geleidelijk aan op. Het nieuw beleid in het kader van het Economisch Actieprogramma 2016-2019 loopt tot en met 2019 (€ 0,35 miljoen per jaar). Datzelfde geldt voor het nieuw beleid met betrekking tot Internet/breedbandinfrastructuur (€ 0,13 miljoen per jaar) en het programma Programma Innovatief en Duurzaam 3 (€ 0,80 miljoen per jaar).

Omdat er voor 2019 e.v. nog geen bijdragen van het Rijk en derden ten behoeve van REP-projecten worden geraamd, vallen de geraamde baten vanaf 2019 circa € 0,27 miljoen lager uit.

6303 Circulaire economie

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	€ 0,06 miljoen
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	€ 0,06 miljoen

6900 Promotie en acquisitie

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	€ 0,10 miljoen
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	€ 0,10 miljoen

Vanaf 2019 dalen de lasten omdat vanaf 2019 geen middelen beschikbaar worden gesteld voor Acquisitie Noord-Nederland (€ 0,20 miljoen).

6901 Arbeidsmarktbeleid

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,04 miljoen	
- arbeidsmarktbeleid	-€ 0,47 miljoen	deels overboeking kredieten 2016-2017
- Levenlang lerenfonds	-€ 0,07 miljoen	overboeking kredieten 2016-2017
- projecten 2017/2018 REP-ZZL	€ 0,22 miljoen	deels t.l.v. reserve RSP
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 0,36 miljoen	

In de Voorjaarsnota 2014 is besloten om tot en met 2018 een jaarlijkse bijdrage van € 0,10 miljoen uit het krediet arbeidsmarktbeleid in te zetten als dekking van de kosten van spoor 4 gaswinning. Voor 2019 en volgende wordt daarvoor geen bijdrage geraamd. Het nieuw beleid in het kader van het Collegeakkoord 2015-2019 met betrekking tot Levenlang lerenfonds loopt tot en met 2019 (€ 0,10 miljoen per jaar).

Het nieuw beleid in het kader van het Economisch Actieprogramma 2016-2019 loopt tot en met 2019 (in 2016 en 2017 € 0,43 miljoen per jaar en in 2018 en 2019 € 0,30 miljoen per jaar).

Omdat er voor 2019 e.v. nog geen bijdragen van het Rijk en derden ten behoeve van REP-projecten worden geraamd, vallen de geraamde baten vanaf 2019 circa € 0,08 miljoen lager uit.

6400 Toerisme en recreatie

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,08 miljoen	
- krediet recreatie en toerisme	-€ 0,36 miljoen	overboeking kredieten 2016-2017
- versterking toeristische infrastructuur	-€ 0,26 miljoen	overboeking kredieten 2016-2017
- projecten 2017/8 cofinanciering Kompas	€ 0,02 miljoen	t.l.v. reserve Cofinanciering Kompas
- projecten 2017/8 provinciale meefinanciering	-€ 0,24 miljoen	t.l.v. reserve Provinciale meefinanciering
- projecten 2017/8 REP-ZZL	-€ 1,06 miljoen	deels t.l.v. reserve RSP
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 1,98 miljoen	

Tot en met 2018 is er sprake van een tijdelijk hogere bijdrage aan Marketing Groningen (circa € 0,09 miljoen). Deze extra bijdrage komt ten laste van de in het verleden hiervoor gespaarde middelen in de Algemene reserve.

Vanaf 2019 worden nog geen bijdrage geraamd voor projecten Cofinanciering Kompas, Provinciale meefinanciering en REP-ZZL. Daardoor vallen de lasten in 2019 circa € 1,27 miljoen lager uit.

Het nieuw beleid in het kader van het Collegeakkoord 2015-2019 met betrekking tot Toerisme en recreatie loopt tot en met 2019 (€ 0,38 miljoen per jaar).

Omdat er voor 2019 e.v. nog geen bijdragen van het Rijk en derden ten behoeve van REP-projecten worden geraamd, vallen de geraamde baten vanaf 2019 circa € 0,13 miljoen lager uit.

6902 Grensoverschrijdende samenwerking

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,06 miljoen
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 0,06 miljoen

6. Cultuur en maatschappij

6.1. Inleiding

Voor het programma Cultuur en maatschappij hebben de volgende onderwerpen prioriteit:

- *Compensatiepakket Groningen Airport Eelde – Leefbaarheid zorggerichte aanpak*
Het [Uitvoeringsprogramma Leefbaarheid 2016-2020](#) is op stoom gekomen. Vanuit de onderdelen gebiedsgerichte aanpak, locatiegerichte aanpak inclusief transitie particuliere woningvoorraad en de bewonersinitiatieven zijn tientallen subsidieaanvragen gehonoreerd. Wij zien steeds meer aanvragen binnenkomen voor zorg gerelateerde initiatieven. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om het inrichten van multifunctionele centra met een zorgtaak, om initiatieven van artsen en andere specialisten voor de ontwikkeling van gezondheidscentra of om initiatieven van inwoners die een sluitend verzorgingstehuis overnemen. Omdat hier sprake is van een duidelijke maatschappelijke behoefte breiden wij het Leefbaarheidsprogramma uit met een onderdeel zorg ter grootte van € 3,6 miljoen.
- *Opgave Erfgoed, Ruimtelijke kwaliteit en Landschap (ERL):*
Wanneer het erfgoed beschadigd raakt, of erger nog, verdwijnt, zal dit een grote weerslag hebben op de leefbaarheid in en de identiteit van het gebied, dus ook op het landschap en de ruimtelijke kwaliteit. Behoud, herstel en, indien noodzakelijk, herbestemming van het Groninger erfgoed is dan ook absoluut noodzakelijk om de leefbaarheid, de ruimtelijke en sociale structuren van de provincie Groningen te behouden en te versterken. Wij streven naar behoud van identiteit en karakter van de regio, de culturele waarden te versterken en ruimte te geven voor ontwikkeling en eigentijdse toevoeging.

6.2. Beleidskaders bij dit programma

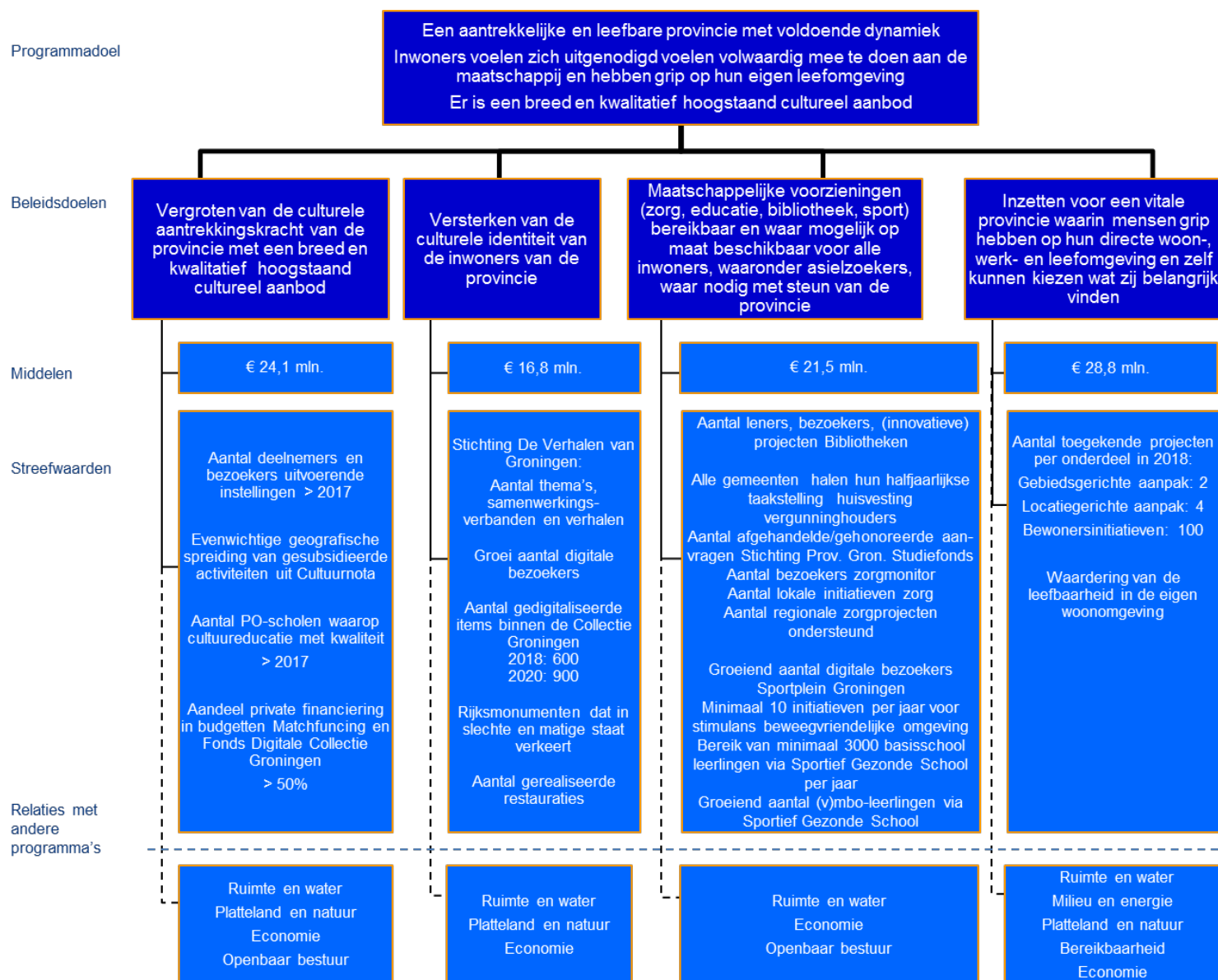
Vigerend beleidskader	Volgend afweegmoment
Strategisch Beleidskader Cultuur 2017-2020	2020
Nota Ruimte voor daadkracht	2020
Kaders en uitgangspunten Uitvoeringsprogramma Leefbaarheid 2016-2020	2020
Kader Sport- en beweegvisie 2016-2019	2020
Beleidskader toezicht huisvesting vergunninghouders 2015	2016/2017

6.3. Doelenboom

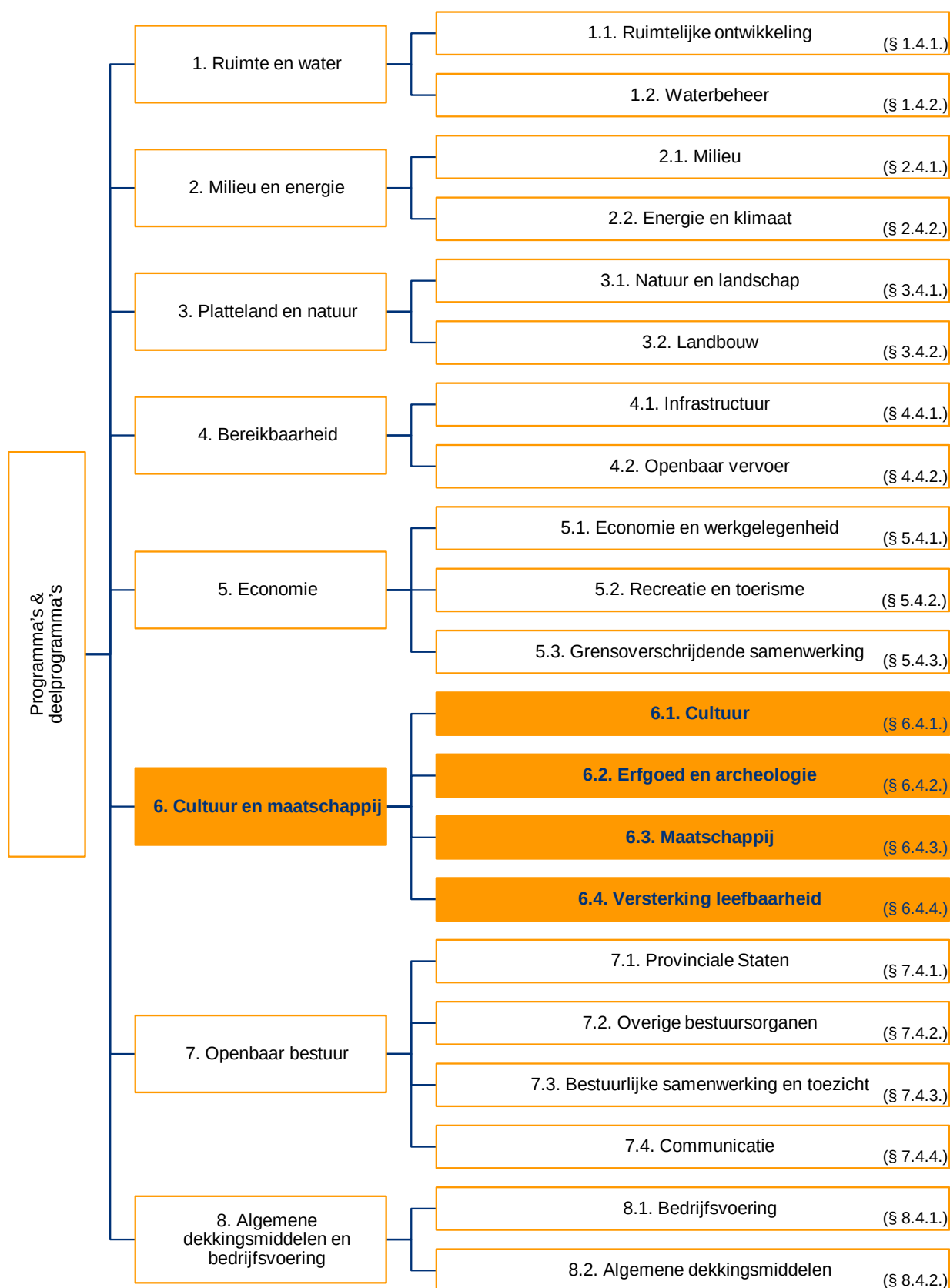
Maatschappelijk doel

Een aantrekkelijke en leefbare provincie. Inwoners voelen zich uitgenodigd volwaardig mee te doen aan de maatschappij en hebben grip op hun eigen leefomgeving. Er is een breed en kwalitatief hoogstaand cultureel aanbod.

Doelenboom

6.4. Uitwerking naar deelprogramma's

6.4.1. Cultuur

Beleidsdoel

Vergroten van de culturele aantrekkingskracht van de provincie met een breed en kwalitatief hoogstaand cultureel aanbod

Realisatiewaarden (tot en met 2016) en streefwaarden (vanaf 2017)

Nr.	Omschrijving	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021 ³⁾
1	Aantal deelnemers en bezoekers uitvoerende instellingen (gesubsidieerd uit cultuurnota)			n.n.b ¹⁾	> 2017	> 2017	> 2017	
2	Geografische spreiding van gesubsidieerde activiteiten uit cultuurnota			n.n.b ²⁾	Even-wichtig	Even-wichtig	Even-wichtig	
3	Aantal primair onderwijs scholen waarbij Cultuureducatie met Kwaliteit (aandeel)	< 70%	(80%)	(85%)	> 2017	> 2018	(90%)	
4	Aandeel private financiering in budgetten (1) Matchfunding en (2) Fonds Digitalisering Collectie Groningen			(1) n.n.b (2) 0 %.	> 50%	> 50%	> 50%	

1) Volledigheid cijfers beschikbaar vanaf 2018

2) Concretisering indicator is onderdeel van monitor cultuurbeleid (2018)

3) Over 2021 zijn geen indicatoren ingevuld vanwege de afloop van het Uitvoeringsprogramma Cultuur in 2020

In het Uitvoeringsprogramma Cultuur 2017-2020 zijn geen streefwaarden gedefinieerd, doch vooral indicatoren van kwalitatieve en relatieve aard ('groei, verdubbeling, minstens de helft, evenredige spreiding'). Onderdeel van de Uitvoeringsnota Cultuur is om juist een SMART-monitor cultuurbeleid te ontwikkelen, die tevens wordt gebruikt voor een tussentijdse evaluatie in 2018. Wij verwachten de monitor cultuurbeleid eind 2017 te kunnen aanleveren.

Prestaties

Prioriteiten

N.v.t.

Regulier

- Uitvoering geven aan het Uitvoeringsprogramma Cultuur 2017-2020 Provincie Groningen dat wij hebben opgesteld als uitwerking van het Strategisch beleidskader Cultuur 2017-2020. Speerpunten voor 2018 zijn:
 - Herijken rol en opzet Kunstraad op basis van evaluatie 2017;
 - Ontwikkelen van een gemeenschappelijke agenda voor cultuurinstellingen en overheden;
 - Formuleren werkplannen Gastconservator en We the North;
 - Geven van gezamenlijke opdracht van gemeenten en provincie voor bibliotheekwerk;
 - Borgen van cultureel erfgoed in themaroutes toerisme.

6.4.2. Erfgoed en archeologie

Beleidsdoel

Versterken van de culturele identiteit van de inwoners van de provincie

Realisatiewaarden (tot en met 2016) en streefwaarden (vanaf 2017)

Nr.	Omschrijving	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	Aantal thema's en verhalen (St. De Verhalen van Groningen: DVvG)		75	≥ t.o.v. peiljaar 2016	≥ t.o.v. peiljaar 2016	≥ t.o.v. peiljaar 2016	≥ t.o.v. peiljaar 2016	
2	Aantal digitale bezoekers (DVvG)	56.000 110.000 ³⁾	106.000 475.000*	≥ t.o.v. peiljaar 2016	≥ t.o.v. peiljaar 2016	≥ t.o.v. peiljaar 2016	≥ t.o.v. peiljaar 2016	
3	Aantal gedigitaliseerde items binnen de Collectie Groningen	n.v.t.	n.v.t.	340	600	750	900	
4	Rijksmonumenten (excl. functie woonhuis) dat in slechte en matige staat verkeert (percentage en m ³) ¹⁾				1)			
	Landelijke waarde				1)			
5	Aantal gerealiseerde restauraties, waarvan in combinatie met herbestemming ²⁾			2)				

NB. Deze indicatoren raken ook deelprogramma Cultuur.

1) Dit is met ingang van begrotingsjaar 2018 een verplichte beleidsindicator (BBV). Volgens www.waarstaatje provincie.nl zijn realisatiecijfers over rijksmonumenten (exclusief die met functie woning) naar staat van het casco momenteel nog niet beschikbaar en worden deze in een later stadium toegevoegd.

2) In 2017 vindt de nulmeting plaats ten aanzien van deze indicator. Aan de hand van de uitkomst daarvan bepalen we de streefwaarden.

3) Dit aantal is incl. bezoekers deelwebsites, Pinterest (delen filmpjes), lezers NDC media etc.

In het Uitvoeringsprogramma Cultuur 2017-2020 zijn geen streefwaarden gedefinieerd, alleen indicatoren van kwalitatieve en relatieve aard ('groei, verdubbeling, minstens de helft, evenredige spreiding'). Onderdeel van de Uitvoeringsnota Cultuur is om juist een SMART monitor cultuurbeleid te ontwikkelen, die tevens wordt gebruikt voor een tussentijdse evaluatie in 2018. Wij verwachten de monitor cultuurbeleid eind 2017 te kunnen aanleveren."

Prestaties

Prioriteiten:

- Opgave Erfgoed, Ruimtelijke kwaliteit en Landschap (ERL):
Voor deze opgave is in 2017 een programma opgesteld. In 2018 zal hieraan uitvoering worden gegeven. Dit bevat onder andere:
 - De basis verder op orde brengen (in beeld brengen en monitoren erfgoed en landschap);
 - Het uitvoeren van projecten ten aanzien van bewustwording en het 'vermarkten' van ERL;
 - Het toekomstbestendig maken van ons beleid en financieringsconstructies;
 - Het verstrekken van opdrachten aan pilotprojecten;
 - Het uitvoering geven aan fondsvorming.

Regulier:

- Uitvoering geven aan het Uitvoeringsprogramma Cultuur 2017-2020 Provincie Groningen dat wij hebben opgesteld als uitwerking van het Strategisch beleidskader Cultuur 2017-2020;
- In gebruik nemen van het nieuwe landelijke databasesysteem in NAD Nuis;
- Uitrol van de erfgoedmonitor over de gehele provincie. Op basis hiervan investeren we in het behoud en herbestemming van het erfgoed. Eind 2018 is deze voor 90% ingevuld.

6.4.3. Maatschappij

Beleidsdoel

Maatschappelijke voorzieningen (zorg, educatie, bibliotheek, sport) bereikbaar en waar mogelijk op maat beschikbaar voor alle inwoners, waaronder asielzoekers, waar nodig met steun van de provincie

Realisatiewaarden (tot en met 2016) en streefwaarden (vanaf 2017)

Nr.	Omschrijving	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	Aantal: • Leners • Bezoekers • (innovatieve) projecten i.h.k.v. Bibliotheken	101.156 onbekend	100.391 onbekend	minimaal gelijk aan landelijk gemiddelde	minimaal gelijk aan landelijk gemiddelde			
2	Alle gemeenten halen hun halfjaarlijkse taakstelling huisvesting vergunninghouders	1e halfjaar: 23 gemeenten; 2e halfjaar: 13 gemeenten	1e halfjaar: 6 gemeenten; 2e halfjaar: 12 gemeenten	1e halfjaar: alle (23) gemeenten; 2e halfjaar: alle (23) gemeenten	1 ^e halfjaar: alle (20) gemeenten; 2 ^e halfjaar: alle (20) gemeenten			
3	Stichting Provinciaal Groninger Studiefonds: Aantal afgehandelde aanvragen; Aantal gehonoreerde aanvragen	100% (400); In het schooljaar 2014-2015 zijn 291 aanvragen gehonoreerd	100% (466); In het schooljaar 2015-2016 zijn 313 aanvragen gehonoreerd	100%; 475	100% 500			
4	Aantal bezoekers zorgmonitor	5.707	6.301	minimaal gelijk aan peiljaar 2014	6.500			
5	Aantal lokale initiatieven zorg ¹⁾				minimaal 5			
6	Aantal regionale zorgprojecten ondersteund ¹⁾				minimaal 5			

¹⁾ Deze indicatoren zijn toegevoegd naar aanleiding van het compensatiepakket GAE leefbaarheid zorg. Zie brief inzake toevoegen [Addendum Zorg aan Uitvoeringsprogramma Leefbaarheid 2016-2020](#) aan uw Staten d.d. 21 juli 2017.

Sport en bewegen ²⁾:

7	Groeiend aantal digitale bezoekers Sportplein Groningen	24.606	26.669	> aantal 2016	> aantal 2017	> aantal 2018		
8	Minimaal 10 initiatieven per jaar voor stimulans beweegvriendelijke omgeving		12	≥ 10	≥ 10	≥ 10		
9	Bereik van minimaal 3000 basisschool-leerlingen via Sportief Gezonde School per jaar (≥ 1.500 in 2016)		1.580	≥ 3.000	≥ 3.000	≥ 3000		
10	Groeiend aantal (v)mbo-leerlingen via Sportief Gezonde School			400	600	800		

²⁾ Uitvoeringsprogramma Sport- en bewegvisie heeft looptijd tot en met 2019

Prestaties

Prioriteit

N.v.t.

Regulier

- Uitvoering geven aan het Uitvoeringsprogramma sport- en beweegvisie 2016-2019.
Uitvoering vindt plaats langs drie strategische lijnen:
 - o Kennisdeling en netwerkorganisaties
 - o Sport en bewegen als middel om participatie en gezondheidswinst te vergroten
 - o Ondersteuning gemeenten in stimuleren van sporten en bewegen in openbare ruimteMet betrekking tot de derde strategische lijn heeft in 2017 een evaluatie plaatsgevonden. Uitvoering in 2018 van deze lijn vindt plaats overeenkomstig de uitkomsten van de evaluatie.

6.4.4. Versterking leefbaarheid

Beleidsdoel

Inzetten voor een vitale provincie waarin mensen grip hebben op hun directe woon-, werk- en leefomgeving en zelf kunnen kiezen wat zij belangrijk vinden

Realisatiewaarden (tot en met 2016) en streefwaarden (vanaf 2017)

Nr.	Omschrijving	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	Aantallen toegekende projecten per onderdeel ¹⁾				Gebieds-gerichte aanpak: 2 Locatie-gerichte aanpak: 4 Bewoners-initiatieven: 100			
2	Waardering van de leefbaarheid in de eigen woonomgeving		7,6		niet aan te geven ²⁾			

¹⁾ In de periode februari-juni 2017 heeft CMO STAMM een monitoringsonderzoek uitgevoerd naar de effecten van het Uitvoeringsprogramma Leefbaarheid op de ervaren leefbaarheid. De uitkomsten van dit onderzoek zullen naar verwachting in het najaar aan de Staten worden gepresenteerd.

²⁾ Een streefwaarde voor de leefbaarheid van de eigen woonomgeving valt niet te geven. De peilingen zijn niet meer dan een indicatie. De waardering van de leefbaarheid van de woonomgeving is niet een-op-een terug te voeren op de effecten van het beleid van de provincie.

Prestaties

Prioriteiten

- Uitvoeren Compensatiepakket Groningen Airport Eelde - Leefbaarheid zorggerichte aanpak:
 - a. Zorgvoorzieningen en regionale Zorgprojecten;
 - b. Bewonersinitiatieven Zorg.

Regulier

- Uitvoeren [Uitvoeringsprogramma Leefbaarheid 2016-2020](#):
Wij faciliteren concreet in 2018 de uitvoering van de plannen die door gemeenten en inwoners zijn ingediend. Welke dat zijn is op dit moment nog niet bekend.

6.5 Totale lasten en baten van het programma

Omschrijving	rekening 2016	begroting 2017 na wijziging	begroting 2018	meerjarenraming			totaal periode 2018-2021
				2019	2020	2021	
Lasten							
6.1. Deelprogramma Cultuur							
7100 Cultuur	7.606	6.862	6.461	6.469	6.584	4.650	24.164
subtotaal deelprogramma Cultuur	7.606	6.862	6.461	6.469	6.584	4.650	24.164
6.2. Deelprogramma Erfgoed en archeologie							
7101 Cultureel erfgoed	0	6.273	3.774	3.806	3.719	3.784	15.082
7102 Erfgoed, ruimtelijke kwaliteit en landschap	0	1.966	2.567	559	-120	-229	2.777
subtotaal deelprogramma Erfgoed en archeologie	0	8.239	6.340	4.365	3.599	3.555	17.859
6.3. Deelprogramma Maatschappij							
7200 Bibliotheken	2.807	2.271	2.250	2.251	2.285	2.320	9.106
7202 Welzijnsbeleid	1.311	1.603	1.373	1.335	1.112	1.138	4.958
7203 Sportbeleid	374	873	560	562	265	267	1.654
7901 Asielzoekers	79	368	212	216	120	125	672
7902 Stichting Provinciaal Groninger Studiefonds	246	336	238	239	241	242	960
7904 Zorg en hulpverlening	1.358	1.305	1.231	1.234	849	870	4.183
subtotaal deelprogramma Maatschappij	6.174	6.757	5.863	5.837	4.871	4.962	21.533
6.4. Deelprogramma Versterking leefbaarheid							
8101 Gebiedsgericht werken	14.823	8.411	5.794	3.618	3.031	2.775	15.218
8102 Sociaal-economische vitalisering	481	1.155	961	968	977	985	3.891
8103 Leefbaarheid (groei en krimp)	1.510	15.654	15.299	7.543	4.782	1.443	29.067
subtotaal deelprogramma Verst. leefbaarheid	16.813	25.220	22.054	12.130	8.789	5.203	48.176
Totaal lasten Cultuur en maatschappij	30.594	47.078	40.718	28.801	23.844	18.369	111.732
Baten							
6.1. Deelprogramma Cultuur							
7100 Cultuur	339	0	0	0	0	0	0
subtotaal deelprogramma Cultuur	339	0	0	0	0	0	0
6.2. Deelprogramma Erfgoed en archeologie							
7101 Cultureel erfgoed	0	97	99	103	107	111	420
7102 Erfgoed, ruimtelijke kwaliteit en landschap	0	100	247	247	101	0	595
subtotaal deelprogramma Erfgoed en archeologie	0	197	346	350	208	111	1.015
6.3. Deelprogramma Maatschappij							
7200 Bibliotheken	0	0	0	0	0	0	0
7202 Welzijnsbeleid	1	0	0	0	0	0	0
7203 Sportbeleid	0	0	0	0	0	0	0
7901 Asielzoekers	0	0	0	0	0	0	0
7902 Stichting Provinciaal Groninger Studiefonds	0	0	0	0	0	0	0
7904 Zorg en hulpverlening	92	0	0	0	0	0	0
subtotaal deelprogramma Maatschappij	92	0	0	0	0	0	0
6.4. Deelprogramma Versterking leefbaarheid							
8101 Gebiedsgericht werken	281	396	508	405	420	436	1.769
8102 Sociaal-economische vitalisering	0	0	0	0	0	0	0
8103 Leefbaarheid (groei en krimp)	13	0	0	0	0	0	0
subtotaal deelprogramma Verst. leefbaarheid	294	396	508	405	420	436	1.769
Totaal baten Cultuur en maatschappij	726	593	854	755	628	547	2.784
Saldo lasten en baten	29.868	46.485	39.864	28.046	23.216	17.822	108.948

Omschrijving	rekening 2016	begroting 2017 na wijziging	begroting 2018	meerjarenraming			totaal periode 2018-2021
				2019	2020	2021	
Verrekening met reserves:							
7100 Cultuur - subsidies buiten cultuurnota	132						0
7100 Cultuur - provinciale meefinanciering			54				54
7100 Cultuur - ovb. 2016-2017	-13	207					0
7101 Cultureel erfgoed - ovb. 2016-2017	-1.462	2.360					0
7202 Welzijnsbeleid - ovb. 2016-2017		279					0
7203 Sportbeleid - ovb. 2016-2017	-265	265					0
7902 Stichting Prov. Gron. Studief. - ovb. '16-17	-108	108					0
7904 Zorg en hulpverlening - oph. res. Stim. Zorg	38						0
7904 Zorg en hulpverlening - ovb. 2016-2017		121					0
7904 Zorg en hulpverlening - vrijval t.b.v. gasw.		-85					0
8101 Gebiedsgericht werken - actieprogr. WEL	4.858	3.432	1.012				1.012
8101 Gebiedsgericht werken - Regio Gr.-Assen	1.213	1.213	1.213	1.213	1.213	1.213	4.852
8101 Gebiedsgericht werken - Lauwersm./oog		689	966	902	286		2.154
8101 Gebiedsgericht werken - RSP		240	358				358
8101 Gebiedsgericht werken - ovb. 2016-2017	-4.914	0					0
8103 Leefbaarheid (groei en krimp) - leefb.h.	-4.520	4.877	1.055	1.355	1.355		3.765
8103 Leefbaarheid (groei en krimp) - geb.aanpak.		102	498				498
8103 Leefbaarheid (groei en krimp) - comp.pakket			5.000				5.000
8103 Leefbaarheid (groei en krimp) - ovb. '16-17	-636	660					0
8103 Leefbaarheid (groei en krimp) - vrijv. gasw.		-423					0
Totaal verrekening met reserves	-5.677	14.046	10.156	3.470	2.854	1.213	17.693
Saldo na verrekening met reserves	35.545	32.439	29.708	24.576	20.362	16.609	91.255
Totaal saldo 2018-2021 uitgesplitst naar beleidsdoelen:							
6.1.1. Vergroten culturele aantrekkingskracht							24.110
6.2.1. Versterken culturele identiteit							16.844
6.3.1. Maatschappelijke voorzieningen bereikbaar							21.533
6.4.1. Versterken leefbaarheid							28.768

Bedragen x € 1.000

Toelichting

Algemeen

Met ingang van 2017 worden niet meer de volledige apparaatskosten, maar alleen de directe personeelskosten aan de verschillende productgroepen toegerekend. De toegerekende apparaatskosten liggen bij deze productgroepen vanaf 2017 op een lager niveau. De toegerekende overhead wordt met ingang van 2017 aan één productgroep (0600 Toegerekende overhead) binnen het programma Algemene dekkingsmiddelen en bedrijfsvoering toegerekend.

Ten opzichte van de 2017 liggen de toegerekende apparaatskosten in 2018 circa € 1,71 miljoen lager.

7100 Cultuur

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,11 miljoen	
- overboeking kredieten 2016-2017	-€ 0,19 miljoen	t.l.v. reserve Overboeking kredieten
- programmakosten 2017/2018	-€ 0,10 miljoen	
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 0,40 miljoen	

Het nieuw beleid in het kader van het Collegeakkoord 2015-2019 met betrekking tot de Cultuurnota 2017-2020 loopt tot en met 2020 (€ 2,05 miljoen per jaar).

7101 Cultureel erfgoed

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	€ 0,00 miljoen	
- overboeking kredieten 2016-2017	-€ 2,36 miljoen	t.l.v. reserve Overboeking kredieten
- provinciale meefinanciering 2017	-€ 0,08 miljoen	
- DU-Erfgoed en ruimte	-€ 0,06 miljoen	t.l.v. DU-Erfgoed en Ruimte
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 2,50 miljoen	

Het nieuw beleid in het kader van het Collegeakkoord 2015-2019 met betrekking tot Erfgoedmonitor loopt tot en met 2019 (€ 0,15 miljoen per jaar).

7102 Erfgoed, ruimtelijke kwaliteit en landschap

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,07 miljoen	
- Erfgoed, Ruimtelijke kwaliteit en Landschap	€ 0,55 miljoen	
- subsidiereg. Ergoedloket en erfgoedadviessteam	€ 0,13 miljoen	ten laste van bijdrage NCG
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	€ 0,60 miljoen	

7200 Bibliotheken

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,02 miljoen	
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 0,02 miljoen	

7202 Welzijnsbeleid

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,02 miljoen	
- overboeking kredieten 2016-2017	-€ 0,28 miljoen	t.l.v. reserve Overboeking kredieten
- Financieel Arrangement Eemsdelta	€ 0,07 miljoen	
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 0,23 miljoen	

De tijdelijke middelen voor voedsel- en kledingbanken (€ 0,04 miljoen per jaar) zijn beschikbaar tot en met 2018.

De middelen voor participatieprojecten (€ 0,25 miljoen per jaar) zijn beschikbaar tot en met 2019

7203 Sportbeleid

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,05 miljoen	
- overboeking kredieten 2016-2017	-€ 0,26 miljoen	t.l.v. reserve Overboeking kredieten
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 0,31 miljoen	

Het nieuw beleid in het kader van het Collegeakkoord 2015-2019 met betrekking tot het sportbeleid loopt tot en met 2019 (€ 0,30 miljoen per jaar).

7901 Asielzoekers

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,12 miljoen	
- prioriteiten Voorjaarsnota 2017	-€ 0,03 miljoen	
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 0,16 miljoen	

De middelen in het kader van de subsidieregeling asielzoekersbeleid (€ 0,10 miljoen per jaar) zijn beschikbaar tot en met 2019.

7902 Stichting Provinciaal Groninger Studiefonds

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	€ 0,01 miljoen	
- overboeking kredieten 2016-2017	-€ 0,11 miljoen	t.l.v. reserve Overboeking kredieten
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 0,10 miljoen	

7904 Zorg en hulpverlening

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,04 miljoen	
- vrijval 2017 t.b.v. inzet dossier gaswinning	€ 0,09 miljoen	
- overboeking kredieten 2016-2017	-€ 0,12 miljoen	t.l.v. reserve Overboeking kredieten/Algemene reserve
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 0,07 miljoen	

Het nieuw beleid in het kader van het Collegeakkoord 2015-2019 met betrekking tot het vrijwilligerswerk (€ 0,25 miljoen per jaar), herinrichting Groninger Zorglandschap (€ 0,05 miljoen per jaar) en zorgmonitor (€ 0,10 miljoen per jaar) loopt tot en met 2019.

8101 Gebiedsgericht werken

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,84 miljoen	
- projecten REP	€ 0,37 miljoen	
- Actieprogramma WEL	-€ 2,42 miljoen	t.l.v. reserve Actieprogramma WEL
- investeringsbudget Lauwersmeer/Lauwersoog	€ 0,28 miljoen	t.l.v. reserve ESFI
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 2,62 miljoen	

De stijging van de baten van 2017 naar 2018 met € 0,11 miljoen heeft betrekking op de bijdragen van derden in personeelskosten (€ 0,07 miljoen) en bijdragen van gemeenten ten behoeve van REP-projecten (€ 0,04 miljoen).

8102 Sociaal-economische vitalisering

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,19 miljoen	
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 0,19 miljoen	

8103 Leefbaarheid (groei en krimp)

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,25 miljoen	
- overboeking kredieten 2016-2017	-€ 0,66 miljoen	t.l.v. reserve Overboeking kredieten/Algemene reserve
- vrijval 2017 t.b.v. inzet dossier gaswinning	€ 0,42 miljoen	
- leefbaarheid krimpgebieden 2017/2018	€ 0,13 miljoen	incl. compensatiepakket Leefbaarheid en zorg
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 0,36 miljoen	

Het variëren van de lasten tot en met 2019 is gebaseerd op het verwachte verloop van de lasten ten behoeve van leefbaarheid in krimpgebieden (incl. nieuw beleid Collegeakkoord 2015-2019).

Na 2019 is het nieuw beleid in het kader van het Collegeakkoord 2015-2019 voor leefbaarheid afgelopen. Dat geldt ook voor het compensatiepakket Zorg en leefbaarheid.

Het budget voor leefbaarheid krimpgebieden daalt vanaf 2021 met nog eens € 2 miljoen. Dat vloeit voort uit het in de Voorjaarsnota 2010 genomen besluit om voor de periode 2011-2020 extra middelen beschikbaar te stellen.

7. Openbaar bestuur

7.1. Inleiding

In de Voorjaarsnota 2017 zijn voor dit programma geen prioriteiten benoemd.

7.2. Beleidskaders bij dit programma

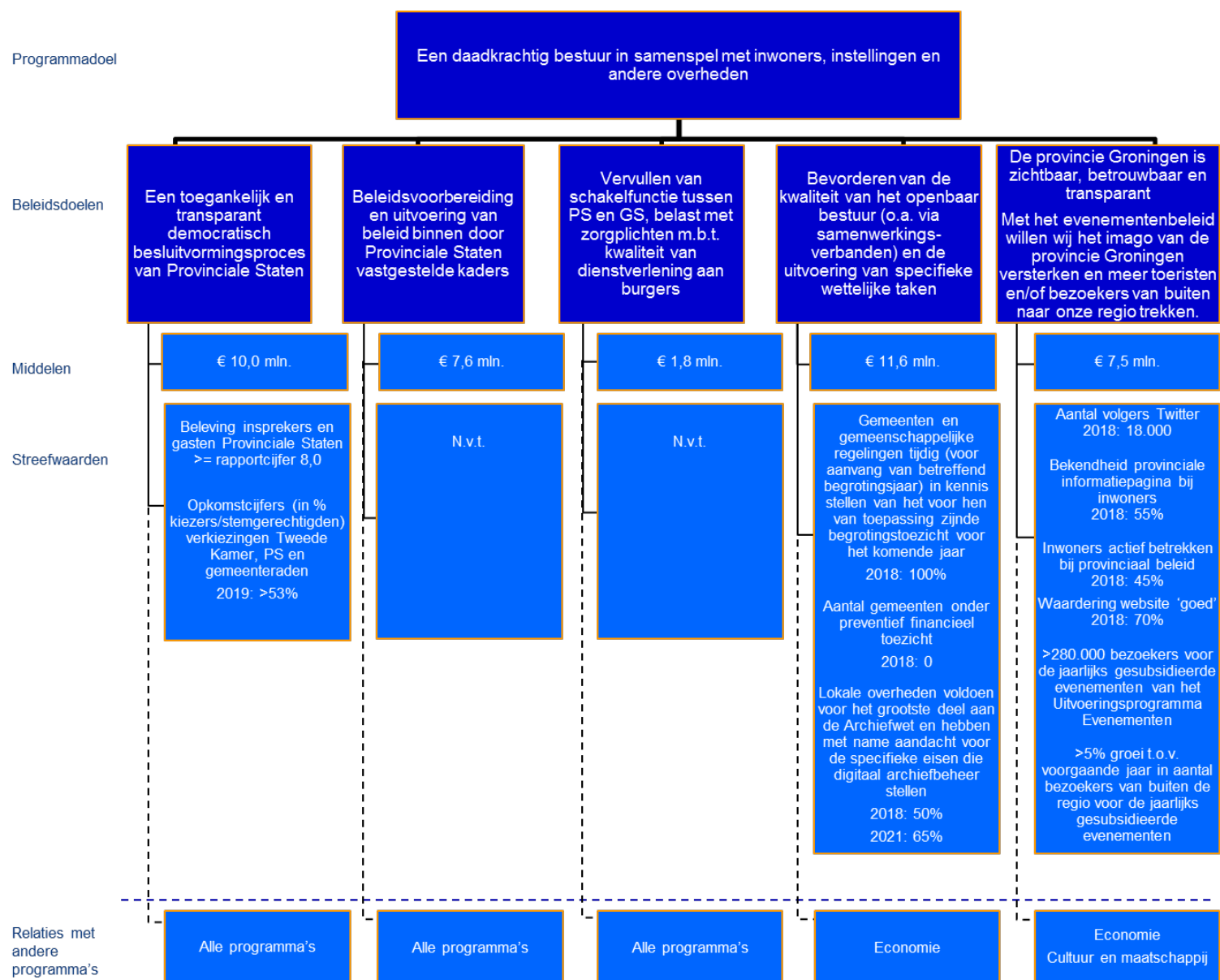
Vigerend beleidskader	Volgend afweegmoment
Provinciewet	n.v.t.
Kadernota Evenementen 2016-2020	2020

7.3. Doelenboom

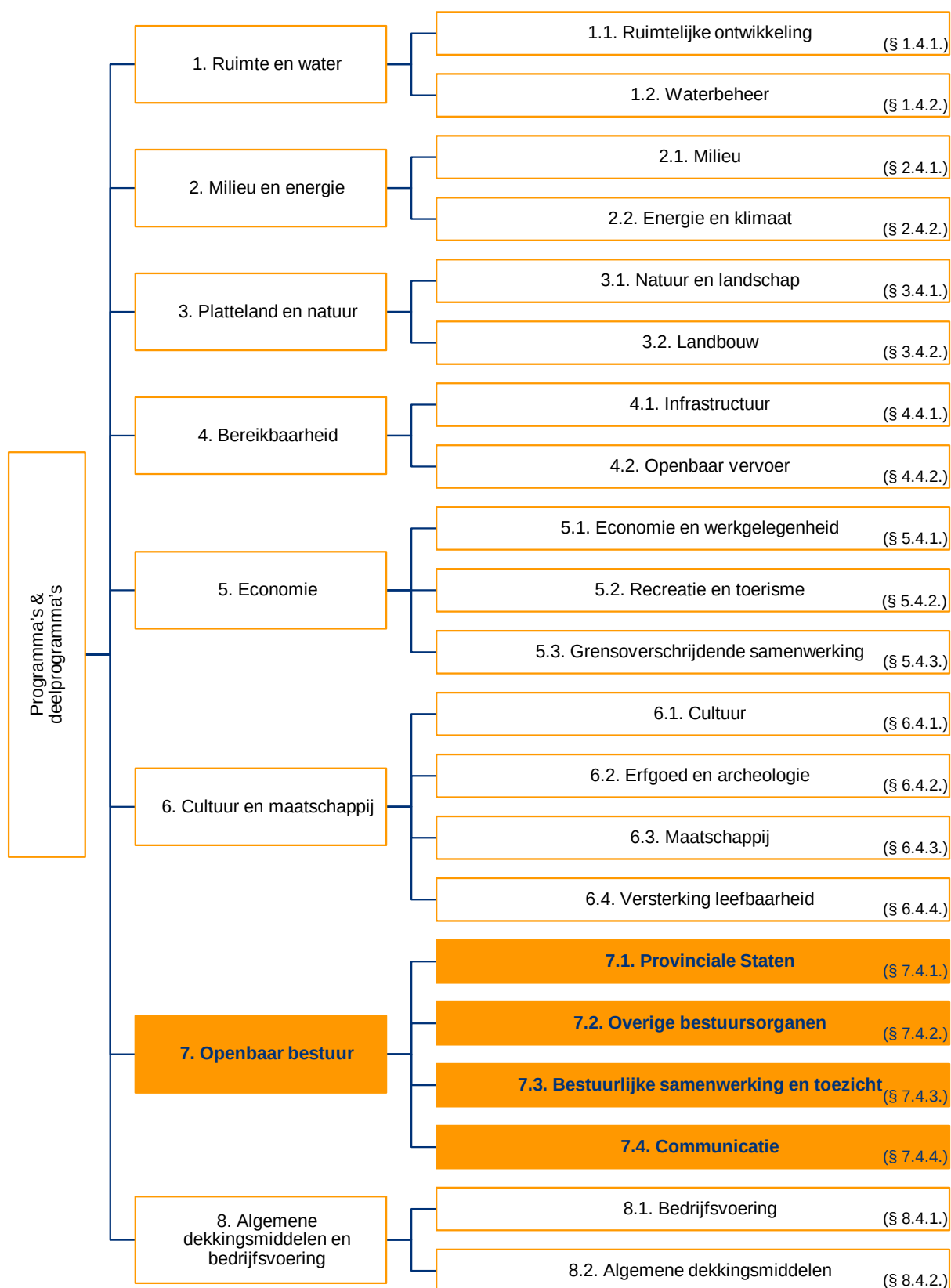
Maatschappelijk doel

Een daadkrachtig bestuur in samenspel met inwoners, instellingen andere overheden

Doelenboom

7.4. Uitwerking naar deelprogramma's

7.4.1. Provinciale Staten

Beleidsdoel

Een toegankelijk en transparant democratisch besluitvormingsproces van Provinciale Staten

Realisatiewaarden (tot en met 2016) en streefwaarden (vanaf 2017)

Nr.	Omschrijving	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	Beleving insprekers en gasten Provinciale Staten ¹⁾			>= 8,0				>= 8,0
2	Opkomstcijfers (in % kiezers/stemgerechtigden) verkiezingen Tweede Kamer, PS en gemeenteraden ²⁾	PS 53,0%				>53%		
	Landelijke waarde	47,8%						

¹⁾ Het onderzoek wordt opgeleverd in het najaar van 2017. Op basis van de uitkomsten wordt bekeken waar ruimte is voor verbetering van de service. De volgende meting vindt plaats in 2021.

²⁾ Dit is met ingang van begrotingsjaar 2018 een verplichte beleidsindicator (BBV). In www.waarstaatjeprovincie.nl staat enkel het opkomstpercentage bij de verkiezingen van Provinciale Staten in 2015 opgenomen. Overige opkomstcijfers zijn (nog) niet voorhanden.

Prestaties

Prioriteiten

- N.v.t.

Regulier

- Op basis van de campagnekalender Kies voor Groningen zal in 2018 en verder uitvoering worden gegeven aan de motie opkomstbevordering Statenverkiezingen.

7.4.2. Overige bestuursorganen

Beleidsdoel

1. Beleidsvoorbereiding en uitvoering van beleid binnen door Provinciale Staten vastgestelde kaders
2. Vervullen van schakelfunctie tussen PS en GS, belast met de zorgplichten met betrekking tot kwaliteit van dienstverlening aan burgers

Realisatiewaarden (tot en met 2016) en streefwaarden (vanaf 2017)

Nr.	Omschrijving	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
					n.v.t.			

Evt. indicatoren met streefwaarden zijn op dit moment niet te benoemen.

Prestaties

Prioriteiten

N.v.t.

Regulier

N.v.t.

7.4.3. Bestuurlijke samenwerking en toezicht

Beleidsdoel

Bevorderen van de kwaliteit van het openbaar bestuur (onder andere via samenwerkingsverbanden) en de uitvoering van specifieke wettelijke taken

Realisatiewaarden (tot en met 2016) en streefwaarden (vanaf 2017)

Nr.	Omschrijving	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	Gemeenten en gemeenschappelijke regelingen tijdig (voor aanvang van betreffend begrotingsjaar) in kennis stellen van het voor hen van toepassing zijnde begrotingstoezicht voor het komende jaar	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
2	Aantal gemeenten onder preventief financieel toezicht ¹⁾	0	2	0	0	0	0	0
	Landelijk		10					
3	Alle lokale overheden voldoen voor het grootste deel aan de Archiefwet en hebben met name aandacht voor de specifieke eisen die digitaal archiefbeheer stellen.	50%	50%	50%	50%	55%	60%	65%

¹⁾ Dit is met ingang van begrotingsjaar 2018 een verplichte beleidsindicator (BBV). Gemeenten staan onder preventief financieel toezicht van de provinciale toezichthouder als er sprake is van een niet meer structureel en reëel sluitende begroting bij een gemeente.

Prestaties

Prioriteiten

N.v.t.

Regulier

- Gemeentelijke herindeling:
 - Faciliteren en ondersteunen van gemeenten bij herindelingsprocessen, bijvoorbeeld het aanbieden van een externe procesbegeleider, een externe adviseur bij het opstellen van het herindelingsontwerp of het gezamenlijk organiseren van informatieavonden of inspraakmomenten;
 - Uitvoeren van taken op grond van Wet algemene regels herindeling die voortvloeien uit herindelingsvoorstellen en wetgeving.
- Samen met de Groninger gemeenten c.q. VGG invulling geven aan de contouren voor een andere verdeling en invulling van rollen en taken in de provincie Groningen en opgavengestuurde samenwerking van provincie en gemeenten.
- In het kader van de gemeentelijke herindeling - aanvullend op de toezichtstaak vanuit de Gemeentewet - specifiek financieel toezicht op basis van de Wet algemene regels herindeling met als doelstelling dat de her in te delen gemeenten financieel gezond kunnen opgaan in de nieuw te vormen gemeenten.
- Wij hebben besloten tot een vernieuwd interbestuurlijk toezicht, IBT II.
Kern van nieuwe toezicht is samenwerking en maatwerk. Er wordt aangesloten bij het tempo van de herindeling. We beginnen met de gemeenten Oldambt, Westerwolde en Midden-Groningen. In 2018 volgen de gemeenten Westerkwartier en Het Hogeland (en onder voorbehoud Groningen). Andere gemeenten beoordelen eens per jaar toezichtinformatie.

7.4.4. Communicatie

Beleidsdoel

De provincie Groningen is zichtbaar, betrouwbaar en transparant.
Met het evenementenbeleid willen wij het imago van de provincie Groningen versterken en meer toeristen en/of bezoekers van buiten naar onze regio trekken.

Realisatiewaarden (tot en met 2016) en streefwaarden (vanaf 2017)

Nr.	Omschrijving	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	Aantal volgers Twitter		15.560	16.000	18.000			
2	Bekendheid provinciale informatiepagina bij de inwoners		54%	55%	55%			
3	Inwoners actief betrekken bij provinciaal beleid		46%	40%	45%			
4	Waardering website 'goed'		66%	65%	70%			
5	Totaal aantal bezoekers voor de jaarlijks gesubsidieerde evenementen van het Uitvoeringsprogramma Evenementen ¹⁾		>250.000	>265.000	>280.000	>290.000	>300.000	
6	Percentage groei t.o.v. voorgaande jaar in aantal bezoekers van buiten de regio voor de jaarlijks gesubsidieerde evenementen ³⁾		>5%	>5%	>5%	>5%	>5%	

¹⁾ De realisatiewaarden 2016 en 2017 zijn pas in 2018 bekend i.v.m. ontvangstdata tweejaarlijkse eindafrekening van evenementenorganisatoren.

²⁾ NB. Streefwaarden zijn op dit moment nog niet te benoemen. De realisatiewaarden 2016 en 2017 zijn nog niet bekend.

³⁾ De realisatiewaarden 2016 en 2017 zijn nog niet bekend.

Prestaties

Prioriteiten

N.v.t.

Regulier

- Uitvoeren Uitvoeringsprogramma Evenementen 2016-2020:
Wij ondersteunen jaarlijkse evenementen die bijdragen aan de Groningse toeristische promotie en marketingstrategie (onderdeel van toerismebeleid). De evenementen sluiten aan op de G7-strategie (De zeven redenen om de provincie Groningen te bezoeken - de G7 beschreven door Marketing Groningen - zijn: Stad, Lauwersmeer, Wadden, Bourtange, de borgen, kerken en wierden). Welke evenementen zijn in 2018 ondersteunen, wordt eind 2017 vastgesteld.

7.5 Totale lasten en baten van het programma

Omschrijving	rekening 2016	begroting 2017 na wijziging	begroting 2018	meerjarenraming			totaal periode 2018-2021
				2019	2020	2021	
Lasten							
<u>7.1. Deelprogramma Provinciale Staten</u>							
1100 Provinciale Staten	2.528	2.463	2.421	2.486	2.507	2.589	10.003
subtotaal deelprogramma Provinciale Staten	2.528	2.463	2.421	2.486	2.507	2.589	10.003
<u>7.2. Deelprogramma Overige bestuursorganen</u>							
1200 Gedeputeerde Staten	4.200	2.172	1.968	2.030	2.102	1.969	8.069
1300 Kabinetszaken	990	460	434	449	465	482	1.830
subtotaal deelprogramma Ov. bestuursorganen	5.191	2.631	2.401	2.479	2.568	2.451	9.899
<u>7.3. Deelprogramma Bestuurlijke samenwerking</u>							
1400 Bestuurlijke organisatie	1.160	604	359	289	-57	-59	532
1500 Interbestuurlijk en financieel toezicht	516	497	442	457	473	490	1.862
1600 Openbare orde en veiligheid	557	658	415	161	166	170	911
1900 Uitvoering van wettelijke regelingen	1.693	117	106	109	113	117	445
1901 Bestuurlijke samenwerking	1.386	1.557	1.586	1.617	1.538	1.586	6.327
1908 Archiefsinspectie	465	427	425	431	439	448	1.743
ptotaal deelprogramma Bestuurlijke samenwerking	5.777	3.860	3.332	3.065	2.672	2.751	11.821
<u>7.4. Deelprogramma Communicatie</u>							
1902 Communicatie	3.199	1.307	1.157	1.173	1.050	1.078	4.458
1903 Promotie en relatiemanagement	1.008	591	985	683	696	710	3.074
subtotaal deelprogramma Communicatie	4.208	1.898	2.143	1.856	1.746	1.788	7.533
Totaal lasten Openbaar bestuur	17.704	10.853	10.297	9.887	9.494	9.579	39.256
Baten							
<u>7.1. Deelprogramma Provinciale Staten</u>							
1100 Provinciale Staten	0	0	0	0	0	0	0
subtotaal deelprogramma Provinciale Staten	0	0	0	0	0	0	0
<u>7.2. Deelprogramma Overige bestuursorganen</u>							
1200 Gedeputeerde Staten	198	102	102	106	110	114	430
1300 Kabinetszaken	40	0	0	0	0	0	0
subtotaal deelprogramma Ov. bestuursorganen	238	102	102	106	110	114	430
<u>7.3. Deelprogramma Bestuurlijke samenwerking</u>							
1400 Bestuurlijke organisatie	0	0	0	0	0	0	0
1500 Interbestuurlijk en financieel toezicht	0	0	0	0	0	0	0
1600 Openbare orde en veiligheid	289	0	0	0	0	0	0
1900 Uitvoering van wettelijke regelingen	0	0	0	0	0	0	0
1901 Bestuurlijke samenwerking	21	0	0	0	0	0	0
1908 Archiefsinspectie	47	48	50	52	53	55	210
ptotaal deelprogramma Bestuurlijke samenwerking	357	48	50	52	53	55	210
<u>7.4. Deelprogramma Communicatie</u>							
1902 Communicatie	1	1	1	1	1	1	5
1903 Promotie en relatiemanagement	30	0	0	0	0	0	0
subtotaal deelprogramma Communicatie	31	1	1	1	1	1	5
Totaal baten Openbaar bestuur	626	151	153	158	164	170	646
Saldo lasten en baten	17.078	10.702	10.144	9.728	9.329	9.409	38.611
Verrekening met reserves:							
1400 Bestuurlijke organisatie - ovb. 2016-2017		50					0
1902 Communicatie - ovb. 2016-2017	-22	118					0
1903 Promotie en relatiemanag. - ovb. '16-17	-188	188					0
Totaal verrekening met reserves	-210	356	0	0	0	0	0
Saldo na verrekening met reserves	17.288	10.346	10.144	9.728	9.329	9.409	38.611
Totaal saldo 2018-2021 uitgesplitst naar beleidsdoelen:							
7.1.1. Toegankelijk/transparant besluitvormingsproces							10.003
7.2.1. Beleidsvoorbereiding/uitvoering binnen kaders							7.639
7.2.2. Vervullen schakelfuncties PS en GS							1.830
7.3.1. Bevorderen kwaliteit openbaar bestuur							11.611
7.4.1. Provincie zichtbaar, betrouwbaar en transparant							7.528

Bedragen x € 1.000

Toelichting

Algemeen

Met ingang van 2017 worden niet meer de volledige apparaatskosten, maar alleen de directe personeelskosten aan de verschillende productgroepen toegerekend. De toegerekende apparaatskosten liggen bij deze productgroepen vanaf 2017 op een lager niveau. De toegerekende overhead wordt met ingang van 2017 aan één productgroep (0600 Toegerekende overhead) binnen het programma Algemene dekkingsmiddelen en bedrijfsvoering toegerekend.

Ten opzichte van de 2017 liggen de toegerekende apparaatskosten in 2018 circa € 0,54 miljoen lager.

1100 Provinciale Staten

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,04 miljoen	
- Statenexcursies	-€ 0,02 miljoen	
- accres 2018 diverse lasten	€ 0,02 miljoen	Nrd. Rekenkamer, vergoeding Statenleden, fractievergoedingen
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 0,04 miljoen	

1200 Gedeputeerde Staten

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,31 miljoen	
- deskundige advisering	€ 0,10 miljoen	in 2017 extra inzet t.b.v. vergroten strategisch denkvermogen
- kosten APPA	€ 0,01 miljoen	
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 0,20 miljoen	

In de ramingen wordt tot en met 2020 rekening gehouden met kosten APPA.

1300 Kabinetszaken

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,03 miljoen	
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 0,03 miljoen	

1400 Bestuurlijke organisatie

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,04 miljoen	
- gemeentelijke herindeling	-€ 0,16 miljoen	
- lobbyaanpak	-€ 0,05 miljoen	overboeking kredieten 2016-2017
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 0,25 miljoen	

De daling vanaf 2020 heeft te maken met het aflopen van de personele inzet ten behoeve van gemeentelijke herindeling.

1500 Interbestuurlijk en financieel toezicht

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,05 miljoen	
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 0,05 miljoen	

1600 Openbare orde en veiligheid

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	€ 0,03 miljoen	
- Externe Veiligheid	-€ 0,27 miljoen	
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 0,24 miljoen	

1900 Uitvoering van wettelijke regelingen

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,01 miljoen	
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 0,01 miljoen	

De daling van de lasten van 2016 naar 2017 heeft volledig betrekking op de toegerekende apparaatskosten.

1901 Bestuurlijke samenwerking

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	€ 0,01 miljoen	
- bijdrage SNN	€ 0,02 miljoen	
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	€ 0,03 miljoen	

Tot en met 2019 wordt er een bijdrage van bijna € 0,13 miljoen per jaar geraamd voor Noordelijke samenwerking/public affairs SNN. Deze bijdrage komt na 2019 te vervallen.

1908 Archiefinspectie

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,01 miljoen	
- accres 2018 bijdrage RHC	€ 0,00 miljoen	
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	€ 0,00 miljoen	

1902 Communicatie

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,06 miljoen	
- overboeking kredieten 2017-2018	-€ 0,12 miljoen	ten laste reserve Overboeking kredieten/Algemene reserve
- opkomstbevordering Statenverkiezingen	€ 0,05 miljoen	
- ombouwen website	-€ 0,03 miljoen	
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 0,15 miljoen	

De inzet van middelen ten behoeve van ombouwen website naar online dienstverleningskanaal. Die inzet komt na 2019 te vervallen.

1903 Promotie en relatiemanagement

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,03 miljoen	
- overboeking kredieten 2017-2018	-€ 0,19 miljoen	ten laste reserve Overboeking kredieten
- Evenementenbeleid	€ 0,61 miljoen	andere fasering lasten 2017/2018
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	€ 0,39 miljoen	

Voor het bezoek van de Koning aan de stad Groningen in 2018 wordt een p.m.-post opgenomen.

8. Algemene dekkingsmiddelen en bedrijfsvoering

8.1. Inleiding

Voor het programma Bedrijfsvoering en algemene dekkingsmiddelen hebben de volgende onderwerpen prioriteit:

Sparen voor later

Op langere termijn is het perspectief minder gunstig en zal de begrotingsruimte geleidelijk afnemen en op een bepaald moment (2023/2024) omslaan in een begrotingstekort.

Op basis van het nu bekende financiële kader vanaf 2020, scenario's met betrekking tot de gewenste mate van continuering nieuw beleid, zo mogelijk rekening houdend met toekomstige ontwikkelingen en knelpunten, hebben wij in de Voorjaarsnota 2017 een korte duiding gegeven van de mogelijkheden om het financieel perspectief vanaf 2020 te verbeteren. Een van die mogelijkheden is het sparen van de begrotingsruimte 2017-2019 boven een flexibel budget van € 2 miljoen per jaar ten behoeve van nieuw beleid in de periode 2020-2023. In de Voorjaarsnota 2017 hebben wij daarom voorgesteld de beschikbare begrotingsruimte 2017-2019 van circa € 9,48 miljoen te sparen voor nieuw beleid in de periode 2020-2023. Provinciale Staten hebben daarmee bij de behandeling van de Voorjaarsnota 2017 ingestemd. Dit bedrag hebben wij in deze begroting verlaagd tot circa € 8,84 miljoen in verband met de dekking van de hogere IBOI-index in 2017.

Aanvullen stamkapitaal met toekomstige meevallers

In de Voorjaarsnota 2017 is een deel van de benodigde middelen voor de provinciale bijdrage in de investering Toekomst Groningen Airport Eelde en het bijbehorende compensatiepakket gedekt ten laste van het stamkapitaal.

Gelet op het beroep dat bovengenoemde voorstellen op het stamkapitaal doen, hebben wij in de Voorjaarsnota 2017 voorgesteld om toekomstige meevallers zo veel mogelijk te gebruiken om de uitname uit het stamkapitaal te compenseren dan wel teniet te doen.

Het op peil hebben en houden van het stamkapitaal is van belang om vanaf 2021 voldoende inkomsten uit vermogen te genereren, zodat de middelen om de reserve MIT te voeden toereikend zijn om daarmee prioriteiten zoals onder meer het bekostigen van het nieuwe MIT, het ongedaan maken van een eerdere uitname van middelen voor de Westelijke Ringweg en het sparen voor de aanpak van de ringweg Groningen.

In de Najaarsnota 2017 hebben wij een voorstel gedaan om het beroep op het stamkapitaal in de loop van de tijd weer zoveel mogelijk ongedaan te maken.

Bedrijfsvoeringsopgaven

Om onze maatschappelijke ambities te kunnen realiseren is het van belang dat de bedrijfsvoering adequaat verloopt. Daarom hebben wij in de Integrale Bijstelling 2015 een zestal bedrijfsvoeringsopgaven in beeld gebracht en voorzien van middelen.

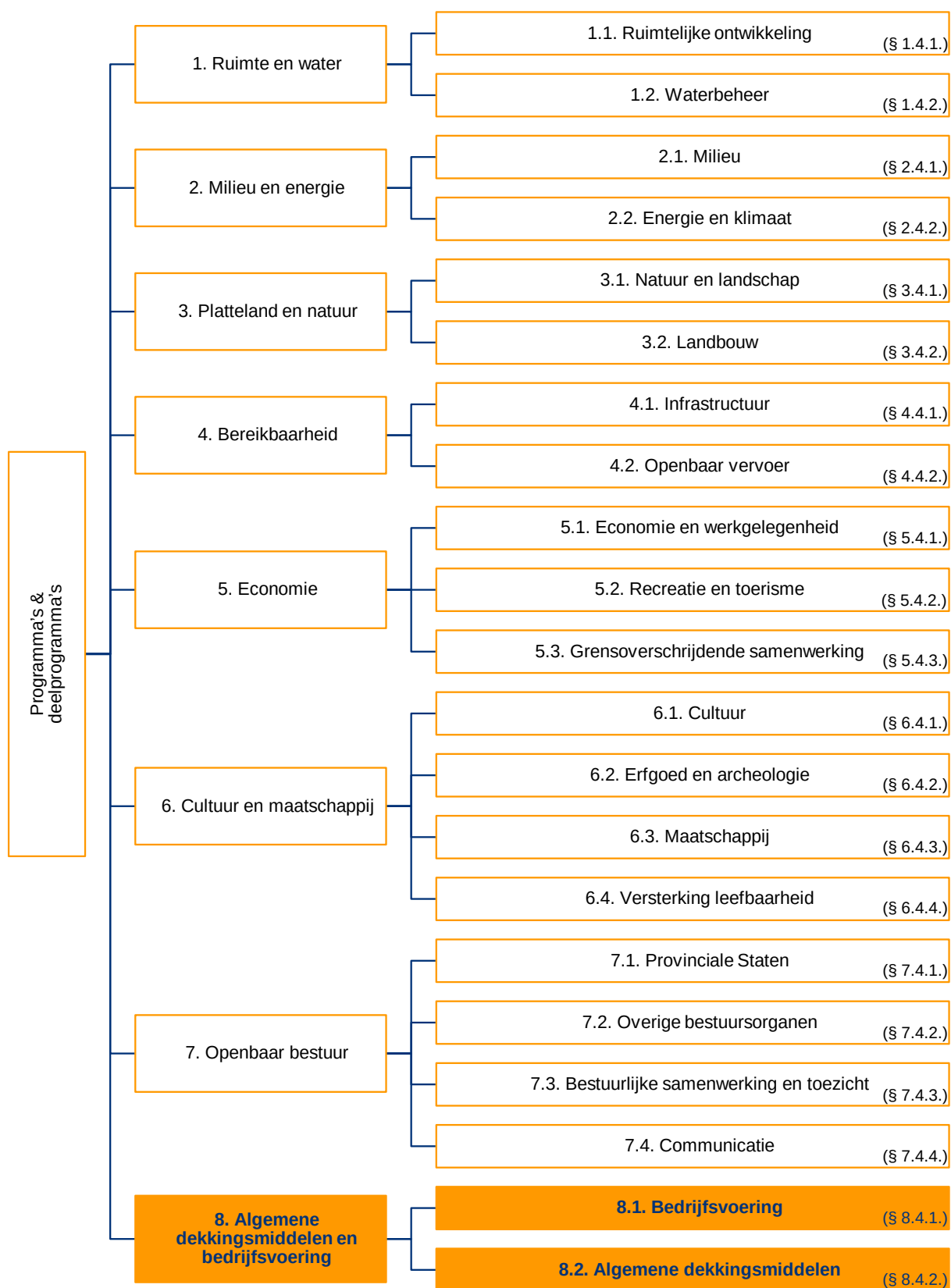
8.2. Beleidskaders bij dit programma

Vigerend beleidskader	Volgend afweegmoment
Wijziging van de Heffingsverordening opcenten motorrijtuigenbelasting	2017
Wijziging van Legesverordening 1993, tarieventabel 2017	2017
Financiële verordening provincie Groningen 2017 (bijstelling)	2017/2018
Regeling Budgetbeheer	2017/2018
Mandaatbesluit	2017/2018

8.3. Doelenboom

N.v.t.

8.4 Uitwerking naar deelprogramma's

8.4.1. Bedrijfsvoering

In dit deelprogramma besteden wij aandacht aan verschillende bedrijfsvoeringonderwerpen, zoals de nog te verdelen apparaatskosten (stelposten bedrijfsvoering), de toerekening van overheadkosten, voorzieningen personeel, verhuur van gebouwen en aan de diensten voor derden.

8.4.1.1. Stelposten bedrijfsvoering

Dit onderdeel van de begroting heeft betrekking op de nog niet verdeelde apparaatskosten. Tot de eerstvolgende verdeling van de apparaatskosten in de Najaarsnota 2018 blijven de beschikbaar gestelde middelen als stelpost bij dit onderdeel van de begroting staan. De belangrijkste onderdelen lichten wij hierna toe.

Stelpost pensioenpremie 2018

Voor het onderdeel personeelskosten hebben wij voorlopig een stelpost opgenomen van 1% in verband met de onzekerheden over het verloop van de pensioenpremie 2018 en het al dan niet compenseren van een verhoging door het Rijk.

Bedrijfsvoeringsopgaven

Voor het optimaal kunnen realiseren van onze maatschappelijke ambities is het van belang dat de bedrijfsvoering adequaat verloopt. In de Integrale Bijstelling 2015 hebben wij de belangrijkste bedrijfsvoeringsopgaven in beeld gebracht en voorzien van een bijbehorend financieel plaatje.

Daarbij hebben wij een zestal bedrijfsvoeringsopgaven onderkend, te weten:

- uitvoeren van de Participatiewet
- opstarten en uitvoeren van een traineeprogramma
- oplossen van knelpunten informatiestrategie
- Gevelrenovatie Plus
- renovatie en groot onderhoud F-vleugel/Fractiehuis (inclusief een lift voor toegankelijkheid mindervaliden)
- upgraden Statenzaal.

Een deel van de in de Integrale Bijstelling 2015 voor het jaar 2018 beschikbaar gestelde middelen (met name voor de participatiewet en het traineeprogramma, in 2018 totaal circa € 0,18 miljoen) zullen nog via de verdeling van de apparaatskosten aan de verschillende onderdelen van de begroting moeten toegerekend. Dit gebeurt naar verwachting in de Najaarsnota 2018.

8.4.1.2. Overzicht kosten overhead

Om Provinciale Staten op eenvoudige wijze meer inzicht te geven in de totale kosten van de overhead voor de gehele organisatie en ook meer zeggenschap over die kosten te geven, wordt in het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) voorgeschreven dat in het Programmaplan een apart overzicht moet worden opgenomen van de kosten van de overhead. Dat hebben wij ondergebracht bij dit programma.

In de programma's moeten dan de kosten worden opgenomen die betrekking hebben op het primaire proces.

In onderstaande tabel maken wij de inzichtelijk hoe de apparaatskosten 2018 zijn opgebouwd, hoe de directe personeelskosten in 2018 over de programma's worden verdeeld en welk bedrag er aan overheadkosten voor 2018 wordt begroot.

Tabel 8.1. Opbouw apparaatskosten 2018 en de uitsplitsing naar directe en overheadkosten

Omschrijving	rechtstreeks toegerekend aan programma's			toegerekend aan productgroep Overhead			Totaal
	in uurtarief	buiten uurtarief	totaal	in uurtarief	buiten uurtarief	totaal	
Kostencategorie:							
- Salarissen en sociale lasten	37.349	1.343	38.691	15.576	3.339	18.915	57.607
- Belastingen		22	22	132		132	154
- Duurzame goederen		129	129	1.615		1.615	1.743
- Ingeleend personeel		696	696	950	149	1.099	1.795
- Overige goederen en diensten		2.924	2.924	7.449	868	8.317	11.241
- Afschrijvingen		746	746		1.930	1.930	2.676
- Correctie i.v.m. toerekening overhead aan investeringen	622	537	1.159	-1.035	-124	-1.159	0
Totaal kostencategorieën:	37.971	6.396	44.366	24.688	6.162	30.850	75.216
Toerekening aan programma's en investeringen							
a. Programma's:							
1. Ruimte en water	2.322	90	2.412				2.412
2. Milieu en energie	5.449	259	5.708				5.708
3. Platteland en natuur	3.245	199	3.445				3.445
4. Bereikbaarheid	16.805	2.926	19.731				19.731
5. Economie	2.583	57	2.639				2.639
6. Cultuur en maatschappij	2.689	60	2.749				2.749
7. Openbaar bestuur	2.359	1.913	4.271				4.271
8. Algemene dekkingsmiddelen en bedrijfsvoering	352	261	613	24.688	6.162	30.850	31.463
Totaal programma's (a)	35.803	5.765	41.568	24.688	6.162	30.850	72.417
b. Investerings:							
- Wegen	1.667	478	2.146				2.146
- Waterwegen	501	152	653				653
Totaal investeringen (b)	2.168	631	2.799	0	0	0	2.799
Totaal toegerekende apparaatskosten (a+b)	37.971	6.396	44.366	24.688	6.162	30.850	75.216

Bedragen x € 1.000

Overheadpercentage t.b.v. vaststelling uurtarief 2018: $24.687 : 37.971 = 65\%$

Om te kunnen vaststellen welke kosten verband houden met de sturing en ondersteuning van het primaire proces en zodoende gerekend kunnen worden tot de overhead, is in het BBV een definitie van de overhead opgenomen.

In het BBV is één uitzondering gemaakt op het verplicht centraal begroten en verantwoorden van overhead. Dit betreft de toerekening van overhead aan grondexploitaties en te activeren investeringen, welke wij conform tabel 8.1 toepassen. Deze uitzondering is gemaakt, omdat het niet toerekenen van overhead aan dergelijke investeringen anders zou leiden tot een begrotingstekort.

De jaarlijkse overheadlasten van deze investeringen zouden dan namelijk in één keer ten laste van de exploitatie moeten worden gebracht, in plaats van deze te activeren en meerjarig af te schrijven.

De direct aan de programma's en de investeringen toe te rekenen apparaatskosten bedragen in 2018 circa € 44,37 miljoen. De overheadkosten die worden verantwoord bij de productgroep 0600 (Toegerekende overhead) worden voor 2018 geraamd op circa € 30,85 miljoen. De overhead bestaat voor circa € 18,92 miljoen uit personeelskosten van de ondersteunende organisatieonderdelen en voor circa € 11,93 uit materiële apparaatskosten, zoals huisvestingskosten, kosten automatisering e.d.

In bijlage G bij de Begroting 2018 hebben wij de in 2018 aan de programma's en investeringen toegerekende apparaatskosten nader verbijzonderd.

In tabel 8.1 maken wij tevens een onderscheid naar apparaatskosten die in provinciale uurtarieven worden meegenomen en de apparaatskosten die daarbuiten worden gehouden. De kosten die hier buiten worden gehouden zijn in principe de kosten waarbij weinig of geen verband bestaat met de inzet die de provincie ten behoeve van diensten voor derden pleegt.

Deze gegevens zijn van belang bij de bepaling van het opslagpercentage voor overhead bij de berekening van de provinciale uurtarieven. Dit opslagpercentage komt op basis van de ramingen in de Begroting 2018 uit op 65%. Het aandeel van overheadkosten in de totale apparaatskosten kan op basis daarvan worden berekend op circa 40% (= 65/165). Een percentage vergelijkbaar met het niveau in de voorbije jaren. Bij andere overheaden varieert het aandeel van de overheadkosten in de totale apparaatskosten tussen de 35% en 45%. De provincie Groningen loopt met een aandeel van circa 40% in de pas met andere overheidsorganisaties.

8.4.1.3. Voorzieningen personeel

Betreft het uitvoeren van voorzieningen ten behoeve van het huidige en voormalige personeel, zoals:

- financiële bijdrage personeelsvereniging;
- reünie oud-werknemers;
- uitvoering diverse regelingen gewezen ambtenaren;
- behandelde klachten ongewenste intimiteiten;
- fitness-facilitering;
- IKB-regeling.

Voor de uitvoering van deze activiteiten wordt voor 2018 in de Begroting 2018 een bedrag van circa € 0,12 miljoen aan lasten geraamd.

8.4.1.4. Verhuur gebouwen

Betreft verhuur van vrijgekomen delen van het provinciehuis, zodat geen langdurige leegstand van (kantoor)ruimte plaatsvindt.

Voor de uitvoering van deze activiteiten wordt voor 2018 in de Begroting 2018 een bedrag van circa € 0,23 miljoen aan lasten geraamd.

8.4.1.5. Diensten voor derden

Diensten verleend aan derden worden binnen dit onderdeel van de begroting verantwoord, evenals de ontvangsten hiervoor. Het kan hierbij gaan om ureninzet van provinciaal personeel dan wel levering van interne producten.

Voor de uitvoering van deze activiteiten wordt voor 2018 in de Begroting 2018 een bedrag van circa € 0,38 miljoen aan lasten geraamd.

8.4.2 Algemene dekkingsmiddelen

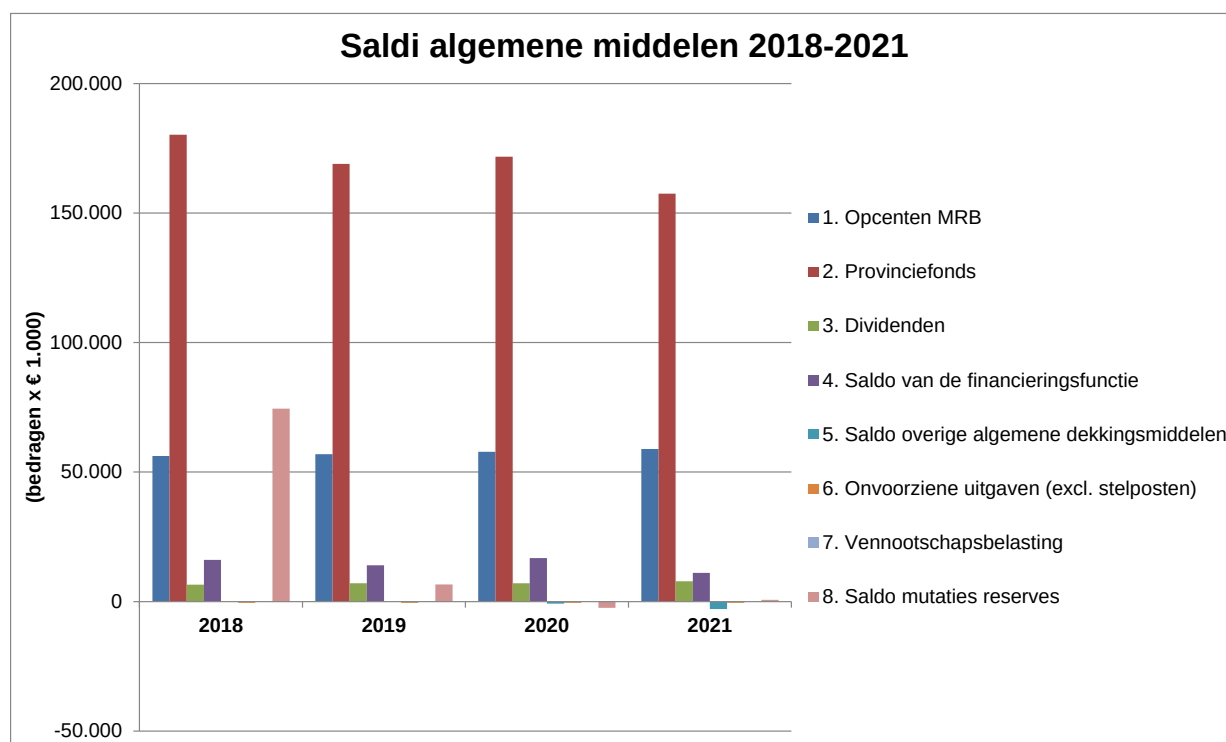
Het overzicht algemene dekkingsmiddelen bestaat uit de volgende onderdelen:

1. Opcenten motorrijtuigenbelasting
2. Algemene uitkering uit het Provinciefonds
3. Dividend
4. Saldo van de financieringsfunctie
5. Saldo overige algemene dekkingsmiddelen
6. Onvoorziene uitgaven
7. Vennootschapsbelasting
8. Saldo mutaties reserves

In dit overzicht worden de algemene dekkingsmiddelen volgens de hierboven aangeven indeling verbijzonderd en worden voor elk onderdeel op hoofdlijnen de verwachte ontwikkelingen geschetst.

De algemene dekkingsmiddelen zijn bedoeld om de uitgaven, die niet ten laste van specifieke middelen kunnen worden gebracht, op te kunnen vangen binnen een reël sluitende begroting.

Tot deze algemene dekkingsmiddelen kunnen onder andere worden gerekend de opbrengst van de opcentenheffing op de motorrijtuigenbelasting en de uitkering uit het Provinciefonds. Deze twee inkomstenbronnen vormen samen 58,28% van de totale geraamde inkomsten in 2018.

De navolgende tabel geeft een overzicht van de (verwachte) ontwikkelingen van de algemene dekkingsmiddelen en onvoorziene uitgaven van 2016 tot 2021.

Tabel 8.2. Saldi algemene dekkingsmiddelen 2016-2021

Algemene dekkingsmiddelen	realisatie 2016	2017	2018	2019	2020	2021
1. Opcenten MRB	53.987	55.490	56.200	56.875	57.830	58.874
2. Provinciefonds	214.056	212.499	180.192	168.953	171.763	157.487
3. Dividenden	17.050	6.921	6.523	7.097	7.037	7.858
4. Saldo van de financieringsfunctie	16.359	21.723	16.081	13.974	16.784	11.094
5. Saldo overige algemene dekkingsmiddelen	0	98	0	0	-785	-2.884
6. Onvoorziene uitgaven (excl. stelposten)	0	-100	-500	-500	-500	-500
7. Vennootschapsbelasting	0	0	0	0	0	0
Subtotaal	301.452	296.631	258.496	246.398	252.127	231.929
8. Saldo mutaties reserves	-73.377	59.185	74.458	6.599	-2.383	691
Saldo algemene dekkingsmiddelen	228.075	355.815	332.954	252.997	249.744	232.621

Bedragen x € 1.000

De ramingen van de netto baten van dividenden (3) en rente (4) zijn gebaseerd op gegevens naar de stand van begin april 2017. Ontwikkelingen die sindsdien zijn opgetreden zijn nog niet in bovenstaand overzicht meegenomen. In het voorjaar van 2018 zullen wij de ramingen voor 2018 en volgende jaren actualiseren naar de stand van begin april 2018. Deze zullen wij dan presenteren in de Voorjaarsnota 2018.

Hierna lichten wij de genoemde onderdelen kort toe. In de financiële begroting (deel 4 van de Begroting 2018) geven wij een totaalbeeld van de baten en lasten en gaan wij op de financiële positie in.

8.4.2.1. Opcenten motorrijtuigenbelasting

Wijziging maximum tarief opcenten

Het Rijk stelt jaarlijks het maximale niveau van opcentenheffing vast. Provincies kunnen vervolgens zelf bepalen in hoeverre zij de vrije capaciteit willen benutten.

Vanaf 2012 is het Rijk overgestapt op de tabelcorrectiefactor voor het indexeren van het maximum aantal opcenten. Wij hebben onze indexering eveneens afgestemd op de ontwikkeling van de Consumentenprijsindex (CPI).

Het verschil tussen het wettelijk toegestane aantal opcenten en het feitelijke aantal is de vrije belastingcapaciteit. Per 1 januari 2018 bedraagt het wettelijke maximum naar verwachting 111,9 opcenten. Dit is een stijging van 0,81% of wel 0,9 opcenten ten opzichte van 2017. De verhoging is het gevolg van indexatie met de verwachte tabelcorrectiefactor (CBS).

Tarieven vanaf 2018

Het aantal opcenten dat de provincie Groningen vanaf 1 januari 2017 heft bedraagt 88,6. Dit tarief willen wij in 2018 indexeren met 0,81% (ofwel 0,7 opcenten). Het tarief voor 2018 bedraagt dan 89,3 opcenten. Voor 2019 gaan wij voorlopig uit van een indexering van 1,0% en in de jaren 2020 en 2021 van een jaarlijkse indexering van 1,5% per jaar.

Met het voorgestelde tarief van 89,3 opcenten per 1 januari 2018 zullen wij waarschijnlijk een derde plaats innemen op de ranglijst van de duurste provincies van Nederland, na de provincies Drenthe en Zuid-Holland. Zie tabel 8.3.

Tabel 8.3. Tarieven opcenten mrb in 12 provincies en mogelijke voornemens 2018⁴

Provincie	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	voornemen 2018
Drenthe	82,3	83,6	85,1	86,5	88,3	90,3	92,0	92,0	92,0
Zuid-Holland	95,0	95,0	95,0	95,0	95,0	95,0	92,0	91,4	91,4
Groningen	79,1	83,0	83,8	85,1	87,1	88,4	88,9	88,6	89,3
Gelderland	82,7	82,7	83,5	85,0	87,1	89,3	88,7	89,2	89,2
Zeeland	69,3	69,3	78,3	78,3	78,3	78,3	82,3	82,3	82,3
Overijssel	78,5	78,5	79,2	79,9	79,9	79,9	79,9	79,9	79,9
Flevoland	75,7	76,6	76,6	76,6	76,6	76,6	77,4	78,2	79,0
Limburg	83,6	85,1	78,3	79,7	76,6	77,9	77,9	77,9	77,9
Noord-Brabant	71,6	71,6	72,9	74,2	75,8	76,1	76,1	76,1	76,1
Utrecht	72,6	72,6	72,6	72,6	72,6	72,6	72,6	72,6	72,6
Fryslân	81,7	83,0	84,9	86,6	90,3	94,1	68,8	69,4	70,0
Noord-Holland	67,9	67,9	67,9	67,9	67,9	67,9	67,9	67,9	67,9
Gemiddeld tarief	78,33	79,08	79,84	80,62	81,29	82,20	80,38	80,46	80,63
Maximum tarief	116,7	119,4	105,0	107,3	109,1	110,1	110,6	111,0	111,9

Relatie met uitkering Provinciefonds

Er is een relatie tussen de opcentenheffing en de algemene uitkering uit het Provinciefonds. De verdeling tussen de provincies van de totale omvang van het Provinciefonds is gebaseerd op verdeelmaatstaven waaronder de opbrengst voor de motorrijtuigenbelasting.

⁴ De tarieven 2018 zijn gebaseerd op de medio augustus 2017 bij ons bekende gegevens. De uiteindelijk per 1 januari 2018 door de overige provincies te hanteren tarieven kunnen hiervan afwijken.

Voor het verdeelmodel Provinciefonds is de opbrengst per opcent motorrijtuigenbelasting als negatieve inkomstenmaatstaf gehanteerd. Een paar jaar geleden is besloten om de negatieve inkomstenmaatstaf voor het Provinciefonds niet langer met twee jaar vertraging te laten doorwerken. De werkelijke opbrengst in enig jaar wordt vanaf 2016 zonder vertraging betrokken bij de bepaling van de omvang van het Provinciefonds.

Deze maatstaf beoogt de tussen de provincies bestaande verschillen in belastingcapaciteit in belangrijke mate te compenseren. In situaties waarin het totale provinciale belastinggebied groter van omvang wordt en/of waarin ons aandeel in het totale provinciale belastinggebied afneemt zal de compensatie via het Provinciefonds stijgen. En omgekeerd zal deze dalen.

8.4.2.2. Algemene uitkering uit het Provinciefonds

Wij hebben de raming van de uitkering uit het Provinciefonds voor 2018 en volgende jaren opgesteld op basis van de Septembercirculaire 2017. Op basis van ons behoedzame wijze van ramen wordt er voor 2018-2021 rekening gehouden met een positief accres van 2,04% per jaar. Deze wijze van ramen komt er op neer dat wij het gemiddelde accres, zoals dat wordt opgegeven door de fondsbeheerders, in onze meerjarenramingen met 1 procentpunt verlagen.

Ten opzichte van de Najaarsnota 2017 is er in 2017 een tegenvaller door het lagere accres 2017 (1,14% in plaats van 1,54%). Vanaf 2018 is er sprake van een geleidelijk kleiner wordende tegenvaller als gevolg van de iets hogere accres van het Provinciefonds in de periode 2018-2021. Dat beeld kan de komende maanden nog veranderen wanneer de financiële gevolgen van het regeerakkoord van het nieuwe kabinet bekend worden.

Zie deel 4 van de Begroting 2018 voor een nadere toelichting op de ontwikkeling van onze uitkering uit het Provinciefonds.

8.4.2.3. Dividend

De provincie Groningen neemt per 31 december 2016 deel in het aandelenkapitaal van:

- Groningen Airport Eelde N.V.
- N.V. Waterbedrijf Groningen
- N.V. Bank Nederlandse Gemeenten (BNG)
- N.V. Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij (NOM)
- Blauwe Stad B.V.
- Oikocredit Nederland
- Enexis Holding B.V.
- Verkoop Vennootschap B.V.
- Vordering Enexis B.V.
- Extra Zekerheid Vennootschap B.V.
- Claim Staat Vennootschap B.V.
- Investeringsfonds Groningen B.V.

Het reguliere dividend van de aandelen Enexis en de aandelen BNG wordt voor 2018 geraamd op circa € 6,57 miljoen respectievelijk € 0,05 miljoen. Het dividend van Enexis wordt gestort in de reserve MIT ter bekostiging van de provinciale MIT-projecten. Het dividend van de BNG wordt geraamd op € 50.000 en komt ten gunste van de Algemene middelen.

8.4.2.4. Saldo van de financieringsfunctie

Hier komt tot uitdrukking het saldo van rentelasten en -baten in verband met de financiering van de provinciale uitgaven. Daarbij is rekening gehouden met administratieve boekingen vanwege een berekend financieringsoverschot/-tekort en de opbrengst wegens bespaarde rente.

8.4.2.5. Saldo overige algemene dekkingsmiddelen

Het betreft het saldo van de lasten en baten die worden geraamd bij productgroepen 0500 (Onvoorzien) exclusief de middelen die beschikbaar zijn voor onvoorziene uitgaven.

Het gaat dan in 2020 en 2021 om de beschikbare middelen voor het continueren van nieuw beleid uit de collegeperiode 2015-2019 (€ 0,79 miljoen in 2020 en € 2,88 miljoen per jaar met ingang 2021).

8.4.2.6. Onvoorziene uitgaven

In de begroting dient een budget te worden opgenomen ten behoeve van onvoorziene uitgaven. De hoogte van de reservering kan de provincie zelf vaststellen. Vanaf 2018 hebben we jaarlijks € 500.000 in onze begroting opgenomen voor onvoorziene uitgaven.

Door adequate kredietbewaking tracht de provincie het aantal onvoorziene tegenvallers zoveel mogelijk te beperken en hierdoor het beroep op onvoorzien zoveel mogelijk te beperken.

8.4.2.7. Vennootschapsbelasting

De vennootschapsbelastingplicht voor overheidsbedrijven is per 1 januari 2016 in werking getreden. De herziening heeft tot doel te voorkomen dat overheidsbedrijven een concurrentievoordeel (kunnen) hebben ten opzichte van private bedrijven, doordat zij geen vennootschapsbelasting betalen. Op grond van de huidige wet geldt - kort gezegd - dat een publiekrechtelijke rechtspersoon niet belastingplichtig is, tenzij een in de wet genoemde belaste activiteit wordt uitgeoefend. Dit uitgangspunt wordt in het wetsvoorstel omgedraaid: Overheidsondernemingen zijn belastingplichtig, tenzij een in de wet genoemde vrijstelling van toepassing is. Dit geldt nu ook voor de voorheen vrijgestelde overheids-bv's en -nv's.

Met deze wijziging heeft het kabinet gekozen voor de zogenaamde 'directe ondernemingsvariant'. Dit houdt in dat Nederlandse publiekrechtelijke rechtspersonen met ingang van 1 januari 2016 belastingplichtig zijn voor hun ondernemingsactiviteiten.

We hebben al onze activiteiten geïnventariseerd en daarbij getoetst of dit leidt tot belastingplicht voor de vennootschapsbelasting. Op die onderwerpen waarover mogelijk discussie zou kunnen ontstaan hebben we met de Belastingdienst contact gehad en onze zienswijze afgestemd. Op basis hiervan hebben wij geconcludeerd dat wij op dit moment geen belastingplichtige activiteiten kennen. Ook in de toekomst drukt op ons de verantwoordelijkheid om te blijven monitoren of gewijzigde omstandigheden leiden tot een mogelijke andere uitkomst.

8.4.2.8. Saldo mutaties reserves

De geraamde mutaties van de reserves in de periode 2018-2021 worden in de navolgende tabel nader gespecificeerd.

Tabel 8.4. Bijdragen en onttrekkingen aan reserves 2018-2021

Bijdragen en onttrekking aan Reserve		2018	2019	2020	2021
A. Bijdragen aan reserves	Algemene reserve	11.570	12.104	2.058	
	Meerjarenprogramma Infrastructuur en Transport (MIT)	4.004	5.047	8.584	7.123
	Apparaatskosten personeel (AKP)	394	394	394	394
	Afkoopsom wegen/waterwegen				1.643
	Regiospecifiek Pakket Zuiderzeelijn (RSP-ZZL)		389	405	252
	Leefbaarheid krimpgebieden	467	121	48	8
	Afkoop vervanging kunstwerken Winschoterdiep	1.413	216	286	191
	EHS Zuidlaardermeer	46	64	87	59
	Reserve Overboekingen	750			
	Programma Landelijk gebied (PLG2)	543			
	Totaal bijdragen aan reserves	19.186	18.335	11.861	9.669
B. Onttrekking aan reserves	Algemene reserve	23.773	14.447		250
	Economische, Sociale en Fysieke Infrastructuur (ESFI)	2.224	2.115	2.015	1.729
	Afschrijvingen	902	1.868	2.147	2.274
	Compensatie dividend Essent	6.047	650	650	650
	Kompas	22			
	Bodemsanering	2.346	2.353	1.771	3.818
	Provinciale Meefinanciering	5.762			
	Regiospecifiek Pakket Zuiderzeelijn (RSP-ZZL)	32.478	237	244	201
	Leefbaarheid krimpgebieden	1.706	1.355	1.355	
	EHS Zuidlaardermeer	1.500			
	Actieprogramma Werk, Energie, Leefbaarheid	1.012			
	Reserve Overboekingen	4.483	965	464	803
	Apparaatskosten personeel (AKP)	868	895	560	582
	Beheer wegen en kanalen	48	50	52	54
	Meerjarenprogramma Infrastructuur en Transport (MIT)	10.474		220	
	Totaal onttrekkingen aan reserves	93.644	24.934	9.478	10.360
	Saldo (= B-A)	74.458	6.599	-2.383	691

Bedragen x € 1.000

In bijlage C bij de Begroting 2018 treft u een overzicht aan van de verwachte stand van de reserves en voorzieningen voor de jaren 2017 tot en met 2021.

8.5 Totale lasten en baten van het programma

Omschrijving	rekening 2016	begroting 2017 na wijziging	begroting 2018	meerjarenraming			totaal periode 2018-2021
				2019	2020	2021	
Lasten							
8.1. Deelprogramma Bedrijfsvoering							
0501 Stelposten bedrijfsvoering	0	247	1.492	1.538	925	690	4.645
0600 Toegerekende overhead	0	34.041	30.850	31.965	33.168	34.416	130.399
1904 Voorzieningen personeel	115	157	117	117	120	122	476
1905 Verhuur gebouwen	272	239	232	240	249	258	979
1906 Diensten voor derden	6.909	1.012	381	395	410	425	1.611
subtotaal deelprogramma bedrijfsvoering	7.297	35.696	33.072	34.256	34.871	35.912	138.110
8.2. Deelprogramma Algemene dekkingsmiddelen							
0100 Uitkering Provinciefonds	0	0	0	0	0	0	0
0200 Opbrengst provinciale belastingen	0	0	0	0	0	0	0
0300 Geldleningen en uitzettingen	14.784	547	434	932	1.126	824	3.316
0400 Deelnemingen	4.350	237	100	0	0	0	100
0500 Onvoorzien	0	100	500	500	1.285	3.384	5.669
0700 Vennootschapsbelasting	0	0	0	0	0	0	0
subtotaal deelprogramma Alg. dekkingsmiddelen	19.134	884	1.034	1.432	2.411	4.208	9.085
Totaal lasten Algemene dekkingsmiddelen en bedrijfsvoering	26.431	36.581	34.106	35.688	37.283	40.119	147.195
Baten							
8.1. Deelprogramma Bedrijfsvoering							
0501 Stelposten bedrijfsvoering	0	0	0	0	0	0	0
0600 Toegerekende overhead	0	0	0	0	0	0	0
1904 Voorzieningen personeel	643	189	28	28	29	30	116
1905 Verhuur gebouwen	261	218	223	231	240	249	942
1906 Diensten voor derden	5.383	2.498	1.331	1.379	1.431	1.484	5.625
subtotaal deelprogramma bedrijfsvoering	6.287	2.905	1.582	1.639	1.699	1.763	6.683
8.2. Deelprogramma Algemene dekkingsmiddelen							
0100 Uitkering Provinciefonds	214.056	212.499	180.192	168.953	171.763	157.487	678.395
0200 Opbrengst provinciale belastingen	53.987	55.490	56.200	56.875	57.830	58.874	229.778
0300 Geldleningen en uitzettingen	31.143	22.270	16.515	14.906	17.910	11.918	61.248
0400 Deelnemingen	21.400	7.158	6.623	7.097	7.037	7.858	28.615
0500 Onvoorzien	0	98	0	0	0	0	0
0700 Vennootschapsbelasting	0	0	0	0	0	0	0
subtotaal deelprogramma Alg. dekkingsmiddelen	320.586	297.515	259.530	247.830	254.539	236.137	998.036
Totaal baten Algemene dekkingsmiddelen en bedrijfsvoering	326.873	300.419	261.112	249.469	256.238	237.900	1.004.719
Saldo lasten en baten	-300.442	-263.839	-227.007	-213.781	-218.955	-197.780	-857.523
Verrekening met reserves:							
0501 Stelposten bedrijfsvoering - ovb.'16-17		599					0
0800 Mutaties reserves - bespaarde rente		-424	-371	-790	-826	-510	-2.497
0800 Mutaties reserves - dividend Enexis	-10.790	-5.593	-4.004	-5.047	-8.584	-7.123	-24.758
0800 Mutaties reserves - Blauwestad	-2.853	-1.930	-1.945				-1.945
0800 Mutaties reserves - Economic Board	-4.500	-4.500	-4.500				-4.500
0800 Mutaties reserves - risico revolv. fondsen	-2.696	1.250	-3.125	-625			-3.750
0800 Mutaties reserves - regeling snel internet		-500	-500	-500			-1.000
0800 Mutaties reserves - weerstandsvermogen		0					0
0800 Mutaties reserves - hersch. begr. ruimte	2.592	11.162	21.039	11.817	-558	250	32.548
0800 Mutaties reserves - sparen voor later				-8.836			-8.836
0800 Mutaties reserves - IBOI-index 2017		-2.634					0
0800 Mutaties reserves - GAE - stamkapitaal		1.083	217	650	650	650	2.167
0800 Mutaties reserves - Comp. pakket - stamkapitaal			2.500				2.500
0800 Mutaties reserves - pilot waterstofbus		1.500					0
0800 Mutaties reserves - vrij besteedb. rek. res.	2.492						0
0800 Mutaties reserves - best. rek.res. '15/'16	5.672	3.331		1.986			1.986
0800 Mutaties reserves - overboeking kredieten	4.596						0
0800 Mutaties reserves - vrijval ESFI	764	317					0
0800 Mutaties reserves - diversen AKP	-610	6.471	128	147	167	188	629
0800 Mutaties reserves - BWK (AKP)		47	48	50	52	54	205
0800 Mutaties reserves - RSP (AKP)	-442	181	180	187	194	201	762
0800 Mutaties reserves - afschrijvingen		-1.266	-1.235	21	21	21	-1.173
0800 Mutaties reserves - automatisering	-923						0
0800 Mutaties reserves - bedrijfsvoeringsopg.'n	1.105	297	347	455			801
Totaal verrekening met reserves	-5.593	9.391	8.779	-486	-8.885	-6.269	-6.860
Saldo na verrekening met reserves	-294.850	-273.230	-235.786	-213.296	-210.071	-191.511	-850.663

Bedragen x € 1.000

Toelichting

Algemeen

Met ingang van 2017 worden niet meer de volledige apparaatskosten, maar alleen de directe personeelskosten aan de verschillende productgroepen toegerekend. De toegerekende apparaatskosten liggen bij deze productgroepen vanaf 2017 op een lager niveau. De toegerekende overhead wordt met ingang van 2017 aan één productgroep (0600 Toegerekende overhead) binnen dit programma toegerekend.

0501 Stelposten bedrijfsvoering

Deze productgroep heeft betrekking op de nog niet verdeelde apparaatskosten. Tot de eerstvolgende verdeling van de apparaatskosten (NJN2018) blijven de beschikbaar gestelde middelen als stelpost bij deze productgroep staan.

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

a. stelposten 2018:		
- nog te verdelen personeelskosten	€ 1,13 miljoen	incl. stelpost sociale lasten en pensioenpremies
- nog te verdelen materiële apparaatskosten	€ 0,11 miljoen	
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	€ 1,24 miljoen	

De daling in 2020 heeft vooral betrekking op de beschikbare middelen voor de bedrijfsvoeringsopgaven, conform de afspraken in de Integrale Bijstelling 2015 en beleid dat vooralsnog na 2019 zal worden beëindigd.

0600 Toegerekende overhead

Met ingang van 2017 worden alleen de directe personeelskosten rechtstreeks aan de productgroepen van de verschillende programma's en aan de investeringen in wegen en waterwegen toegerekend. De overheadkosten worden in z'n geheel toegerekend aan productgroep 0600 Toegerekende overhead. Het deel van de overheadkosten dat betrekking heeft op investeringen in wegen en waterwegen wordt niet op productgroep 0600 verantwoord maar toegerekend aan de betreffende investeringen. In totaal wordt er op deze manier in 2018 een bedrag van circa € 30,84 miljoen aan overhead bij deze productgroep verantwoord. Dat is € 3,19 miljoen minder dan in 2017 op basis van de Najaarsnota 2017.

1904 Voorzieningen personeel

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- Naheffing belastingdienst werkkostenregeling	-€ 0,04 miljoen
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 0,04 miljoen

De daling van de baten van 2017 naar 2018 met € 0,16 miljoen wordt veroorzaakt door de lagere bijdrage in 2018 ten laste van de voorziening Friciekosten.)

1905 Verhuur gebouwen

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,01 miljoen
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 0,01 miljoen

1906 Diensten voor derden

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,63 miljoen
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 0,63 miljoen

De daling van de baten van 2017 naar 2018 heeft volledig betrekking op de geraamde vergoeding van derden voor de inzet van provinciaal personeel.

0100 Uitkering Provinciefonds

In 2018 liggen de geraamde baten € 32,31 miljoen lager dan in 2017. De algemene uitkering ligt in 2018 € 4,58 miljoen hoger dan in 2017, maar de decentralisatie-uitkeringen liggen in 2018 in totaal € 36,89 miljoen lager dan in 2017. Deze daling betreft met name de decentralisatie-uitkering ten behoeve van RSP (- € 24,63 miljoen), Beter Benutten (- € 5,12 miljoen), en Natuur (- € 6,60 miljoen).

De variatie in het verloop van onze inkomsten uit het Provinciefonds wordt voor het overige bepaald door de ontwikkeling van de door het Rijk toe te kennen accressen en het gehanteerde verdeelmodel.

0200 Opbrengst provinciale belastingen

De variatie in de geraamde opbrengst uit de opcentenheffing motorrijtuigenbelasting wordt veroorzaakt door de ontwikkeling in de groei en samenstelling van het voertuigenpark en het door de provincie te hanteren opcententarief.

0300 Geldleningen en uitzettingen

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- rentelasten diverse beleggingen	-€ 0,11 miljoen
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 0,11 miljoen

De variatie in de geraamde lasten en baten wordt veroorzaakt door de verwachte ontwikkeling in het renteniveau, de omvang van de uit te zetten korte en langlopende middelen en de ontwikkeling van de omvang van het eigen vermogen (in de vorm van reserves).

0400 Deelnemingen

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- toegerekende apparaatskosten	-€ 0,14 miljoen
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	-€ 0,14 miljoen

De daling van de lasten van 2018 naar 2019 houdt verband met het vanaf 2019 niet meer beschikbaar zijn van het krediet Provinciale deelnemingen.

De daling van de baten van 2017 naar 2018 met € 0,54 miljoen betrekking op de in 2017 hogere geraamde dividendopbrengsten Enexis (€ 0,47 miljoen) en lager geraamde dividendopbrengsten NV BNG (- € 0,07 miljoen).

0500 Onvoorzien

Verschil lasten 2018 ten opzichte van 2017:

- werkelijk onvoorziene uitgaven	€ 0,40 miljoen	vanaf 2018 is er per jaar € 0,50 miljoen beschikbaar
Totaal verschil lasten 2018 t.o.v. 2017	€ 0,40 miljoen	

In 2020 is een bedrag van € 0,79 miljoen en vanaf 2021 € 2,88 miljoen per jaar beschikbaar voor het continueren van het nieuw beleid uit de collegeperiode 2015-2019. Aan het begin van de nieuwe collegeperiode (in 2019) zal invulling aan deze middelen worden gegeven.

De geraamde baten in 2017 hebben betrekking op verwachte baten in verband met het BTW-compensatiefonds.

0700 Vennootschapsbelasting

Wij gaan er vanuit dat er vooralsnog geen sprake zal zijn van provinciale activiteiten, die vallen onder de vennootschapsbelastingplicht.

Deel 3

Paragrafen

1. Weerstandsvermogen en risicobeheersing

In deze paragraaf gaan we in op de volgende onderwerpen:

1. Ontwikkeling Rekening 2016 versus Begroting 2018;
2. Beschikbare weerstandscapaciteit;
3. Inventarisatie van de risico's c.q. het minimaal incidenteel benodigde weerstandsvermogen;
4. Beleid omtrent de weerstandscapaciteit en de risico's;
5. Zestel kengetallen, inclusief beoordeling van de onderlinge verhouding tussen de kengetallen in relatie tot de financiële positie;
6. EMU-saldo en geprognosticeerde balans 2018.

Definitie weerstandscapaciteit

De beschikbare weerstandscapaciteit bestaat uit de middelen en mogelijkheden waarover de provincie beschikt om de risico's (niet begrote kosten die onverwachts optreden) op te vangen.

De weerstandscapaciteit wordt gedefinieerd als het totaal van de vrije ruimte in de Algemene reserve, de vrij aan te wenden bestemmingsreserves, de onbenutte belastingcapaciteit, het gereserveerde bedrag voor onvoorziene uitgaven en de verwachte begrotingsruimte.

Onderscheid wordt gemaakt in incidentele en structurele weerstandscapaciteit:

- Met incidenteel wordt bedoeld het vermogen om eenmalige financiële tegenvallers op te vangen zonder dat reguliere taken in gevaar komen;
- De structurele weerstandscapaciteit betreft middelen die permanent ingezet kunnen worden om structurele risico's in de lopende exploitatie op te vangen, zonder dat dit ten koste gaat van de uitvoering van de reguliere taken.

Het minimaal benodigde weerstandsvermogen is afhankelijk van het risicoprofiel. De risico's die relevant zijn voor het weerstandsvermogen zijn niet op een andere manier te ondervangen. Onder risico's verstaan de voorschriften: Alle voorzienbare risico's waarvoor geen voorzieningen zijn gevormd of die niet tot afwaardering van activa hebben geleid en van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie. Bij het bepalen van de verwachte impact van risico's moet onderscheid gemaakt worden tussen risico's met incidentele gevolgen en risico's met structurele gevolgen.

1.1. Ontwikkeling Rekening 2016 versus Begroting 2018

In de onderstaande tabel worden de verschillen samengevat weergegeven tussen de Begroting 2018 en de Rekening 2016 ten aanzien van het minimaal incidenteel benodigde weerstandsvermogen en de incidenteel beschikbare weerstandscapaciteit.

Tabel: Benodigd weerstandsvermogen versus beschikbare weerstandscapaciteit

Benodigd weerstandsvermogen versus beschikbare weerstandscapaciteit (x € miljoen)	Rekening 2016	Begroting 2018
A: Geïdentificeerde risico's		
1. Minimaal incidenteel benodigde weerstandsvermogen	€ 17,1	€ 18,5
2. Incidenteel beschikbare weerstandscapaciteit	€ 15,8	€ 16,8
	- € 1,3	- € 1,7
B: Risico's revolverende fondsen		
1. Minimaal incidenteel benodigde weerstandsvermogen	€ 12,5	€ 12,5
2. Incidenteel beschikbare weerstandscapaciteit	€ 6,2	€ 8,4
	-€ 6,3	-€ 4,1
C: Totaal (A+B)		
1. Minimaal incidenteel benodigde weerstandsvermogen	€ 29,6	€ 31,0
2. Incidenteel beschikbare weerstandscapaciteit	€ 22,0	€ 25,2
	- € 7,6	- € 5,8

Toelichting verschillen Begroting 2018 en Rekening 2016

A.1: Geïdentificeerde risico's (minimaal incidenteel benodigde weerstandsvermogen)

Voor de geïnterpreteerde incidentele risico's bedraagt het minimaal benodigde weerstandsvermogen € 18,5 miljoen. Bij de Rekening 2016 was het minimaal incidenteel benodigde weerstandsvermogen bepaald op € 17,1 miljoen. Het minimaal incidenteel benodigde weerstandsvermogen is dus toegenomen met € 1,4 miljoen. Voor een uitgebreide toelichting op de wijzigingen wordt verwezen naar paragraaf 1.3.

Deze toename wordt als volgt verklaard:

1. *Gewaarborgde geldleningen/garanties (risiconr. 1)*
Omdat de omvang van de gewaarborgde geldleningen van zorginstellingen afgenomen is tot € 1,02 miljoen, neemt de impact op het benodigd weerstandsvermogen ten opzichte van de Rekening 2016 af met € 36.000.
2. *Borgstelling GR Havenschap Groningen Seaports (risiconr. 2)*
Vanwege een afname van de omvang van de borgstelling door de provincie Groningen van de GR Havenschap Groningen Seaports van € 161,4 miljoen tot € 160,8 miljoen, neemt de impact op het benodigde weerstandsvermogen ten opzichte van de Rekening 2016 af met € 20.000.
3. *Lening aanleg snel internet (risiconr. 13)*
Voor de aanleg van snel internet in buitengebieden wordt een lening verstrekt van maximaal € 30 miljoen. Vanwege het risico dat de verstrekte lening niet geheel wordt terugontvangen wordt bij een vastgesteld risicopercentage van 5% voortsnog een bedrag van € 1,5 miljoen overgeheveld ten laste van het budget Provinciale meefinanciering (€ 0,5 miljoen per jaar van 2017 tot en met 2019). Definitieve risicobepaling zal in oktober 2017 plaatsvinden door onder andere EY op basis van de uit te werken uitvoerings- en leningovereenkomsten. Mocht sprake zijn van significante afwijkingen van het risico, dan zal de begroting hierop worden aangepast en Provinciale Staten worden geïnformeerd (zie besluit van Provinciale Staten van 28 september 2016, voordracht nr. [61/2016](#)).

Financieel resumé	
1. Gewaarborgde geldleningen/garanties (Zorginstellingen)	-/- € 36.000
2. Borgstelling GR Havenschap Groningen Seaports	-/- € 20.000
3. Lening aanleg snel internet	€ 1.500.000
Toename minimaal incidenteel benodigde weerstandsvermogen	€ 1.444.000

A.2: Incidenteel beschikbare weerstandscapaciteit

De beschikbare middelen in de Algemene reserve bedragen ultimo 2016 € 15,8 miljoen. Hierbij is rekening gehouden met de besluiten bij de Rekening 2016. Daarnaast komt ten behoeve van het risico gemoeid met de aanleg van snel internet in de buitengebieden een bedrag van € 1 miljoen beschikbaar in de Algemene reserve ten laste van het budget provinciale meefinanciering in 2017 en 2018. Daarmee belooft in 2018 de incidenteel beschikbare weerstandscapaciteit in de Algemene reserve € 16,8 miljoen. In 2019 wordt de incidenteel beschikbare capaciteit onder ongewijzigde omstandigheden aangevuld met nogmaals € 0,5 miljoen ten laste van het budget provinciale meefinanciering en bedraagt dan € 17,3 miljoen.

Het verschil tussen het minimaal incidenteel benodigde weerstandsvermogen en de incidenteel beschikbare weerstandscapaciteit (exclusief revolverende fondsen) bedraagt - € 1,7 miljoen. Gelet op het feit dat dit een afwijking betreft van 10,12% van de incidenteel beschikbare weerstandscapaciteit in 2018 is sprake van een zeer geringe overschrijding van de vastgelegde norm van maximaal 10%. Door de aanvullende storting in de Algemene reserve in 2019 van € 0,5 miljoen tot een bedrag van € 17,3 miljoen zal de geringe overschrijding slechts tijdelijk zijn. Indien hier rekening mee wordt gehouden bedraagt het bovengenoemde verschil € 1,2 miljoen (i.p.v. € 1,7 miljoen). De afwijking bedraagt dan 6,94% en is lager dan de norm van 10%. Wij achten het daarom niet noodzakelijk de weerstandscapaciteit op te hogen en stellen voor de incidenteel beschikbare weerstandscapaciteit binnen de Algemene reserve te handhaven op afgerond € 16,8 miljoen. Dit conform onze beleidslijn.

B.1: Risico's revolverende fondsen

Voor de geïnterpreteerde risico's voor revolverende fondsen bedraagt het minimaal incidenteel benodigde weerstandsvermogen € 12,5 miljoen. De risico's zijn ten opzichte van de Rekening 2016 niet gewijzigd.

Het bedrag van € 12,5 miljoen is opgebouwd uit de volgende vier risico's:

1. *Investeringsfonds Groningen B.V. (risiconr. 14)*
Het Investeringsfonds Groningen is vanaf 1 januari 2015 operationeel. We houden rekening met een risico van maximaal € 8,0 miljoen (20% van € 40 miljoen).
2. *Economic Board Groningen (risiconr. 15)*
De Stichting Economic Board Groningen heeft een provinciale bijdrage van € 10 miljoen ontvangen. We houden hiervoor rekening met een risico van € 2 miljoen (20% van de verstrekte € 10 miljoen).
3. *Revolverend Transitiefonds Particuliere Woningvoorraad (risiconr. 16)*
Als onderdeel van het Uitvoeringsprogramma Leefbaarheid Provincie Groningen 2016-2020 is een revolverend Transitiefonds Particuliere Woningvoorraad ingesteld ter hoogte van € 980.000. We hebben hiervoor een risicobuffer van 5% (€ 0,05 miljoen) gereserveerd.
4. *Revolverend fonds leefbaarheid, zorg en energie (risiconr. 17)*
De Stichting Revolverend Fonds Groningen (SRFG) is in februari 2017 opgericht. Hiermee wordt voldaan aan de criteria voor opname in de paragraaf weerstandsvermogen. We houden rekening met een maximaal risico van € 25 miljoen en met een kans van optreden van 10%. Dit betekent dat het minimaal incidenteel benodigde weerstandsvermogen is gekwantificeerd op € 2,5 miljoen. Hiervan is inmiddels tot en met 2017 € 1,25 miljoen beschikbaar in de Algemene reserve. In 2018 en 2019 zal nog eens € 625.000 per jaar aan de Algemene reserve worden toegevoegd zodat dan in totaliteit een bedrag van € 2,5 miljoen als buffer is gereserveerd.

B.2: Incidenteel beschikbare weerstandscapaciteit revolverende fondsen

Opbouw weerstandscapaciteit revolverende fondsen	Rekening 2016	BGR 2018
Buffer Investeringsfonds Groningen en Economic Board	€ 5.500.000	€ 7.000.000
Resultaat Investeringsfonds Groningen 2015	-/- € 385.133	-/- € 385.133
Resultaat Investeringsfonds Groningen 2016	-/- € 169.537	-/- € 169.537
Buffer Transitiefonds Particuliere Woningvoorraad	€ 49.000	€ 49.000
Buffer revolverend fonds leefbaarheid, zorg en energie	€ 1.250.000	€ 1.875.000
	€ 6.244.330	€ 8.369.330

Bij de Rekening 2015 is ten laste van de gespaarde buffer een verlies genomen van € 385.133 als gevolg van een lagere waardering van het Investeringsfonds Groningen. Ook in 2016 is een verlies van € 169.537 gerealiseerd. Deze verliezen worden door ons gezien als een tijdelijk verlies dat naar verwachting niet op korte termijn wordt goedge maakt. Immers, pas bij exits uit ondernemingen (uitstappen uit een participatie) worden opbrengsten gerealiseerd. Op het moment dat weer winst wordt gemaakt, zal de voorziening worden verlaagd ten gunste van de Algemene reserve.

Het verschil tussen 'benodigd en beschikbaar' voor de revolverende fondsen bedraagt € 4,1 miljoen. Voor de opbouw van de incidenteel beschikbare capaciteit zijn aparte afspraken gemaakt. Zo zal voor het risico met betrekking tot het Investeringsfonds Groningen en Economic Board zowel in 2019 als in 2020 een bedrag van € 1,5 miljoen worden gereserveerd en voor het risico met betrekking het revolverend fonds leefbaarheid, zorg en energie in 2019 nog eens € 625.000 worden gereserveerd. Door deze reserveringen in 2019 en 2020 (in totaal circa € 3,6 miljoen) zal de incidenteel beschikbare weerstandscapaciteit revolverende fondsen tot en met 2020 verder toenemen tot circa € 12,0 miljoen, zodat het verschil per ultimo 2020 zal afnemen tot circa € 0,5 miljoen.

Structurele risico's

Naast de incidentele risico's zijn ook structurele risico's geïnventariseerd voor € 1,0 miljoen. Hiervoor kan de onbenutte belastingcapaciteit worden ingezet. Deze structurele risico's betreffen de effecten van rijksontwikkelingen en bezuinigingen.

1.2. Beschikbare weerstandscapaciteit

Incidenteel

1. Algemene reserve

Overeenkomstig de Rekening 2016 is binnen de Algemene reserve een bedrag van € 15,8 miljoen aanwezig voor de incidenteel beschikbare weerstandscapaciteit. Dit bedrag wordt aangevuld met € 1 miljoen tot € 16,8 miljoen door stortingen in de Algemene reserve in 2017 en 2018 van jaarlijks € 0,5 miljoen vanuit het budget Provinciale meefinanciering in relatie tot het toegevoegde risico in verband met de aanleg van snel internet in buitengebieden.

In 2019 neemt deze risicoreservering met nog eens € 0,5 miljoen toe. Daardoor bedraagt de incidenteel beschikbare weerstandscapaciteit per ultimo 2019 circa € 17,3 miljoen.

Structureel

1. Belastingcapaciteit

De belastingcapaciteit heeft betrekking op extra inkomsten die de provincie Groningen kan genereren als het maximum aantal opcenten op de motorrijtuigenbelasting wordt geheven (per 1 januari 2017: 111,0 opcenten en per 1 januari 2018: 111,9) in vergelijking met de opbrengst bij het op dit moment geldende tarief (per 1 januari 2017: 88,6 opcenten; per 1 januari 2018: 89,3). Deze capaciteit bedraagt in 2017 circa € 14,0 miljoen. Aangezien een voorstel tot tariefswijziging uiterlijk op 30 november van het voorafgaande jaar door Provinciale Staten moet zijn vastgesteld, is een wijziging van de tarieven nu niet eerder dan per 1 januari 2019 te realiseren.

2. Gereserveerde middelen voor onvoorziene uitgaven

In de Begroting 2018 hebben wij voor 2018 en de daarop volgende jaren een bedrag gereserveerd van € 500.000 per jaar voor het opvangen van werkelijk onvoorziene en onvermijdbare uitgaven. Dit bedrag is ontstaan op basis van gebleken historische behoefte om onvoorziene, onvermijdbare en onuitstelbare uitgaven jaarlijks op te vangen.

3. Verwachte begrotingsruimte 2018-2021

Op basis van actuele financiële meerjarenramingen verwachten wij de onderstaande begrotingsruimte:

Tabel: Resterende begrotingsruimte 2018-2021

(bedragen x € 1.000)

Omschrijving	2018	2019	2020	2021
Verwachte begrotingsruimte	1.822	1.945	8.195	7.915

Bovenstaande begrotingsruimte resulteert na verwerking van de financiële gevolgen van de herschikking van de begrotingsruimte 2018-2021 in het meerjarenperspectief van de Najaarsnota, de Septembercirculaire 2017 en het aanvullende bestedingsvoorstel inzake inzet voor 'Een nieuw perspectief'.

1.3. Inventarisatie van de risico's

Het minimaal benodigde weerstandsvermogen is afhankelijk van het risicoprofiel. De risico's die relevant zijn voor het weerstandsvermogen zijn niet op een andere manier te ondervangen. Onder risico's verstaan de voorschriften: Alle voorzienbare risico's waarvoor geen voorzieningen zijn gevormd of die niet tot afwaardering van activa hebben geleid en van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie. Bij het bepalen van de verwachte impact van risico's moet onderscheid gemaakt worden tussen risico's met incidentele gevolgen en risico's met structurele gevolgen.

Voor het bepalen van het risicoprofiel hebben wij de risico's geïnventariseerd. Voor de gekwantificeerde risico's wordt in de risicomatrix zichtbaar welke de grootste risico's zijn en waar de risicobeheersing zich met name op zal moeten richten. De risico's zijn voorzien van een nummer. In deze deelparagraaf wordt aan de hand van dit nummer het risico nader toegelicht.

Risicomatrix

Hoog: 50% t/m 100%	Hoog	11		5
Middel: 25% tot 50%	Middel		1, 12	9, 10
Laag: 0% tot 25%	Laag	16	4	2, 3, 6, 7, 13, 14, 15, 17
		Laag	Middel	Hoog
		Waarde		
		Laag: tot € 1.000.000	Middel: € 1.000.000 tot € 2.500.000	Hoog: € 2.500.000 en hoger

Wij realiseren ons dat de politieke gevoeligheid van onderwerpen zich niet altijd laat uitdrukken in kansinschatting en financiële impact. Wij zullen indien nodig ook prioriteit geven aan politiek belangrijke onderwerpen met een geringe kansinschatting en/of financiële impact.

De geïdentificeerde risico's staan hierna in tabelvorm nogmaals samengevat opgenomen:

Overzicht geïdentificeerde risico's

	Risico	Omschrijving	Waarde	Kans	Impact
Totaal impact incidentele risico's	Incidentele risico's		in € miljoen		in € miljoen
	1	Gewaarborgde geldleningen/garanties	1,0	25%	0,26
	2	Borgstelling GR Havenschap Groningen Seaports	160,8	2,5%	4,02
	3	Achtergestelde lening OZG	3,8	12,5%	0,48
	4	Kredietunie Groningen	1,0	12,5%	0,13
	5	Claims	5,0	50%	2,50
	6	Generieke risico's subsidies	15,0	5%	0,75
	7	Afvalbedrijven (Handhaving vergunningen)	24,8	18%	4,51
	8	Blauwestad	p.m.	p.m.	p.m.
	9	Projecten algemeen	10,0	25%	2,50
	10	Effecten rijksontwikkelingen en bezuinigingen	4,0	25%	1,00
	11	A.G. Wildervanckkanaal Kabels en Leidingen	0,8	60%	0,48
	12	IBOI indexeringsverplichting	1,7	25%	0,43
	13	Lening aanleg snel internet	30,0	5%	1,50
Totaal impact structurele risico's	Totaal minimaal benodigd weerstandsvermogen				18,56
	10	Effecten rijksontwikkelingen en bezuinigingen	4,0	25%	1,00
Risico's met eigen buffercapaciteit	Totaal structurele risico's				1,00
	14	Investeringsfonds Groningen B.V.	40,0	20%	8,0
	15	Economic Board Groningen	10,0	20%	2,0
	16	Revolverend Transitiefonds Particuliere Woningvoorraad	0,98	5%	0,05
	17	Revolverend fonds leefbaarheid, zorg en energie	25,0	10%	2,5
					12,55

Toelichting risico's en beheersmaatregelen

Hierna worden de risico's en de bijbehorende beheersmaatregelen kort toegelicht.

1. Gewaarborgde geldleningen/garanties

Classificatie:	01. Balansposities	
Risicocategorie	II	
Aard van het risico	Beleidskeuze - Ja	Beleidskeuze - Nee
Incidenteel risico		✓
Structureel risico		
Inschatting van kans en impact		
Waarde	€ 1,02 miljoen	
Kans	25%	
Impact op benodigd weerstandsvermogen	€ 255.000	
Toelichting op risico's kwantificering kans en impact en interne beheersing		
Achtergrond:	De provincie heeft naar verwachting begin 2018 een bedrag van € 6,9 miljoen uitstaan aan gewaarborgde geldleningen en garanties. Hiervan heeft € 5,9 miljoen betrekking op gewaarborgde geldleningen en € 1,0 miljoen op een afgegeven garantie. De verwachting is dat deze garantie niet zal worden getrokken. De grootste gewaarborgde geldlening (€ 4,9 miljoen) heeft betrekking op het Nationaal Groenfonds. De overige gewaarborgde geldleningen hebben betrekking op zorginstellingen De Hoven en De Zijlen. De afgegeven garantie is een garantstelling van € 1,0 miljoen verstrekt met betrekking tot de Regeling Cofinanciering Sectorplannen.	
Aard risico:	Het risico bestaat dat instellingen waarvoor wij garant staan niet aan hun aflossingsverplichtingen jegens betrokken financiers kunnen voldoen, zodat wij deze verplichtingen moeten overnemen. Er is geen beleidskeuze voor de al verstrekte gewaarborgde geldleningen/garanties.	
Inschatting van kans en impact:	<i>Gewaarborgde geldleningen Nationaal Groenfonds</i> De gewaarborgde geldleningen van het Nationaal Groenfonds hebben betrekking op de door het Nationaal Groenfonds opgenomen leningen, welke zijn doorgeleend aan individuele provincies (en voorheen DLG). De provincies in Nederland staan gezamenlijk garant voor de terugbetaling van deze leningen. Aangezien het Nationaal Groenfonds de opgenomen geldleningen heeft doorgeleend aan de provincies, schatten wij het risico dat deze niet aan haar verplichtingen kan voldoen zeer laag in. Om deze reden hebben wij deze gewaarborgde geldlening niet meegenomen in onze inschatting van kans en impact voor dit risico. <i>Gewaarborgde geldleningen zorginstellingen</i> In de afgelopen jaren is de omvang van de gewaarborgde geldleningen van zorginstellingen afgenomen tot € 1,02 miljoen. De laatste aflossing van deze geldleningen zal plaatsvinden in 2024. Gezien de turbulente markt waarin zorginstellingen zich op dit moment bevinden achten wij bijstelling van de kans van optreden echter niet aan de orde. Het risicopercentage zal om deze reden gehandhaafd worden op 25%. <i>Garantstelling Regeling Cofinanciering Sectorplannen</i> In het voorjaar 2017 heeft de Stuurgroep besloten om de uitvoering van de sectorplannen te beëindigen. In verband met de voorbereidende werkzaamheden zijn er kosten gemaakt. Aan het ministerie is verzocht om deze kosten te betalen vanuit de subsidie. Indien het ministerie niet instemt met dit verzoek zal er mogelijk een beroep worden gedaan op de afgegeven garantstelling. Het zal hierbij voor de provincie Groningen gaan om circa 3,5% van € 1,05 miljoen is afgerond € 37.000. Ter afdekking van de risico's van deze garantstelling is in de reserve Provinciale meefinanciering dekking gereserveerd. Hierdoor hoeft er geen beslag te worden gelegd op het weerstandsvermogen.	

**Getroffen
beheersings-
maatregelen:**

Jaarlijks monitoren wij de financiële positie (solvabiliteit en liquiditeit) van de betrokken instellingen.

Conclusie:

In de berekening van de benodigde weerstandscapaciteit is voor dit risico een bedrag van € 255.000 meegenomen. Dit bedrag heeft volledig betrekking op de gewaarborgde geldleningen van zorginstellingen. Ten opzichte van onze inschatting bij de Rekening 2016 is dit een afname van het risico met € 36.000.

2. Borgstelling GR Havenschap Groningen Seaports

Classificatie:	05. Samenwerkingsverbanden	
Risicocategorie	II	
Aard van het risico	Beleidskeuze - Ja	Beleidskeuze - Nee
Incidenteel risico		✓
Structureel risico		
Inschatting van kans en impact		
Waarde	€ 160,8 miljoen	
Kans	2,5%	
Impact op benodigd weerstandsvermogen	€ 4,02 miljoen	
Toelichting op risico's kwantificering kans en impact en interne beheersing		
Achtergrond:	In het voorjaar van 2013 hebben zowel Provinciale Staten als de gemeenteraden van Delfzijl en Eemshaven, ingestemd met de verzelfstandiging van Groningen Seaports. Als gevolg hiervan is Groningen Seaports vanaf 14 juni 2013 (terugwerkende kracht naar 1 januari 2013) een overheids-nv (Groningen Seaports N.V.), waarvan de aandelen in handen zijn van de Gemeenschappelijke Regeling (GR), welke blijft voortbestaan. Na verzelfstandiging bestaan de activa van GR Havenschap Groningen Seaports vrijwel geheel uit de deelneming in Groningen Seaports N.V. (boekwaarde ultimo 2016 € 198,0 miljoen) en een langlopende vordering van € 22,0 miljoen op Groningen Seaports N.V., die is ontstaan bij de inbreng. Ook het juridisch eigendom van de gronden is achtergebleven bij de GR. In het kader van de verzelfstandiging is tussen GR Havenschap Groningen Seaports en Groningen Seaports N.V. een borgstellingsovereenkomst gesloten, die begin 2016 is herzien. De GR staat nu voor 100% garant voor de financiering (de borgstelling is gemaximeerd tot € 268 miljoen). Met een belang van 60% in de GR is een bedrag van € 160,8 miljoen toe te rekenen aan de provincie Groningen. In de Rekening 2016 werd nog uitgegaan van een bedrag van € 161,4 miljoen.	
Aard risico:	Het risico bestaat dat Groningen Seaports N.V. niet aan haar verplichtingen jegens haar financiers kan voldoen, waarop deze een beroep zullen doen op de borgstelling door de GR. Omdat wij reeds borg staan, kan geen beleidskeuze meer worden gemaakt.	
Inschatting van kans en impact:	Uit de Jaarrekening 2016 van Groningen Seaports N.V. blijkt een eigen vermogen van € 217,5 miljoen ten opzichte van een balanstotaal van € 562,7 miljoen. Dit betekent dat de solvabiliteit ultimo 2016 39% bedraagt. Over 2016 heeft Groningen Seaports N.V. een winst van circa € 12,2 miljoen gerealiseerd. Uit de meerjarenbegroting blijkt dat ook voor de komende jaren positieve resultaten worden verwacht, waarbij eveneens kan worden voldaan aan de verplichtingen jegens de financiers. Op basis hiervan lijkt de kans op het voordoen van het risico hiermee in de komende jaren zeer beperkt (2,5%).	
Getroffen beheersingsmaatregelen:	Jaarlijks monitoren wij de financiële positie (solvabiliteit en liquiditeit) van de GR Havenschap Groningen Seaports en Groningen Seaports N.V.	
Conclusie:	In de berekening van het minimaal incidenteel benodigde weerstandsvermogen is voor dit risico een bedrag van € 4,02 miljoen meegenomen. Ten opzichte van onze inschatting bij de Rekening 2016 is dit een afname van het risico met € 20.000.	

3. Achtergestelde lening OZG

Classificatie:	01. Balansposities	
Risicocategorie	I	
Aard van het risico	Beleidskeuze - Ja	Beleidskeuze - Nee
Incidenteel risico		✓
Structureel risico		
Inschatting van kans en impact		
Waarde	€ 3,8 miljoen	
Kans	12,5%	
Impact op benodigd weerstandsvermogen	€ 475.000	
Toelichting op risico's kwantificering kans en impact en interne beheersing		
Achtergrond:	Wij hebben op 17 mei 2016 een achtergestelde lening van € 10,0 miljoen verstrekt aan de Ommelander Ziekenhuis Groningen (OZG), ter financiering van hun nieuwbouw. Voor dit project is door OZG een businesscase (de zogenaamde 'pressure cooker') opgesteld, waarbij het UMCG aandeelhouder van de OZG zal worden. De uitgangspunten en voorwaarden van de achtergestelde geldlening zijn in eerste instantie door de provincie Groningen en de OZG vastgelegd in een 'term sheet' en vervolgens uitgewerkt in een leningsovereenkomst.	
Aard risico:	Wij hebben bij voordracht van 21 oktober 2014 het plan om een achtergestelde lening van € 10,0 miljoen te verstrekken aan OZG voorgelegd aan Provinciale Staten. Nu de achtergestelde lening is verstrekt, bestaat het risico dat (een deel van) de hoofdsom van de achtergestelde lening en/of rente niet (terug)betaald kan worden door de OZG.	
Inschatting van kans en impact:	Het UMCG heeft zich gedurende de looptijd van de lening garant gesteld jegens de provincie Groningen voor een bedrag van € 6,2 miljoen. Voor het resterende bedrag van € 3,8 miljoen worden geen zekerheden c.q. garanties verkregen van OZG, buiten de garantie dat zorgverzekeraars relatief langlopende contracten hebben afgesloten met de OZG. Op basis van de huidige financiële positie van het UMCG schatten wij het risico dat het UMCG niet kan voldoen aan haar verplichtingen als de provincie een beroep doet op deze garantstelling laag in. Wij lopen dus vooral risico over het ongeborgde deel. Wij schatten de kans dat (een deel van) de hoofdsom van de achtergestelde lening en/of rente niet (terug)betaald kan worden door de OZG in op 12,5%. Tot op heden heeft de OZG aan alle voorwaarden van de lening voldaan en zijn alle rentetermijnen conform de leningsovereenkomst ontvangen.	
Getroffen beheersingsmaatregelen:	Wij hebben met OZG uitvoerige onderhandelingen gevoerd over de uitgangspunten en voorwaarden van de achtergestelde lening, die zijn vastgelegd in een leningsovereenkomst. Tevens hebben wij de aannames en uitgangspunten van de businesscase laten beoordelen.	
Conclusie:	In de berekening van het minimaal incidenteel benodigde weerstandsvermogen is voor dit risico een bedrag van € 475.000 opgenomen.	

4. Kredietunie Groningen

Classificatie:	01. Balanspositie	
Risicocategorie	II	
Aard van het risico	Beleidskeuze - Ja	Beleidskeuze - Nee
Incidenteel risico		✓
Structureel risico		
Inschatting van kans en impact		
Waarde	Maximaal € 1 miljoen	
Kans	12,5%	
Impact op benodigd weerstandsvermogen	€ 125.000	
Toelichting op risico's kwantificering kans en impact en interne beheersing		
Achtergrond:	In de huidige economische situatie is de kredietverstrekking mede door de scherpere risicoafweging bij banken aan mkb-bedrijven steeds moeilijker gaan lopen. Kredietunie Groningen is een initiatief om specifiek voor het midden- en kleinbedrijf in en rond de stad Groningen financiering aan te bieden. Door ons is een lening verstrekt ter versterking van het startkapitaal van maximaal € 1 miljoen om zo een voortvarende start van de Kredietunie Groningen mede mogelijk te maken.	
Aard risico:	Er bestaat een risico dat de verstrekte lening niet (volledig) wordt terugontvangen.	
Inschatting van kans en impact:	Wij schatten dit risico in op 12,5% van de maximaal te verstrekken lening van € 1 miljoen, zijnde € 125.000.	
Getroffen beheersingsmaatregelen:	De Kredietunie Groningen toetst kredietaanvragen op vergelijkbare wijze als een commerciële bank, heeft persoonlijk contact met de kredietvrager, stelt een coach aan voor iedere kredietvrager, kent geen winstoogmerk en reserveert vanuit de opslag op de te betalen rente door de kredietvrager bedragen in geval van default. Daarnaast spreidt de Kredietunie Groningen haar risico's door zich niet te beperken tot één sector binnen het mkb. Daarentegen zal de Kredietunie Groningen uiterst terughoudend zijn als het gaat om de behandeling van kredietaanvragen vanuit (zeer) risicovolle sectoren.	
Conclusie:	In de berekening van het minimaal incidenteel benodigde weerstandsvermogen is voor dit risico een bedrag van € 125.000 meegenomen.	

5. Claims

Classificatie:	10. Claims	
Risicocategorie	II	
Aard van het risico	Beleidskeuze - Ja	Beleidskeuze - Nee
Incidenteel risico		✓
Structureel risico		
Inschatting van kans en impact		
Waarde	€ 5,0 miljoen	
Kans	50%	
Impact op benodigd weerstandsvermogen	€ 2,5 miljoen	
Toelichting op risico's kwantificering kans en impact en interne beheersing		
Achtergrond:	De in deze categorie opgenomen risico's hebben betrekking op bedragen die mogelijk kunnen voortvloeien uit claims van derden. In principe zouden claims door reguliere beleids- en afdelingsbudgetten gedekt moeten worden, echter gegeven de hoge impact welke claims kunnen hebben achten wij het niet onverstandig hiervoor ook in het weerstandsvermogen een buffer op te nemen. In de afgelopen jaren is de decentrale overheid namelijk regelmatig geconfronteerd met gebeurtenissen die haar imago geen goed hebben gedaan. Deze gebeurtenissen hebben geleid tot een kritischer houding van burgers en bedrijven ten opzichte van de decentrale overheid. Deze kritische houding leidt ertoe dat de decentrale overheid vaker wordt aangesproken op de kwaliteit van de door haar geleverde prestaties. In de Begroting 2017 bevatte het risico Handhaving vergunningen (risiconummer 7) ook het risico op claims als gevolg van onze taken ten aanzien van vergunningen (lees: vergunningverlenings-, toezichts- en handhavingstaken). Vanaf de Rekening 2016 hebben wij dit risico toegevoegd aan het risico Claims. Hiermee ontstaat er een beter beeld van alle mogelijke claims. Deze wijziging heeft geen effect op het minimaal incidenteel benodigde weerstandsvermogen.	
Aard risico:	Het risico bestaat dat claims van derden gehonoreerd moeten worden of dat in de toekomst claims bij ons worden ingediend door derden.	
Inschatting van kans en impact:	De kans en impact is gezien de aard van de ingediende claims, maar ook onzekerheid over toekomstige nog te ontvangen claims, onzeker. Voor zowel de bekende claims als eventuele toekomstige claims stellen wij voor in de berekening van de benodigde weerstandscapaciteit een bedrag mee te nemen van € 2,5 miljoen.	
Getroffen beheersingsmaatregelen:	Wij trachten dit risico te beheersen door zorgvuldig te handelen en ons te houden aan de wettelijke kaders en voorgeschreven procedures. Tevens hebben wij een WA-verzekeringsovereenkomst.	
Conclusie:	Wij stellen voor in de berekening van het minimaal incidenteel benodigde weerstandsvermogen voor reeds ingediende, maar ook nog te ontvangen, claims een bedrag van € 2,5 miljoen mee te nemen.	

6. Generieke risico's subsidies

Classificatie:	03. Ontvangen subsidies	
Risicocategorie	II	
Aard van het risico	Beleidskeuze - Ja	Beleidskeuze - Nee
Incidenteel risico	✓	✓
Structureel risico		
Inschatting van kans en impact		
Waarde	€ 15,0 miljoen	
Kans	5%	
Impact op benodigd weerstandsvermogen	€ 750.000	
Toelichting op risico's kwantificering kans en impact en interne beheersing		
Achtergrond:	Wij hebben omvangrijke subsidiebedragen ontvangen uit Europese subsidieprogramma's en uit rijksmiddelen. Deze subsidiebedragen worden door ons of door aan ons gelieerde instanties (SNN) doorgecommitteerd aan andere decentrale overheden en aan bedrijven en instellingen. Ten aanzien van de door ons en het SNN ontvangen subsidiegelden bestaat een risico vanwege interpretatieverschillen en het niet naleven van regelgeving, alsmede het risico voortvloeiend uit zogenaamde overcommitting.	
Aard risico:	Risico's vanwege het niet naleven van regelgeving ontstaan doordat wij een debiteurenrisico lopen op het moment dat subsidiegelden van bedrijven of instellingen teruggevorderd moeten worden bij het niet naleven van de subsidievoorwaarden door deze bedrijven of instellingen. Daarnaast valt hieronder het risico dat door het onzorgvuldig handelen van de provinciale administratie subsidies niet verkregen worden, maar wel zijn verstrekt. Ten aanzien van deze risico's hebben wij geen beleidskeuze. De risico's voortvloeiend uit overcommitting ontstaan doordat soms op basis van ervaringscijfers meer gelden worden gecommitteerd dan in eerste instantie beschikbaar zijn gesteld. Het gaat hierbij om middelen die van het Rijk of de Europese Unie zijn ontvangen, alsmede om provinciale (cofinancierings)middelen. Mocht onverhoopt blijken dat het meerdere daadwerkelijk tot een last voor de provincie leidt dan zal dit uit het reguliere budget dienen te worden gedekt. Ten aanzien van overcommitting is derhalve, bij toekomstige subsidieregelingen, sprake van een beleidskeuze.	
Inschatting van kans en impact:	Zowel de omvang van de ontvangen subsidies als de omvang van de door ons verstrekte subsidies is de afgelopen jaren afgenomen. Wij schatten het totale risico voor deze subsidies en rijksmiddelen in tussen € 1,0 miljoen en € 15,0 miljoen. De kans van optreden is al eerder verlaagd van 10% naar 5% omdat in de afgelopen jaren dit risico zich niet heeft voorgedaan en ook onze interne beheersing de afgelopen jaren verder is verbeterd.	
Getroffen beheersingsmaatregelen:	Wij hebben de volgende beheersmaatregelen getroffen voor deze risico's: • De risico's ten aanzien van interpretatieverschillen en het niet naleven van de regelgeving van de subsidieverstrekker worden door ons waar mogelijk doorgecommitteerd aan de subsidieontvanger. • Het debiteurenrisico wordt beperkt doordat bij subsidies niet standaard wordt overgegaan tot bevoorschotting. Tevens wordt in principe niet bevoorschot tot 100% van het verleende subsidiebedrag en worden bij subsidies groter dan € 100.000 tussentijdse rapportages opgevraagd. • Het risico van overcommitting wordt beperkt doordat de provincie actief de (financiële) voortgang van de projecten van subsidieontvangers bewaakt. • Vanuit het SNN worden bij voorschotdeclaraties zogenaamde Artikel 13-controles uitgevoerd om er zeker van te zijn dat de gedeclareerde kosten subsidiabel zijn.	
Conclusie:	Wij stellen voor in de berekening van het minimaal incidenteel benodigde weerstandsvermogen voor ontvangen subsidies een risico van maximaal € 750.000 mee te nemen.	

7. Afvalbedrijven

Classificatie:	08. Handhaving vergunningen	
Risicocategorie	II	
Aard van het risico	Beleidskeuze - Ja	Beleidskeuze - Nee
Incidenteel risico	✓	✓
Structureel risico		
Inschatting van kans en impact		
Waarde	€ 24,8 miljoen	
Kans	18%	
Impact op benodigd weerstandsvermogen	€ 4,51 miljoen	
Toelichting op risico's kwantificering kans en impact en interne beheersing		
Achtergrond:	Wij zijn bevoegd gezag voor verschillende (afval)bedrijven. In het geval van faillissement en/of calamiteiten kan een situatie ontstaan waarbij het bedrijf niet meer kan voldoen aan de in de vergunning gestelde voorwaarden. Het financiële risico als gevolg van claims voortkomend uit foutief verleende vergunningen of het onvoldoende uitoefenen van de toezichts- en handhavingstaken is inbegrepen bij het risico '5. Claims'.	
Aard risico:	Hierbij lopen wij een risico als bij (bijna) failliete (afval)bedrijven een situatie ontstaat waarbij gevaren dreigen voor de volksgezondheid en het milieu. Vanuit de zorgplicht zal de provincie Groningen mogelijk maatregelen moeten nemen om deze gevaren weg te nemen. Wij hebben hierbij in bepaalde gevallen wel een beleidskeuze (bijvoorbeeld in bepaalde gevallen bij het saneren van vervuilde grond, waarover in de toekomst een beslissing moet worden genomen), maar in bepaalde gevallen ook niet (bijvoorbeeld bij het verwijderen van achtergebleven afvalstoffen). Het valt in dat geval niet geheel uit te sluiten dat de daarvoor bestaande verzekering niet dekt.	
Inschatting van kans en impact:	We hebben (zoals toegezegd in onze brief nr. 2016-66014) een nieuwe risico-inventarisatie uitgevoerd. Deze inventarisatie is onder meer gebaseerd op de negatieve restwaarde van afvalstoffen die liggen opgeslagen bij de verschillende afvalbedrijven waarvoor wij bevoegd gezag zijn. Wij schatten de maximale waarde van het risico op € 24,8 miljoen. De kans van optreden schatten wij op gemiddeld 18% (is uiteraard situationeel afhankelijk). Dit betekent dat het benodigd weerstandsvermogen is gekwantificeerd op € 4,51 miljoen. Conform onze beleidslijn zoals weergegeven in paragraaf 1.3 hebben wij gezien in hoeverre het risico kan worden gedekt uit de reguliere programma-/projectbudgetten. Op basis hiervan hebben wij vanuit de bestemmingsreserve Bodemsanering € 1,41 miljoen overgeboekt naar de Algemene reserve. De overige € 3,1 miljoen kan worden gedekt uit de reeds incidenteel beschikbare weerstandscapaciteit binnen de Algemene reserve.	
Getroffen beheersingsmaatregelen:	Wij hebben de volgende beheersingsmaatregelen getroffen: • Handhaving en vergunningverlening vindt plaats conform de interne en externe wet- en regelgeving. • De afvalstromen en financiële positie van de risicovolle bedrijven wordt bewaakt en gerapporteerd. Deze rapportage wordt geëvalueerd en waar nodig verbeterd. • Er wordt gelobbyd voor een regeling voor financiële zekerstelling	
Conclusie:	In de berekening van het minimaal incidenteel benodigde weerstandsvermogen is voor dit risico een bedrag van € 4,51 miljoen meegenomen.	

8. Blauwestad

Classificatie:	01. Balansposities	
Risicocategorie	I	
Aard van het risico	Beleidskeuze - Ja	Beleidskeuze - Nee
Incidenteel risico	✓	✓
Structureel risico		
Inschatting van kans en impact		
Waarde		p.m.
Kans		p.m.
Impact op benodigd weerstandsvermogen		p.m.
Toelichting op risico's kwantificering kans en impact en interne beheersing		
Achtergrond:	De BBV-verslaggevingsregels rondom grondexploitatie zijn met ingang van 2016 herzien. Eén van de wijzigingen betreft de looptijd van de grondexploitatie. Iedere grondexploitatie wordt gelimiteerd tot een looptijd van maximaal 10 jaar, omdat een langere periode vanuit beheersmatig perspectief als te risicovol wordt gezien. Deze 10 jaar dient te worden gehanteerd als richttermijn, die voortschrijdend moet worden gezien en waarvan gemotiveerd kan worden afgeweken. Wij hebben op basis van de gewijzigde BBV-regels de grondexploitatie van Blauwestad opnieuw doorgerekend.	
Aard risico:	Ernst & Young Real Estate Advisory Services (EY REAS) heeft onze nieuwe doorrekening onafhankelijk getoetst en heeft tevens aangegeven dat wij voor Blauwestad de richttermijn van 10 jaar kunnen verlengen naar 20 jaar. Wij achten de door EY REAS aangedragen argumenten voor ons verdedigbaar. Dit is voor een belangrijk deel ingegeven door het Plan Havenkwartier, de huidige positieve verkoopresultaten en de daarmee annex zijnde ontwikkelovereenkomsten. Dit vormt een essentieel argument voor het verdedigbaar mogen afwijken van de 10-jaarstermijn. Met de huidige ontwikkelingen in het Havenkwartier zijn de opbrengsten in de komende jaren vrijwel zeker gesteld. Hierbij hebben wij de verwachting dat de accountant meerjarig kan instemmen met de grondexploitatie. Bij de Jaarrekening 2016 hebben wij het genomen besluit tot verlenging van de looptijd naar 20 jaar verwerkt in de grondexploitatie 2017.	
Inschatting van kans en impact:	Op basis van de termijn van 20 jaar hebben wij een voorziening getroffen van € 36,9 miljoen (netto contante waarde). De risico's BBV zijn hiermee dan ook geëlimineerd.	
Getroffen beheersingsmaatregelen:	Het BBV hanteert als uitgangspunt dat de grondexploitatie tenminste jaarlijks wordt herzien. Deze herziening zal gevolgen hebben voor de getroffen voorziening. De toekomstige opbrengsten hebben een positief effect op het resultaat van de grondexploitatie, waardoor de voorziening neerwaarts kan worden bijgesteld.	
Conclusie:	In principe hebben we door het treffen van een voorziening van € 36,9 miljoen de BBV-risico's geëlimineerd. Jaarlijkse monitoring is en blijft van belang. Derhalve hebben we het risico op p.m. gezet.	

9. Projecten algemeen

Classificatie:	06. Projecten infrastructuur	
Risicocategorie	II	
Aard van het risico	Beleidskeuze - Ja	Beleidskeuze - Nee
Incidenteel risico	✓	✓
Structureel risico		
Inschatting van kans en impact		
Waarde	€ 10,0 miljoen	
Kans	25%	
Impact op benodigd weerstandsvermogen	€ 2,5 miljoen	
Toelichting op risico's kwantificering kans en impact en interne beheersing		
Achtergrond:	Wij ambiëren een vooraanstaande rol bij de versterking van de economische en sociale structuur van onze provincie en de noordelijke regio als geheel. Inherent aan deze rol is dat wij mede-initiator en aanjager zijn bij projecten van grotere omvang en grotere infrastructurele werken en dat wij tevens in veel gevallen budgetverantwoordelijk zijn. Ook zal er in continuïteit sprake zijn van deelname aan dit soort projecten. Met andere woorden: na afronding van het ene project zullen volgende projecten weer op stapel staan dan wel reeds in uitvoering zijn genomen.	
Aard risico:	Het risico bestaat dat projectbudgetten van grote projecten en infrastructurele werken worden overschreden. Dit betekent dat het projectbudget zodanig wordt overschreden, dat kostenoverschrijdingen niet kunnen worden opgevangen binnen het projectbudget (bijvoorbeeld door versoeringen in het project door te voeren om de kosten te beperken) of door vrije ruimte in overige begrotingsposten of de post onvoorzien te benutten.	
Inschatting van kans en impact:	Wij schatten de kans van voordoen van het risico op overschrijding van projectbudgetten van grote projecten en infrastructurele werken (inclusief benutting post onvoorzien en ruimte in overige begrotingsposten) beperkt in. De ervaring in de afgelopen jaren is over het algemeen dat infrastructurele werken en andere grote projecten binnen de vastgestelde budgetten kunnen worden gerealiseerd. Indien sprake is van kostenoverschrijdingen, kunnen deze middels de post onvoorzien of vrije ruimte in overige begrotingsposten worden gedekt of wordt de uitvoering van het project anders vormgegeven (bijvoorbeeld versoering van voorzieningen). In dit laatste geval heeft de provincie een beleidskeuze. Overigens is dit alleen het geval bij toekomstige kostenoverschrijdingen. In lijn met het onderzoek uit 2010 is een buffer meegenomen van € 10,0 miljoen, waarbij de kans van optreden van het risico werd ingeschat op 50%. Hiermee konden bijvoorbeeld eventuele tekorten aan het einde van het RSP-programma, wanneer de mogelijkheden om bij te sturen relatief laag zijn (niet meer mogelijk om projecten in de tijd te verschuiven of zelfs helemaal niet meer uit te voeren), worden opgevangen. In de praktijk hebben zich in de afgelopen jaren echter geen kostenoverschrijdingen op infrastructurele projecten voorgedaan, waarbij wij geen mogelijkheden meer hadden om middels beleidskeuzes de kostenoverschrijdingen op te vangen. Als overschrijdingen niet binnen het project opgevangen kunnen worden, dan worden deze veelal binnen het programma (bijvoorbeeld RSP of MIT) opgelost door andere projecten te versoeren, uit te stellen of in het uiterste geval niet uit te voeren. In dit licht doet de doorgevoerde verlaging van de risico-inschatting naar 25% bij de Rekening 2016 meer recht aan de werkelijkheid.	
Getroffen beheersingsmaatregelen:	Wij bepalen per project welke beheersingsmaatregelen benodigd zijn. Tevens dragen wij waar mogelijk risico's over aan de markt en zullen met eventuele andere partijen duidelijke afspraken maken over de verdeling van de risico's. Ten aanzien van het project Aanpak Ring Zuid zijn aparte beheersingsmaatregelen getroffen.	
Conclusie:	In de berekening van het minimaal incidenteel benodigde weerstandsvermogen is voor dit risico een bedrag van € 2,5 miljoen meegenomen.	

10. Effecten rijksontwikkelingen en bezuinigingen

Classificatie:	07. Rijksbeleid	
Risicocategorie	II	
Aard van het risico	Beleidskeuze - Ja	Beleidskeuze - Nee
Incidenteel risico		✓
Structureel risico		✓
Inschatting van kans en impact		
Waarde	€ 4,0 miljoen	
Kans	25%	
Impact op benodigd weerstandsvermogen (Inc.)	€ 1,0 miljoen	
Impact op benodigd weerstandsvermogen (Str.)	€ 1,0 miljoen	
Toelichting op risico's kwantificering kans en impact en interne beheersing		
Achtergrond:	Er is op dit moment geen indicatie dat tot 2018 verdere bezuinigingen door het Rijk zullen plaatsvinden. Tevens is er geen indicatie dat taken tussen het Rijk, de provincies en/of gemeenten (verder) zullen verschuiven. Het is echter niet zeker dat verdere bezuinigingen of verschuiving van taken zich vanaf 2018 niet zullen voordoen; de kans hierop blijft altijd aanwezig. Het kabinet heeft in het najaar van 2016 een wetsvoorstel ingediend ter herziening van het verdeelmodel Provinciefonds met ingang van 2017. In het eerste halfjaar van 2017 is door de Eerste Kamer ingestemd met dit wetsvoorstel. De herverdeeldeffecten van dat verdeelmodel zijn zeer beperkt van omvang en kunnen binnen het bestaande financiële perspectief worden opgevangen. In dat nieuwe verdeelmodel zijn de gedecentraliseerde middelen voor Natuur en Verkeer en Vervoer (BDU) volledig geïntegreerd. Hieruit zullen nu geen verdere risico's voortvloeien. De huidige normering van het Gemeente- en Provinciefonds is in 2016 geëvalueerd. Op basis van deze evaluatie zijn in 2016 enkele voorstellen ontwikkeld voor de vanaf 2018 te hanteren normeringssystematiek. Het nieuwe kabinet zal hierover een besluit nemen. Een eventuele wijziging van de normeringssystematiek kan mogelijk financiële gevolgen hebben voor zowel gemeenten als provincies. In het algemeen geldt dat rijksbezuinigingen en bovenstaande maatregelen van het Rijk alleen tijdelijk op het weerstandsvermogen mogen drukken. Indien het Rijk aanpassingen doorvoert met consequenties voor de provincie, zullen we tijd nodig hebben om deze aanpassingen te kunnen verwerken. Voor de overbrugging zal dan eventueel het weerstandsvermogen aangesproken moeten worden. De vennootschapsbelastingplicht voor overheidsbedrijven is per 1 januari 2016 in werking getreden. De herziening heeft tot doel te voorkomen dat overheidsbedrijven een concurrentievoordeel (kunnen) hebben ten opzichte van private bedrijven, doordat zij geen vennootschapsbelasting betalen. Op grond van de huidige wet geldt - kort gezegd - dat een publiekrechtelijke rechtspersoon niet belastingplichtig is, tenzij een in de wet genoemde belaste activiteit wordt uitgeoefend. Dit uitgangspunt wordt in het wetsvoorstel omgedraaid: overheidsondernemingen zijn belastingplichtig, tenzij een in de wet genoemde vrijstelling van toepassing is. Dit geldt nu ook voor de nu vrijgestelde overheids-bv's en -nv's. Met deze wijziging kiest het kabinet voor de zogenaamde 'directe ondernemingsvariant'. Dit houdt in dat Nederlandse publiekrechtelijke rechtspersonen met ingang van 1 januari 2016 belastingplichtig zijn voor hun ondernemingsactiviteiten. Onze inschatting is dat wij vooralsnog geen activiteiten hebben die leiden tot ondernemerschap voor de vennootschapsbelasting.	

	Wij hebben begin en eind 2016 met de Belastingdienst gesproken. In 2017 zullen we ons standpunt op een aantal punten met de Belastingdienst definitief afstemmen. <u>Implementatie Omgevingswet</u> In het Bestuursakkoord Implementatie Omgevingswet dat door Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen is ondertekend zijn afspraken gemaakt over de implementatie van de Omgevingswet. Doel is dat de wet in 2020 of 2021 in werking treedt. Over de financiën zijn recent kaderstellende afspraken gemaakt. Op dit moment is nog geen compleet beeld van de uitgaven, kosten en besparingen die samenhangen met de gehele stelselwijziging. Afgesproken is dat de financiële onderzoeken in het jaar 2018 worden geactualiseerd. Op basis van voorlopige ramingen hebben wij voor de implementatie van de Omgevingswet middelen opgenomen in de provinciale begroting.
Aard risico:	Het risico bestaat dat het Rijk aanvullende bezuinigingen zal doorvoeren en hiervoor een korting op het Provinciefonds zal toepassen of dat bovenstaande maatregelen van het Rijk uit het regeerakkoord onverwachte tegenvallers met zich meebrengen. Tevens bestaat er een risico dat de lasten van de provincie structureel zullen toenemen als gevolg van te betalen vennootschapsbelasting. De provincie heeft ten aanzien van deze ontwikkelingen geen beleidskeuze.
Inschatting van kans en impact:	Wij schatten de kans van optreden van deze risico's beperkt in, zijnde 25%. Wij schatten de omvang van het risico van rijksbezuinigingen en de risico's welke gepaard gaan met de invoering van de vennootschapsbelasting in op € 1,0 miljoen incidenteel en € 1,0 miljoen structureel.
Getroffen beheersingsmaatregelen:	Door middel van inbreng bij het IPO, maar ook door middel van rechtstreekse contacten met kabinet en parlement, alles in het werk stellen om de omvang van rijksbezuinigingen op de provinciale middelen zo beperkt mogelijk te laten zijn.
Conclusie:	In de berekening van het minimaal incidenteel benodigde weerstandsvermogen is voor dit risico incidenteel een bedrag van € 1,0 miljoen meegenomen, alsmede structureel € 1,0 miljoen.

11. A.G. Wildervanckkanaal - Kabels en Leidingen

Classificatie:			
Risicocategorie		II	
Aard van het risico		Beleidskeuze - Ja	Beleidskeuze - Nee
Incidenteel risico			✓
Structureel risico			
Inschatting van kans en impact			
Waarde		€ 800.000	
Kans		60%	
Impact op benodigd weerstandsvermogen		€ 480.000	
Toelichting op risico's kwantificering kans en impact en interne beheersing			
Achtergrond:	Vanwege baggerwerkzaamheden in het A.G. Wildervanckkanaal (reeds afgerond) heeft een verdieping van de waterbodem van het kanaal plaatsgevonden. Het betreft hier een rechtmatig overheidshandelen en hierdoor ontstaat bij derden eventuele schade. Op basis van een inventarisatie van de aanwezige (kruisende) kabels en leidingen onder het kanaal door is destijds een overleg gestart met de beheerders en/of eigenaren (lees: nutsbedrijven) om de ligging van de kabels en leidingen met te weinig overgebleven gronddekking aan te passen zodat de situatie wederom voldoet aan de (veiligheids)regels op dit gebied. Momenteel is de afspraak dat dit jaar de meeste 'knelpunten' door de nutspartijen aangepast zullen worden.		
Aard risico:	Een (gedeeltelijke) vergoeding van geleden schade voor het noodzakelijk aanpassen van de ligging van kabels en leidingen door nutsbedrijven kan op basis van de Nadeelcompensatieregeling Kabels en Leidingen 2006 Provincie Groningen (NKL2006PG) verhaald worden op de provincie. De NKL2006PG is door de provincie in januari 2013 gewijzigd. Deze wijziging wordt door nutspartijen niet of onvoldoende gedragen. De wijziging heeft met name een impact voor (met provinciale infrastructuur) kruisende kabels en leidingen van oudere makelij (> 30 jaar), waaronder de onderhavige kabels en leidingen. Reden dat de NKL2006PG niet of onvoldoende gedragen wordt door de nutspartijen is dat onder de voormalige NKL2006PG de vergoedingen hoger waren dan nu.		
Inschatting van kans en impact:	Er bestaat een reëel risico dat de nutsbedrijven tegen de te nemen nadeelcompensatiebesluiten in bezwaar c.q. beroep komen. Het bezwaar c.q. beroep is niet geheel risicoloos voor de provincie daar een goede onderbouwing van de nieuwe NKL2006PG op dit moment ontbreekt. Jurisprudentie geeft aan dat drempels en kortingen van het Normaal Maatschappelijk Risico deugdelijk moeten worden onderbouwd. Mocht het onverhoopt zo zijn dat de gewijzigde NKL2006PG ongeldig wordt verklaard in een rechtszaak, dan vallen we terug op het nadeelcompensatie-artikel vanuit de Algemene wet bestuursrecht (Awb) of de voormalige NKL2006PG. Dit kan ervoor zorgen dat nadeelcompensatiebedragen hoger uitvallen dan nu wordt weergegeven. <u>Normaal Maatschappelijk Risico</u> Indien moet worden teruggevalen op de algemene nadeelcompensatieregeling vanuit de Awb, dan dient per afzonderlijk geval een traject ingezet te worden waarin de schade wordt berekend aan de hand van de mate van voorzienbaarheid en het Normaal Maatschappelijk Risico (NMR). De grootte van dit risico(percentage) geeft aan hoe groot het deel van de schade is dat het nutsbedrijf draagt bij bijvoorbeeld onderhoud of een verzoek tot aanpassing van een tracé zoals nu aan de orde is.		

De meeste leidingen waarover wij spreken zijn in de jaren '60 en '70 aangelegd en liggen vaak dus minimaal 30 jaar en meer in onze vaarweg. Vanwege die tijdsduur kan men beargumenteren dat het Normaal Maatschappelijk Risico circa 60% zal bedragen. Doorredenerend betekent dit een vergoeding in de schade van een bedrag, waarschijnlijk in de orde grootte van het voorgestelde risicobedrag.

Kostenraming

Op grond van de bekende gegevens zijn op basis van de 'oude' NKL2006PG de kosten voor de provincie destijds (2012) geraamd op € 800.000 (op basis van een inschatting per knelpunt van de te verwachten schade). Voor de meeste knelpunten gold, dat het definitieve ontwerp van de aanpassing nog niet was vastgesteld. Dit maakte het lastig om de kosten in te schatten. De bedragen zijn dan ook voor een deel gebaseerd op ervaringsgetallen uit het verleden.

Om momenteel opnieuw de hoogte van de nadeelcompensatie in te schatten op basis van de huidige NKL2006PG zou men elk afzonderlijk geval op uitgebreide wijze moeten behandelen. De definitieve ontwerpen zijn voor een aantal knelpunten nog steeds niet helder, bovendien kan geen gebruik worden gemaakt van ervaringsgetallen. De raming is dan ook niet geactualiseerd aan de hand van het gewijzigde beleid. De verwachting is wel dat de kosten substantieel naar beneden bijgesteld kunnen worden.

Op basis van bovenstaande wordt het risicopercentage ingeschat op 60%.

Getroffen beheersings- maatregelen:

- In overleg blijven met de nutspartijen aangaande het uiteindelijk gekozen definitieve ontwerp van de aanpassing, aangezien het ontwerp van invloed kan zijn op de uiteindelijke hoogte van de aanvraag tot compensatie.
- Schriftelijke communicatie richting de nutspartijen juridisch laten toetsen en tevens stroomlijnen (door één kundig persoon laten opstellen en afhandelen) om zodoende eenduidig naar buiten te treden, ongelijke behandelingen te voorkomen en precedentwerking van uitzonderingsgevallen te voorkomen.
- Eenduidige afhandeling van de aanvragen tot schadevergoeding.
- Monitoren van relevante landelijke jurisprudentie.

Conclusie:

In de berekening van het minimaal incidenteel benodigde weerstandsvermogen is voor dit risico een bedrag van € 480.000 meegenomen.

12. IBOI indexeringsverplichting

Classificatie:	0.6 Projecten	
Risicocategorie	I	
Aard van het risico	Beleidskeuze	Beleidskeuze - Nee
Incidenteel risico		✓
Structureel risico		
Inschatting van kans en impact		
Waarde	€ 1.700.000	
Kans	25%	
Impact op benodigd weerstandsvermogen	€ 425.000	
Toelichting op risico's kwantificering kans en impact en interne beheersing		
Achtergrond:	In het convenant RSP zijn afspraken gemaakt over de hoogte van zowel de rijksbijdrage als de regiobijdrage aan het programma. Daarbij is overeengekomen dat de rijks- en regiobijdragen jaarlijks worden geïndexeerd met de IBOI-indexatie. Uit het convenant RSP vloeit voort dat de provincie Groningen zorgt voor indexering van de door haar beheerde regiobijdragen.	
Aard risico:	Bij de Voorjaarsnota 2015 is besloten om vanaf het boekjaar 2015 de rentetoerekening voor RSP-middelen te wijzigen van het gemiddelde van kort/lang-geld naar kort geld. Omdat er een indexeringsverplichting bestaat over de middelen die de provincie voor cofinanciering beschikbaar heeft, is bij de Voorjaarsnota 2015 eveneens besloten een stelpost in het leven te roepen ter dekking van het risico dat de nu toegerekende lagere rente onvoldoende is om de indexeringsverplichting op te vangen. Omdat de provincie per 1 januari 2016 ook de in juli 2015 ontvangen middelen van de gemeente Groningen (bijdrage aan regionale cofinanciering RSP) moet indexeren en het onduidelijk is hoe de te hanteren IBOI-index zich ontwikkelt, loopt de provincie het risico dat de in de stelpost opgenomen middelen onvoldoende zijn om te voorzien in de kosten die met de verplichte indexering annex zijn. Bij de bepaling van de stelpost is uitgegaan van een indexeringsverplichting op basis van een toegekende IBOI van 1%.	
Inschatting van kans en impact:	In de risicoanalyse bij de Rekening 2016 is aangegeven dat een indexeringstekort zou kunnen ontstaan. Dit tekort is toen becijferd op € 1,7 miljoen en was gebaseerd op de aanwezige ruimte in de stelpost en een IBOI-index van 1,0% over een volume RSP-middelen ad € 300 miljoen. Uit de Septembercirculaire 2017 is gebleken dat de IBOI-index over 2017 1,15% bedraagt. De stelpost in de Begroting 2017 moest hierdoor worden aangevuld. Ook voor de komende jaren heeft de IBOI-indexering waarschijnlijk een negatief effect. Als we de effecten op basis van de huidige index nu alvast gaan kwantificeren, dan zou dit indicatief tot een nadeel van € 5,7 miljoen over de periode 2018-2023 kunnen leiden. De effecten op het Weerstandsvermogen moeten we hierbij dan nog betrekken. De effecten vanaf 2018 willen we als volgt bepalen: 1. In het kader van de Rekening 2017 actualiseren wij het risico IBOI-indexering (risiconr. 12 uit de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing). Dit zou gevolgen kunnen hebben op de omvang van het weerstandsvermogen (aanvulling Algemene reserve); 2. De afweging welke middelen beschikbaar moeten worden gesteld voor de stelpost IBOI en hoe deze kunnen worden gedekt, is onderdeel van de Voorjaarsnota 2018 (knelpunten aanvaard beleid in samenhang met de actualisering van de financiering voor de periode 2018-2022). De reden voor deze aanpak is allereerst dat meer tijd nodig is om een aantal scenario's (zoals de te hanteren uitgangspunten en de dekking) op een rij te zetten.	

Omdat de hoogte van de IBOI-indexering niet alleen afhankelijk is van de hoogte van de IBOI-index, maar ook van het verloop van de nog beschikbare RSP-middelen en daardoor een relatie heeft met de Financiering, willen wij de ontwikkelingen bij dat onderdeel ook hierbij betrekken, zodat een en ander goed in samenhang kan worden beoordeeld.

Jaar	Toegekende IBOI	Jaar	Toegekende IBOI	Jaar	Toegekende IBOI
2009	2,14%	2012	1,89%	2015	0,38%
2010	0,28%	2013	0,00%	2016	0,19%
2011	1,41%	2014	0,00%	2017	1,15%

Getroffen beheersingsmaatregelen:

Ter beheersing van het risico is sprake van een jaarlijkse stelpost indexering en van de reservering uit eerdere jaren

Conclusie:

In de berekening van het minimaal incidenteel benodigde weerstandsvermogen is voor dit risico vooralsnog een bedrag van € 425.000 meegenomen.

13. Lening aanleg snel internet

Classificatie:	01. Balanspositie	
Risicocategorie	II	
Aard van het risico	Beleidskeuze - Ja	Beleidskeuze - Nee
Incidenteel risico		✓
Structureel risico		
Inschatting van kans en impact		
Waarde	Maximaal € 30 miljoen	
Kans	5%	
Impact op benodigd weerstandsvermogen	€ 1.500.000	
Toelichting op risico's kwantificering kans en impact en interne beheersing		
Achtergrond:	Voor de aanleg in buitengebieden wordt een lening verstrekt van maximaal € 30 miljoen tegen een marktconform tarief van maximaal 2%. Door EY Transaction Advisory Services is een analyse gemaakt van de financiële risico's. Het risicopercentage is vastgesteld op 5% in overleg met onze accountant Ernst & Young. Voor risicoafdekking is vooralsnog € 1,5 miljoen overgeheveld uit de beschikbare middelen van het budget Provinciale meefinanciering naar de Algemene reserve over een periode van 3 jaar (2017 tot en met 2019 (per jaar € 500.000)). Op basis van de uit te werken uitvoeringsovereenkomsten en de leningsovereenkomsten met Rodin Broadband Groningen b.v. wordt het daadwerkelijke risico bepaald onder andere door EY (medio oktober 2017). Mocht dit significant afwijken dan zullen wij komen met een aangepaste begroting en u hierover informeren.	
Aard risico:	Er bestaat een risico dat de verstrekte lening niet (volledig) wordt terugontvangen.	
Inschatting van kans en impact:	Wij schatten dit risico in op 5% van de maximaal te verstrekken lening van € 30 miljoen, zijnde € 1.500.000.	
Getroffen beheersingsmaatregelen:	1. Wij leggen hypotheek op het netwerk; 2. Lening wordt niet in één keer verstrekt; 3. Periodieke rapportage en overleg; 4. Voorwaarden informatieverschaffing in de uitvoeringsovereenkomst.	
Conclusie:	Wij stellen voor rekening te houden met een risico van € 1.500.000 tot het moment dat de uitvoeringsovereenkomsten inclusief de leningsovereenkomsten zijn opgesteld.	

14. Investeringsfonds Groningen B.V.

Classificatie:	01. Balanspositie	
Risicocategorie	II	
Aard van het risico	Beleidskeuze - Ja	Beleidskeuze - Nee
Incidenteel risico		✓
Structureel risico		
Inschatting van kans en impact		
Waarde	€ 40 miljoen	
Kans	maximaal 20%	
Impact op benodigd weerstandsvermogen	Stapsgewijze verhoging van weerstandscapaciteit tot € 8 miljoen	
Toelichting op risico's kwantificering kans en impact en interne beheersing		
Achtergrond:	Er is een afzonderlijke rechtspersoon opgericht (bv) voor een revolverend fonds van € 40 miljoen, dat door een professionele fondsbeheerder wordt beheerd. Wij verwachten dat we hiermee een deel van het Groninger bedrijfsleven kunnen ondersteunen bij het financieren van innovaties en bedrijfsuitbreidingen. De middelen van het fonds worden ingezet via participaties, leningen en garanties.	
Aard risico:	Er bestaat een risico dat een deel van de beschikbaar gestelde financiering niet terugkomt.	
Inschatting van kans en impact:	We gaan uit van een revolverendheid van 90% tot 100%, maar het investeren in jonge, groeiende bedrijven brengt extra risico's met zich mee. Daarom wordt de Algemene reserve verhoogd met € 8 miljoen (20% van het investeringsvolume van het fonds van € 40 miljoen). Vanaf 2014 wordt deze verhoging in een periode van zeven jaar gevoed vanuit het krediet Provinciale meefinanciering.	
Getroffen beheersingsmaatregelen:	Er is onder meer een onafhankelijke investeringscommissie ingesteld, die voorstellen van de fondsbeheerder toetst aan het investeringsreglement en bijvoorbeeld staatssteunregels. Dit zorgt ervoor dat de activiteiten van het fonds blijven passen binnen de provinciale doelstelling. Het investeringsreglement wordt door ons vastgesteld en de rvc is benoemd met als hoofdtaak toezicht te houden op het beleid van de directie.	
Conclusie:	Het Investeringsfonds Groningen (IFG) is operationeel vanaf 1 juli 2015. Vanaf de Begroting 2016 is daarom rekening gehouden met een risico-inschatting. Door een noodzakelijk lagere waardering van de deelneming hebben wij het verlies (€ 385.133) dat bij de Rekening 2015 ontstond gedekt door een beroep te doen op de geoormerkte middelen hiervoor binnen de Algemene reserve. Ook 2016 is door het IFG afgesloten met een verlies. De waardering van de deelneming is met € 169.537 bijgesteld. Ook dit verlies is gedekt door een bijdrage te doen uit de geoormerkte middelen binnen de Algemene reserve.	

15. Economic Board Groningen

Classificatie:	01. Balanspositie	
Risicocategorie	II	
Aard van het risico	Beleidskeuze - Ja	Beleidskeuze - Nee
Incidenteel risico		✓
Structureel risico		
Inschatting van kans en impact		
Waarde	€ 2 miljoen	
Kans	maximaal 20% van € 10 miljoen	
Impact op benodigd weerstandsvermogen	Stapsgewijze verhoging van weerstandscapaciteit tot € 2 miljoen	
Toelichting op risico's kwantificering kans en impact en interne beheersing		
Achtergrond:	De provincie Groningen levert een bijdrage van € 32,5 miljoen aan de Stichting Economic Board Groningen. Van onze bijdrage van € 32,5 miljoen heeft € 10 miljoen een revolverend karakter.	
Aard risico:	Er bestaat een risico dat een deel van de revolverende middelen niet terugkomt.	
Inschatting van kans en impact:	Tot nu toe gingen we uit van een revolverendheid van 90% tot 100% (gelijk aan het Investeringsfonds Groningen B.V.). Ter dekking van dit risico wordt de Algemene reserve geoormerkt verhoogd met € 2 miljoen (20% van € 10 miljoen). Vanaf 2014 wordt deze verhoging in een periode van zeven jaar gevoed vanuit het krediet Provinciale Meefinanciering. Nu blijkt het dat het risico van revolverendheid bij de Stichting Economic Board Groningen zich wel eens negatiever kan gaan voordoen dan tot nu toe is verondersteld. Echter, meer zekerheid hierover kan nu nog niet worden gegeven. Het zal waarschijnlijk nog jaren duren voordat duidelijk wordt welke risico's daadwerkelijk gelopen worden. Het is niet ondenkbaar dat langer 'gespaard' moet worden voor verhoging van de dekking van dit risico binnen de Algemene reserve. De Stichting Economic Board Groningen heeft de provinciale bijdrage in 2015 ontvangen en is bezig met het ontwikkelen van het instrumentarium en bijbehorende voorwaarden. Er is nog geen instrument ontwikkeld dat gefinancierd zal worden met onze revolverende bijdrage van € 10 miljoen.	
Getroffen beheersingsmaatregelen:	Bij de stichting is een raad van commissarissen (rvc) ingesteld die jaarlijks aan ons rapporteert.	
Conclusie:	Op dit moment is er geen aanleiding om het risico anders te kwantificeren.	

16. Revolverend Transitiefonds Particuliere Woningvoorraad

Classificatie:	01. Balanspositie	
Risicocategorie	II	
Aard van het risico	Beleidskeuze - Ja	Beleidskeuze - Nee
Incidenteel risico		✓
Structureel risico		
Inschatting van kans en impact		
Waarde	Maximaal € 980.000	
Kans	5%	
Impact op benodigd weerstandsvermogen	€ 49.000	
Toelichting op risico's kwantificering kans en impact en interne beheersing		
Achtergrond:	Op basis van het uitvoeringsprogramma Leefbaarheid is besloten tot het instellen van een revolverend Transitiefonds Particuliere Woningvoorraad voor de aanpak van de particuliere woningvoorraad.	
Aard risico:	Het revolverend fonds heeft het risico van niet terugbetalen van leningen. Op basis van ervaringen van het Stimuleringsfond Volkshuisvesting Nederlandse gemeenten (SVn) kan gesteld worden dat het risico laag (ca. 1%) is.	
Inschatting van kans en impact:	In de Begroting 2017 hielden wij rekening met een kans van 20%. Dit komt overeen met de kaderstelling rondom revolverende fondsen. Het percentage van 20% is aantoonbaar hoger dan het werkelijke risico. Uitvoerder SVn heeft namelijk ruime ervaring en expertise op het gebied van kredietverlening aan particulieren en schat het risico van non-betaling in op maximaal 1%. Daarom is de risicoreservering verlaagd van 20% naar 5%. Hierdoor is nog steeds een ruime marge aanwezig. Deze verlaging hebben we afgestemd met onze accountant. Wij schatten derhalve dit risico in op 5% van maximaal € 980.000, zijnde € 49.000. Van de beschikbare middelen van € 980.000 is 5% toegevoegd aan de Algemene reserve ter dekking van het genoemde risico.	
Getroffen beheersingsmaatregelen:	De regeling wordt uitgevoerd door het SVn.	
Conclusie:	Wij houden rekening met een minimaal incidenteel benodigd weerstandsvermogen van € 49.000.	

17. Revolverend fonds leefbaarheid, zorg en energie

Classificatie:	01. Balanspositie	
Risicocategorie	II	
Aard van het risico	Beleidskeuze - Ja	Beleidskeuze - Nee
Incidenteel risico		✓
Structureel risico		
Inschatting van kans en impact		
Waarde	Maximaal € 25 miljoen	
Kans	10%	
Impact op benodigd weerstandsvermogen	€ 2,5 miljoen	
Toelichting op risico's kwantificering kans en impact en interne beheersing		
Achtergrond:	De stichting heeft als doel maatschappelijke initiatieven op het gebied van leefbaarheid, zorg en energie te stimuleren en financieel te ondersteunen. De stichting ondersteunt (in financiële zin) activiteiten en projecten op het gebied van leefbaarheid, zorg en energie en door het verstrekken van leningen. Oorspronkelijk was een bedrag beschikbaar van € 25 miljoen, hiervan is een bedrag van € 2 miljoen ingezet voor een lening met betrekking tot het Geothermieproject van het Waterbedrijf Groningen en de gemeente Groningen.	
Aard risico:	Het revolverend fonds heeft het risico van niet terugbetalen van leningen.	
Inschatting van kans en impact:	Het risicoprofiel van dit fonds schatten wij in op 10%. Dit doen wij op basis van ervaringen bij met name de energiefondsen van de provincie Drenthe en gemeente Utrecht. Dit is lager dan de 20% risicoafdekking zoals wij het kader voor revolverende fondsen hebben voorgesteld als algemeen uitgangspunt. Hierbij is aangegeven dat gemotiveerd afwijken mogelijk is. Het percentage van 10% is afgestemd met onze accountant. Wij schatten dit risico in op 10% van maximaal € 25,0 miljoen zijnde € 2,5 miljoen. Hiermee wordt ook een eventueel risico in verband met de lening Geothermie afgedekt.	
Getroffen beheersingsmaatregelen:	De regeling is ondergebracht in de Stichting Revolverend Fonds Groningen (SRFG). Er is een investeringsreglement en richtlijnen financiële voorwaarden opgesteld die nadere kaders stellen aan de te verstrekken kredieten. De voorzitter van de stichting is benoemd door de provincie Groningen. In de Algemene reserve is tot en met 2017 reeds € 1,25 miljoen gereserveerd als buffer. In zowel 2018 als 2019 zal jaarlijks nog € 625.000 worden gereserveerd c.q. worden toegevoegd aan de Algemene reserve.	
Conclusie:	Wij handhaven het minimaal incidenteel benodigd weerstandsvermogen op een bedrag van € 2,5 miljoen.	

1.4. Beleid omtrent weerstandscapaciteit en risico's

Het risicobewustzijn en de risicohouding van de provincie is in de afgelopen jaren sterk verbeterd. Deze verbetering hebben wij vertaald naar de door ons gehanteerde beleidslijn ten aanzien van het weerstandsvermogen. Onze beleidslijn is vastgesteld in de kadernota risicomanagement en is als volgt geformuleerd:

- I. **Ten aanzien van risico's wordt een afgewogen beleidskeuze gemaakt**
Bij het nemen van belangrijke beslissingen wordt vooraf in kaart gebracht welke financiële risico's kunnen spelen welke het behalen van de doelen van de provincie bedreigen. De provincie Groningen probeert vervolgens actief deze risico's te voorkomen en/of te beheersen, onder meer door het verleggen van deze risico's naar partners of door het maken van beleidskeuzes en hiermee het risico te voorkomen. Mocht de provincie ervoor kiezen een risico niet te vermijden door het maken van een beleidskeuze (bijvoorbeeld een risico als gevolg van expliciete politieke besluitvorming omtrent deelname aan een project), dient dit risico wel mee te lopen in het risicomanagementproces.
- II. **Risico's worden in eerste instantie gedekt uit reguliere programma-/projectbudgetten**
Risico's worden in eerste instantie gedekt uit reguliere programma-/projectbudgetten. Deze beleidslijn geldt dus eveneens voor de (infrastructurele) projecten. Bij grote infrastructurale projecten kan sprake zijn van risico's die de financiële continuïteit van de provincie in gevaar kunnen brengen. Het is derhalve van belang dat de verantwoordelijkheid van de provincie voor eventuele tegenvallers of kostenoverschrijdingen wordt begrensd tot een bepaald plafond. Dat plafond kan bijvoorbeeld een percentage van het aandeel van de provincie in de overschrijding van de oorspronkelijke bouwkosten tot een nader te bepalen absoluut maximum zijn. Dergelijke financiële risico's dienen per project te worden beoordeeld op basis waarvan het aandeel van de provincie in de risico's wordt begrensd tot een bepaald plafond. Alleen in het geval dat risico's niet kunnen worden gedekt uit de investeringsprogramma's wordt een project meegenomen in de berekening van het benodigde weerstandsvermogen.
- III. **Alleen risico's die niet kunnen worden opgevangen door het maken van een afgewogen beleidskeuze of welke niet binnen het reguliere programma-/projectbudget kunnen worden opgevangen worden meegenomen in de paragraaf weerstandsvermogen**
Alleen in het geval de risico's niet gedekt kunnen worden uit het programma- en/of projectbudget, worden de risico's meegenomen in de berekening van het benodigde weerstandsvermogen. Hierbij kan onderscheid worden gemaakt in de volgende categorieën:
 - I. Risico's als gevolg van expliciete politieke besluitvorming rondom deelname aan projecten.
 - II. Risico's die in beginsel uit de programma's of projecten gedekt moeten worden, maar waarbij de bedragen dermate omvangrijk kunnen zijn dat de programma's of projecten dit niet altijd kunnen dragen.
 - III. Risico's die in beginsel uit de programma's of projecten gedekt moeten worden, maar waarbij het maken van beleidskeuzes geen optie is.

De incidenteel beschikbare weerstandscapaciteit mag alleen worden aangesproken indien een risico zich ondanks de inspanningen op het gebied van risicomanagement voordoet en de negatieve financiële effecten niet gedekt kunnen worden uit de reguliere programmabudgetten. Dit betekent dat de risico's die in principe gedekt kunnen worden uit de reguliere programmabudgetten niet worden meegenomen in de risico-inventarisatie ten behoeve van de bepaling van het benodigde weerstandsvermogen.
- IV. **Beoordelen toereikendheid incidenteel beschikbare weerstandscapaciteit**
Indien uit de beoordeling van het weerstandsvermogen blijkt dat de incidenteel beschikbare weerstandscapaciteit minder dan het benodigde weerstandsvermogen op basis van de risico-inventarisatie bedraagt, vindt aanvulling plaats indien de afwijking groter is dan 10%.

De beleidslijn risicomanagement is bij de Jaarrekening 2014 uitgebreid met criteria voor opname in de paragraaf weerstandsvermogen bij leningen en participaties in het kader van de publieke taak:

V Criteria opname paragraaf weerstandsvermogen - leningen en participaties

Een voorstel tot het verstrekken van een lening of het deelnemen in een participatie wordt in de paragraaf weerstandsvermogen opgenomen als:

- I. ons college een principebesluit hierover heeft genomen én
- II. het principebesluit ter consultatie is behandeld in uw Staten, én
- III. de organisatie die de middelen ontvangt operationeel is (als de organisatie nog niet operationeel is wordt het risico benoemd maar nog niet gekwantificeerd).

1.5. Zes kengetallen en beoordeling

Het BBV schrijft voor dat in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing een verplichte basisset van financiële kengetallen moet worden opgenomen. Het betreft de volgende kengetallen:

Kengetal	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
1A. Netto schuldquote	-49%	-42%	-29%	-26%	0%	-17%
1B. Netto schuldquote, gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	-147%	-187%	-171%	-173%	-130%	-111%
2. De solvabiliteitsratio	65%	57%	54%	51%	50%	50%
3. Kengetal grondexploitatie	7%	13%	14%	17%	17%	19%
4. Structurele exploitatieruimte	17%	4%	-5%	8%	7%	5%
5. Belastingcapaciteit: opcenten mrb	108%	110%	111%	112%	113%	115%

- 1A. De netto schuld weerspiegelt het niveau van de schuldenlast ten opzichte van de eigen middelen. Dit kengetal geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en aflossingen op de exploitatie.
- 1B. Om inzicht te verkrijgen in hoeverre sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven (netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen). Op die manier wordt duidelijk in beeld gebracht wat het aandeel van de verstrekte leningen is en wat dit betekent voor de schuldenlast.
- 2. Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin wij in staat zijn aan onze financiële verplichtingen te voldoen. Onder dit kengetal wordt verstaan het eigen vermogen als percentage van het balans totaal.
- 3. De grondexploitatie kan een forse impact hebben op de financiële positie. De boekwaarde van de voorraden grond is van belang, omdat deze waarde moet worden terugverdiend bij verkoop. Voor de berekening van dit kengetal worden de niet in exploitatie genomen gronden en de bouwgrond in exploitatie bij elkaar opgeteld en gedeeld door de totale baten.
- 4. De structurele exploitatieruimte wordt bepaald door het saldo van structurele baten en lasten en het saldo van de structurele onttrekkingen en toevoegingen aan reserves gedeeld door de totale baten. Een begroting waarvan de structurele baten hoger zijn dan de structurele lasten is meer flexibel dan een begroting waarbij structurele baten en lasten in evenwicht zijn.
- 5. Een provincie heeft de mogelijkheid om het aantal opcenten te verhogen tot het maximaal te heffen opcenten zoals dat door het Rijk wordt bepaald. Geen van de provincies maakt gebruik van dit maximale tarief. De belastingcapaciteit van provincies wordt daarom berekend door het aantal opcenten in jaar t te vergelijken met het gemiddelde van het aantal opcenten van alle provincies in jaar t-1 en uit te drukken in een percentage.

Als we de bovenstaande kengetallen in hun onderlinge verhouding beoordelen concluderen wij dat onze financiële positie in structurele zin goed is.

1.6. EMU-saldo en geprognosticeerde balans 2018

Met het opnemen van een geprognosticeerde balans wordt meer inzicht geboden in de ontwikkeling van de investeringen en het aanwenden van reserves en voorzieningen over de meerjarige periode 2018-2021. Uit de geprognosticeerde balans kan vervolgens het EMU-saldo worden afgeleid.

Balans stand per ultimo	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1. Materiële vaste activa	80.087	109.744	132.368	139.840	140.797	136.398
2. Financiële vaste activa	684.390	678.113	633.500	539.805	517.123	423.969
3. Voorraden	40.140	46.703	48.602	49.492	50.754	50.630
4. Overige vlottende activa	547.100	607.000	574.362	572.214	500.000	500.000
	1.351.717	1.447.560	1.388.832	1.301.352	1.208.674	1.110.997
Balans stand per ultimo	2016	2017	2018	2019	2020	2021
5. Eigen vermogen	883.750	822.067	749.693	665.200	602.273	554.196
6. Voorzieningen	34.208	36.400	36.333	35.602	35.166	30.565
7. Vaste schulden > 1 jaar	22	22	22	22	22	22
8. Vlottende passiva < 1 jaar	433.736	589.070	602.784	600.527	571.213	526.213
	1.351.717	1.447.560	1.388.832	1.301.352	1.208.674	1.110.997
9. EMU-saldo (= mutatie 2 + 4 - 7 - 8)	-101.711	-90.965	-93.585	-65.583	-65.583	-48.154

Bedragen x € 1.000

De som van de mutaties in de vorderingen en de som van de mutaties in de schulden leiden tot het EMU-saldo.

Het EMU-saldo ontwikkelt zich de komende jaren negatief door toenemende investeringen aan provinciale infrastructuur, het Meerjarenprogramma Infrastructuur en Transport (MIT) en investeringen in het kader van het Regiospecifiek Pakket (RSP).

Voor 2016 is een gezamenlijke tekortnorm voor provincies, gemeenten en waterschappen afgesproken van 0,4% van het BBP. Omdat toen een gezamenlijke tekortnorm is afgesproken was het niet mogelijk individuele normbedragen vast te stellen. Voor 2017 is geen tekortnorm en geen verdeling afgesproken. De komende tijd zal een aanpassing van de Wet Hof (Houdbare overheidsfinanciën) worden geagendeerd en voorgelegd aan de koepelorganisaties IPO, VNG en UvW. Discussiepunten daarbij zullen zijn een mogelijk correctiemechanisme, bijvoorbeeld in de vorm van het faseren van investeringen of het alsnog opleggen van een korting aan decentrale overheden bij overschrijding van de (macro)norm.

2. Financiering

2.1. Financieringsbeleid 2018

De uitvoering van het treasury- en financieringsbeleid wordt bepaald door wet- en regelgeving vanuit het Rijk en ook door onze eigen regelgeving. Bij het Rijk gaat het om de Provinciewet, de Wet financiering decentrale overheden (Wet fido) en de bijbehorende ministeriële regelingen (o.a. de Regeling Schatkistbankieren) en het Besluit Begroting en Verantwoording. Onze eigen regelgeving bestaat uit de Financiële verordening provincie Groningen 2017, het Financieringsstatuut voor de provincie Groningen, het Mandaatbesluit, het Bevoegdhedenbesluit Commissaris van de Koning evenals de Administratieve Organisatie (AO) Treasury.

Door de ontwikkelingen op de geld- en kapitaalmarkt, de verdere decentralisatie van overheidstaken, de middelen verkregen uit de verkoop van Essent aandelen en de kassiersfunctie die de provincie uitoefent voor onder andere het Samenwerkingsverband Noord Nederland, voert de provincie een actief financiering- en treasurybeleid uit.

De treasuryfunctie bij de provincie Groningen richt zich op:

- a. de beheersing van de in- en uitgaande geldstromen;
- b. beschermen van vermogen en resultaten tegen financiële risico's zoals beleggings- en renterisico's;
- c. verkrijgen en behouden van vermogensverschaffers, evenals de toegang tot de geld- en kapitaalmarkt;
- d. het rendabel maken van tijdelijke liquiditeitsoverschotten.

De provincie Groningen heeft een voorzichtig en degelijk beleggingsbeleid, passend binnen de kaders van het Financieringsstatuut. Het risicoprofiel kan getypeerd worden als risicomijdend en defensief. Concreet is het treasurybeleid erop gericht binnen de beleids- en financiële kaders van de provincie Groningen een optimaal rendement te verkrijgen op de portefeuille waarbij financiële risico's worden vermeden tegen de meest gunstige tarieven.

Verplicht Schatkistbankieren

Door de invoering van het Verplicht Schatkistbankieren (VSK) worden de tijdelijke overtollige middelen afgeroomd naar dan wel aangevuld van de rekening-courant van de provincie bij de Staat. Het plaatsen van deposito's bij de Staat en medeoverheden waar geen toezichtrelatie mee bestaat is ook mogelijk. Voor de nazorggelden is een uitzondering gemaakt, deze vallen niet onder het VSK. Nazorggelden zijn middelen die specifiek uitgezet zijn voor de eeuwigdurende nazorg van gesloten stortplaatsen en baggerspeciedepots. Voorts is er een overgangssituatie voor overeenkomsten die vóór 4 juni 2012 zijn overeengekomen. Deze mogen aflopen onder de voorwaarden zoals ze vóór 4 juni 2012 golden. Verder kan er een bepaalde hoeveelheid middelen buiten de schatkist worden gehouden (0,75% van het begrotingstotaal).

Het gedeelte van de provinciale treasuryportefeuille dat onder de overgangsregeling valt bedraagt begin 2018 circa € 92,6 miljoen. Dit aandeel zal in de loop der jaren afnemen door vrijval van de uitgezette middelen. In het jaar 2024 vervalt de laatste post. Alleen voor de uitgezonderde middelen (nazorggelden) zullen wij nog middelen uitzetten via financiële ondernemingen.

Publieke taak

Binnen het kader van wet- en regelgeving bepaalt de provincie zelf wat zij onder de publieke taak verstaat en hoe deze zal worden uitgeoefend. De uitoefening van de publieke taak valt buiten het VSK. De provincie kan in het kader van haar publieke taak leningen aangaan, middelen uitzetten en garanties verlenen. In maart 2014 is het Afwegingskader provinciaal vermogen behandeld in uw Staten. Dit afwegingskader bevat een aantal criteria waaraan leningen en garanties in het kader van de publieke taak dienen te voldoen. In 2016 zijn de kaders voor nieuw op te richten revolverende fondsen vastgesteld, waarbij de technische kaders voor deze fondsen zijn bepaald. In paragraaf 2.4 wordt verder ingegaan op de uitgezette middelen in het kader van de publieke taak.

Subsidies met terugbetalingsverplichting

Om middelen daar waar mogelijk revolverend in te zetten worden er - naast leningen in het kader van de publieke taak - subsidies verstrekt met een terugbetalingsverplichting. De subsidies zullen worden terugbetaald bij 'gebleken succes'. Dit betekent dat het risico van niet terugbetalen gedekt wordt uit een beleidskrediet. Het is immers in de eerste plaats een subsidie. Gaat het inderdaad goed met de onderneming/project dan zal de subsidie terugbetaald worden, dat dan weer beschikbaar komt ten gunste van het oorspronkelijke beleidskrediet.

2.2. Rentevisie en liquiditeitsprognose

Voor de rentevisie wordt uitgegaan van de prognose van vijf grote banken en het Centraal Plan Bureau (CPB). Voor de geldmarkt wordt uitgegaan van het driemaands Euribor-tarief en voor de kapitaalmarkt van het rendement op de tienjarige swaprente. Deze rente is vergelijkbaar met de rente op staatsleningen van tien jaar. Voorts wordt gekeken naar de rekenrentes die het Rijk gebruikt van het CPB.

In de volgende tabel zijn de gemiddelde rentepercentages voor kort en lang geld opgenomen. Naast de rentepercentages wordt ook de verwachte omvang van de middelen opgenomen die kort en lang zullen worden uitgezet. Deze gegevens zijn gebaseerd op de meest recente meerjarenramingen. De middelen die uitgezet zijn in het kader van de publieke taak en de nazorggelden zijn buiten beschouwing gebleven.

Tabel: Rentepercentages en omvang middelen (bedragen x € 1 miljoen)

Jaar	Kort geld		Lang geld	
	renteperc.	omvang	renteperc.	omvang
2018	0,00%	330,0	1,92%	360,5
2019	0,31%	251,0	2,12%	295,6
2020	0,53%	192,0	4,53%	223,7
2021	0,72%	167,0	2,62%	196,0

In 2020 is de rekenrente voor lang geld hoger dan in de andere jaren. In dit jaar vervalt er een garantieproduct dat in 2010 is afgesloten bij Oyens en Van Eeghen (OVE). De vastrentende waarden van dit product zijn belegd in obligaties en het vrij belegbare deel is uitgezet door toe te treden tot het OVE Global Sustainability Fund. Op de einddatum in 2020 zorgen de vastrentende waarden voor terugbetaling van de hoofdsom en het fonds voor het extra rendement. Dit surplus zorgt voor de hogere rekenrente in dit jaar.

Voor het bepalen en beheersen van de kasstromen van de middelen die de provincie Groningen onder haar beheer heeft, wordt een meerjarige prognose opgesteld. Deze wordt periodiek bijgesteld. De bronnen voor deze meerjarige liquiditeitsprognose zijn:

- de Begroting van de provincie Groningen inclusief de meerjarenramingen en de wijzigingen hierop (Voorjaarsnota en Najaarsnota);
- de liquiditeitsprognoses van het Samenwerkingsverband Noord-Nederland, de Regio Groningen-Assen, de Omgevingsdienst Groningen en Groningen Bereikbaar;
- de werkelijke en geprognosticeerde uitgaven en ontvangsten van investeringsprojecten.

2.3. Uitgezette middelen (treasury)

Naar verwachting bedraagt de treasuryportefeuille per 1 januari 2018 € 628,5 miljoen. Het saldo van de treasury middelen zal de komende jaren afnemen door o.a. de geplande investeringsprojecten, alsmede door het uitzetten van middelen in het kader van de publieke taak. De treasurymiddelen zijn middelen voor circa 85% van de provincie en voor circa 15% middelen van de derde partijen waarvoor de provincie de treasuryfunctie uitvoert.

In het volgende overzicht is de treasuryportefeuille weergegeven zoals geraamd per 1 januari 2018 over de verschillende soorten geldnemers en de verschillende restant looptijden.

Tabel: Treasuryportefeuille naar geldnemer

(bedragen x € 1 miljoen)

Geldnemer	Restant looptijd						Totaal
	tot 1 jr	tot 3 jr	tot 5 jr	tot 7 jr	tot 10 jr	> 10 jr	
Nederlandse Staat	273,3			25,0			298,3
Medeoverheden	20,0	75,0	45,0	80,0		5,0	225,0
Financiële ondernemingen	1,0	47,7	10,0	39,9		6,6	105,1
Totaal	294,3	122,7	55,0	144,9	0,0	11,6	628,5
Percentages	46,83%	19,52%	8,75%	23,06%	0,00%	1,84%	100,00%

2.3.1. Kortlopende uitgezette middelen

Voor het uitzetten van de tijdelijke overtollige middelen met een looptijd korter dan één jaar wordt gebruik gemaakt van de rekening-courant bij de Staat en deposito's bij het ministerie van Financiën of medeoverheden. Door de invoering van het VSK wordt het saldo van de rekening-courant van de provincie bij de huisbankier op werkdagen afgeroomd naar dan wel aangevuld van de rekening-courant van de provincie bij het ministerie van Financiën. Deposito's met een looptijd korter dan één jaar worden, conform de voorwaarden van het Financieringsstatuut bij het ministerie van Financiën geplaatst of uitgeleend aan medeoverheden. Voor de van VSK uitgezonderde uitgezette middelen (nazorggelden) geldt dat deze conform de voorwaarden van de Wet fido en het Financieringsstatuut zullen worden uitgezet.

2.3.2. Langlopende uitgezette middelen

Voor het uitzetten van tijdelijk overtollige middelen met een looptijd langer dan één jaar wordt gebruik gemaakt van meerjarige deposito's bij het ministerie van Financiën en medeoverheden. De overeenkomsten die voor 4 juni 2012 zijn afgesloten met financiële ondernemingen vallen onder de overgangsregeling. Bij vrijval van deze middelen worden de middelen overgeboekt naar het Rijk. Voor middelen die buiten de schatkist mogen worden gehouden (nazorggelden) geldt dat deze conform de voorwaarden van de Wet fido en het Financieringsstatuut zullen worden uitgezet.

2.3.3. Nazorggelden

Voor de nazorggelden is een uitzondering gemaakt bij het VSK. Deze middelen mogen bij financiële ondernemingen uitgezet worden. Verwacht wordt dat er begin 2018 totaal circa € 26,0 miljoen is uitgezet voor het nazorgfonds gesloten stortplaatsen provincie Groningen (€ 25,0 miljoen) en het fonds baggerspeciepot provincie Groningen (€ 1,0 miljoen). Dit bedrag is als volgt uitgezet totaal € 15,0 miljoen achtergestelde leningen aan de BNG en NWB; totaal € 10,0 miljoen via twee garantie-producten en circa € 1,0 miljoen op een spaarrekening. In het najaar 2017 vervalt er een garantieproduct ad € 5,0 miljoen, deze middelen zullen dan worden herbelegd.

2.3.4. Opgenomen middelen

In het verleden werd incidenteel, ter aanvulling van een tijdelijk liquiditeitstekort, middelen opgenomen. Wij verwachten in 2018 geen middelen op te nemen.

2.4. Leningen en garanties in het kader van de publieke taak

Naar verwachting staat er per 1 januari 2018 totaal € 273,3 miljoen uit in het kader van de publieke taak aan leningen, kapitaalverstrekkingen en garanties. In 2014 is het Afwegingskader provinciaal vermogen door uw Staten vastgesteld. In dit afwegingskader is onder meer bepaald dat voor iedere uitzetting, deelneming of garantstelling in het kader van de publieke taak een risicoanalyse dient te worden gemaakt. Indien de provincie een bepaald risico loopt dan dient hiervoor een risicobuffer te worden aangehouden in het minimaal benodigd weerstandsvermogen. In 2016 zijn de Kaders voor nieuw op te richten revolverende fondsen vastgesteld, waarbij de technische kaders voor deze fondsen zijn bepaald.

2.4.1. Uitgezette middelen in het kader van de publieke taak

Per 1 januari 2018 staat er naar verwachting totaal € 266,4 miljoen aan leningen en kapitaalverstrekkingen uit die in het kader van de publieke taak verstrekt zijn. Verwacht wordt dat er in 2018 en volgende jaren aan het Investeringsfonds Groningen (IFG) nog € 31,0 miljoen, aan de Kredietunies € 1,6 miljoen en aan de Stichting Revolverend Fonds Groningen (RFG) € 21,7 miljoen verstrekt zal worden. Voorts wordt er mogelijk € 30,0 miljoen in de vorm van leningen beschikbaar gesteld voor de uitvoering van de regeling Snel Internet Groningen. Op dit moment is nog niet duidelijk in hoeverre gebruik zal worden gemaakt van deze regeling.

In onderstaand overzicht zijn de uitgezette middelen in het kader van de publieke taak opgenomen.

Tabel: Uitgezette middelen (bedragen x € 1 miljoen)

Geldnemer	
Achtergestelde leningen NWB	€ 100,0
Achtergestelde leningen BNG	€ 100,0
Bruglening Enexis	€ 23,0
Renteloze lening Stichting Economic Board	€ 10,0
Achtergestelde lening OZG	€ 10,0
Investeringsfonds Groningen (IFG)	€ 9,1
Hypotheken betreffende waterberging	€ 3,3
Renteloze lening Innovatiefonds Noord Nederland	€ 3,3
Achtergestelde lening Stichting De Hoven	€ 1,4
St. Revolverend Fonds Groningen (RFG)	€ 1,3
Overige leningen	€ 5,0
Totaal	€ 266,4

2.4.2. Gewaarborgde leningen en garanties in het kader van de publieke taak

Naar verwachting bedraagt het saldo van de gewaarborgde leningen en garanties die in het kader van de publieke taak verstrekt zijn per 1 januari 2018 € 6,9 miljoen.

Hierna is een tabel met de gewaarborgde geldleningen en garanties in het kader van de publieke taak opgenomen.

Tabel: Gewaarborgde leningen en garanties (bedragen x € 1 miljoen)

Garantstellingen	
<u>Gewaarborgde leningen:</u>	
Stichting De Zijlen	€ 1,0
Nationaal Groenfonds	€ 4,9
	€ 5,9
<u>Afgegeven garanties:</u>	
Regeling Cofinanciering Sectorplannen	€ 1,0
	€ 1,0
Totaal	€ 6,9

2.5. Wet fido

Renterisico's

De wettelijke kaders ten aanzien van renterisico's voor lang en kort geld zijn begrensd tot de normen van respectievelijk de renterisiconorm en de kasgeldlimiet van de Wet fido.

Voor de bepaling van het renterisico op de vaste schuld wordt gebruik gemaakt van de renterisiconorm. De renterisiconorm is een bedrag ter grootte van een bij ministeriële regeling vastgesteld percentage van het begrotingstotaal. Het renterisico kan worden berekend door te bepalen welk deel van de langlopende leningen in enig jaar moet worden geherfinancierd.

Dit percentage is voor 2018 begroot op 20% van het begrotingstotaal. Voor de provincie Groningen bedraagt de renterisiconorm voor 2018 € 81,1 miljoen (20% van € 405,6 miljoen). Aangezien de provincie geen leningen heeft opgenomen, wordt verwacht dat deze limiet in de jaren 2018 tot en met 2021 niet zal worden overschreden.

Voor de bepaling van de liquiditeitspositie wordt gebruik gemaakt van de kasgeldlimiet. De kasgeldlimiet is een bedrag ter grootte van een bij ministeriële regeling vastgesteld percentage van het begrotingstotaal. Het saldo van de netto vlottende schuld mag deze limiet niet structureel overschrijden. Een vlottende schuld ontstaat als de kortlopende schulden hoger zijn dan de kortlopende activa, waardoor liquiditeitstekort zal ontstaan. Dit percentage is voor 2018 vooralsnog geraamd op 7,0% van het begrotingstotaal. Voor de provincie Groningen bedraagt de kasgeldlimiet voor 2018 € 28,4 miljoen (7,0% van € 405,6 miljoen). Verwacht wordt dat deze limiet in 2018 niet zal worden overschreden.

Drempelbedrag

Het drempelbedrag is een minimumbedrag dat gemiddeld buiten de Schatkist mag worden gehouden. De drempel is gelijk aan 0,75% van het begrotingstotaal indien het begrotingstotaal lager is dan € 500,0 miljoen. Voor de provincie Groningen bedraagt het drempelbedrag voor 2018 € 3,0 miljoen (0,75% van € 405,6 miljoen). Verwacht wordt dat het drempelbedrag in 2018 niet wordt overschreden.

Informatievoorziening derden (lv3)

Als gevolg van de invoering van het Schatkistbankieren dient de provincie bij de lv3 aan het Centraal Bureau voor de Statistiek in te vullen welke bedragen bij het Rijk en medeoverheden geplaatst zijn. Deze informatie is van belang voor het bepalen van de overheidsschuld. Per 1 juni 2017 heeft de provincie € 686,9 miljoen bij de Staat en 16 medeoverheden uitstaan.

2.6. Toerekening van rente

In het BBV is opgenomen dat de Financieringsparagraaf met ingang van 2017 naast de beleidsvoornemens en het gerealiseerde beleid ten aanzien van het risicobeheer van de financieringsportefeuille ook inzicht moet geven in de rentelasten uit externe financiering, het renteresultaat en de wijze van rentetoerekening.

Aangezien in 2018 geen vreemd vermogen zal worden aangetrokken vindt geen rentetoerekening via de rente-omslagsystematiek plaats.

3. Bedrijfsvoering

In deze paragraaf gaan wij in op de voornaamste ontwikkelingen van de bedrijfsvoering. De belangrijkste onderwerpen zijn hierna verder uitgewerkt. Daarbij wordt aandacht gegeven aan de doelen van de organisatieontwikkeling en het daarop gerichte strategische personeelsbeleid, de dienstverlening op het gebied van ICT en de facilitaire dienstverlening en ten slotte aan de toetsing van rechtmatigheid en doeltreffendheid en de Single Information Single Audit verantwoording.

3.1. Personeel & Organisatie

3.1.1. Organisatieontwikkeling

Binnen onze organisatie staat flexibilisering centraal. Dit willen we aan de hand van een vijftal doelen vormgeven, namelijk:

1. Inhoudelijk versterken van het strategisch denkvermogen
2. Wendbaarheid vergroten van de organisatie
3. Verbinding maken tussen afdelingen, opgaven en met keten-/netwerkpartners
4. Maken van meters op opgaven/majeure taken
5. Verbeteren van de basisdienstverlening

Deze doelstellingen moeten als resultaat hebben dat de organisatie goed in verbinding staat met de samenleving, snel kan inspelen op veranderingen en kan meebewegen in een omgeving waar taken en verantwoordelijkheden anders worden verdeeld.

Dit alles vraagt een andere manier van kijken naar de organisatie. Wij hebben een hybride organisatie voor ogen, waarin enerzijds gewerkt wordt binnen de deskundigheid van afdelingen en waar anderzijds toegegroeid wordt naar een organisatie die over afdelingsgrenzen heen beweegt. Deze beweging vraagt een andere aanpak van leiding, medewerkers en de ondersteunende stafafdelingen. Dit traject wordt vormgegeven aan de hand van kleine ontwikkelagenda's, direct gekoppeld aan de inhoud.

De organisatieontwikkeling past in de context van de nieuwe cao en krijgt zijn beslag in het lokale strategisch hr-beleid.

3.1.2. Personeelsbeleid

Ons strategisch hr-beleid is volledig ingericht om de geschetste omslag van de organisatie te kunnen maken. Wendbaar en veranderkundig, ruimte voor talent en verbinding zijn de belangrijke thema's de komende jaren.

We willen de wendbare organisatie voornamelijk vormgeven met onze eigen professionals. Dit willen wij realiseren door te investeren in opleidingen, het maximaal benutten van vakmanschap en talenten, medewerkers de ruimte te bieden om ondernemerschap te tonen en medewerkers rechtszekerheid te bieden als flexibele inzet van hen gevraagd wordt. Hiervoor is het zaak dat ons bestaande hr-instrumentarium gemoderniseerd wordt. Deels zal dit centraal aangepast worden, zoals bijvoorbeeld het werving- en selectiebeleid en strategische formatieplanning. Anderzijds zullen wij steeds meer maatwerk bieden in de vorm van de ontwikkelagenda's, gekoppeld aan de inhoud van afdelingen en opgaven. Het hr-instrumentarium moet op dit niveau directe ondersteuning en flexibiliteit geven. Centrale kaders mogen hierbij niet belemmerend werken.

3.1.3. Wettelijke Kaders

Participatiewet

Met ingang van 1 januari 2015 is de wet Banenafpraak/Participatiewet in werking getreden. Door deze wet is iedere werkgever, met meer dan 25 werknemers, verantwoordelijk gesteld om arbeidsplaatsen te creëren voor personen met een afstand tot de arbeidsmarkt.

De totale opgave en realisatie voor de provincie Groningen is als volgt:

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
per jaar	4	3	4	2	3	3	2	3	2
cumulatief	4	7	11	13	16	19	21	24	26*

* Berekening gemaakt op basis van aantal fte bezetting op 1 januari 2013.

Huidige stand realisatie opgave is 12 banen. Hiermee is de opgave voor het jaar 2017 behaald. Onze blijvende ambitie zal zijn om maximaal in te zetten op het realiseren van participatieplekken en doorstroom van participanten naar structureel werk.

3.1.4. Cao

De huidige cao heeft een looptijd van 1 januari 2017 tot 1 januari 2019. Deze cao staat in het teken van een modernisering rond waarderen en belonen, flexibiliteit en wendbare organisatie en werken aan werk. Deze ontwikkeling sluit naadloos aan bij onze organisatieontwikkeling en wordt in de loop van 2017 ingevoerd binnen onze organisatie.

3.2. Informatievoorziening en -technologie

In 2016 en 2017 is naast de Informatievoorzieningsprojecten extra ingezet op het programma Datahuishouding op Orde (DOO). Met dit programma is de datahuishouding verbeterd om daarmee een integrale toegang tot de gegevens en ontsluiting van gegevens mogelijk te maken. Daardoor kunnen gegevens die binnen een applicatie worden beheerd ook buiten die applicatie gebruikt worden (door opgaven, beleidsafdelingen, processen, etc.) en in samenhang met andere gegevens worden gepresenteerd.

De komende jaren worden gekenmerkt door snel groeiende mogelijkheden voor gebruik en analyse van data en technologie voor optimaliseren van bedrijfsvoering en samenwerking, maar vooral voor het ondersteunen van primaire processen en zelfs voor het realiseren van maatschappelijke doelen. Technologische ontwikkelingen en een agile werkwijze stellen ons in staat snel invulling te geven aan wensen gedreven door wetgeving en trends binnen de overheid en maatschappij. Om dat proces beter te ondersteunen is per 1 april 2017 de start gegeven voor een nieuwe afdeling INFO, met veel meer aandacht voor innovatie en agile werken.

Om richting te geven aan de koers van de provincie Groningen op het gebied van informatietechnologie en data, en om invulling te geven aan motie M168 uit de Voorjaarsnota 2016, hebben we in nauwe samenwerking met de andere afdelingen een nieuwe informatiestrategie opgesteld. Een belangrijk uitgangspunt voor deze strategie is dat de interne ICT van de provincie niet meer los kan worden gezien van de omgeving. De provincie is onderdeel van de samenleving en ontwikkelingen op het gebied van informatie en technologie, bedrijfsvoering en opgaven moeten integraal worden beschouwd. Het stimuleren van aanbod en gebruik van open data is hierbij randvoorwaardelijk.

Het komende halfjaar wordt gewerkt aan een nadere concretisering van de nieuwe Informatiestrategie. In de Voorjaarsnota 2018 wordt u hierover nader geïnformeerd.

Verder is het van belang om - nog sterker dan voorheen - de governance in te richten op deze bredere integrale context. Bovendien zal actief worden onderzocht welke mogelijkheden bestaan om samenwerkingsverbanden in welke vorm dan ook met de omgeving aan te gaan.

Informatiebeveiliging en privacy

De risico's rondom informatiebeveiliging en privacy nemen door steeds verder gaande digitalisering toe. Ook de wetgeving op deze gebieden wordt strenger.

Wij herkennen dat de impact en exposure van bijvoorbeeld een hack, uitval van dienstverlening of een incident waarbij vertrouwelijke informatie per ongelijk in verkeerde handen komt, groot is.

Informatieveiligheid en privacy geven wij daarom prioriteit en op basis van een high level risicoanalyse hebben wij onze grootste risico's inzichtelijk gemaakt en keuzes gemaakt om deze risico's te beperken. Deze keuzes krijgen hun vertaling in het informatiebeveiligingsbeleid.

Voor 2018 betekent dit dat wij de focus leggen op het nemen van (beveiligings)maatregelen om te voldoen aan de nieuwe Europese privacy wetgeving, de algemene verordening gegevensbescherming.

Tot slot blijven we aandacht schenken aan het vergroten van de bewustwording.

3.3. Facilitaire dienstverlening

Wij willen op het gebied van facilitaire dienstverlening een betrouwbare partner zijn en de externe en interne klanten ontzorgen, zodat zij zich kunnen concentreren op hun eigen taken. Wij bieden een op de klant afgestemd pakket van producten en diensten aan tegen een evenwichtige prijs-prestatieverhouding en met oog voor duurzaamheid en kwaliteit.

Onze missie is en blijft:

Betrouwbare partner zijn

Klanten dienen te kunnen vertrouwen op de dienstverlening van FZ.

Klanten ontzorgen

Zodat klanten op hun eigen taken kunnen concentreren.

Afgestemd pakket tegen een evenwichtige prijs-prestatieverhouding

Pro actief, kostenbewust en met oog voor duurzaamheid en kwaliteit

De doelstelling van ons is:

Tevreden klanten

Wij willen voldoen aan de reële verwachtingen van onze klanten.

Tevreden medewerkers

Wij streven naar tevreden medewerkers. Alleen met tevreden en gemotiveerde facilitaire medewerkers is het mogelijk de klanten tevreden te stellen.

Producten en diensten

De organisatiestructuur van ons is reeds veranderd en hiermee is het pakket van producten en diensten aan de klant ook aangepast.

Wij hebben de volgende speerpunten benoemd bij de volgende onderdelen:

- **1 Huisvesting**

Buitengevels

Planvorming renovatie buitengevels SJ4. (vervolgtraject op BR+). Er zal gekeken worden naar de buitengevels (o.a. gevels en daken) om het comfort (binnenklimaat) en het energielabel te verhogen. (project 2017 tot en met 2019)

Klimaatonderzoek

Net zoals de vorige jaren zal veel aandacht besteed worden aan het klimaat. De actiepunten uit het klimaatonderzoek die zijn uitgevoerd, zullen worden opgepakt.

Onze ambitie is om in Groningen voorop te lopen in het realiseren van een circulaire, duurzame en innovatieve oplossingen in onze gebouwen, het gebouwbeheer en de facilitaire dienstverlening.

- **2 Services**

Contractmanagement

Wij hebben contractmanagement als "de volgende stap" in het proces van professionaliseren van de inkoop bij de Provincie Groningen. In 2016 is een beleidsdocument opgesteld waarin wordt beschreven op welke wijze en met welke intensiteit de verschillende type contracten worden beheerd en hoe kan worden bewaakt dat de overeengekomen prestatie daadwerkelijk wordt geleverd.

Dit document is enerzijds de richtlijn voor de contractmanagers binnen FZ en anderzijds zal de aanpak die wordt beschreven in dit beleidsdocument worden uitgedragen naar de provinciale organisatie met als doel om organisatie-breed een uniforme werkwijze m.b.t. het tot stand komen en bewaken van contracten te bewerkstelligen.

Hospitality

De komende jaren staat voor ons mede in het teken van gastvrij beveiligen van het provinciehuis. De uitdaging is om maatregelen uit het beveiligingsbeleid toe te passen zonder dat dit ten koste gaat van het gastvrijheidsgevoel van onze collega's en gasten. Ook op het gebied gastvrijheid gaan we een aantal acties uitvoeren, waarmee we het gastvrijheidsgevoel gaan versterken. Dit jaar willen we onder andere de bewegwijzering in het gebouw verbeteren en een plan uitgewerkt hebben voor zonering en camerabeveiliging.

Dienstverlening buitenlocaties

Het is onze ambitie om zowel t.a.v. het beheer en onderhoud van de gebouwen als de facilitaire dienstverlening van de buitenlocaties (daar waar mogelijk) op hetzelfde niveau te brengen als die van het hoofdkantoor.

- **3 Inkoop**

Concern Inkoop wil het Inkoop- en Aanbestedingsbeleid actueel houden aan vigerende wet- en regelgeving en daar waar dat noodzakelijk en/of wenselijk is aanpassen aan de politieke doelstellingen.

- **4 Reprografische dienst / DIV**

Naast de traditionele DTP-werkzaamheden houden dtp-ers/vormgevers van het Grafisch Centrum zich steeds nadrukkelijker bezig met interactieve toepassingen voor publicaties op digitale media zoals websites en sociale media. Door digitale publicaties dynamischer (interactief en met bewegend beeldmateriaal) te maken en dit onder de aandacht van de klanten te brengen wordt deze communicatievorm aantrekkelijker dan publicaties op papier. Hierdoor zal ook de vraag naar printwerk afnemen.

3.4. Financiën & Control

3.4.1. Rechtmatigheidstoets

Provinciale Staten zijn verplicht in het kader van de controle op de Jaarrekening in aanvulling op een toets op de getrouwheid ook een toets op de rechtmatigheid uit te laten voeren.

Uitgangspunt hierbij is dat de accountant alleen de financiële rechtmatigheid toetst. De financiële rechtmatigheid bestaat uit een drietal aspecten: het begrotingscriterium, het voorwaardencriterium en het Misbruik & Oneigenlijk Gebruikscriterium.

Vanzelfsprekend wordt alles in het werk gesteld om een goedkeurende controleverklaring te krijgen. Dit enerzijds door bij de inrichting van processen de noodzakelijke waarborgen in te bouwen, en anderzijds door controle uit te voeren op de naleving van de afgesproken beheersmaatregelen.

Samengevat wordt hieronder een totaalbeeld van de te verrichten structurele activiteiten weergegeven:

1. Begrotingscriterium:

Wij toetsen jaarlijks het systeem van budgettering. In geval van afwijkingen van realisatie ten opzichte van begroting zullen wij adequate toelichtingen geven bij overschrijdingen c.q. onderschrijdingen.

2. Voorwaardencriterium:

Bij het opstellen van nieuwe verordeningen houden wij voor zover mogelijk rekening met zogenaamde hardheidsclausules. Hiermee wordt voorkomen dat wij verstrikt raken in een al te stringente toepassing van regels. Verder actualiseren wij jaarlijks alle relevante externe en interne regels. Van nieuwe regelgeving brengen wij de risico's en beheersmaatregelen in kaart. De naleving van de beheersmaatregelen toetsen wij op basis van interne audits.

3. Misbruik & Oneigenlijk gebruikscriterium:

Het M&O-beleid is vormgegeven in een reeks van verschillende verordeningen. Wij zijn van mening dat wij met behulp van die verordeningen een toereikend M&O-beleid voeren.

In onze voordracht van 8 november 2005, [nummer 32/2005](#) hebben wij de verschillende M&O-elementen samengebracht, zodat inzicht ontstaat in de verschillende verordeningen waarin het M&O-beleid is vormgegeven. Hierbij is tevens aandacht geschonken aan de werkwijze ten aanzien van inschatting van risico's en het treffen van beheersmaatregelen, alsmede de rapportagemethodiek. Jaarlijks stellen uw Staten het normenkader ten behoeve van de rechtmatigheidstoets vast. De lijst met verordeningen, die een duidelijke relatie hebben met Misbruik & Oneigenlijk gebruik, maakt hier als bijlage onderdeel van uit. De lijst wordt zodoende jaarlijks geactualiseerd.

Sinds de invoering van de rechtmatigheidstoets zijn alle provinciale rekeningen door de accountant voorzien van een goedkeurende verklaring met betrekking tot de financiële rechtmatigheid.

3.4.2. Doelmatigheid/Doeltreffendheid

Jaarlijks toetsen wij de doelmatigheid en doeltreffendheid van een of meerdere beleidsprogramma's naar aanleiding van de verordening doelmatigheid en doeltreffendheid. Conform de verordening wordt in ieder geval elk beleidsprogramma eens in de acht jaar onderzocht, waarbij het onderzoek zich richt op specifieke onderwerpen uit de beleidsprogramma's.

In het voorjaar van 2017 zijn we gestart om in dit kader een onderzoek te verrichten naar de effectiviteit en efficiency van verleende subsidies gericht op leefbaarheid, natuur en duurzame ontwikkeling. Dit onderzoek bevindt zich in een afrondende fase.

Voor 2018 gaan wij onderzoek doen naar het zogenaamde regulier natuurbeheer (onderdeel van het programma Platteland en natuur - deelprogramma Natuur en landschap).

3.4.3. Single Information Single Audit

Jaarlijks leggen wij verantwoording af richting het Rijk over een aantal specifieke uitkeringen middels de bijlage SISA. In de Jaarrekening 2016 hebben wij drie specifieke uitkeringen middels SISA verantwoord. Naast onze eigen verantwoording richting het Rijk met behulp van SISA wordt door gemeenten met betrekking tot drie regelingen ('doorgegeven' subsidies) verantwoording afgelegd richting de provincie middels de SISA-bijlage van de gemeenten. Daarnaast wordt met ingang van 2016 door gemeenten verantwoording afgelegd over de middelen die zij ontvangen uit de decentralisatie-uitkering Verkeer en Vervoer. In overleg met onze accountant wordt continu gewerkt aan het verder verbeteren en optimaliseren van het werken met de SISA-systematiek. Zo is in 2017 onderzocht of wij RSP-subsidies aan gemeenten en collega-provincie Drenthe ook kunnen laten verantwoorden via de SISA-systematiek. De RSP-subsidies worden door de provincie Groningen verleend in overleg met de Regio Groningen-Assen. De Regio hanteert een eigen verantwoordingsregime voor gemeenten en voor de provincies Groningen en Drenthe, dat ook is verwerkt in het 'Toetsingskader RSP-projecten Transferia en busstations en Infra HOV-bus en Qliners'. In overleg met de Regio is zij bereid gebleken voor de RSP-subsidies, zoals die door de provincie Groningen worden verleend, af te wijken van haar eigen regime en over te gaan op de SISA-systematiek van verantwoorden. De betreffende wijziging van het 'Toetsingskader RSP projecten Transferia en busstations en Infra HOV-bus en Qliners' is via de (voordracht bij de) Najaarsnota 2017 ter besluitvorming voorgelegd. Waardoor met ingang van 1 januari 2017 ook RSP-subsidies via de SISA-systematiek kunnen worden verantwoord.

4. Lokale heffingen

4.1. Inleiding

De paragraaf lokale heffingen besteedt aandacht aan:

- de gerealiseerde en geraamde inkomsten opcentenheffing motorrijtuigenbelasting (mrb) en leges;
- het beleid ten aanzien van de lokale heffingen;
- een aanduiding van de lokale lastendruk;
- een overzicht op hoofdlijnen van de diverse heffingen, waarin inzichtelijk wordt gemaakt hoe bij de berekening van tarieven van heffingen, die hoogstens kostendekkend mogen zijn, wordt bewerkstelligd dat de geraamde baten de ter zake geraamde lasten niet overschrijden, wat de beleidsuitgangspunten zijn die ten grondslag liggen aan deze berekeningen en hoe deze uitgangspunten bij de tariefstelling worden gehanteerd;

Er wordt geen aandacht besteed aan het kwijtscheldingsbeleid, aangezien dit verder niet van toepassing is op de provinciale belastingen en heffingen.

Tabel: Prognose inkomsten lokale heffingen

Omschrijving	2016*	2017	2018	2019	2020	2021
Opcenten mrb	53.987	55.490	56.200	56.875	57.830	58.874
Leges en andere heffingen	1.624	1.309	1.349	1.275	1.293	1.312
Totaal	55.611	56.799	57.549	58.150	59.123	60.186

* Realisatie 2016

bedragen x € 1.000

Bij wijziging van de opbrengsten van de opcentenheffing mrb spelen twee factoren een rol, namelijk:

- wijziging in de omvang en samenstelling van het voertuigenpark;
- de jaarlijkse wijziging van tarieven op basis van indexatie of specifieke besluiten.

De legesopbrengsten kennen een wisselend verloop afhankelijk van de omvang van het verstrekte aantal vergunningen.

4.2. Beleid ten aanzien van lokale heffingen

Opcenten motorrijtuigenbelasting

In het Collegeakkoord 2015-2019 hebben wij aangegeven dat wij behoudens de reguliere indexering de opcenten motorrijtuigenbelasting niet extra zullen verhogen. In het in april 2011 met het Rijk gesloten Bestuursakkoord is afgesproken de lokale lasten te beperken. Als de feitelijke stijging van de provinciale opcenten hoger is dan op basis van terughoudend beleid mag worden verwacht, zal hierover bestuurlijk overleg plaatsvinden.

Het Rijk stelt jaarlijks het maximale niveau van opcentenheffing vast. De provincie dient zelf te bepalen in hoeverre zij de vrije capaciteit (het verschil tussen het wettelijke maximumtarief en het feitelijke provinciale opcentenniveau) wil benutten. Wel hebben decentrale overheden afgesproken de ontwikkeling van lokale lasten te beperken. De ingangsdatum van de tariefaanpassing is met ingang van 2012 per 1 januari.

Vanaf 2012 is het Rijk overgestapt op de tabelcorrectiefactor voor het indexeren van het maximum aantal opcenten. Wij hebben onze indexering hier eveneens op afgestemd en hanteren de cijfers van het CBS over het CPI.

Op basis van de cijfers van het CBS komt de tabelcorrectiefactor uit op een indexatie van 0,81%. Dit is lager dan de 1,0% waar wij in onze meerjarenraming vanuit gaan.

Voor 2018 stellen we daarom voor het tarief te verhogen met de verwachte indexatie van 0,81% (0,7 opcenten). Met deze indexatie wordt het tarief opcenten motorrijtuigenbelasting 89,3 opcenten met ingang van 1 januari 2018.

Leges en heffingen

In algemene zin worden door ons niet meer dan kostendeekkende leges geheven. Binnen een (afzonderlijk onderdeel van) een legesverordening kan sprake zijn van specifieke beleidskeuzes en kruissubsidiëring. Deze aspecten worden hierna (in paragraaf 4.4) per afzonderlijke verordening uiteengezet.

4.3. Lokale lastendruk

Onder lokale lastendruk wordt verstaan hoe de lokale lastendruk zich verhoudt ten opzichte van de landelijke lastendruk. Hierbij is voornamelijk de hoogte van de opcentenheffing motorrijtuigenbelasting van toepassing. Zoals eerder vermeld, stelt het Rijk jaarlijks het maximale niveau van opcentenheffing vast. Wij verwachten dat voor 2018 het maximum opcententarief zal worden geïndexeerd tot 111,9 opcenten. Op basis van het hiervoor gepresenteerde voorstel voor het tarief 2018 zal het aantal opcenten per 1 januari 2018 stijgen met 0,7 tot 89,3. Met dit tarief zal de provincie Groningen vanaf 1 januari 2018 waarschijnlijk een derde plaats innemen op de ranglijst van duurste provincies van Nederland, na de provincies Drenthe en Zuid-Holland.

De gemiddelde automobilist in onze provincie betaalt per 1 januari 2018 circa € 225 per jaar per voertuig aan provinciale opcenten. Dat bedrag is nagenoeg ongewijzigd ten opzichte van 2017.

Onderstaande tabel toont de ontwikkeling van het provinciale tarief ten opzichte van het landelijk gemiddelde tarief en het stijgingspercentage over de afgelopen jaren. De jaarlijkse stijging van het tarief mag groter zijn dan de jaarlijkse stijging van het toegestane maximum aantal opcenten, zolang het feitelijke tarief maar niet het toegestane maximumtarief overschrijdt. Het belastingtarief is in 2012 wettelijk gemaximeerd op 105,0. De jaarlijkse verhoging van dit maximumtarief wordt met ingang van 2013 bepaald door de tabelcorrectiefactor. Voor 2018 verwachten we een verhoging van 0,81% op basis van de cijfers van het CBS voor de berekening van de tabelcorrectiefactor. Omdat de ontwikkeling van de indexatie de afgelopen jaren is achter gebleven bij onze meerjarige verwachting van 1,5% hebben we de indexatie voor 2018 en 2019 verlaagd naar 1,0%. Voor de jaren vanaf 2020 veronderstellen we een gemiddelde stijging van 1,5% per jaar.

Tabel: Ontwikkeling opcenten motorrijtuigenbelasting in de jaren 2015 tot en met 2018

	2015	2016	2017	2018 ⁵
provincie Groningen	88,4	88,9	88,6	89,3
landelijk gemiddelde	82,2	80,4	80,5	80,6
provincie Groningen als % van landelijk gemiddelde	107,5	110,6	110,1	110,8
wettelijk maximum	110,1	110,6	111,0	111,9
provincie Groningen als % van wettelijk maximum	80,3	80,4	79,8	79,8

stijgingspercentages tarieven in %	2015	2016	2017	2018
provincie Groningen	1,5	0,6	-0,3	0,8
landelijk gemiddelde	1,1	-2,2	0,2	0,2
wettelijk maximum	0,9	0,5	0,3	0,8

De volgende tabel laat een prognose zien van de verwachte ontwikkeling van de belastingcapaciteit. De belastingcapaciteit is het bedrag dat als extra inkomsten kan worden gegenereerd als het maximum aantal opcenten op enig moment als tarief zou worden gehanteerd.

⁵ Voor wat betreft de prognose 2018 van het landelijk gemiddelde is aangesloten bij de uitkomsten van een dit voorjaar gehouden inventarisatie. De feitelijke tarieven per 1 januari 2018 kunnen daarvan afwijken.

Tabel: Verwachte ontwikkeling belastingcapaciteit 2017-2021

Omschrijving	2017	2018	2019	2020	2021
aantal opcenten provincie	88,6	89,3	90,2	91,6	93,0
maximum aantal opcenten	111,0	111,9	113,0	114,7	116,5
vrije zoom (in aantallen opcenten)	22,4	22,6	22,8	23,1	23,5
opbrengst per opcent	626,3	629,3	630,5	631,3	633,1
mogelijke opbrengst inzet vrije zoom	14.039,2	14.232,7	14.398,1	14.602,6	14.845,7

bedragen x € 1.000

De ruimte om tegenvallers op te vangen is zo'n € 14 tot € 15 miljoen structureel per jaar. De vrije zoom stijgt jaarlijks met de indexatie.

4.4. Overzicht op hoofdlijnen van de diverse heffingen

De transparantie omtrent de berekeningswijze voor de tarieven omvat in de eerste plaats een macroniveau (verordening in zijn geheel) en in de tweede plaats een microniveau (tarief of onderdeel van de verordening). Ten eerste moet de berekening van de kostendeckendheid van de tarieven inzichtelijk maken dat de totale geraamde baten van verordening niet uitgaan boven de totale geraamde lasten van de verordening. In de toelichting van de achterliggende (beleids)keuzes bij deze berekening moet in ieder geval blijken hoe de kostendeckendheid tussen verschillende onderdelen wordt bereikt door gebruik te maken van kruissubsidiëring. Ook dient de mate van kostendeckendheid inzichtelijk te zijn binnen een onderdeel van de verordening. Wij hebben hierbij gebruik gemaakt van een tabel van de commissie BBV voor de cijfermatige berekening van een heffing.

Legesverordening 1993 (Tarieventabel 2018)

De provincie heft voor diverse diensten leges en legt voor het gebruik van haar bezittingen precariobelasting op. In de wijziging van de Legesverordening 1993, Tarieventabel 2018 zijn de belastbare feiten, evenals de tarieven opgenomen. Op basis van artikel 225 van de Provinciewet mogen de tarieven op begrotingsbasis niet meer dan kostendeckend worden vastgesteld.

De laatste vastgestelde aanpassing betreft de legestarieven per 1 januari 2017 (Statenbesluit van 9 november 2016, nr. 4.b, voordracht nr. 70/2016).

De legesverordening kent een aantal hoofdstukken:

- Hoofdstuk 1: Wegen en vaarwegen
- Hoofdstuk 2: Natuur en milieu
- Hoofdstuk 3: (Grond)water
- Hoofdstuk 4: Ontgrondingen
- Hoofdstuk 5: Wabo (waarbij bouwleges de grootste categorie is)
- Hoofdstuk 6: Diversen

Hoofdstuk 1: Wegen en vaarwegen

Kosten taakveld(en)	-31.000
Overhead	-20.200
Btw	
Totale kosten	-51.200
Totale opbrengsten	40.600
Dekking	79%

Hoofdstuk 2: Natuur

Kosten taakveld(en)	€ 396.200
Overhead	€ 253.600
Btw	
Totale kosten	€ 649.800
Totale opbrengsten	€ 259.000
Dekking	40%

Gebleken is dat de legesinkomsten voor Natuurbeschermingswetvergunningen onvoldoende zijn om onze inzet te bekostigen. Wij hebben daarom vorig jaar voorgesteld om de leges voor complexe projecten vanaf 2017 te verhogen naar € 15.000.

De leges voor kleinschalige projecten trekken we stapsgewijs op naar € 2.000 (2016: € 672, 2017: € 1.200, 2018: € 1.600 en 2019: € 2.000). Wij zullen de effecten van de voorgestelde tariefswijzigingen monitoren.

Hoofdstuk 3: (Grond)water

Kosten taakveld(en)	-18.000	
Overhead	-11.700	
Btw		
Totale kosten	-29.700	100%
Totale opbrengsten	0	
Dekking		0%

De laatste jaren zijn enkel vergunningen verstrekt voor aanvragen voor bodemenergiesystemen. Door bodemenergiesystemen wordt per saldo geen water onttrokken aan de bodem. Hiervoor worden geen leges geheven zodat de geraamde opbrengsten nihil zijn.

Hoofdstuk 4: Ontgrondingen

Kosten taakveld(en)	-44.400	
Overhead	-28.900	
Btw		
Totale kosten	-73.300	100%
Totale opbrengsten	50.100	
Dekking		68%

Ten opzichte van 2017 is de kostendekkendheid van de leges voor ontgrondingen gestegen met 22% tot 68% als gevolg van lagere toegerekende apparaatskosten en overheadkosten. De in 2017 extra geraamde opbrengst blijft gehandhaafd in 2018 op het niveau van 2017.

Hoofdstuk 5: Bouwleges

Kosten taakveld(en)	-463.000	
Overhead	-90.000	
Btw	-56.000	
Totale kosten	-609.000	100%
Totale opbrengsten	607.000	
Dekking		100%

Er is sprake van kruissubsidiëring binnen het onderdeel bouwleges waarbij de kosten voor het verstrekken van een vergunning met een lagere bouwsom worden gesubsidieerd met opbrengsten welke worden verkregen bij de vergunningsverlening bij hoge bouwsommen. De kosten voor het in behandeling nemen van een aanvraag zijn namelijk niet direct gerelateerd aan de hoogte van de bouwsom. Zonder kruissubsidiëring zouden onaanvaardbaar hoge leges voor aanvragen met een lage bouwsom ontstaan welke maatschappelijk niet gewenst zijn.

Hoofdstuk 5: Wabo-leges overig

Kosten taakveld(en)	-8.500	
Overhead	-5.500	
Btw	-1.500	
Totale kosten	-15.500	100%
Totale opbrengsten	4.500	
Dekking		29%

Hoofdstuk 5: Wabo-leges totaal

Kosten taakveld(en)	-471.500	
Overhead	-95.500	
Btw	-57.500	
Totale kosten	-624.500	100%
Totale opbrengsten	611.500	
Dekking		98%

De resultaten uit de heffing van Wabo-leges worden met een egalisatiereserve verrekend. Tekorten en overschotten worden tussen de jaren verevend. In jaren met een laag aantal vergunningsaanvragen blijven de inkomsten achter bij de begrote inkomsten. In jaren van veel vergunningaanvragen zullen juist meer inkomsten worden verkregen uit de Wabo-leges.

Hoofdstuk 6: Diversen

In dit hoofdstuk is voorzien in de mogelijkheid leges te heffen voor een aanvraag waarin de eerdere hoofdstukken niet voorzien (vangnetbepaling). De geraamde kosten en opbrengsten zijn beide nihil.

Verordening op het instellen en invorderen van de grondwaterheffing

In de Verordening op het instellen en invorderen van de grondwaterheffing is het tarief per 1 januari 2013 verhoogd tot 1,68 eurocent per kubieke meter onttrokken grondwater (zie besluit van Provinciale Staten van 12 december 2012, nummer B.1, [voordracht nr. 36/2012](#)).

De volgende beleidskeuzes liggen ten grondslag aan de heffingen:

- De tariefstelling is meerjarig op basis van kostendekkendheid bepaald.
- Gerealiseerde afwijkingen worden toegevoegd of onttrokken aan de voorziening grondwaterheffing.

Kosten taakveld(en)	-285.000	
Onttrekking voorziening grondwaterheffing	17.100	
Overhead	-92.100	
Totale Kosten	360.000	
Totale opbrengsten	360.000	
Dekking		100%

Heffingsverordening ontgrondingen Groningen 2003

Met ingang van 1 augustus 2003 is Heffingsverordening ontgrondingen Groningen 2003 van kracht geworden. Deze is voor het laatst gewijzigd op 26 september 2007 ([voordracht nr. 15/2007](#)). De heffing is gewijzigd in die zin dat (deel)heffingen voor de bekostiging van planning en onderzoek en van compenserende maatregelen met ingang van 2007 vervallen en dat een nieuwe heffing wordt ingevoerd voor de bekostiging van onderzoek naar het verband tussen een ontgroning en schade aan onroerende zaken en de bepaling van de omvang van de schade.

Kosten taakveld(en)	-37.300	
Onttrekking voorziening ontgrondingen	42.300	
Onderzoekskosten	-15.000	
Totale Kosten	10.000	
Totale opbrengsten	10.000	
Dekking		100%

Kade- en Havenreglement Groningen

De haven- en kadegelden zijn gebaseerd op het Kade- en Havengeldreglement Groningen. Deze zijn voor het laatst gewijzigd bij besluit van Provinciale Staten van 5 juli 2006, nr. B.1 ([voordracht nr. 8/2006](#)). Per 1 januari 2014 is de hoofdvaarweg Lemmer-Delfzijl overgedragen naar het Rijk. Daarom zijn er sindsdien geen inkomsten voor Kade- en havengelden meer. We zullen daarom het Kade- en Havengeldreglement in 2018 definitief intrekken.

Nazorgheffing gesloten stortplaatsen en baggerspeciedepots

In onze voordracht tot wijziging van de Verordening op de heffing en invordering van de nazorgheffing gesloten stortplaatsen provincie Groningen is het tarief voor niet-bedrijfsgebonden stortplaatsen genoemd in artikel 7 van deze verordening vastgesteld. Ook is de nazorgheffing voor baggerspeciedepots opnieuw vastgesteld. Dit besluit is op 14 december 2016 onder nummer 4.b ([voordracht nr. 71/2016](#)) door Provinciale Staten vastgesteld.

De volgende beleidskeuzes liggen ten grondslag aan de heffingen:

- De kosten voor de nazorg worden betaald uit het nazorgfonds. Momenteel is sprake van een overschot in beide fondsen. Wij hebben besloten de nazorgheffing op nul te zetten.
- In het geval dat de fondsen leeg raken zal de nazorgheffing opnieuw worden ingesteld om de op dat moment benodigde dekking voor de kosten van de nazorg op te vangen.

Kosten taakveld(en)	-544.000	
Rentebaten nazorgfonds gesloten stortplaatsen	451.000	
Netto kosten taakveld, exclusief heffingen	-93.000	
Totale opbrengsten	0	
Dekkingspercentage		N.v.t.
Kosten taakveld(en)	-7.000	
Rentebaten nazorgfonds baggerspeciedepots	4.000	
Netto kosten taakveld, exclusief heffingen	-3.400	
Totale opbrengsten	0	
Dekkingspercentage		N.v.t.

Liggeldverordening Oude Eemskanaal

Wij hebben u met onze voordracht 18/2009 van 16 juni 2009 een nieuwe Liggeldverordening doen toekomen voor het Oude Eemskanaal te Delfzijl. Dit is een passantenhaven, waarvan sinds 1987 de tarieven niet zijn verhoogd. Daarom zijn de tarieven laag in vergelijking met de rest van Nederland. Met [voordracht nr.18/2009](#) hebben wij u voorgesteld dit te repareren door geleidelijk, over een periode van zes jaar, de liggelden ieder half jaar met € 0,05 te verhogen. Sinds 1 juli 2016 is dit tarief uitgekomen op € 0,60 per strekkende meter per dag (nog steeds een relatief laag tarief in vergelijking met de rest van de passantenhavens in Nederland). Hiervoor is bewust gekozen om de concurrentie met Motorbootvereniging Abel Tasman niet aan te gaan en omdat er geen extra voorzieningen zijn in de vorm van douches, elektra en internet.

De volgende beleidskeuzes liggen ten grondslag aan de heffingen:

- Als tegenprestatie voor het innen van de havengelden en de verkoop van de munten vindt kwijting plaats van de jaarlijks verschuldigde vergoeding gebruik provinciaal terrein.

Kosten taakveld(en)	0	
Inningkosten via kwijting gebruik provinciaal terrein	-72.500	
Totale kosten	-72.500	100%
Totale opbrengsten	20.000	
Dekking		28%

5. Onderhoud kapitaalgoederen

5.1. Wegen en kanalen

5.1.1. Onderhoud kapitaalgoederen wegen en vaarwegen

De provincie is momenteel (juni 2017) wegbeheerder van ca. 517 km weg, 211 km fietspad, en vaarwegbeheerder van 143 km vaarweg (waarvan 32,5 km Oldambtmeer) met de daarbij behorende objecten zoals bruggen, viaducten, tunnels, sluizen, verkeersregelinstanties, beplanting, bedieningsgebouwen en steunpunten. Informatie over de objecten wordt getoond op www.provinciegroningen.nl/objecten.

5.1.2. Beleidskader onderhoud wegen en vaarwegen

Er wordt gewerkt met een Meerjarenprogramma Beheer en onderhoud provinciale infrastructuur dat een looptijd heeft van vier jaar. Daarin is vastgelegd op welke wijze het beheer en onderhoud van de wegen en vaarwegen in deze vierjarige periode plaatsvindt. Het beheer wordt uitgevoerd op basis van inspecties, metingen en beheerprogramma's. Op basis van actuele meerjarenonderhoudsplannen wordt voor een periode van vier jaar het benodigde budget bepaald. Mede op basis van het onderzoek van de Noordelijke Rekenkamer zijn er bij de Voorjaarsnota 2016 voorstellen gedaan om het budget voor beheer en onderhoud te verhogen. Hiermee is extra budget beschikbaar om de huidige onderhoudsachterstand in de komende jaren stapsgewijs weg te werken en te laten voldoen aan de landelijke richtlijnen (bijvoorbeeld CROW).

Het huidige meerjarenprogramma loopt van 2017 tot en met 2020.

Het onderhoudsbudget is erop gericht om de kwaliteit gedurende de programmaperiode 2017-2020 (korte termijn) aan alle geldende normen te laten voldoen. De CROW-richtlijnen, IPO-richtlijnen en CUR-aanbevelingen worden toegepast en gevolgd. Voor de conditiemeting van de bouw- en installatiedelen wordt de NEN 2767-4 toegepast. Voor de conditiemeting van de wegen wordt de landelijk gehanteerde meetmethodiek ('meetauto') toegepast en verwerkt in de planning. Op de langere termijn zal de technische levensduur worden gehaald. Informatie over het Meerjarenprogramma 2017-2020 wordt getoond op www.provinciegroningen.nl/objecten/mjp

5.1.3. Financiële gevolgen onderhoud wegen en vaarwegen

De vervangingsinvesteringen voor kunstwerken worden opgenomen in het provinciale MIT 2020-2030.

De middelen voor beheer en onderhoud zijn opgenomen in het Meerjarenprogramma Beheer en onderhoud provinciale infrastructuur 2017-2020. Het betreft de volgende productgroepen:

- 2101 t.b.v. onderhoud en beheer van wegen en fietspaden
- 2102 t.b.v. verkeersmanagement
- 2201 t.b.v. onderhoud en beheer van vaarwegen
- 2202 t.b.v. kunstwerken provinciale vaarwegen.

De reconstructie en verbetering van bestaande infrastructuur en de vervanging van kunstwerken vindt plaats in het kader van het provinciale MIT. De middelen hiervoor zijn opgenomen in de volgende productgroepen:

- 2100 t.b.v. (re)constructie van wegen en fietspaden
- 2200 t.b.v. (re)constructie waterwegen.

Veelal wordt een bijdrage geleverd vanuit het budget voor onderhoud.

	2017	2018	2019	2020	2021
Wegen					
2101 Wegen en fietspaden	8.845	9.101	9.278	9.385	9.087
2102 Verkeersmanagement	809	814	830	846	863
Waterwegen					
2201 Onderhoud en beheer vaarwegen	379	381	389	397	-1.238
2202 Kunstwerken vaarwegen	323	1.645	1.679	1.713	1.748

NB. In bovenstaande cijfers hebben wij alleen de directe onderhoudsbudgetten meegenomen. De aan deze onderdelen toe te rekenen apparaatskosten en rentekosten hebben wij hier buiten beschouwing

gelaten. Voor een totaalbeeld van de lasten inclusief apparaatskosten en rentekosten verwijzen wij naar het programma 4. Bereikbaarheid in deel 2 van deze begroting.

5.2. Huisvesting

5.2.1. Onderhoud kapitaalgoederen huisvesting

De provincie heeft het provinciehuis en buitenlocaties (Oostersluis, Nieuwe Pekela, Hoogeweg, Overschild en Blauwestad) in beheer.

5.2.2. Beleidskader onderhoud huisvesting

Met het realiseren van de renovatie van het provinciehuis is in 2014 een nieuw meerjarenonderhoudsplan (MJOP) opgesteld voor de periode 2014 tot en met 2033. Dit betreft onderhoud voor de locatie Sint Jansstraat/Martinikerkhof.

Provinciehuis

Het jaarlijks onderhoud is nodig om de bedrijfszekerheid van het gebouw en de installaties te waarborgen, de veiligheid te kunnen garanderen en de gebouwen en terreinen in stand te houden. Dit onderhoud wordt uitgevoerd om onder andere te voldoen aan de wet- en regelgeving. Het onderhoud omvat met name aanpassingen en vervangingen aan leidingen en sanitair, gevel en zonwering, vloeren en wanden, verwarming, koeling, liften en brandbeveiliging.

5.2.3. Financiële gevolgen onderhoud huisvesting

In onderstaande tabel zijn de begrote onderhoudskosten voor de periode 2017 tot en met 2021 opgenomen. In de jaren 2017 tot en met 2019 staan diverse projecten begroot (naast het groot onderhoud) die met name de buitengevels, F-vleugel en de Statenzaal betreffen. Wij kunnen concluderen dat er geen sprake is van achterstallig onderhoud.

	2017	2018	2019	2020	2021
F-vleugel / Fractiehuis					
- bouwkundig	384				
- technische installaties	512				
- inrichting	512				
	1.408				
Upgraden Statenzaal					
- bouwkundig	36				
- technische installaties	-				
- inrichting	133				
	169				
Gevelrenovatie	-	3.277	3.176		
Groot onderhoud					
- bouwkundig	14	3	57	33	243
- technische installaties	196	255	341	484	287
- inrichting	307	306	147	340	325
	517	564	545	857	855
	2017	2018	2019	2020	2021
Meerjarenonderhoudsplan	219	130	130	130	130

Naar verwachting wordt in de jaren 2017 tot en met 2021 voor € 3,3 miljoen aan groot onderhoud uitgevoerd.

Deze onderhoudskosten zijn geactiveerd op de balans van de provincie Groningen en worden afgeschreven in verschillende termijnen. Alle grote investeringen uit het meerjarenonderhoudsplan worden in vijf verschillende termijnen afgeschreven (5, 10, 15, 25 en 40 jaar).

Naast de investeringen komt een klein gedeelte van het MJOP terecht in de exploitatiekosten (deze zijn niet geactiveerd, maximaal € 130.200 per jaar, voor 2017 is € 219.200 beschikbaar, doordat het restant uit 2016 is toegevoegd aan 2017 en er middelen €79.587 aan onderhoud H&I zijn toegevoegd aan 2017 voor vernieuwing van het dak van het bedrijfsrestaurant.

Ten slotte hebben wij het voornemen om in 2018 en 2019 de buitengevels te laten renoveren en upgraden. De investeringen hiervoor bedragen gezamenlijk zo'n € 6,453 miljoen.

6. Grondbeleid

6.1. Inleiding

Deze paragraaf grondbeleid geeft een integrale visie op het gevoerde provinciaal grondbeleid, in relatie tot de realisatie van de doelstellingen van de programma's en projecten die zijn opgenomen in de begroting. Tevens worden de resultaten van de grondexploitaties gegeven en een onderbouwing van de geraamde winstnemings. Tot slot volgen de beleidsuitgangspunten over de reserves voor grondzaken in relatie tot de risico's van grondzaken.

De Nota Grondbeleid 'Goed Doorgrond', die op 25 september 2013 ([voordracht nr. 40/2013](#)) is vastgesteld, beoogt een duidelijk kader te scheppen voor het grondbeleid van de provincie Groningen. Aan de hand van deze nota hebben wij ons grondbeleid ten uitvoer gebracht en verder vormgegeven.

6.2. Doelstellingen producten

6.2.1. Wegen en kanalen

Het cluster Grondzaken van de afdeling Wegenbouw beschikt over de kennis en kunde om de aan- en verkopen te verrichten ten behoeve van de realisering van infrastructurele werken. Voor projecten van de 'blauwe' afdelingen, met name de afdelingen Beton- en Waterbouw en Wegenbouw, verzorgt het cluster de grondverwerving. Het gaat om het gehele pakket, van aankoopstrategieplan, aankooptekening, gesprekken, taxaties, koopovereenkomsten tot aan een gerechtelijke onteigeningsprocedure. Conform de Nota Grondbeleid vindt de verwerving hoofdzakelijk plaats op basis van een volledige schadeloosstelling op basis van de Onteigeningswet. Eerst wordt getracht minnelijk tot een vergelijk te komen. In het geval dit niet lukt binnen de termijn van een half jaar zal een onteigeningsprocedure worden gestart. Bezit van de gronden is essentieel om te kunnen starten met de uitvoering van een werk. Naast deze reguliere verwerving werkt het cluster tevens aan vrijwillige trajecten voorafgaand aan de definitieve besluitvorming en/of voorafgaand aan de start van de verwerving van de benodigde stroken. Met de omgeving wordt gekeken naar bredere oplossingen, waarbij bijvoorbeeld instrumenten als anticiperende grondverwerving en kavelruil worden ingezet. Naast de verwerving voor projecten worden voor het gehele provinciale apparaat, voor alle afdelingen, aan- en verkopen verricht en gronden beheerd.

6.2.2. Natuurbeleid

In het kader van het natuurbeleid worden gronden voor de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) verworven. Deze gronden worden vervolgens ingericht voor de gewenste natuur waarna deze wordt beheerd door een beheerder (particulier of organisatie). De verwerving vindt in beginsel plaats op basis van vrijwilligheid waarbij wij afhankelijk zijn van de mogelijkheden die zich in een jaar voordoen op de lokale grondmarkt. Het verwervingsproces wordt voor ons uitgevoerd door Prolander die door ons hiervoor is gemandateerd. In het Handelingskader Grond zijn hiervoor de spelregels opgenomen.

6.2.3. Blauwestad

Doel van dit project is om een kwaliteitsimpuls te geven aan het deel van de provincie Groningen gelegen rond het Oldambtmeer en daarmee de sociaal-economische situatie in dit gebied te verbeteren. Kavelverkoop vindt plaats vanuit het projectbureau Blauwestad gevestigd in het Havenkwartier in Blauwestad. Restgronden die niet meer nodig zijn voor het project Blauwestad, worden tegen marktconforme prijzen door de provincie verkocht.

Met ingang van 2016 zijn de verslaggevingsvoorschriften van het BBV gewijzigd. Dit heeft gevolgen voor de GREX zodat deze geactualiseerd moest worden. Een van de wijzigingen betreft de looptijd van de grondexploitatie. Iedere grondexploitatie wordt gelimiteerd tot een looptijd van maximaal 10 jaar, omdat een langere periode vanuit beheersmatig perspectief als te risicovol wordt gezien. Deze 10 jaar dient te worden gehanteerd als richttermijn, die voortschrijdend moet worden gezien en waar gemotiveerd van kan worden afgeweken. Wij hebben op basis van de gewijzigde BBV-regels de grondexploitatie van de Blauwestad opnieuw doorgerekend. In deze doorrekening is ook het Plan Havenkwartier meegenomen. Onze nieuwe doorrekening is onafhankelijk getoetst en daarbij is tevens aangegeven dat wij voor Blauwestad de richttermijn van 10 jaar kunnen verlengen naar 20 jaar.

6.3. Resultaten grondexploitaties en winstneming

Op basis van een looptijd van 20 jaar hebben wij de GREX Blauwestad opnieuw doorgerekend. Op basis van de nieuwe waardering hebben wij een voorziening getroffen van € 36,97 miljoen. Het BBV hanteert als uitgangspunt dat de grondexploitatie tenminste jaarlijks wordt herzien. Deze herziening zal gevolgen hebben voor de getroffen voorziening. De toekomstige opbrengsten hebben een positief effect op het resultaat van de grondexploitatie, waardoor de voorziening neerwaarts kan worden bijgesteld.

6.4. Reserves, voorzieningen en risico's

De wijzigingen van de BBV-verslaggevingsregels - met name het terugbrengen van de looptijd van 36 jaar naar 20 jaar - leiden er toe dat wij de eerste 20 jaar te maken zullen krijgen met 'voorfinanciering', welke in de periode daarna wordt terugverdiend. De voorfinanciering kent een omvang van € 36,97 miljoen. Hiervoor hebben we een voorziening getroffen. Deze voorziening wordt gewaardeerd op de zogenaamde netto contante waarde. Nominaal gaat het om een bedrag van € 54,94 miljoen.

7. Verbonden partijen

Verbonden partijen zijn (conform het BBV) privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisaties, waarin de provincie zowel een bestuurlijk als financieel belang heeft. Onder bestuurlijk belang wordt verstaan: een zetel in het bestuur of het hebben van stemrecht. Met een financieel belang wordt bedoeld dat middelen ter beschikking zijn gesteld die verloren gaan in geval van faillissement van de verbonden partij. Ook is sprake van een financieel belang als financiële problemen bij een verbonden partij op de provincie kunnen worden verhaald.

Visie

In 2016 is een [Nota Verbonden partijen \(2016/68\)](#) opgesteld welke door uw Staten is vastgesteld. Deze nota is de basis voor de sturing en control van verbonden partijen in het algemeen en helpt bij het verhelderen van de afwegingen die wij maken bij het aangaan, volgen en beëindigen van deelnemingen in het bijzonder. Wij vatten visie en beleid zoals vastgelegd in de nota als volgt samen.

De nota is een richtinggevend document met algemene uitgangspunten en beleidsregels voor:

- Beleidsmatige afwegingen bij het oprichten van en deelname aan een verbonden partij;
- Sturing en control op verbonden partijen;
- Beëindiging van de deelname aan, opheffing van of vervreemding van een verbonden partij.

In de volgende paragrafen worden de verbonden partijen van de provincie Groningen gegroepeerd per programma weergegeven. De verbonden partijen voeren een beleid uit dat de provincie ook (gedeeltelijk) zelf had kunnen uitvoeren of vanuit andere, ook beleidsmatige overwegingen, hebben Provinciale Staten indertijd besloten deel te nemen aan de verbonden partij.

Bij het vaststellen van de Nota Verbonden partijen hebben wij toegezegd om in 2017 onze verbonden partijen in overleg met uw Staten te evalueren en te onderzoeken of de doelstellingen van de verbonden partijen nog corresponderen met die van de provincie.

Gemeenschappelijke regelingen	Deelprogramma
7.1.1. Groningen Seaports	5.1. Economie
7.1.2. Prolander	3.1. Natuur en landschap
7.1.3. Waddenfonds	3.1. Natuur en landschap
7.1.4. OV-bureau Groningen Drenthe	4.2. Openbaar vervoer
7.1.5. Omgevingsdienst Groningen	2.1. Milieu
7.1.6. Samenwerkingsverband Noord-Nederland	7.3. Best. samenwerking en toezicht
7.1.7. Noordelijke Rekenkamer	7.1. Provinciale Staten

Vennootschappen en coöperaties	Deelprogramma
7.2.1. Blauwestad B.V.	1.1 Ruimtelijke ontwikkeling
7.2.2. Vennootschappen voortkomend uit de splitsing van de voormalige holding Essent en de verkoop van haar productie- en leveringsbedrijf:	
7.2.2.1. Enexis N.V.	8.2. Algemene dekkingsmiddelen
7.2.2.2. Publiek Belang Elektriciteitsproductie (PBE) B.V.	8.2. Algemene dekkingsmiddelen
7.2.2.3. Verkoop Vennootschap B.V.	8.2. Algemene dekkingsmiddelen
7.2.2.4. Cross Border Leases B.V.	8.2. Algemene dekkingsmiddelen
7.2.2.5. Vordering op Enexis B.V.	8.2. Algemene dekkingsmiddelen
7.2.2.6 Claim Staat Vennootschap Amsterdam B.V.	8.2. Algemene dekkingsmiddelen
7.2.3. Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij N.V.	5.1. Economie
7.2.4. Investeringsfonds Groningen B.V.	5.1. Economie
7.2.5. Groningen Airport Eelde N.V.	5.1. Economie
7.2.6. Waterbedrijf Groningen B.V.	1.2. Waterbeheer
7.2.7. Bank Nederlandse Gemeenten N.V.	8.2. Algemene dekkingsmiddelen

Stichtingen en verenigingen	Deelprogramma
7.3.1. Stichting Landinrichting en Bodemverontreiniging	3.1. Natuur en landschap
7.3.2. Vereniging Interprovinciaal Overleg (IPO)	7.3. Best. samenwerking en toezicht

7.1. Gemeenschappelijke regelingen

7.1.1. Groningen Seaports

Rechtsvorm:	Gemeenschappelijke regeling		
Vestigingsplaats:	Delfzijl		
Doelstelling:	De GR Havenschap Groningen Seaports fungeert formeel alleen nog als het 'tehuis' voor het aandeelhouderschap en voor de bestuurlijke verantwoordelijkheid inzake de publiekrechtelijke taken van Groningen Seaports (waaronder het Havenmeesterschap), maar de uitvoering van die taken is voor rekening en risico van de NV. Het stimuleren van werkgelegenheid is een van de belangrijkste doelstellingen van de publieke aandeelhouders van GSP die ook tot uitdrukking komt in de missie van GSP. Daarnaast vinden de publieke aandeelhouders duurzaamheid van de bedrijvigheid in het havengebied van belang. In de aandeelhouderstrategie zijn voor beide onderdelen concrete doelstellingen opgenomen. Een gemiddelde groei van werkgelegenheid van 2% per jaar en 40% CO₂-reductie tussen 2015 en 2030.		
Ontwikkelingen:	-		
Financieel belang:	Risico's die vanaf 14 juni 2013 door de NV worden aangegaan zijn volledig voor rekening van die NV en komen niet bij de GR te liggen. Begin 2016 zijn de financieringsafspraken herzien waardoor de GR nu voor 100% garant staat voor de financiering (de borgstelling is gemaximeerd tot € 268 miljoen). Met een belang van 60% in de GR staat de provincie voor een bedrag van € 160,8 miljoen garant. Daarnaast blijft de GR borg staan voor de bijstortingsverplichting van het derivaat (CSA).		
Bestuurlijk belang:	De provincie Groningen heeft samen met de gemeenten Delfzijl en Eemshaven zitting in het Algemeen Bestuur en het Dagelijks Bestuur van de GR. De provincie Groningen is voorzitter van het Algemeen Bestuur en het Dagelijks Bestuur.		
Mogelijke risico's:	De GR zal nog geruime tijd borg moeten staan voor de betaling van de rente over en aflossing van door de aan te trekken externe financiering (met een maximum van 60% van € 268 miljoen) en voor de betaling van de rente over enkele derivatencontracten die door GSP eerder zijn afgesloten.		
Financiële kengetallen:	Jaarrekening 2016:	Begroting 1-1-2018:	Begroting 31-12-2018:
- Eigen vermogen	€ 219,9 miljoen	€ 219,9 miljoen	€ 219,5 miljoen
- Vreemd vermogen	€ 3,0 miljoen	€ 3,0 miljoen	€ 3,0 miljoen
- Solvabiliteit	99%	99%	99%
- Resultaat	€ 0	€ 0	€ 0
- Geraamde provinciale bijdrage voor 2018	€ 0	Programma: Economie Deelprogramma: Economie en werkgelegenheid	

7.1.2. Prolander

Rechtsvorm:	Gemeenschappelijke regeling		
Vestigingsplaats:	Assen		
Doelstelling:	Prolander is de uitvoeringsorganisatie voor de provincies Drenthe en Groningen op het gebied van plattelands- en gebiedsontwikkeling. De kernactiviteit is het vertalen van provinciaal beleid in concrete gebiedsprojecten.		
Ontwikkelingen:	-		
Financieel belang:	Provincie Groningen circa 1/3 deel en provincie Drenthe circa 2/3.		
Bestuurlijk belang:	De provincie Groningen en Drenthe vormen samen het Dagelijks Bestuur van de GR. Namens het college nemen twee leden zitting in het Dagelijks Bestuur.		
Mogelijke risico's:	Indien zich risico's voordoen die niet binnen de financiële mogelijkheden van Prolander opgelost kunnen worden is men aangewezen op extra bijdragen van de deelnemers.		
Financiële kengetallen:	Jaarrekening 2016:	Begroting 1-1-2018:	Begroting 31-12-2018:
- Eigen vermogen	€ 1,213 miljoen	€ 1,1 miljoen	€ 1,2 miljoen
- Vreemd vermogen	€ 10,497 miljoen	€ 10,497 miljoen	€ 10,497 miljoen
- Solvabiliteit	9%	9%	10%
- Resultaat	€ 523.800	€ 71.333	€ 71.333
- Geraamde provinciale bijdrage voor 2018	€ 2.638.700	Programma: Platteland en natuur Deelprogramma: Natuur en landschap	

7.1.3. Waddenfonds

Rechtsvorm:	Gemeenschappelijke regeling waaraan de provincies Fryslân, Groningen en Noord-Holland deelnemen. Bij de gemeenschappelijke regeling is ingesteld het openbaar lichaam Waddenfonds.
Vestigingsplaats:	Leeuwarden
Doelstelling:	Het behartigen van de belangen van de deelnemende provincies met betrekking tot het beheer van het Waddenfonds en de besteding van middelen ten laste van dit fonds. Het gaat om de volgende taken: • het beheer van het Waddenfonds; • het vaststellen van enig wettelijk voorschrift als bedoeld in artikel 4:23, eerste lid Awb; • het verstrekken van subsidies ten laste van het Waddenfonds; • het op privaatrechtelijke titel besteden van middelen ten laste van het Waddenfonds; • de voorbereiding van het door Provinciale Staten vast te stellen Uitvoeringskader Waddenfonds; • het verlenen van onderlinge steun tussen de deelnemende provincies en het bevorderen van de uitwisseling van en taakverdeling tussen personeel van de deelnemende provincies.
Ontwikkelingen:	-
Financieel belang:	De uitvoerings- en beheerskosten die rechtstreeks voortvloeien uit de regeling komen ten laste van het Waddenfonds.
Bestuurlijk belang:	De organen van het openbaar lichaam Waddenfonds zijn: het Algemeen Bestuur, het Dagelijks Bestuur, de voorzitter, de commissies. Het voorzitterschap rouleert om de vier jaar tussen de deelnemende provincies. De voorzitter wordt benoemd door en uit het midden van het Algemeen Bestuur. Het Dagelijks Bestuur bestaat uit de voorzitter en twee andere leden, door en uit het Algemeen Bestuur aan te wijzen, zodanig dat vanuit elke deelnemende provincie de gedeputeerde die het Waddenfonds in portefeuille heeft wordt aangewezen. Het Algemeen Bestuur bestaat uit negen leden; Provinciale Staten van de deelnemende provincie wijzen elk drie leden aan, waaronder in ieder geval de gedeputeerde Waddenfonds. Het Algemeen Bestuur (AB) kan

	adviescommissies instellen om specifieke zaken te onderzoeken en hierover te adviseren aan het AB. In dat verband is ingesteld de adviescommissie kwaliteitstoetsing Waddenfonds.		
Mogelijke risico's:	geen		
Financiële kengetallen:	Jaarrekening 2016:	Begroting 2017:	Begroting 2018:
- Eigen vermogen	€ 78,1 miljoen	€ 68,5 miljoen	€ 78,1 miljoen
- Vreemd vermogen	€ 99,3 miljoen	€ 101,3 miljoen	€ 99,3 miljoen
- Solvabiliteit	44%	40%	44%
- Resultaat	€ 14,5 miljoen	€ 0	€ 0
- Geraamde provinciale bijdrage voor 2018	€ 0	Programma: Platteland en natuur Deelprogramma: Natuur en landschap	

7.1.4. OV-bureau Groningen Drenthe

Rechtsvorm:	Gemeenschappelijke regeling		
Vestigingsplaats:	Assen		
Doelstelling:	Het OV-bureau, een initiatief van de provincies Groningen en Drenthe en de gemeente Groningen, is verantwoordelijk voor het openbaar vervoer per bus in Groningen en Drenthe. Het OV-bureau stuurt de vervoerders aan en geeft het stads- en streekvervoer vorm. Het OV-bureau is verantwoordelijk voor het beheer van de concessies, toekomstige aanbestedingen en, samen met de partners, de ontwikkeling van het openbaar vervoer.		
Ontwikkelingen:	-		
Financieel belang:	De bijdrage van de provincie Groningen aan het OV-bureau bedroeg in 2016 € 39,9 miljoen op een totale begroting van het OV-bureau van € 113,0 miljoen. Naast de bijdrage van de provincie Groningen bestaan de overige baten van het OV-bureau uit een bijdrage van de provincie Drenthe en reizigersopbrengsten.		
Bestuurlijk belang:	Naast de busconcessies welke door het OV-bureau worden beheerd, is de provincie verantwoordelijk voor het openbaar vervoer op de regionale spoorlijnen. Daarenboven is de provincie systeemverantwoordelijk voor het openbaar vervoer in de provincie Groningen. De provincie heeft samen met de provincie Drenthe en de gemeente Groningen zitting in het Algemeen Bestuur en het Dagelijks Bestuur van het OV-bureau. Besluiten worden genomen bij meerderheid van stemmen, behoudens een aantal zaken betreffende de begroting en de concessie welke bij unanimitieit genomen worden. De provincie Groningen is voorzitter van het Algemeen Bestuur en het Dagelijks Bestuur.		
Mogelijke risico's:	In het najaar van 2015 is door het Algemeen Bestuur van het OV-bureau de notitie weerstandsvermogen vastgesteld. Het OV-bureau streeft naar een weerstandscapaciteit van minimaal € 4,1 miljoen om alle risico's financieel te kunnen ondervangen. Ultimo 2017 bedraagt het weerstandsvermogen naar verwachting € 16,3 miljoen.		
Financiële kengetallen:	Jaarrekening 2016:	Begroting 2018:	
- Eigen vermogen	€ 15,1 miljoen	€ 16,3 miljoen	
- Vreemd vermogen	€ 2,8 miljoen	€ 2,8 miljoen	
- Solvabiliteit	84%	85%	
- Resultaat	€ 7,3 miljoen	€ 0	
- Geraamde provinciale bijdrage voor 2018	€ 40,8 miljoen	Programma: Bereikbaarheid Deelprogramma: Openbaar vervoer	

7.1.5. Omgevingsdienst Groningen

Rechtsvorm:	Gemeenschappelijke regeling		
Vestigingsplaats:	Veendam		
Doelstelling:	De Omgevingsdienst Groningen is ingesteld om vergunningverlenende, toezichthoudende en handhavingstaken op het gebied van het omgevingsdomein voor de deelnemers te gaan uitvoeren, waarmee de deelnemers de kwaliteit van de uitvoering van deze taken willen verbeteren.		
Ontwikkelingen:	-		
Financieel belang:	De provinciale bijdrage in de structurele kosten wordt voorlopig geraamd op circa € 4,6 miljoen. Dit bedrag zal jaarlijks worden geïndexeerd met de loon- en prijsstijgingen.		
Bestuurlijk belang:	De Omgevingsdienst levert een bijdrage aan een schoon en leefbaar Groningen door uitvoering van de basistaken milieu voor de provincie.		
Mogelijke risico's:	Indien zich risico's voordoen welke niet binnen de financiële mogelijkheden van de Omgevingsdienst Groningen opgelost kunnen worden is men aangewezen op extra bijdragen van de deelnemers.		
Financiële kengetallen:	Jaarrekening 2016:	Begroting 1-1-2018:	Begroting 31-12-2018:
- Eigen vermogen	€ 2,547 miljoen	€ 1,451 miljoen	€ 0,576 miljoen
- Vreemd vermogen	€ 4,317 miljoen	€ 4,4 miljoen	€ 4,5 miljoen
- Solvabiliteit	35%	25%	11%
- Resultaat	0,312 miljoen	€ 0	€ 0
- Provinciale bijdrage voor 2018	€ 4.792.728	Programma: Milieu en Energie Deelprogramma: Milieu	

7.1.6. Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN)

Rechtsvorm:	Gemeenschappelijke regeling		
Vestigingsplaats:	Groningen		
Doelstelling:	Dit is een gemeenschappelijke regeling waaraan de provincies Fryslân, Groningen en Drenthe deelnemen. De gemeenschappelijke regeling heeft het openbaar lichaam SNN opgericht dat de belangen, waarvoor de gemeenschappelijke regeling is aangegaan, behartigt. Deze belangen zijn: • verbreden en intensiveren van de samenwerking en het overleg tussen de deelnemende provinciale besturen; • waarborgen van de coördinatie in het beleid van de deelnemende provinciale besturen; • het gezamenlijk onderzoeken van de gevolgen van de werkzaamheden van de Europese Unie voor de deelnemende provincies en het opstellen van gemeenschappelijke standpunten dienaangaande; • het bevorderen van gemeenschappelijk optreden tegenover derden, met name de EU en de rijksoverheid; • het gemeenschappelijk uitoefenen van provinciale taken en het bieden van een kader voor decentralisatie van rijkstaken naar samenwerkende provincies; • het verlenen van onderlinge steun tussen de deelnemende provincies en het bevorderen van de uitwisseling van en taakverdeling tussen personeel van de deelnemende provincies.		
Ontwikkelingen:	-		
Financieel belang:	De drie deelnemende provincies betalen elk een derde van de uitvoeringskosten SNN-algemeen/SEAN.		

Bestuurlijk belang:	De organen van het Samenwerkingsverband zijn: het Algemeen Bestuur, het Dagelijks Bestuur, de voorzitter, de commissies. Het voorzitterschap rouleert om de twee jaar tussen de deelnemende provincies; vanaf 1 juli 2013 bekleedt de provincie Fryslân in de persoon van de commissaris van de Koning het voorzitterschap. Leden van Gedeputeerde Staten participeren in de genoemde besturen en in de twee bestuurscommissies. Vanaf september 2007 nemen ook de vier grote steden in het Noorden deel aan de beraadslagingen van het DB en de commissies. Leden van Provinciale Staten participeren in het AB.	
Mogelijke risico's:	-	
Financiële kengetallen:	Jaarrekening 2016:	Begroting 2018:
- Eigen vermogen	€ 8,7 miljoen	€ 9,7 miljoen
- Vreemd vermogen	€ 251,6 miljoen	€ 151,8
- Solvabiliteit	3%	4%
- Resultaat	-/- € 0,161 miljoen	
- Geraamde provinciale bijdrage voor 2018	€ 591.330	Programma: Openbaar bestuur Deelprogramma: Bestuurlijke samenwerking en toezicht

7.1.7. Noordelijke Rekenkamer

Rechtsvorm:	Gemeenschappelijke regeling	
Vestigingsplaats:	Assen	
Doelstelling:	Om de controlerende rol van Provinciale Staten te ondersteunen is een rekenkamer(functie) bij de provincies in de provinciewet verplicht gesteld. In Groningen is gekozen om een onafhankelijke rekenkamer met de drie noordelijke provincies op te zetten. De Noordelijke Rekenkamer houdt zich bezig met het onderzoek naar de doelmatigheid, doeltreffendheid en rechtmatigheid van het gevoerde bestuur. Op 10 november 2004 is door de Staten besloten tot het instellen van de gemeenschappelijke regeling en de benoeming van de bestuursleden. De Noordelijke Rekenkamer is vanaf dat moment operationeel.	
Ontwikkelingen:	-	
Financieel belang:	De drie noordelijke provincies dragen ieder voor een derde bij in de kosten van de Noordelijke Rekenkamer.	
Bestuurlijk belang:	De bestuursleden worden op basis van hun verschillende deskundigheden benoemd door de drie noordelijke Staten. Tevens is gekozen voor het instellen van een Programmaraad, bestaande uit drie Statenleden per provincie. De Programmaraad functioneert als een soort gesprekspartner voor de Noordelijke Rekenkamer. Zo bespreekt de Rekenkamer het onderzoeksprogramma met de Programmaraad. De Rekenkamer hoeft, door haar onafhankelijke positie, de suggesties van de Programmaraad niet over te nemen.	
Mogelijke risico's	-	
Financiële kengetallen:	Jaarrekening 2016:	Begroting 2018:
- Eigen vermogen	€ 81.725	niet beschikbaar
- Vreemd vermogen	€ 113.948	niet beschikbaar
- Solvabiliteit	42%	niet beschikbaar
- Resultaat	€ 9.514	niet beschikbaar
- Geraamde provinciale bijdrage voor 2018	€ 272.400	Programma: Openbaar bestuur Deelprogramma: Provinciale Staten

7.2. Vennootschappen en coöperaties

7.2.1. Blauwestad

Rechtsvorm:	Besloten vennootschap
Vestigingsplaats:	Groningen
Doelstelling:	Blauwe Stad BV is opgericht om een aantal taken in het project Blauwestad uit te voeren. Die taken waren met name de coördinatie tussen het provinciebestuur en de besturen van de voormalige drie Blauwestadgemeenten en de coördinatie tussen publieke en private partijen in het project. Inmiddels zijn de drie gemeenten samengevoegd tot de gemeente Oldambt en is de samenwerking met de private partijen beëindigd.
Ontwikkelingen:	-
Financieel belang:	De provincie Groningen is houder van 40% van de aandelen; de gemeente van 60%. De directie van de vennootschap bestaat op dit moment uit één directeur. Voor (eventueel) nodige financiering van de vennootschap put de provincie uit de voorfinanciering Blauwestad.
Bestuurlijk belang:	In de AVA wordt bij meerderheid van stemmen beslist: daarin heeft de provincie een minderheidspositie. Hetzelfde geldt voor de raad van commissarissen: twee leden worden benoemd op voordracht van ons college, drie leden op voordracht van B en W. Ook daar wordt bij meerderheid beslist.
Mogelijke risico's:	Ten behoeve van haar oorspronkelijke doelstelling en / of afwikkeling van daaruit (nog te) ontstane verplichtingen/rechten of anderszins is de vennootschap thans niet actief, Feitelijk gaat het om een 'lege bv', waarin alleen het gestorte aandelenkapitaal actief is.
Financiële kengetallen:	
- Eigen vermogen	€ 18.000
- Vreemd vermogen	n.v.t.
- Solvabiliteit	n.v.t.
- Resultaat	Nihil
- Geraamde provinciale bijdrage voor 2018	€ 0 Programma: Ruimte en water Deelprogramma: Ruimtelijke ontwikkeling

7.2.2. De vennootschappen voortkomend uit de splitsing van de voormalige holding Essent en de verkoop van haar productie- en leveringsbedrijf

De daadwerkelijke, notariële closing van de verkooptransactie van Essent en RWE, waarbij de volledige eigendom van het productie- en leveringsbedrijf van Essent is overgegaan naar RWE, heeft plaatsgevonden op 30 september 2009. De ex-aandeelhouders van Essent zijn daarbij directe aandeelhouders geworden van drie niet verkochte bedrijfsonderdelen van de voormalige holding Essent in concreto het netwerkbedrijf (Enexis), het milieubedrijf (Attero) en het EPZ-belang (PBE). Enkele specifieke belangen en risico's in verband met de closing van de verkooptransactie van Essent en RWE, zijn bij de genoemde datum ondergebracht in vier zgn. 'special purpose'-vennootschappen (SPV's), die sindsdien zijn belast met de behartiging van die belangen en risico's. Ook van deze vennootschappen zijn de ex-aandeelhouders van Essent, bij de genoemde closingdatum de directe aandeelhouders geworden. In elk van de, in totaal zeven, hiervoor genoemde nieuwe vennootschappen, heeft de provincie Groningen sindsdien een direct aandelenbelang van circa 6% en is zij tevens vertegenwoordigd in de betreffende aandeelhouderscommissie. In de afgelopen jaren hebben wij ons belang in Attero en EPZ vervreemd.

7.2.2.1. Enexis

Rechtsvorm:	Naamloze vennootschap
Vestigingsplaats:	Rosmalen
Doelstelling:	Enexis beheert het gas- en elektriciteitsnetwerk in Noord-, Oost-, en Zuid-Nederland voor ongeveer 2,7 miljoen huishoudens, bedrijven en overheden. De belangrijkste taak van een netbeheerder is het aanleggen en onderhouden van het energienetwerk in Nederland en bovendien zorgt een netbeheerder voor het transport van energie. De vennootschap heeft ten doel het realiseren van een duurzame energievoorziening door 'state of the art'-dienstverlening en netwerken en door regie te nemen in innovatieve oplossingen. Dit om de energietransitie te versnellen en excellent netbeheer uit te voeren. Deze doelen worden gerealiseerd op basis van de volgende strategieën: • Netten en dienstverlening tijdig gereed voor de veranderingen in de energiewereld; • Betrouwbare energievoorziening; • Excellente dienstverlening: hoge klanttevredenheid en verlaging kosten; • Samen met lokale partners Nederlandse klimaatdoelen realiseren; • Innovatieve, schaalbare oplossingen om de energietransitie te versnellen.
Ontwikkelingen:	-
Financieel belang:	6,57%
Bestuurlijk belang:	Provincie Groningen is vertegenwoordigd in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders en in de Aandeelhouderscommissie.
Mogelijke risico's:	Risico's blijven beperkt tot de omvang van de kapitaalinbreng.
Financiële kengetallen:	Jaarrekening 2016: Begroting 2018:
- Eigen vermogen	€ 3.704 miljoen niet beschikbaar
- Vreemd vermogen	€ 3.580 miljoen niet beschikbaar
- Solvabiliteit	51% niet beschikbaar
- Resultaat	€ 207 miljoen niet beschikbaar
- Provinciale bijdrage voor 2018	- Programma: Algemene dekkingsmiddelen en bedrijfsvoering Deelprogramma: Algemene dekkingsmiddelen

7.2.2.2. PBE (Publiek Belang Elektriciteitsproductie)

Rechtsvorm:	Besloten vennootschap
Vestigingsplaats:	's-Hertogenbosch
Doelstelling:	Vanwege de voorlopige uitkomst van een juridische procedure ter zake, is in september 2009 besloten tot een afsplitsing van het 50%-belang van Essent in het Zeeuwse elektriciteitsproductiebedrijf EPZ. Na onderbrenging van dat belang in de daartoe opgerichte, afzonderlijke houdstermaatschappij EPZ, is deze overgedragen aan de voormalige aandeelhouders van Essent. In 2011 is overeenstemming bereikt over een minnelijke oplossing van het geschil dat heeft geleid tot de genoemde juridische procedure, waarna het EPZ-belang alsnog is geleverd aan RWE. PBE heeft sinds 2011 nog taken bij de afwikkeling uit de verkoop EPZ. Daarnaast zijn er verplichtingen aangegaan in het kader van het Convenant Borging Publiek Belang Kerncentrale Borssele 2009.
Ontwikkelingen:	-
Financieel belang:	Circa 6%. Ondanks dat het escrowfonds in 2016 is uitbetaald en geliquideerd, dient de vennootschap nog in stand gehouden te worden tot en met 2019 aangezien de vennootschap partij is in een aantal juridische overeenkomsten.
Bestuurlijk belang:	Provincie Groningen is vertegenwoordigd in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders en in de Aandeelhouderscommissie.
Mogelijke risico's:	Risico's blijven beperkt tot de omvang van de kapitaalinbreng.

Financiële kengetallen:	Jaarrekening 2016:	Begroting 2018:
- Eigen vermogen	€ 1,6 miljoen	niet beschikbaar
- Vreemd vermogen	€ 0,05 miljoen	niet beschikbaar
- Solvabiliteit	97%	niet beschikbaar
- Resultaat	-/- € 58.949	niet beschikbaar
- Provinciale bijdrage voor 2018	- Programma: Algemene dekkingsmiddelen en bedrijfsvoering Deelprogramma: Algemene dekkingsmiddelen	

7.2.2.3. Verkoop Vennootschap

Rechtsvorm:	Besloten vennootschap	
Vestigingsplaats:	's-Hertogenbosch	
Doelstelling:	De SPV Verkoop Vennootschap is onder andere belast met het beheer van en de afwikkeling van mogelijke claims op het gevormde risicofonds van € 800 miljoen (General Escrow Fonds), dat vanuit de betreffende verkoopopbrengst is gevormd ter dekking van eventuele aansprakelijkheden van de verkopende aandeelhouders in verband met de vervreemding van het productie- en leveringsbedrijf van Essent.	
Ontwikkelingen:	-	
Financieel belang:	Circa 6%. Ondanks dat het escrowfonds in 2016 is uitbetaald en geliquideerd, dient de vennootschap nog in stand gehouden te worden tot en met 2019 aangezien de vennootschap partij is in een aantal juridische overeenkomsten.	
Bestuurlijk belang:	Provincie Groningen is vertegenwoordigd in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders en in de Aandeelhouderscommissie.	
Mogelijke risico's:	Risico's blijven beperkt tot de omvang van de kapitaalinbreng.	
Financiële kengetallen:	Jaarrekening 2016:	Begroting 2018:
- Eigen vermogen	€ 1,2 miljoen	niet beschikbaar
- Vreemd vermogen	€ 37.323	niet beschikbaar
- Solvabiliteit	97%	niet beschikbaar
- Resultaat	-/- € 524.898	niet beschikbaar
- Provinciale bijdrage voor 2018	- Programma: Algemene dekkingsmiddelen en bedrijfsvoering Deelprogramma: Algemene dekkingsmiddelen	

7.2.2.4. CBL (Cross Border Leases) Vennootschap

Rechtsvorm:	Besloten vennootschap	
Vestigingsplaats:	's-Hertogenbosch	
Doelstelling:	De SPV CBL Vennootschap is belast met het beheer van en de afwikkeling van mogelijke claims op het gevormde escrowfonds, dat is gevormd ter dekking van eventuele aansprakelijkheden van de verkopende aandeelhouders in verband met de eerder door Essent afgesloten cross border leases op centrales en netten en de kosten van een mogelijke vrijwillige beëindiging van de thans nog resterende leases.	
Ontwikkelingen:	-	
Financieel belang:	Circa 6%. Ondanks dat het escrowfonds in juni 2016 is uitbetaald en geliquideerd, dient de vennootschap nog in stand gehouden te worden tot en met 2019 aangezien de vennootschap partij is in een aantal juridische overeenkomsten.	
Bestuurlijk belang:	Provincie Groningen is vertegenwoordigd in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders en in de Aandeelhouderscommissie.	
Mogelijke risico's:	Risico's blijven beperkt tot de omvang van de kapitaalinbreng.	
Financiële kengetallen:	Jaarrekening 2016:	Begroting 2018:
- Eigen vermogen	\$ 0,83 miljoen	niet beschikbaar
- Vreemd vermogen	\$ 0,16 miljoen	niet beschikbaar
- Solvabiliteit	84%	niet beschikbaar
- Resultaat	-/- \$ 0,15 miljoen	niet beschikbaar
- Provinciale bijdrage voor 2018	- Programma: Algemene dekkingsmiddelen en bedrijfsvoering Deelprogramma: Algemene dekkingsmiddelen	

7.2.2.5. Vordering op Enexis (VoE)

Rechtsvorm:	Besloten vennootschap
Vestigingsplaats:	's-Hertogenbosch
Doelstelling:	De SPV Vordering op Enexis is belast met de uitvoering van alle taken die verband houden met het beheer van de aan de aandeelhouders overgedragen bruglening, die eerder door de holding Essent was verstrekt aan haar voormalig netwerkbedrijf.
Ontwikkelingen:	-
Financieel belang:	6,57%
Bestuurlijk belang:	Provincie Groningen is vertegenwoordigd in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders en in de Aandeelhouderscommissie.
Mogelijke risico's:	Risico's blijven beperkt tot de omvang van de kapitaalinbreng.
Financiële kengetallen:	Jaarrekening 2016: Begroting 2018:
- Eigen vermogen	€ 350 miljoen niet beschikbaar
- Vreemd vermogen	€ 6,3 miljoen niet beschikbaar
- Solvabiliteit	98% niet beschikbaar
- Resultaat	-/- € 19.455 niet beschikbaar
- Provinciale bijdrage voor 2018	- Programma: Algemene dekkingsmiddelen en bedrijfsvoering Deelprogramma: Algemene dekkingsmiddelen

7.2.2.6. Claim Staat Vennootschap Amsterdam (CSV)

Rechtsvorm:	Besloten vennootschap
Vestigingsplaats:	's-Hertogenbosch
Doelstelling:	De CSV Amsterdam B.V. is verantwoordelijk voor het vervolg van de lopende juridische procedure tegen de Staat, die eerder door Essent was opgestart in verband met de van rijkswege opgelegde verplichting tot afsplitsing van haar netwerkbedrijf en de daardoor door Essent geleden schade. Volgens de Hoge Raad is de zogenoemde Splitsingswet niet in strijd met het recht van de Europese Unie, in het bijzonder met het vrij verkeer van kapitaal en de vrijheid van vestiging. Eerder oordeelde het hof dat dit wel het geval was en stelde daarmee energieondernemingen Essent, Eneco en Delta in het gelijk in hun procedure tegen de Staat hierover. Met deze uitspraak van de Hoge Raad zijn de vorderingen van Essent op de Staat definitief afgewezen. In het kader van de verkoop van Attero aan Waterland hebben de verkopende aandeelhouders een aantal garanties en vrijwaringen gegeven aan Waterland. Het merendeel van deze garanties en vrijwaringen is door de Verkopende Aandeelhouders overgedragen aan CSV Amsterdam. Een deel van de verkoopopbrengst is ter verzekering van betaling van eventuele schadeclaims op een escrow-rekening aangehouden. CSV Amsterdam en Waterland zijn niet zonder meer gerechtigd tot het in escrow gestorte bedrag. Op dit moment blijft het bedrag van de escrow nog onder de notaris en maakt geen deel uit van de balans van CSV Amsterdam.
Ontwikkelingen:	-
Financieel belang:	Circa 6%
Bestuurlijk belang:	Provincie Groningen is vertegenwoordigd in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders en in de Aandeelhouderscommissie.
Mogelijke risico's:	Risico's blijven beperkt tot de omvang van de kapitaalinbreng.
Financiële kengetallen:	Jaarrekening 2016: Begroting 2018:
- Eigen vermogen	€ 3,2 miljoen niet beschikbaar
- Vreemd vermogen	€ 170.799 niet beschikbaar
- Solvabiliteit	95% niet beschikbaar
- Resultaat	€ 3,25 miljoen niet beschikbaar
- Provinciale bijdrage voor 2018	- Programma: Algemene dekkingsmiddelen en bedrijfsvoering Deelprogramma: Algemene dekkingsmiddelen

7.2.3. Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij (NOM)

Rechtsvorm:	Naamloze vennootschap	
Vestigingsplaats:	Groningen	
Doelstelling:	De N.V. NOM is opgericht met als doel de werkgelegenheid in Noord-Nederland te bestendigen en ontwikkelen door het stimuleren van duurzaam winstgevendende activiteiten. De activiteiten waarmee de NOM haar doel wil bereiken is het verstrekken van risicodragend kapitaal (leningen, aandelenkapitaal) aan mkb-bedrijven, het bevorderen van investeringen door o.a. het acquireren van (buitenlandse) bedrijven en het initiëren en ontwikkelen van innovatieve projecten. De richting en inzet van de verschillende regionale ontwikkelingsmaatschappijen in ons land (waar de NOM één van de vijf is), worden bepaald door de beleidsterreinen zoals vastgelegd het nationale topsectorenbeleid en de economische programma's van de provincies.	
Ontwikkelingen:	-	
Financieel belang:	De NOM is een overheidsvennootschap, waarvan het Rijk en de provincies Groningen, Fryslân en Drenthe aandeelhouders zijn. Met ingang van 1 januari 2016 is de aandelenverhouding gewijzigd en bezit het Rijk 50% van de aandelen en de provincies ieder 16,67%. Jaarlijks kennen wij de NOM een subsidie-bijdrage toe op basis van een werkplan waarin afspraken worden gemaakt over te leveren prestaties. In 2016 is een lening verstrekt van € 3,3 miljoen aan het IFNN.	
Bestuurlijk belang:	De provincie Groningen is vertegenwoordigd in de AVA.	
Mogelijke risico's:	Risico's blijven beperkt tot de omvang van de kapitaalinbreng.	
Financiële kengetallen:	Jaarrekening 2016:	Begroting 2018:
- Eigen vermogen	€ 52,8 miljoen	niet beschikbaar
- Vreemd vermogen	€ 20,8 miljoen	niet beschikbaar
- Solvabiliteit	72%	niet beschikbaar
- Resultaat	€ 14,5 miljoen	niet beschikbaar
- Provinciale bijdrage voor 2018	€ 0,408 miljoen	De verleende bijdrage betreft een exploitatiesubsidie NOM en een bijdrage in de uitvoering van projecten als Greenlinks, HTSM-platform en Business Development. De subsidieverlening gebeurt gezamenlijk met de drie provincies in één beschikking.

7.2.4. Investeringsfonds Groningen (IFG)

Rechtsvorm:	Besloten vennootschap	
Vestigingsplaats:	Groningen	
Doelstelling:	Het Investeringsfonds Groningen (operationeel vanaf 1 juli 2015) is bedoeld voor de vestiging, groei en vernieuwing van ondernemingen in het midden- en kleinbedrijf in Groningen. Het investeringsfonds van € 40 miljoen neemt deel in andere fondsen voor het bedrijfsleven en een deel van de middelen is geormerkt voor het Acquisitiefonds Groningen dat ook rechtstreeks financieringen aan MKB-bedrijven verstrekt. Het fonds is revolverend. Dat betekent dat de opbrengsten van de investeringen weer worden ingezet voor nieuwe aanvragen. Op deze manier willen we de economie in Groningen stimuleren.	
Ontwikkelingen:	-	
Financieel belang:	De provincie heeft een belang van 100% in het aandelenkapitaal.	
Bestuurlijk belang:	De provincie is vertegenwoordigd in de AvA.	
Mogelijke risico's:	Er bestaat een risico dat een deel van de gestorte middelen niet terugkomt. We gaan uit van een revolverendheid van 90% tot 100% maar het investeren in jonge, groeiende bedrijven brengt extra risico's met zich mee. Daarom wordt de Algemene reserve verhoogd met € 8 miljoen. Vanaf 2014 wordt deze verhoging in een periode van 7 jaar gevoed vanuit het krediet Provinciale meefinanciering.	

Financiële kengetallen:	Jaarrekening 2016:	Begroting 2018:
- Eigen vermogen	€ 5,58 miljoen	Niet beschikbaar
- Vreemd vermogen	€ 0	Niet beschikbaar
- Solvabiliteit	100%	Niet beschikbaar
- Resultaat	-/- € 169.537	Niet beschikbaar
- Provinciale bijdrage voor 2018	- Programma: Economie Deelprogramma: Economie en werkgelegenheid	

7.2.5. Groningen Airport Eelde (GAE)

Rechtsvorm:	Naamloze vennootschap	
Vestigingsplaats:	Eelde	
Doelstelling:	Groningen Airport Eelde houdt zich bezig met het beheer, de exploitatie en de verdere ontwikkeling van de luchthaven Eelde. De luchthaven is een belangrijk onderdeel van de publieke basis infrastructuur van Noord-Nederland. Het investeren in de concurrentiekracht van de luchthaven vergroot de aantrekkingskracht van de regio als vestigingslocatie voor bedrijven, wat een voorwaarde is voor verdere groei van de werkgelegenheid bovenop de bestaande direct en indirecte werkgelegenheid die wij hiermee behouden. Tevens is de aanwezigheid van een regionale luchthaven met internationale verbindingen belangrijk voor de uitstraling van de regio.	
Ontwikkelingen:	-	
Financieel belang:	De aandelen in Groningen Airport Eelde worden gehouden door de provincies Groningen en Drenthe (ieder 30%) en de gemeenten Groningen (26%), Tynaarlo (10%) en Assen (4%).	
Bestuurlijk belang:	De provincie Groningen is vertegenwoordigd in de AVA.	
Mogelijke risico's:	Risico's blijven beperkt tot de omvang van de kapitaalbreng.	
Financiële kengetallen:	Jaarrekening 2016:	Begroting 2018:
- Eigen vermogen	€ 10,8 miljoen	niet beschikbaar
- Vreemd vermogen	€ 3,9 miljoen	niet beschikbaar
- Solvabiliteit	73%	niet beschikbaar
- Resultaat	€ - 2,4 miljoen	niet beschikbaar
- Provinciale bijdrage voor 2018	€ 2,6 miljoen Programma: Economie Deelprogramma: Economie en werkgelegenheid (betreft investeringsbijdrage)	

7.2.6. Waterbedrijf Groningen (WbG)

Rechtsvorm:	Naamloze vennootschap	
Vestigingsplaats:	Groningen	
Doelstelling:	Het Waterbedrijf Groningen is een overheidsvennootschap met als belangrijkste doel het zorg dragen voor de drinkwatervoorziening (het produceren en leveren van drinkwater) in haar verzorgingsgebied. Daarnaast houdt het Waterbedrijf Groningen zich bezig met verschillende geliberaliseerde activiteiten op het gebied industriewater (North Water B.V.), watertechnologie (Waterlaboratorium Noord) en is actief op het gebied van Energie & Water (Waterbedrijf Duurzaam B.V) en Internationale Samenwerking.	
Ontwikkelingen:	-	
Financieel belang:	Alle aandelen worden gehouden door de provincie Groningen en de gemeenten die geheel of gedeeltelijk in het voorzieningsgebied liggen. De provincie Groningen heeft een aandelenbelang van circa 10%. De geliberaliseerde activiteiten worden uitgevoerd vanuit afzonderlijke vennootschappen, waardoor de risico's voor de provincie Groningen en de drinkwatervoorziening beperkt blijven.	

Bestuurlijk belang:	De provincie Groningen is vertegenwoordigd in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders.	
Mogelijke risico's:	Risico's blijven beperkt tot de omvang van de kapitaalinbreng.	
Financiële kengetallen:	Jaarrekening 2016:	Begroting 2018:
- Eigen vermogen	€ 71,4 miljoen	niet beschikbaar
- Vreemd vermogen	€ 110,7 miljoen	niet beschikbaar
- Solvabiliteit	39%	niet beschikbaar
- Resultaat	€ 3,8 miljoen	niet beschikbaar
- Provinciale bijdrage voor 2018	€ 0	Programma: Ruimte en water Deelprogramma: Waterbeheer

7.2.7. Bank Nederlandse Gemeenten (BNG)

Rechtsvorm:	Naamloze vennootschap	
Vestigingsplaats:	Den Haag	
Doelstelling:	De Bank Nederlandse Gemeenten (BNG) is de bank van en voor overheden en instellingen met een maatschappelijk belang. Met gespecialiseerde financiële dienstverlening draagt de BNG bij aan zo laag mogelijke kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger. Daarmee is de bank essentieel voor de publieke taak.	
Ontwikkelingen:	-	
Financieel belang:	De provincie Groningen bezit 75.250 aandelen à € 2,50. Dit is een belang van 0,135% in het totale aandelenkapitaal (55.690.720 aandelen à € 2,50). De provincie Groningen heeft in 2015 en 2016 aan de BNG achtergestelde hybride leningen verstrekt, beide groot € 50,0 miljoen (totaal € 100,0 miljoen).	
Bestuurlijk belang:	Eind 1990 heeft de provincie Groningen aandelen gekocht van de BNG. Als mede-eigenaar van deze bank is de provincie Groningen betrokken bij de verdere ontwikkeling van de BNG en haar doelen.	
Mogelijke risico's:	Eind 2010 heeft het Basels Comité voor Banktoezicht onder de noemer Basel III nieuwe richtlijnen uitgevaardigd met betrekking tot kapitaaleisen waaraan banken op termijn moeten voldoen. Deze richtlijnen kunnen van invloed zijn op de toekomstige dividenduitkering.	
Financiële kengetallen:	Jaarrekening 2016:	Begroting 2018:
- Eigen vermogen	€ 4,5 miljoen	Niet beschikbaar
- Vreemd vermogen	€ 149,5 miljoen	Niet beschikbaar
- Solvabiliteit	3%	Niet beschikbaar
- Resultaat	€ 369 miljoen	Niet beschikbaar
- Provinciale bijdrage voor 2018	-	Programma: Algemene dekkingsmiddelen en bedrijfsvoering Deelprogramma: Algemene dekkingsmiddelen

7.3. Stichtingen en verenigingen

7.3.1. Stichting Landinrichting en Bodemverontreiniging (SLB)

Rechtsvorm:	Stichting	
Vestigingsplaats:	Groningen	
Doelstelling:	Het verbeteren van de bodemkwaliteit in aangewezen landinrichtingsgebieden in het veenkoloniaal gebied van de provincie Groningen en Drenthe waar bodemverontreiniging, ontstaan door dempingen van wijken en sloten, risico's veroorzaakt en een belemmering vormt voor de landinrichting en de landbouw. Het beheren van fondsen voor het actief onderzoeken en bestrijden van risico's en voor het vrijwaren van grondeigenaren. Hiermee wordt bijgedragen aan de realisatie van provinciaal beleid - het realiseren van duurzaam bodembeheer en het geschikt maken van de bodem voor het gebruik dat maatschappelijk gewenst is.	
Ontwikkelingen:	-	
Financieel belang:	Per ultimo 2016: € 1,4 miljoen (60%)	
Bestuurlijk belang:	Deelname aan en stemrecht in de Raad van Toezicht.	
In 2018 verwachte veranderingen in het financiële en/of het bestuurlijke belang:	Naar verwachting zal het financieel belang en het bestuurlijk belang ongewijzigd blijven.	
Mogelijke risico's:		
Financiële kengetallen:	Jaarrekening 2016:	Begroting 2018:
- Eigen vermogen	€ 2,4 miljoen	€ 2,4 miljoen
- Vreemd vermogen	€ -	€ -
- Solvabiliteit	100%	100%
- Resultaat	€ 0	€ 0
- Geraamde provinciale bijdrage voor 2018	€ 0	Programma: Platteland en natuur Deelprogramma: Natuur en landschap

7.3.2. Interprovinciaal Overleg (IPO)

Rechtsvorm:	Vereniging	
Vestigingsplaats:	Den Haag	
Doelstelling:	De vereniging heeft, evenals haar voorganger, de Gemeenschappelijke Regeling IPO, tot doel de belangen te behartigen van de provincies bij het Rijk en een effectief platform te vormen voor uitwisseling van kennis en ervaring tussen provincies. Jaarlijks wordt een IPO-jaarprogramma uitgebracht waarin en detail de voornemens en de kosten daarvan staan vermeld.	
Ontwikkelingen:	-	
Financieel belang:	De provincie Groningen betaalt naar rato mee in de kosten van het IPO-secretariaat en de kosten van diverse projecten en programma's.	
Bestuurlijk belang:	De twaalf provincies zijn lid van de vereniging. Het bestuur wordt gevormd door de voorzitter (apart gekozen) en een lid van elk college van GS. De vereniging kent een algemene ledenvergadering waarin vanuit elke provincie twee Statenleden participeren. Er zijn voor de behartiging van de provinciale belangen elf bestuurlijke commissies in het leven geroepen die elk een omschreven en afgebakend beleidsterrein behartigen. Deze commissies worden gevormd door leden uit de colleges van GS.	
Mogelijke risico's	-	

Financiële kengetallen:	Jaarrekening 2016:	Begroting 2018:
- Eigen vermogen	€ 4,3 miljoen	Niet beschikbaar
- Vreemd vermogen	€ 12,4 miljoen	Niet beschikbaar
- Solvabiliteit	26%	Niet beschikbaar
- Resultaat	€ 1,5 miljoen	Niet beschikbaar
- Geraamde provinciale bijdrage voor 2018	€ 578.900	Programma: Openbaar bestuur Deelprogramma: Bestuurlijke samenwerking en toezicht

Deel 4

Financiële begroting

1. Overzicht van lasten en baten 2018-2021

In deel 2 (Programmaplan) hebben wij aan het slot van elk programma de lasten, de baten en het saldo weergegeven. In dit hoofdstuk vatten wij die gegevens samen en gaan wij in op de belangrijkste verschillen tussen de jaren.

Het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) schrijft voor dat wij in dit hoofdstuk specifiek ingaan op de geraamde algemene dekkingsmiddelen, de geraamde kosten van de overhead, het geraamde bedrag van de heffing voor de vennootschapsbelasting en het geraamde bedrag voor onvoorziene uitgaven. Deze informatie hebben wij opgenomen en toegelicht in hoofdstuk 8 (Algemene dekkingsmiddelen en bedrijfsvoering) van deel 2.

We sluiten dit hoofdstuk af met een overzicht van de geraamde incidentele baten en lasten per programma.

Doordat wij in deel 2 (Programmaplan) van de Begroting 2018 aan het slot van elk programma de beoogde toevoegingen en onttrekkingen aan reserves opnemen, wordt het geraamde resultaat per programma gepresenteerd wat de basis is voor de financiële positie. In het hoofdstuk 2 gaan wij in op een aantal aspecten die mede bepalend zijn voor onze financiële positie.

1.1. Lasten, baten en saldo per programma

In de volgende tabel geven wij een overzicht van de geraamde lasten, baten en saldo per programma voor de jaren 2018 tot en met 2021. De autorisatie door uw Staten heeft betrekking op de jaarschijf 2018. De meerjarenramingen 2019-2021 hebben een indicatief karakter.

Voor een uitgebreider overzicht van de lasten en baten per programma verwijzen wij naar deel 2.

Om in één oogopslag een volledig overzicht te bieden van de lasten en baten voor de periode 2016-2021 hebben wij in bijlage 1 bij dit deel 4 tevens de cijfers 2016 (Rekening 2016) en 2017 (Begroting 2017 op basis van de Najaarsnota 2017 en de Septembercirculaire 2017) opgenomen en de gegevens per programma verder gedetailleerd op het niveau van de afzonderlijke productgroepen.

Tabel 1. Lasten en baten 2018-2021 per programma

Programma	2018			2019			2020			2021		
	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo
1. Ruimte en water	5.415	552	4.864	4.204	564	3.640	4.101	577	3.523	4.212	591	3.621
2. Milieu en energie	20.895	1.948	18.946	19.690	1.854	17.836	17.015	1.888	15.127	17.807	1.922	15.885
3. Platteland en natuur	33.965	259	33.706	31.329	299	31.030	29.165	305	28.860	29.408	311	29.097
4. Bereikbaarheid	196.719	46.054	150.664	107.829	8.895	98.935	110.658	9.201	101.457	111.106	9.518	101.588
5. Economie	42.462	1.007	41.455	29.341	120	29.221	26.984	120	26.865	13.254	120	13.134
6. Cultuur en maatschappij	40.718	854	39.864	28.801	755	28.046	23.844	628	23.216	18.369	547	17.822
7. Openbaar bestuur	10.297	153	10.144	9.887	158	9.728	9.494	164	9.329	9.579	170	9.409
8. Alg. dekk. midd. en bedrijfsvoering	34.106	261.112	-227.007	35.688	249.469	-213.781	37.283	256.238	-218.955	40.119	237.900	-197.780
Totaal	384.576	311.940	72.636	266.768	262.114	4.654	258.543	269.121	-10.578	243.855	251.079	-7.224
Verrekening met reserves	19.186	93.644	-74.458	18.335	24.934	-6.599	11.861	9.478	2.383	9.669	10.360	-691
Totaal incl. verrekening met reserves	403.762	405.584	-1.822	285.102	287.047	-1.945	270.404	278.599	-8.195	253.525	261.440	-7.915

Bedragen x € 1.000

Gronden waarop de ramingen zijn gebaseerd

De lasten, de baten en het saldo voor 2018 tot en met 2021 zijn geraamd op basis van de huidige inzichten (Voorjaarsnota 2017, Najaarsnota 2017 en Septembercirculaire 2017). De daarbij door ons gehanteerde uitgangspunten hebben wij samengevat in bijlage M bij de Begroting 2018.

Hierna gaan wij specifieker in op de bedragen die zijn gepresenteerd in tabel 1. In paragraaf 1.2 geven wij een toelichting bij de voornaamste verschillen tussen de jaren.

1.1.1. Lasten

De provinciale middelen worden voor een belangrijk deel besteed in de programma's Bereikbaarheid, Economie en Cultuur en maatschappij.

Het aandeel van het programma Bereikbaarheid is fors, mede vanwege de taken met betrekking tot het Openbaar Vervoer (OV). Tegenover de uitgaven voor het OV staan de middelen BDU Verkeer en vervoer (als onderdeel van de uitkering uit het Provinciefonds). De uitgaven voor het OV beslaan ongeveer 55% van het totale budget ten behoeve van verkeer en vervoer.

In de cijfers met betrekking tot de besteding van de provinciale middelen 2018-2021 is rekening gehouden met de in de [Voorjaarsnota 2017](#) (nummer 26/2017) vastgelegde prioriteiten.

1.1.2. Baten

In (tabel 3 in) deel 1 zijn wij specifiek ingegaan op de herkomst van onze middelen in 2018.

In onderstaande tabel geven wij per inkomstenbron een samenvatting van de geraamde baten 2018-2021.

Tabel 2. Herkomst middelen 2018-2021

Omschrijving	2018		2019		2020		2021	
	abs.	perc.	abs.	perc.	abs.	perc.	abs.	perc.
1. Uitkering Provinciefonds	180.192	44,43%	168.953	58,86%	171.763	61,65%	157.487	60,24%
2. Specifieke uitkeringen	29.456	7,26%	5.573	1,94%	5.775	2,07%	5.984	2,29%
3. Opcenten motorrijtuigenbelasting	56.200	13,86%	56.875	19,81%	57.830	20,76%	58.874	22,52%
4. Leges en andere heffingen	1.349	0,33%	1.275	0,44%	1.293	0,46%	1.312	0,50%
5. Bespaarde rente/dividenden	23.138	5,70%	22.003	7,67%	24.946	8,95%	19.776	7,56%
6. Overige baten	21.605	5,33%	7.435	2,59%	7.514	2,70%	7.646	2,92%
7. Reserves	93.644	23,09%	24.934	8,69%	9.478	3,40%	10.360	3,96%
totaal	405.584	100,00%	287.047	100,00%	278.599	100,00%	261.440	100,00%

Bedragen x € 1.000

De provincie Groningen is ook in de komende jaren voor het verkrijgen van middelen voor een belangrijk deel (52% tot 64%) afhankelijk van de rijksoverheid. Daarbij gaat het om de inkomsten die wij van het Rijk verkrijgen via onze uitkering uit het Provinciefonds en een aantal specifieke uitkeringen.

Veranderingen in de uitgaven van het Rijk werken vanwege de vrij directe koppeling van het Provinciefonds aan de rijksuitgaven in belangrijke mate door in de financiële speelruimte van onze provincie. Sinds 2016 is deze invloed nog sterker geworden door de toename van de omvang van onze uitkering uit het Provinciefonds. Deze toename is veroorzaakt door de overheveling van de middelen BDU-Verkeer en vervoer naar het Provinciefonds.

In onze provinciale meerjarenramingen volgen wij ten aanzien van de raming Provinciefonds een behoedzaam scenario. In dat behoedzaam scenario wordt het gemiddelde jaarlijkse accres van de uitkering Provinciefonds door ons 1 procentpunt lager geraamd dan de fondsbeheerders (Binnenlandse Zaken en Financiën) aangeven. Het accres voor de periode 2018-2021 kan op basis van de Septembercirculaire 2017 worden berekend op gemiddeld +3,04% per jaar. Als wij uitgaan van ons gebruikelijke behoedzame scenario voor de periode 2017-2020 dan moet er met een gemiddeld accres van +2,04% per jaar worden gerekend. Door een dergelijke wijze van ramen bouwen wij in de jaren 2018 tot en met 2021 een buffer op om jaarlijks de gevolgen van een onderuitputting van circa 1% in de rijksbegroting voor het Provinciefonds op te kunnen vangen.

De daling van 2018 op 2019 bij de uitkering Provinciefonds houdt met name verband met het in 2019 beperken van een enkele tijdelijke decentralisatie-uitkering, zoals RSP-REP.

Circa 14% tot 23% van de provinciale middelen wordt verkregen uit de opcentenheffing op de motorrijtuigenbelasting. Om onze inkomsten uit de opcentenheffing motorrijtuigenbelasting met € 1 miljoen te vergroten, is een verhoging van circa 1,6 opcenten nodig.

Een verhoging van één opcent betekent voor de houder van een motorvoertuig een gemiddelde lastenverzwaring van circa € 2,50 per jaar. Per opcent gaat het voor de lichtste voertuigen om een bedrag van € 0,58 per jaar en voor de zwaarste voertuigen om een bedrag van € 9,31 per jaar.

Per 1 januari 2018 zal het aantal opcenten op basis van de gebruikelijke indexatie worden verhoogd met 0,7 naar 89,3 opcenten. Zie voordracht nr. 40/2017.

De houder van een voertuig in Groningen betaalt in 2017 bij een tarief van 88,6 opcenten op jaarbasis gemiddeld € 223 aan provinciale opcenten motorrijtuigenbelasting, boven op een hoofdsom van gemiddeld € 250.

Met de voorgenomen verhoging van het aantal opcenten tot 89,3 per 1 januari 2018 zal het bedrag, dat op jaarbasis gemiddeld aan provinciale opcenten moet worden betaald, stijgen met circa € 1,80.

1.1.3. Begrotingsruimte 2018-2021

De begrotingsruimte (saldo) die resulteert uit de confrontatie van lasten en baten (zie tabel 1) hebben wij voor samengevat in tabel 3.

Tabel 3. Financieel perspectief 2018-2021

Omschrijving	2018	2019	2020	2021
Saldo lasten en baten (- = tekort)	1.822	1.945	8.195	7.915

Bedragen x € 1.000

Deze ramingen zijn omgeven met de nodige onzekerheden met betrekking tot een aantal mogelijke externe ontwikkelingen (macro-economische ontwikkelingen en vooral het rijksbeleid vanaf 2018).

Pas na vorming van een nieuw kabinet en de presentatie van een nieuw regeerakkoord zal meer duidelijkheid over het vanaf 2018 te voeren rijksbeleid ontstaan (vanaf oktober 2017).

Uit de cijfers in tabel 3 blijkt dat in de periode 2018-2021 sprake is van een flexibel budget van gemiddeld tenminste € 2 miljoen per jaar. In hoofdstuk 2 gaan we nader in op de wijze waarop wij met de begrotingsruimte in 2018 en volgende jaren wensen om te gaan.

1.2. Toelichting op ontwikkelingen en voornaamste verschillen

In deze paragraaf geven wij een toelichting op de ontwikkelingen en aanmerkelijke verschillen tussen de Begroting 2018 en de:

1. Begroting 2017;
2. Rekening 2016;
3. Meerjarenramingen 2019-2021.

1.2.1. Ontwikkelingen en aanmerkelijke verschillen met de Begroting 2017

Hierna lichten wij ontwikkelingen en verschillen toe ten opzichte van de laatst door u vastgestelde begroting. Eerst geven we een beknopte toelichting op belangrijke ontwikkelingen ten opzichte van het vorige begrotingsjaar. Daarna lichten we de aanmerkelijke verschillen toe.

A. Ontwikkelingen sinds de oorspronkelijke Begroting 2017

Het vertrekpunt in de volgende tabel is de Begroting 2017, zoals deze op 9 november 2016 door uw Staten is vastgesteld. Vervolgens geven wij een opsomming van de sindsdien opgetreden externe c.q. autonome ontwikkelingen en de financiële gevolgen van de genomen besluiten.

Tabel 4. Wijzigingen in het financieel perspectief sinds de Begroting 2017

Omschrijving	2017	2018	2019	2020	2021	opmerkingen
Perspectief volgens Begroting 2017, incl. amendementen	2.000,0	2.000,0	2.000,0	2.880,3	-838,9	
<u>Opgetreden wijzigingen sinds presentatie Begroting 2017:</u>						
A. Externe/autonome ontwikkelingen:						
1. Provinciefonds:						
a. VJN2017, meicirculaire 2017	871,6	2.467,2	2.894,1	3.354,4	4.429,0	zie voordracht nr. 26/2017
b. BG2018, septembercirculaire 2017	-1.200,8	-599,8	-483,3	-421,8	-300,9	zie paragraaf 2.1.1
subtotaal	-329,2	1.867,4	2.410,8	2.932,6	4.128,1	
2. Opcenten motorrijtuigenbelasting:						
a. VJN2017	754,3	899,0	1.049,2	928,5	561,5	zie voordracht nr. 26/2017
b. NJN2017	494,8	660,6	631,2	643,1	398,4	zie voordracht nr. 35/2017
subtotaal	1.249,1	1.559,6	1.680,4	1.571,6	959,9	
3. Personeelskosten:						
a. VJN2017	-227,0	-233,8	-246,7	-260,3	-274,6	zie voordracht nr. 26/2017
b. NJN2017	-16,3					zie voordracht nr. 35/2017
subtotaal	-243,3	-233,8	-246,7	-260,3	-274,6	
4. Kapitaallasten:						
a. VJN2017	54,9	740,9	551,4	-30,4	1.187,6	zie voordracht nr. 26/2017
b. NJN2017	680,9	243,2	459,6	559,2	562,2	zie voordracht nr. 35/2017
c. BG2018, IBOI-indexering RSP-middelen	-420,1	-p.m.	-p.m.	-p.m.	-p.m.	zie paragraaf 2.1.2
subtotaal	315,7	984,1	1.011,0	528,8	1.749,8	
5. Ontwikkeling lonen en prijzen:						
a. VJN2017		1.096,7	1.821,0	2.791,6	3.822,2	zie voordracht nr. 26/2017
subtotaal	0,0	1.096,7	1.821,0	2.791,6	3.822,2	
6. Verdeling apparaatskosten begroting 2017/2018:						
a. NJN2017	417,3	-57,3	-59,0	-70,1	-64,0	zie voordracht nr. 35/2017
subtotaal	417,3	-57,3	-59,0	-70,1	-64,0	
7. Begrotingsruimte/rekeningresultaat 2016:						
a. VJN2017 (incl. rekeningresultaat 2016)	-501,6	1.048,6	2.735,0			zie voordracht nr. 26/2017
b. NJN2017 (wijziging fasering uitgaven 2017-2023)	-2.145,6	872,1	641,8	-557,5	250,0	zie voordracht nr. 35/2017
subtotaal	-2.647,2	1.920,7	3.376,8	-557,5	250,0	
Totaal externe/autonome ontwikkelingen	-1.237,6	7.137,3	9.994,2	6.936,6	10.571,4	
B. Bestedingsvoorstellen:						
a. VJN2017 (incl. sparen 2020-2023)	-2.952,1	-6.018,6	-8.803,9	-1.312,6	-708,7	zie voordracht nr. 26/2017
b. NJN2017	2.189,7	-1.034,6	-808,5	399,0	-400,3	zie voordracht nr. 35/2017
c. BG2018, inzet dossier Gaswinning		-262,0	-436,6	-708,5	-708,5	zie paragraaf 2.1.3
Totaal bestedingsvoorstellen	-762,4	-7.315,2	-10.049,1	-1.622,1	-1.817,5	
Perspectief volgens Begroting 2018	0,0	1.822,1	1.945,1	8.194,9	7.915,0	

Bedragen x € 1.000

In de bovenstaande tabel laten wij alleen de gevolgen voor de Algemene middelen en daarmee voor de begrotingsruimte zien.

Voor een nadere toelichting op de in tabel 4 aangegeven ontwikkelingen volstaan wij met een verwijzing naar de Statenvoordrachten ([nr. 26/2017](#) en [35/2017](#)) waarin de betreffende ontwikkelingen zijn beschreven. In de paragrafen 2.1.1 tot en met 2.1.3 worden respectievelijk de ontwikkelingen van het Provinciefonds o.b.v. de Septembercirculaire 2017, de IBOI-indexering RSP-middelen en het bestedingsvoorstel met betrekking tot extra inzet voor 'Een nieuw perspectief' nader toegelicht.

B. Verklaring aanmerkelijke verschillen met Begroting 2017

Om verschillende redenen kan de Begroting 2018 afwijken van de Begroting 2017 tot en met de 5^e wijziging. In tabel 5 laten wij de verschillen tussen 2017 en 2018 zien.

Tabel 5. Verschillen Begroting 2017 en Begroting 2018

Programma	Begroting 2017	Begroting 2018	Vershil t.o.v. Begroting 2017	Waarvan apparaatskosten
LASTEN				
1. Ruimte en water	7.707	5.415	-2.291	-322
2. Milieu en energie	27.168	20.895	-6.274	-187
3. Platteland en natuur	38.252	33.965	-4.288	573
4. Bereikbaarheid	158.546	196.719	38.173	-176
5. Economie	52.673	42.462	-10.211	-1.200
6. Cultuur en maatschappij	47.078	40.718	-6.360	-1.709
7. Openbaar Bestuur	10.853	10.297	-556	-543
8. Algemene dekkingsmiddelen en bedrijfsvoering	36.581	34.106	-2.475	-3.966
Totaal lasten	378.858	384.576	5.719	-7.532
BATEN				
1. Ruimte en water	530	552	22	
2. Milieu en energie	5.420	1.948	-3.472	
3. Platteland en natuur	430	259	-171	
4. Bereikbaarheid	10.979	46.054	35.076	
5. Economie	1.150	1.007	-143	
6. Cultuur en maatschappij	593	854	261	
7. Openbaar Bestuur	151	153	1	
8. Algemene dekkingsmiddelen en bedrijfsvoering	300.419	261.112	-39.307	
Totaal baten	319.673	311.940	-7.733	
Geraamd resultaat voor bestemming	-59.185	-72.636	-13.451	
Verrekening met reserves	59.185	74.458	15.273	
Geraamd resultaat na bestemming	0	1.822	1.822	

Bedragen x € 1.000

In de navolgende toelichtingen onder B.1 tot en met B.9 hebben wij de meest voorkomende oorzaken van het bovenstaande verschil van circa € 1,82 miljoen benoemd en kort toegelicht.

B.1. De voor 2018 te hanteren accressen wegens loon- en prijsstijgingen (+ € 1,1 miljoen)

In bijlage M hebben wij aangegeven welke accressen (stijgingspercentages) wij in deze begroting hanteren wegens de verwachte stijging van lonen en prijzen in de jaren 2018 tot en met 2021. Normaal gesproken baseren wij ons voor de accressen op de meest recente prognoses van het Centraal Planbureau. In het kader van het Collegeakkoord 2015-2019 hebben wij voorgesteld om de accressen voor subsidies, kredieten en materiële apparaatskosten in de periode 2017 tot en met 2019 te bevriezen (exclusief nacalculatie over voorgaande jaren). Dit werkt in alle programma's door.

De stijging van 2017 naar 2018 wordt met name veroorzaakt door de verwachte stijging van de loonkosten, de niet beïnvloedbare materiële apparaatskosten en de kosten beheer en onderhoud wegen en waterwegen.

B.2. Afschrijvingen (- € 1,8 miljoen)

Nieuwe investeringen kunnen leiden tot hogere afschrijvingslasten en investeringen, die in 2017 volledig zijn afgeschreven, tot een vrijval van kapitaallasten. De ontwikkelingen van de afschrijvingen werken met name door in de programma's Bereikbaarheid en Algemene dekkingsmiddelen en bedrijfsvoering.

B.3. Overboeking kredieten 2016-2017 resp. andere fasering uitgaven 2017-2018 (- € 21,1 miljoen)

Voor 2017 zijn - via begrotingswijzigingen - de kredieten meegenomen, die zijn overgeboekt van 2016 naar 2017. Daarnaast is in de Najaarsnota 2017 sprake van een andere fasering van de lasten over de jaren 2017 en 2018.

Van 2016 naar 2017:

In totaal is een bedrag van circa € 24,13 miljoen (excl. apparaatskosten) overgeboekt van 2016 naar 2017. Per programma kan dit leiden tot aanzienlijke verschillen tussen de ramingen 2017 en 2018. Deze verschillen doen zich vooral voor in de programma's Milieu en energie, Economie en Cultuur en maatschappij.

Andere fasering lasten 2017/2018:

In de Najaarsnota 2017 is een aantal wijzigingen doorgevoerd in de fasering van de lasten over de jaren 2017 en 2018. Daardoor vallen de lasten in 2017 lager (- € 2,15 miljoen) en in 2018 hoger (+ € 0,87 miljoen) uit.

B.4. Cofinanciering Kompas, Provinciale Meefinanciering, ESFI en RSP-ZZL (+ € 33,3 miljoen)

In de Begroting 2017 en 2018 zijn bijdragen in concrete projecten in het kader van Cofinanciering Kompas, Provinciale Meefinanciering, projecten (water)wegen en Regiospecifiek Pakket ZZL (RSP-ZZL) opgenomen. Omdat de verdeling van de projectbijdragen over de jaren een ongelijkmatig verloop kent, kunnen er grote verschillen optreden tussen ramingen 2017 op basis van de Najaarsnota 2017 en de ramingen 2018 in de Begroting 2018. Op hoofdlijnen gaat het om de volgende verschillen tussen 2017 en 2018.

Zo is in de Najaarsnota 2017 voor 2017 in totaal een bedrag van circa € 53,31 miljoen verwerkt en voor 2018 een bedrag van circa € 86,58 miljoen als bijdragen Cofinanciering Kompas, Provinciale Meefinanciering, projecten (water)wegen en RSP-ZZL.

Per thema kan dit leiden tot aanzienlijke verschillen tussen de ramingen 2017 en 2018. Bij het programma Economie liggen de lasten in 2018 circa € 3,37 miljoen lager, bij het programma Bereikbaarheid circa € 36,47 miljoen hoger, bij het programma Platteland en natuur circa € 0,41 miljoen lager en bij het programma Cultuur en maatschappij circa € 0,57 miljoen hoger.

B.5. Interimregeling waardevermeerdering (- € 3,3 miljoen)

In de Najaarsnota 2017 zijn voor 2017 lasten en baten geraamd in het kader van de Interimregeling Waardevermeerdering. Voor 2017 gaat het om een bedrag van € 3,3 miljoen. Omdat deze regeling formeel is gesloten gaan wij ervan uit dat hiervoor in 2018 geen uitgaven zullen plaatsvinden en zodoende ook geen inkomsten meer zullen worden verkregen. Dit verschil wordt zichtbaar bij het programma Milieu en energie.

B.6. Wijzigingen in de toerekening van apparaatskosten (- € 7,5 miljoen)

Aan het personeelskostenbudget voor 2017 is via een onder mandaat door ons college genomen besluit het restant van de AKP 2016 toegevoegd ten laste van de reserve AKP: € 6,1 miljoen.

Verder zijn in het personeelskostenbudget 2017 middelen opgenomen voor diverse tijdelijke formatieplaatsen die met ingang van 2018 zijn beëindigd. Daarentegen zijn in 2018 middelen begroot voor de stijging van cao-lonen in 2018 ten opzichte van 2017. Het geheel van de overige ontwikkelingen in de personeelskosten verklaart een verschil van € 1,2 miljoen.

Daarnaast zijn bij de Jaarrekening 2016 kredieten van 2016 naar 2017 overgeboekt. Dit betreft kredieten vallend onder de onderdelen Huisvesting en Wagenpark voor in totaal € 0,6 miljoen.

Vanwege renovatie- en/of nieuwbouwplannen zijn de kapitaallasten (afschrijvingskosten) voor de huisvesting in 2018 circa € 0,4 miljoen hoger begroot dan voor 2017.

In totaal is hiermee het verschil in hoogte van de apparaatskosten in 2017 en 2018 verklaard van € 6,1 miljoen + € 1,2 miljoen + € 0,6 miljoen -/- € 0,4 miljoen = € 7,5 miljoen.

De toerekening van apparaatskosten naar de productgroepen en de investeringen voor 2018 wordt weergegeven in bijlage G in de Bijlagen bij de Begroting 2018.

B.7. Bestedingsvoorstellen Voorjaarsnota 2017, Najaarsnota 2017 en Begroting 2018 (+ € 3,5 miljoen)

In de Voorjaarsnota 2017 is een aantal aanvullende bestedingsvoorstellen (prioriteiten en overige voorstellen) verwerkt. In de Voorjaarsnota 2017 (hoofdstuk 2) treft u per programma een overzicht aan van de voor 2017 en 2018 verwerkte voorstellen. De ramingen 2018 liggen daardoor per saldo ongeveer € 3,07 miljoen hoger dan in 2017. Dit verschil wordt met name veroorzaakt door de lasten in verband met het compensatiepakket.

Daarnaast hebben wij de Najaarsnota 2017 (hoofdstuk 1) bestedingsvoorstellen voor 2017 en 2018 opgenomen. De ramingen voor 2018 liggen in de Najaarsnota 2017 € 0,21 miljoen hoger dan de raming voor 2017. Dit verschil heeft met name betrekking op de hogere bijdragen in 2018 voor de ODG en het SNN.

Tenslotte hebben wij in de Begroting 2018 een voorstel met betrekking tot extra inzet voor 'Een nieuw perspectief' opgenomen. Daardoor liggen de lasten in 2018 circa € 0,26 miljoen hoger dan in 2017.

B.8. Projectbijdragen ten laste van reserves of bijdragen van derden

Een deel van de lasten heeft betrekking op projecten die worden bekostigd ten laste van reserves dan wel bijdragen van derden. Omdat de hoogte van deze uitgaven en de daarmee samenhangende inkomsten van jaar tot jaar sterk kunnen fluctueren, kunnen op die manier grote verschillen ontstaan tussen de lasten van 2017 en 2018 en eveneens tussen de baten van 2017 en 2018.

B.9. Algemene dekkingsmiddelen, baten (- € 39,3 miljoen)

De Algemene dekkingsmiddelen worden gevormd door de inkomsten uit het Provinciefonds, opcentenheffing motorrijtuigenbelasting en rentebaten en dividenden. Het verschil tussen 2017 en 2018 wordt met name veroorzaakt door de ontwikkeling van onze uitkering uit het Provinciefonds.

In 2018 liggen de geraamde baten uit het Provinciefonds € 32,31 miljoen lager dan in 2017.

De algemene uitkering ligt in 2018 € 4,58 miljoen hoger dan in 2017, maar de decentralisatie-uitkeringen liggen in 2018 in totaal € 36,89 miljoen lager dan in 2017. Deze daling betreft met name de decentralisatie-uitkeringen ten behoeve van RSP (- € 24,63 miljoen), Beter Benutten (- € 5,12 miljoen) en Natuur (- € 6,60 miljoen).

Daar staan tegenover de in 2017 van het Rijk vooruitontvangen bijdragen in het kader van het RSP voor bereikbaarheidsprojecten en het regionale deel van het REP. Daardoor zijn de geraamde baten bij het programma Bereikbaarheid in 2018 ongeveer zo'n € 19,1 miljoen hoger dan in 2017.

1.2.2. Verklaring aanmerkelijke verschillen met de Rekening 2016

Hierna geven wij een beknopte toelichting (op programmaniveau) op de belangrijkste verschillen met het voorvorige jaar (= rekeningjaar). De details van de afwijkingen in het rekeningjaar 2016 worden al toegelicht in de Rekening 2016 zelf. Het gaat ons inziens daarom alleen om wijzigingen in het beleid, die na het rekeningjaar 2016 zijn c.q. worden doorgevoerd.

In de volgende tabel zijn de lasten en baten per programma voor de Rekening 2016 en de Begroting 2018 opgenomen.

Tabel 6. Verschillen Rekening 2016 en Begroting 2018

Programma	Rekening 2016	Begroting 2018	Vershil t.o.v. Rekening 2016	Waarvan apparaatskosten
LASTEN				
1. Ruimte en water	48.596	5.415	-43.181	-2.737
2. Milieu en energie	71.510	20.895	-50.615	-3.240
3. Platteland en natuur	28.360	33.965	5.605	-1.381
4. Bereikbaarheid	192.260	196.719	4.458	-5.216
5. Economie	50.179	42.462	-7.717	-1.712
6. Cultuur en maatschappij	30.594	40.718	10.125	-1.956
7. Openbaar Bestuur	17.704	10.297	-7.407	-6.908
8. Algemene dekkingsmiddelen en bedrijfsvoering	26.431	34.106	7.675	24.420
Totaal lasten	465.633	384.576	-81.057	1.269
BATEN				
1. Ruimte en water	4.976	552	-4.424	
2. Milieu en energie	49.012	1.948	-47.063	
3. Platteland en natuur	5.583	259	-5.324	
4. Bereikbaarheid	102.029	46.054	-55.974	
5. Economie	16.088	1.007	-15.080	
6. Cultuur en maatschappij	726	854	129	
7. Openbaar Bestuur	626	153	-473	
8. Algemene dekkingsmiddelen en bedrijfsvoering	326.873	261.112	-65.761	
Totaal baten	505.911	311.940	-193.971	
Geraamd resultaat voor bestemming	40.278	-72.636	-112.914	
Verrekening met reserves	-73.377	74.458	147.835	
Geraamd resultaat na bestemming	-33.099	1.822	34.921	

Bedragen x € 1.000

In bijlage 2 bij dit deel 4 hebben wij de verschillen per programma nader verbijzonderd, voor zover de verschillen tenminste 10% van het programmatotaal met een minimum van € 250.000 bedragen.

1.2.3. Verklaring aanmerkelijke verschillen met meerjarenramingen 2019-2021

Ook de bedragen opgenomen in de meerjarenramingen 2019-2021 geven soms van jaar tot jaar aanmerkelijke verschillen te zien. Hiervoor is een aantal oorzaken aan te wijzen, waarvan wij hier de voornaamste noemen:

- De te hanteren rentepercentages variëren van jaar tot jaar, al naar gelang de ontwikkelingen op de geld- en kapitaalmarkt. Niet alleen de rentetarieven zijn van belang maar ook het volume van de beschikbare en de benodigde financieringsmiddelen.
- Bepaalde begrotingsjaren bevatten incidentele baten en lasten (zie paragraaf 1.3).
- Het nieuw beleid dat vanaf de Voorjaarsnota 2015 is doorgevoerd en een looptijd heeft tot en met 2019 (Collegeakkoord 2015-2019) en in sommige gevallen tot en met 2020 (zoals de Cultuurnota 2017-2020).
- Wijzigingen die in de afgelopen jaren zijn doorgevoerd in de fasering van bepaalde meerjarige uitgaven (zoals in de Najaarsnota 2016 en 2017). Hierdoor kan een ongelijkmatig verloop van de uitgaven ontstaan.
- Er kan in enig jaar sprake zijn van substitutie tussen begrotingsposten en daarmee tussen programma's.

1.3. Incidentele baten en lasten

In de meerjarenramingen 2018-2021 is in een aantal gevallen sprake van incidentele baten en lasten. Deze incidentele baten en lasten hebben wij weergegeven in onderstaande tabel. Bij dat overzicht wordt het volgende opgemerkt. Onder incidentele baten en lasten worden in dit geval verstaan de voor maximaal drie jaren geraamde baten en lasten. In de meerjarenramingen 2018-2021 zijn de incidentele baten en lasten opgenomen waartoe reeds eerder door uw Staten is besloten. Daarnaast zijn ook alle toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves in beeld gebracht.

In het overzicht zijn ook meegenomen die baten en lasten die elkaar opheffen. Hierbij kan het bijvoorbeeld gaan om een eenmalige last, die wordt gedekt door een bijdrage van het Rijk of een beschikking over een reserve.

In tabel 7 hebben wij deze incidentele baten en lasten per programma samengevat en in bijlage 3 geven wij een verbijzondering van deze cijfers.

Tabel 7. Incidentele baten en lasten

Programma	2018	2019	2020	2021
BATEN				
1. Ruimte en water				
2. Milieu en energie				
3. Platteland en natuur				
4. Bereikbaarheid	37.442			
5. Economie	888			
6. Cultuur en maatschappij	117			
7. Openbaar Bestuur				
8. Algemene dekkingsmiddelen en bedrijfsvoering	111.168	24.934	9.478	10.360
Totaal baten	149.615	24.934	9.478	10.360
LASTEN				
1. Ruimte en water	1.275			
2. Milieu en energie	3.798	2.189	-273	778
3. Platteland en natuur	6.240	2.860		
4. Bereikbaarheid	62.696	2.611	3.080	1.127
5. Economie	13.504	1.562	-438	925
6. Cultuur en maatschappij	20.062	13.159	4.697	1.213
7. Openbaar Bestuur	1.130	763	201	
8. Algemene dekkingsmiddelen en bedrijfsvoering	22.476	21.512	13.267	10.526
Totaal lasten	131.180	44.656	20.535	14.569
SALDO BATEN EN LASTEN	18.435	-19.722	-11.057	-4.208

Bedragen x € 1.000

Hieruit kan de conclusie worden getrokken dat in 2018 een deel van de structurele lasten wordt bekostigd met incidentele baten. Dit betreft vooral begrotingsruimte uit de jaren tot en met 2017, die is doorgeschoven naar 2018 en nu als dekking dient voor een deel van de structurele lasten in 2018.

Vanaf 2019 is sprake van een structureel en reëel evenwicht. Dat wil zeggen dat de structurele lasten dan volledig uit de structurele baten kunnen worden bekostigd. Daarbij valt wel op dat het positieve saldo van de structurele baten en lasten geleidelijk afneemt.

2. Uiteenzetting van de financiële positie

In dit hoofdstuk geven wij een uiteenzetting van onze financiële positie. De Najaarsnota 2017 vormt daarbij ons vertrekpunt. Hierna geven wij aan welke wijzigingen zich ten opzichte van de Najaarsnota 2017 hebben voorgedaan. Bij de bestemming van die wijzigingen houden we rekening met de minimale omvang van het flexibel budget.

In paragraaf 2.5 komen nog enkele - BBV-voorgeschreven - financiële aspecten aan de orde die ook informatie geven over onze financiële positie.

2.1. Wijzigingen ten opzichte van de Najaarsnota 2017

Ten opzichte van de Najaarsnota 2017 (voordracht nr. 35/2017) treedt er vanaf 2018 per saldo een verslechtering op van het financiële perspectief. De belangrijkste oorzaak daarvan is de lagere uitkering uit het Provinciefonds op basis van de onlangs gepresenteerde Septembercirculaire 2017.

Tabel 8 geeft de vergelijking tussen het nu berekende financiële perspectief en het in de Najaarsnota 2017 gepresenteerde perspectief (zie Najaarsnota 2017, pagina 32).

Tabel 8. Mee- en tegenvallers in vergelijking met de Najaarsnota 2017

Omschrijving	2017	2018	2019	2020	2021	gemiddelde 2018-2021
Restant flexibel budget volgens:						
a. de Najaarsnota 2017 (nr. 35/2017)	1.621	2.684	2.865	9.325	8.924	5.950
b. de huidige inzichten	0	1.822	1.945	8.195	7.915	4.969
verschil (b-a)	-1.621	-862	-920	-1.130	-1.009	-980
Verklaring verschil:						
1. Uitkering Provinciefonds o.b.v. Septembercirculaire 2017	-1.201	-600	-483	-422	-301	-451
2. IBOI-indexering RSP-projecten	-420	-p.m.	-p.m.	-p.m.	-p.m.	-p.m.
3. Inzet voor 'Een nieuw perspectief'	0	-262	-437	-709	-709	-529
Ontwikkelingen die (mogelijk) nog op zullen treden						
1. Afwijking CAO 2019 e.v. van beschikbare loonruimte 2019 e.v.			±p.m.	±p.m.	±p.m.	
2. Afwijkende ontwikkelingen van rente, dividenden en inflatie		±p.m.	±p.m.	±p.m.	±p.m.	
3. Onder- of overschrijding plafond BCF		±p.m.	±p.m.	±p.m.	±p.m.	
4. Financiële gevolgen rijksbeleid vanaf 2018 na kabinetsformatie		-p.m.	-p.m.	-p.m.	-p.m.	
5. Wijziging normering Gemeente- en Provinciefonds vanaf 2018		±p.m.	±p.m.	±p.m.	±p.m.	

Bedragen x € 1.000

In de volgende subparagrafen worden de mee- en tegenvallers in de periode 2018-2021 - genoemd onder punt 1 tot en met 3 - nader toegelicht.

2.1.1. Uitkering Provinciefonds

In tabel 9 hebben wij aangegeven welke veranderingen er in onze uitkering uit het Provinciefonds zullen optreden in vergelijking met de ramingen in de Voorjaarsnota 2017. De bijstelling van de nieuwe ramingen is gebaseerd op de Septembercirculaire 2017.

Tabel 9. Wijzigingen in de uitkering Provinciefonds

Omschrijving	2017	2018	2019	2020	2021
1. Stand volgens de Najaarsnota 2017	180.792	181.041	169.869	172.542	158.066
2. Wijzigingen Septembercirculaire 2017					
<u>A. Wijzigingen t.g.v./t.l.v. de algemene middelen</u>					
1. Accressen 2017-2021	-349	-141	-69	-12	48
2. Onderschrijding plafond BTW-compensatiefonds	-466	-59	-7	6	76
3. Wijziging eenheden fysieke verdeelmaatstaven 2017/2018	-386	-400	-407	-416	-425
subtotaal A	-1.201	-600	-483	-422	-301
<u>B. Wijzigingen t.g.v./t.l.v. sectorale middelen</u>					
4. Accressen 2017-2021, aandeel duVV	-258	-189	-116	-39	40
5. Verdeling middelen agrarisch natuurbeheer c.a.	-318	-318	-318	-318	-318
6. DU-RSP Bereikbaarheidsprojecten en regionaal REP-deel	33.418	0	0	0	0
7. DU-Programma Impuls Omgevingsveiligheid 2015-2018	0	258	0	0	0
8. DU-Innovatie landbouw Veenkoloniën	65	0	0	0	0
subtotaal B	32.907	-249	-433	-357	-278
Totaal wijzigingen Septembercirculaire 2017 (= A + B)	31.707	-848	-917	-779	-579
3. Stand volgens de Begroting 2018 (= 1 + 2)	212.499	180.192	168.953	171.763	157.487

Bedragen x € 1.000

In het navolgende worden de wijzigingen in de uitkering Provinciefonds afzonderlijk toegelicht.

1. Accressen 2017-2021

In onze ramingen gaan we uit van een behoedzaam scenario voor de ontwikkeling van het accres. Hiervoor hanteren we het gemiddelde accres voor de jaren 2018-2021 met een aftrek van 1,0% per jaar. Op basis van de Meicirculaire 2017 kan het gemiddelde accres voor de periode 2018-2021 worden berekend op 2,93% per jaar. Rekening houdend met ons eigen behoedzaam scenario zijn wij in de Voorjaarsnota 2017 voor de jaren 2018-2021 uitgegaan van een accres van +1,93% per jaar. Voor 2017 hebben wij in de Voorjaarsnota 2017 het accres volgens de Meicirculaire 2017 gehanteerd, namelijk 1,54%. Deze ramingen zijn in de Najaarsnota 2017 ongewijzigd gebleven.

Op basis van de Septembercirculaire 2017 wordt het accres 2017 nu verlaagd van 1,54% naar 1,14%. In de periode 2018-2021 zal het gemiddelde accres uitkomen op 2,04% per jaar. Dat is circa 0,11% hoger dan in Voorjaarsnota 2017. De belangrijkste verklaring voor het lagere accres in 2017 zijn uitvoeringsmeevallers op de SZW-begroting en aanpassingen van het kasritme op de IenM-begroting als gevolg van diverse (Design Build Finance Maintain) DBFM-contractprojecten. Het hogere accres vanaf 2018 is met name het gevolg van de extra middelen die het kabinet in 2018 beschikbaar stelt voor de Belastingdienst, de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit en voor onderwijs en veiligheid.

Door deze aanpassingen in de accressen zullen onze inkomsten uit het Provinciefonds in 2017 met circa € 0,35 miljoen dalen. Vanaf 2018 wordt de daling van onze inkomsten geleidelijk minder en zal deze in 2021 omslaan in een klein voordeel van circa € 0,05 miljoen.

2. Onderschrijding plafond BTW-compensatiefonds

De bedragen onder het plafond BTW-compensatiefonds zijn een uitvloeisel van de afspraken in het financieel akkoord van 18 januari 2013. Die afspraken leiden vanaf 2015 tot een relatie⁶ tussen de ontwikkeling van het Provinciefonds en de ontwikkeling van het BTW-compensatiefonds (BCF).

⁶ In het akkoord is afgesproken dat de toegestane groei van het BCF vanaf 2015 wordt gekoppeld aan de normeringssystematiek. Het BCF is daardoor voorzien van een plafond. Op dit moment is het geraamde beroep op het BCF lager dan het geraamde plafond. Deze verwachte onderschrijding leidt tot een toevoeging aan het Gemeentefonds en het Provinciefonds gezamenlijk met een bedrag ter grootte van deze onderschrijding. Bij een overschrijding van het plafond zou een bedrag ter grootte van de overschrijding aan het Gemeentefonds en het Provinciefonds gezamenlijk zijn onttrokken.

Zowel het plafond als het beroep op het BCF betreffen ramingen die periodiek worden aangepast. Daarmee verandert ook de geraamde toevoeging aan of uitname uit het Provinciefonds.

De geraamde toevoeging aan of uitname uit het Provinciefonds wordt jaarlijks verwerkt in de septembercirculaire. De definitieve omvang van het plafond voor t-1 en het beroep op het BCF in t-1 worden bekend na afloop van het jaar t-1, namelijk in het voorjaar van jaar t. De vaststelling vindt dan ook plaats in de Meicirculaire van jaar t. De afrekening (2017) zal plaatsvinden in de Meicirculaire 2018 en door ons worden meegenomen in de Voorjaarsnota 2018.

Volgens de Septembercirculaire 2017 zal de onderschrijding van het plafond in 2017 lager liggen dan in mei 2017 nog werd geraamd. Dit leidt in 2017 tot een uitname van middelen aan het Provinciefonds. In 2017 circa € 8,3 miljoen. Vanaf 2020 slaat dit beeld geleidelijk aan weer om. In 2022 is er zelfs sprake van een extra toevoeging aan het Provinciefonds van € 13,4 miljoen. Voor onze provincie betekent dat een tegenvaller van circa € 0,47 miljoen in 2017, welke vanaf 2020 zal omslaan in een meevaller, die geleidelijk aan oploopt tot circa € 0,74 miljoen in 2022.

3. Wijziging fysieke gegevens 2017-2018

Voor de jaren 2017 en 2018 zijn in de Septembercirculaire 2017 de fysieke eenheden per verdeelmaatstaf, met name de inwonertallen, geactualiseerd. Daardoor treedt er vanaf 2017 voor onze provincie een structureel nadeel op voor de Algemene middelen van circa € 0,39 miljoen.

4. Accressen 2017-2021, aandeel duVV (BDU-middelen)

De BDU-middelen voor de provincies, die in 2016 zijn overgeheveld naar het Provinciefonds, vallen vanaf 2017 onder de normeringssystematiek (trap op trap af) van het Provinciefonds.

Voor 2017 hebben wij rekening gehouden met de bijdrage zoals die nu door de fondsbeheerders wordt geraamd, aangevuld met een accres voor loon- en prijsstijgingen van 1,14%, en voor de jaren 2018 tot en met 2021 met de bijdragen zoals die nu door de fondsbeheerders worden geraamd, aangevuld met een accres van gemiddeld 2,04% per jaar. Dezelfde percentages die wij hanteren voor de berekening van de hoogte van onze uitkering uit het Provinciefonds.

5. Correctie verdeling middelen agrarisch natuurbeheer

In de Meicirculaire 2017 zijn de middelen voor de uitvoering van agrarisch natuurbeheer en natuurbeheer door kleine natuurbeheerders via een verkeerde verdeelsleutel over de provincies verdeeld. De verdeling moet gebaseerd zijn op de verwachte opgaven per provincie. In de Septembercirculaire is dit gecorrigeerd. Groningen ontvangt voor deze taken geen € 834.100, maar € 516.200. Het verschil wordt verrekend met de daarvoor beschikbare middelen.

6. DU-RSP Bereikbaarheidsprojecten en regionaal REP-deel

In het convenant Regiospecifiek Pakket (RSP) Zuiderzeelijn is een rijksbijdrage afgesproken voor bereikbaarheidsprojecten. Een deel van deze projecten wordt door de regio uitgevoerd. Het Rijk stelt haar bijdrage hiervoor beschikbaar. Onze provincie ontvangt hiervoor in 2017 circa € 27,69 miljoen. Daarnaast is in hetzelfde convenant een rijksbijdrage afgesproken van in totaal € 150 miljoen voor het regionale deel van het Ruimtelijk Economisch Programma, ter versterking van de economie. In 2017 ontvangt onze provincie hiervoor circa € 5,73 miljoen.

7. DU-Programma Impuls Omgevingsveiligheid 2015-2018

De provincies ontvangen ook in 2018 een bijdrage in het kader van het Programma Impuls Omgevingsveiligheid. De provincie Zuid-Holland voert het secretariaat en is er verantwoordelijk voor dat alle uitvoerende partijen de beschikbare middelen voor de deelprogramma's ontvangen.

Voor het deelprogramma Lokaal (Externe Veiligheid) EV-beleid krijgen diverse provincies middelen voor hun bijdrage aan dit deelprogramma en verzorgt de provincie Zuid-Holland daarnaast de toedeling aan de veiligheidsregio's. Onze provincie ontvangt in 2018 hiervoor een bedrag van € 258.000.

8. DU-Innovatie landbouw Veenkoloniën

De provincie Groningen en Drenthe ontvangen gezamenlijk voor 1/3 een bijdrage (€ 65.000) voor projecten die voortkomen uit het programma Innovatie landbouw Veenkoloniën. Deze middelen hebben betrekking op het groeiseizoen 2017. Onze provincie voert voor dit programma het secretariaat en is de ontvanger van de bijdrage.

2.1.2. IBOI-indexering RSP-middelen

In het Convenant RSP zijn afspraken vastgelegd over de indexering van de nog niet uitgegeven RSP-middelen. Met ingang van de Voorjaarsnota 2015 nemen wij in de begroting jaarlijks een (meerjarig aflopende) stelpost voor deze verplichting op. De beschikbare stelpost bedraagt tot en met 2017 circa € 2.025.000. Inmiddels is de toegekende IBOI-index 2017 vastgesteld op 1,15%. Dit leidt tot een indexeringsverplichting van € 3.409.000. De beschikbare stelpost is dus ontoereikend. Dit leidt in 2017 tot een extra last van € 1.384.000.

Wij hebben nu alleen de kortetermijneffecten verwerkt. Dat betekent dat we alleen de effecten voor 2017, door middel van een begrotingswijziging 2017, verwerken in de Begroting 2017.

Wij hebben de extra last in 2017 van € 1.384.000 gedekt door:

- Het benutten van de resterende begrotingsruimte 2017, die na verwerking van de effecten van de Septembercirculaire 2017 nog circa € 420.000 bedraagt.
- Een beroep van € 320.000 op de post voor onvoorziene uitgaven 2017. Daarmee is er nog een bedrag van € 100.000 beschikbaar voor onvoorziene uitgaven in de resterende maanden in 2017.
- Het dan nog ontbrekende bedrag van circa € 644.000 vooralsnog te dekken door dat in mindering te brengen op het bedrag, dat in de Voorjaarsnota 2017 is gespaard voor nieuw beleid in de periode 2020-2023. Daarmee daalt het voor de periode 2020-2023 gespaarde bedrag naar circa € 8,84 miljoen. Wij streven ernaar om bij meevallers in 2018 en 2019 - op basis van prioritering - het gespaarde bedrag tenminste weer terug te brengen op het niveau van de Voorjaarsnota 2017 (€ 9,48 miljoen).

Ook voor de komende jaren heeft de IBOI-indexering waarschijnlijk een negatief effect. Als we de effecten op basis van de huidige index nu alvast gaan kwantificeren, dan zou dit indicatief tot een nadeel van € 5,7 miljoen over de periode 2018-2023 kunnen leiden. De effecten op het Weerstandsvermogen moeten we hierbij dan nog betrekken.

De effecten vanaf 2018 willen we als volgt bepalen:

1. In het kader van de Rekening 2017 actualiseren wij het risico IBOI-indexering (risiconr. 12 uit de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing). Dit zou gevolgen kunnen hebben op de omvang van het weerstandsvermogen (aanvulling Algemene reserve);
2. De afweging welke middelen beschikbaar moeten worden gesteld voor de stelpost IBOI en hoe deze kunnen worden gedekt, is onderdeel van de Voorjaarsnota 2018 (knelpunten aanvaard beleid in samenhang met de actualisering van de financiering voor de periode 2018-2022).

De reden voor deze aanpak is allereerst dat meer tijd nodig is om een aantal scenario's (zoals de te hanteren uitgangspunten en de dekking) op een rij te zetten. Omdat de hoogte van de IBOI-indexering niet alleen afhankelijk is van de hoogte van de IBOI-index, maar ook van het verloop van de nog beschikbare RSP-middelen en daardoor een relatie heeft met de Financiering, willen wij de ontwikkelingen bij dat onderdeel ook hierbij betrekken, zodat een en ander goed in samenhang kan worden beoordeeld.

2.1.3. Inzet voor 'Een nieuw perspectief'

Bij de behandeling van de Voorjaarsnota 2017 hebben uw Staten de motie M290 'Zeggenschap in de regio' en de motie M298 'Een nieuw perspectief' aangenomen, waarbij uw Staten ons college - kort samengevat - oproept een herijking van het gasdossier te presenteren.

Wij hebben een nader uitgewerkt voorstel in deze begroting opgenomen. De benodigde middelen kunnen voor een deel uit bestaande middelen worden gedekt. Een beroep op de Algemene middelen is echter onontkoombaar.

Tot en met 2023 zullen de totale kosten circa € 5,6 miljoen bedragen. Daarvan zal een bedrag van circa € 2,9 miljoen ten laste van de Algemene middelen moeten worden gebracht. Uitgesplitst over de jaren vloeit uit dit bestedingsvoorstel een beslag op de Algemene middelen voort van circa € 262.000 in 2018, € 436.600 in 2019, € 708.500 zowel in 2020 als 2021 en € 408.500 per jaar vanaf 2022.

Het voorstel heeft een structureel karakter. Daarom zullen de lasten ook na 2023 doorlopen.

Omdat het hier een meerjarig programma betreft, stellen wij voor om de middelen van het werkbudget, die aan het einde van een bepaald jaar resteren, gedurende de looptijd van het programma automatisch over te boeken naar het volgende jaar (categorie 1 overboeking kredieten).

2.2. Omvang flexibel budget 2018-2021

Sinds de Begroting 2014 bepalen wij de minimale omvang van het flexibel budget op 1% van het deel van de begroting, dat uit de Algemene middelen wordt bekostigd (afgerond op bedragen van een half miljoen). De Algemene middelen bestaan in deze definitie uit de geraamde uitkering uit het Provinciefonds, de geraamde opbrengst van de opcentenheffing motorrijtuigenbelasting en geraamde opbrengsten van rente en dividenden. Deze berekening maken wij één keer per jaar op basis van gemiddelde omvang van de Algemene middelen in de periode t+1 tot en met t+4.

De gemiddelde omvang van de Algemene middelen wordt voor de periode 2018-2021 geraamd op circa € 250,0 miljoen per jaar. 1% komt uit op € 2,50 miljoen; afgerond op € 2,5 miljoen. Tot nu toe hanteren wij als norm een bedrag van € 2 miljoen. Dat het bedrag nu hoger uitvalt wordt veroorzaakt door het feit dat de BDU Verkeer en vervoer sinds 2016 onderdeel uitmaakt van het Provinciefonds en daarmee van de Algemene middelen.

Omdat in ons beleid met betrekking tot de besteding van de middelen voor Verkeer en vervoer geen inhoudelijke wijzigingen zijn opgetreden, houden wij vanaf de Begroting 2016 bij de bepaling van de omvang van het flexibel budget dit onderdeel buiten de berekening. Als we die lijn volgen, bedraagt de omvang van de Algemene middelen (excl. BDU) in de periode 2018-2021 gemiddeld € 181,0 miljoen per jaar. 1% komt uit op € 1,81 miljoen; afgerond op € 2,0 miljoen.

In het kader van de Voorjaarsnota 2018 zullen wij dit bedrag, indien de ramingen daartoe op dat moment aanleiding geven, zo nodig aanpassen.

2.3. Omgaan met financiële meevallers

Met ingang van de Begroting 2016 passen wij de beleidslijn bestemming structurele meevallers toe. Structurele meevallers werden tot nu toe voor 50% ingezet voor het aanvullen het budget Provinciale Meefinanciering tot maximaal € 7,5 miljoen per jaar en voor 50% voor middelen ten behoeve van een tweetal p.m.-posten (Waddenkust/Eems-Dollard en Erfgoed, Ruimtelijke kwaliteit en Landschap). In de Voorjaarsnota 2016 is daaraan het uitgangspunt toegevoegd dat de p.m.-posten uit het Collegeakkoord 2015-2019 inzake Mobiliteit worden gefinancierd vanuit de sector Mobiliteit, waarbij dan tevens geldt dat meevallers binnen de sector Mobiliteit beschikbaar blijven.

Nu zowel het budget Provinciale Meefinanciering in de Voorjaarsnota 2017 voor de jaren tot en met 2019 op het niveau van € 7,5 miljoen per jaar is gekomen en er middelen voor genoemde p.m.-posten beschikbaar zijn gekomen, hebben wij in de Najaarsnota 2017 voorgesteld deze beleidslijn niet langer in de huidige vorm toe te passen.

In de Najaarsnota 2017 hebben wij de volgende werkwijze voorgesteld:

1. In het kader van de besluitvorming rondom Groningen Airport Eelde (GAE) en het daarmee annex zijnde compensatiepakket is een bedrag van € 14,83 miljoen onttrokken uit het stamkapitaal. Conform eerdere besluitvorming dient het stamkapitaal weer aangevuld te worden vanuit toekomstige meevallers. Conform eerdere afspraken wordt voorgesteld om het moment van de jaarrekening hiervoor te benutten.
2. Er kunnen zich onverhoopt knelpunten voordoen in de opgaven en majeure taken waar wij als provincie fors op inzetten. Indien dit aan de orde is, kan overwogen worden om bij de Voorjaarsnota hier extra middelen op in te zetten. Voor de volledigheid wordt opgemerkt dat het hier om verschillende opgaven/majeure taken kan gaan, hetgeen betekent dat het niet wordt beperkt tot de opgaven Waddenkust/Eems-Dollard en Erfgoed, Ruimtelijke kwaliteit en Landschap (ERL).

Het hierboven genoemde uitgangspunt met betrekking tot meevallers in de sector Mobiliteit blijft daarbij gehandhaafd.

2.4. Financieel perspectief 2020-2023

In de Voorjaarsnota 2017 hebben wij een doorkijk geven van het financiële perspectief voor de vier jaren na deze collegeperiode (2020-2023) en een indicatie gegeven van de in die jaren naar verwachting beschikbare middelen voor nieuw beleid. In onderstaande tabel hebben wij de cijfers uit de Voorjaarsnota 2017 geactualiseerd en de stand op basis van de Najaarsnota 2017 en de Begroting 2018 gegeven.

Tabel 10. Beschikbare middelen voor nieuw beleid in de periode 2020-2023

Omschrijving	VJN2017	NJN2017	BG2018
Sporen 2017-2019 (VJN2017, met aanpassing BG2018)	9,48	9,48	8,84
Stelpost continueren nieuw beleid	9,44	9,44	9,44
Begrotingsruimte 2020-2023 boven € 2 miljoen per jaar	13,77	16,86	14,62
Totaal	32,69	35,78	32,89

Bedragen x € 1 miljoen

In de Najaarsnota 2017 is de ruimte met name verbeterd door de verwachte ontwikkeling van de opbrengsten opcenten motorrijtuigenbelasting en de iets lagere kapitaallasten.

In de Begroting 2018 is de beschikbare ruimte weer iets afgenomen door de ontwikkelingen op basis van de Septembercirculaire 2017, de IBOI-indexering RSP-middelen en het voorstel met betrekking tot extra inzet voor 'Een nieuw perspectief'.

De nu geraamde ruimte komt daarmee ongeveer weer uit op het niveau dat wij in de Voorjaarsnota 2017 hebben geraamd.

Het financiële perspectief is echter met de nodige onzekerheden omgeven. Zo moet rekening worden gehouden met de mogelijke financiële gevolgen van het regeerakkoord van het nieuwe kabinet.

In de Voorjaarsnota 2018 zullen wij op basis van de dan bekende ontwikkelingen een nieuwe prognose geven met betrekking tot de beschikbare ruimte voor nieuw beleid in de periode 2020-2023.

2.5. Aspecten omtrent financiële positie

In deze paragraaf lichten we enkele (met name BBV-voorgeschreven) financiële aspecten toe die informatie geven over de financiële positie van de provincie. In de volgende subparagrafen komen de onderstaande onderwerpen aan de orde:

1. Geprognosticeerde begin- en eindbalans 2018 en EMU-saldo;
2. Arbeidskosten gerelateerde verplichtingen;
3. Verleende garanties en waarborgen;
4. Investerings;
5. Financiering;
6. Stand en verloop van de reserves en voorzieningen.

2.5.1. Geprognosticeerde begin- en eindbalans 2018-2021 en EMU-saldo

In de paragraaf Financiering in deel 3 bieden wij door middel van een geprognosticeerde balans meer inzicht in de ontwikkeling van de investeringen en het aanwenden van reserves en voorzieningen. Uit de geprognosticeerde balans kan vervolgens het EMU-saldo worden afgeleid. De som van de mutaties in de vorderingen en de som van de mutaties in de schulden leiden tot het EMU-saldo.

Het EMU-saldo zal zich naar verwachting de komende jaren negatief ontwikkelen door toenemende investeringen aan provinciale infrastructuur, het Meerjarenprogramma Infrastructuur en Transport (MIT) en investeringen in het kader van het Regiospecifiek Pakket (RSP)⁷.

2.5.2. Arbeidskosten gerelateerde verplichtingen

In onderstaande tabel hebben wij een overzicht voor de jaren 2018-2021 opgenomen van de arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van een jaarlijks vergelijkbaar volume. Deze bedragen zijn op basis van aanvaard beleid.

Tabel 11. Arbeidskosten gerelateerde verplichtingen 2018-2021

Omschrijving	2018	2019	2020	2021
IKB	7.345	7.567	7.792	8.026
Werkloosheidsuitkeringen	100	100	100	100
Totaal	7.445	7.667	7.892	8.126

Bedragen x € 1.000

Bovenstaande cijfers zijn op basis van het voor 2017 geraamde loonpeil. De in 2017 vastgestelde cao bevat naast een salarisverhoging per 1-1-2018 ook een procentuele stijging van het IKB-percentages per diezelfde datum. Hiermee is de IKB-verplichting voor 2018 herrekend en gezien deze loonontwikkeling is verdere groei in IKB te voorzien.

Door een actief personeelsbeleid blijven de kosten voor werkloosheidsuitkeringen naar verwachting min of meer constant en worden tot een minimum beperkt.

⁷ Het kabinet heeft aan de Tweede Kamer toegezegd vooralsnog geen sancties te verbinden aan het eventueel overschrijden door de decentrale overheden van de referentiewaarde van het toegestane EMU-saldo.

2.5.3. Verleende garanties en waarborgen

In deze uiteenzetting van de financiële positie besteden wij ook aandacht aan de verleende garanties en waarborgen. In tabel 12 geven wij u een overzicht van het verwachte verloop van de garantstellingen van 2016 tot 2018.

Tabel 12. Garantstellingen 2016-2018

Omschrijving	Stand per ultimo 2016	Stand per ultimo 2017	Stand per ultimo 2018
Zorginstellingen	1.334	1.021	851
Nationaal Groenfonds	4.828	4.828	4.257
Borgstellingen diverse bedrijven	1.045	1.045	1.045
Totaal	7.207	6.895	6.153

Bedragen x € 1.000

Voor een volledig overzicht van deze garantstellingen verwijzen wij naar bijlage F bij de Begroting 2018.

2.5.4. Investeringsen

Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen investeringen met een economisch nut en investeringen met een maatschappelijk nut.

Investeringsen met een economisch nut zijn alle investeringen die bijdragen aan de mogelijkheid middelen te verwerven en/of verhandelbaar zijn.

Investeringsen met een maatschappelijk nut genereren geen middelen, maar vervullen wel duidelijk een publieke taak. Het betreft investeringen in bijvoorbeeld wegen en waterwegen.

De investeringen zien er in periode 2018-2021 op begrotingsbasis als volgt uit.

Tabel 13. Investeringsen 2018-2021 uitgesplitst naar nut

Omschrijving	2018	2019	2020	2021
1. Investeringsen met een economisch nut:				
gebouwen/materieel	3.842	3.720	857	855
gebouwen/materieel via reserve Afschrijvingen	0	0	0	0
2. Investeringsen met een maatschappelijk nut:				
Provinciale (water) wegen	6.167	6.167	6.167	3.667
Provinciale (water) wegen via reserve Afschrijvingen	19.305	5.587	2.541	0
3. Overige:				
a. leningen	2.901	-22.055	1.669	-91.090
b. beleggingen/uitzettingen				
1. Diverse beleggingen		-20.000	-27.667	0
2. Uitzettingen verplicht rijksschatkist (>1 jaar)				
3. Uitzettingen medeoverheden	-20.000	-40.000	-35.000	-25.000
4. Nog uit te zetten middelen	-31.953	-17.835	31.906	16.623
c. deelnemingen	4.438	6.195	6.410	6.313
Totaal	-15.299	-78.220	-13.117	-88.632

Bedragen x € 1.000

Hierin zijn ook de geplande vervangingsinvesteringen begrepen.

Bij deze bedragen past de kanttekening dat - naarmate de verwachte ontwikkeling verder in de tijd ligt - de cijfers met een grotere onzekerheid zijn omgeven.

Toelichting op tabel

- De investeringen in gebouwen betreft met name de uitgaven in het kader van het Meerjarenonderhoudsprogramma huisvesting. Dit meerjarenprogramma is in het kader van de Voorjaarsnota 2014 aan uw Staten voorgelegd.
- De investeringen in provinciale wegen en waterwegen betreffen enerzijds de aan deze onderdelen toe te rekenen apparaatskosten en anderzijds de uitgaven voor wegen en waterwegen die worden gefinancierd uit de investeringsruimte Algemene middelen. In bijlage 4 bij dit deel van de Begroting 2018 hebben wij een planning opgenomen van de voorgenomen investeringen 2018-2021 ten laste van de investeringsruimte Algemene middelen.

Daarnaast zijn hier de investeringen opgenomen, waarvan de afschrijvingen worden gedekt uit de daarvoor binnen de reserve Afschrijvingen gereserveerde middelen.

3. Er zijn onder meer leningen (3a) verstrekt aan Enexis, aan boeren voor de inrichting van waterbergingsgebieden, Nederlandse Waterschapbank NV., NV BNG en het OZG.
De beleggingen en uitzettingen (3b) betreffen met name beleggingen bij financiële instellingen (deposito, garantieproducten), uitgezette gelden bij rijksschatkist en medeoverheden (gemeenten en waterschappen) en nog uit te zetten middelen.
De deelnemingen (3c) betreffen met name de deelneming Enexis, NV BNG en het Investeringsfonds Groningen.
4. De post 'nog uit te zetten middelen (3b4)' betreft het administratieve verschil tussen de boekwaarden en het verwachte uitgezette financieringssaldo.

Voor een volledig overzicht van de geplande investeringen verwijzen wij naar de bijlagen B, E en H bij de Begroting 2018.

2.5.5. Financiering

In de meerjarenramingen 2018-2021 zijn de boekwaarden van de onderstaande activa als volgt geraamd.

Tabel 14. Boekwaarden activa per 1 januari

Omschrijving	2018	2019	2020	2021
1. Materiële activa met een economisch nut:				
gebouwen/materieel	43.017	44.203	45.065	42.862
gebouwen/materieel via reserve Afschrijvingen	185	164	144	123
2. Materiële activa met een maatschappelijk nut:				
Provinciale (water) wegen	47.772	50.807	53.698	56.465
Provinciale (water) wegen via reserve Afschrijvingen	17.636	36.059	39.799	40.213
3. Financiële activa (deelnemingen)	58.004	62.442	68.637	75.047
4. Financiële activa (verstrekte geldleningen)	237.396	240.298	218.243	219.911
5. Financiële activa (beleggingen)				
1. Diverse beleggingen	92.618	92.618	72.618	44.951
2. Uitzettingen verplicht rijksschatkist (>1 jaar)	25.000	25.000	25.000	25.000
3. Uitzettingen medeoverheden	225.000	205.000	165.000	130.000
4. Nog uit te zetten middelen	15.896	-16.057	-33.892	-1.986
Totaal	762.522	740.534	654.311	632.586

Bedragen x € 1.000

In bovenstaande tabel wordt de verwachte ontwikkeling van de boekwaarden aangegeven per 1 januari van het betreffende jaar. De ontwikkeling van deze boekwaarden wordt vooral bepaald door de geraamde (des)investeringen (zie tabel 13) en de bij de onderdelen 1 en 2 geraamde afschrijvingen.

Een nadere detaillering voor 2018 treft u aan in bijlage B en E bij de Begroting 2018.

2.5.6. Stand en verloop van de reserves en voorzieningen

Voor de financiering van deze activa zijn de volgende geraamde middelen beschikbaar.

Tabel 15. Financieringsmiddelen per 1 januari

Omschrijving	2018	2019	2020	2021
1. Algemene reserve	53.780	44.077	41.735	43.792
2. Bestemmingsreserves	768.287	703.794	621.521	550.286
3. Voorzieningen	73.373	73.305	72.575	72.139
Totaal	895.440	821.176	735.830	666.217

Bedragen x € 1.000

Een nadere detaillering treft u aan in de bijlage C bij de Begroting 2018⁸.

De Algemene reserve bestaat grotendeels uit een risicobuffer voor het opvangen van incidentele risico's. Een deel daarvan heeft specifiek betrekking op de risico's met betrekking tot de revolverende fondsen. Ook is daarin per 1 januari 2020 een bedrag van circa € 9,48 miljoen⁹ begrepen, dat in de periode 2017-2019 is gereserveerd voor nieuw beleid in de periode 2020-2023, conform het besluit in de Voorjaarsnota 2017.

De daling van de omvang van de bestemmingsreserves wordt voor een belangrijk deel veroorzaakt door het forse beroep vanaf 2018 op de reserve Meerjarenprogramma Infrastructuur en Transport (MIT) en de reserve Regiospecifiek Pakket ZZL (RSP-ZZL). Dat forse beroep vloeit voort uit omvangrijke investeringen tot en met 2020 in het kader van het provinciale MIT en het convenant RSP-ZZL.

Uit de confrontatie van bovenstaande tabellen valt af te leiden, dat er vanaf 2018 sprake is van een geleidelijk aflopend financieringsoverschot. Deze afname van het financieringsoverschot wordt veroorzaakt door een verwacht fors beroep vanaf 2017 op de bestemmingsreserves, met name op de reserve MIT en de reserve RSP-ZZL.

⁸ De aanvullende (bestedings)voorstellen, die nog zijn opgenomen in de Begroting 2018, zijn niet meer verwerkt in de bijlage C en zodoende ook niet in de cijfers van tabel 15 meegenomen.

⁹ Dit bedrag is vanwege het dekkingsvoorstel met betrekking tot de IBOI-indexering 2017 verlaagd tot circa € 8,84 miljoen.

Bijlage 1. Overzicht van lasten en baten 2016-2021

De cijfers in dit overzicht hebben betrekking op:

- a. Rekening 2016
- b. Begroting 2017 na 6e wijziging (incl. financiële gevolgen Septembercirculaire 2017)
- c. Begroting 2018
- d. Meerjarenramingen 2019-2021

De uitgangspunten, die zijn gehanteerd bij het opstellen van de ramingen voor 2018-2021, zijn terug te vinden in bijlage M bij de Begroting 2018.

Prod.gr. nummer	Omschrijving	rekening 2016			2017 na 6e wijziging			2018 begroting			2019			2020			2021		
		lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo
Ruimte en Water																			
	Ruimtelijke ontwikkeling																		
8100	Ruimtelijk beleid en ontwikkeling	43.606,9	4.189,7	39.417,2	4.441,8	156,6	4.285,2	3.540,2	169,1	3.371,1	2.322,6	172,7	2.149,9	2.385,3	176,6	2.208,7	2.450,5	180,6	2.269,9
8200	Wonen	1.546,3	252,3	1.294,0	1.436,7	0,0	1.436,7	115,2	0,0	115,2	118,9	0,0	118,9	123,1	0,0	123,1	127,5	0,0	127,5
	subtotaal	45.153,2	4.442,0	40.711,2	5.878,5	156,6	5.721,9	3.655,4	169,1	3.486,3	2.441,5	172,7	2.268,8	2.508,5	176,6	2.331,9	2.577,9	180,6	2.397,3
	Water																		
3100	Waterkeringen en waterberging	691,2	198,1	493,2	702,7	0,0	702,7	709,8	0,0	709,8	724,7	0,0	724,7	742,4	0,0	742,4	760,7	0,0	760,7
3300	Grondwater	616,4	335,6	280,9	405,7	373,2	32,5	454,8	382,7	72,1	466,1	391,4	74,7	477,9	400,7	77,3	490,1	410,2	79,9
3900	Waterhuishouding	2.135,3	0,0	2.135,3	719,8	0,0	719,8	595,4	0,0	595,4	571,5	0,0	571,5	371,8	0,0	371,8	383,4	0,0	383,4
	subtotaal	3.442,9	533,6	2.909,3	1.828,2	373,2	1.455,0	1.760,0	382,7	1.377,3	1.762,3	391,4	1.370,9	1.592,2	400,7	1.191,5	1.634,3	410,2	1.224,1
	Totaal Ruimte en Water	48.596,1	4.975,6	43.620,5	7.706,7	529,8	7.176,9	5.415,4	551,8	4.863,6	4.203,8	564,1	3.639,7	4.100,6	577,3	3.523,4	4.212,3	590,8	3.621,4
Milieu en energie																			
	Milieu																		
4100	Bodem(sanering)	7.054,3	94,8	6.959,5	2.685,3	0,0	2.685,3	5.040,8	0,0	5.040,8	5.070,8	0,0	5.070,8	4.514,3	0,0	4.514,3	4.550,4	0,0	4.550,4
4101	Afval en duurzaam bodembeheer	1.004,7	477,4	527,3	3.578,0	578,3	2.999,7	1.238,6	558,3	680,3	1.262,5	558,3	704,2	1.295,1	558,3	736,7	1.356,0	558,3	797,7
4102	Gaswinning	0,0	0,0	0,0	4.542,9	3.848,7	694,3	1.391,2	568,2	823,0	1.406,9	583,3	823,6	1.017,8	600,6	417,2	1.036,4	618,5	417,8
4400	Vergunningverlening, toezicht en handhaving	11.434,3	1.372,9	10.061,4	8.061,4	711,9	7.349,5	7.994,2	692,5	7.301,7	7.560,5	579,0	6.981,5	7.145,9	590,9	6.555,0	7.311,3	603,0	6.708,3
4500	Ontgrondingen	1.202,3	43,4	1.158,9	74,4	51,2	23,2	164,1	52,3	111,8	169,5	53,6	115,9	175,3	55,0	120,3	181,3	56,4	125,0
4600	Duurzame ontwikkeling	206,4	11,2	195,2	528,4	0,0	528,4	381,5	0,0	381,5	393,7	0,0	393,7	406,8	0,0	406,8	420,4	0,0	420,4
4900	Milieubeleid	2.272,8	0,0	2.272,8	992,4	0,0	992,4	1.143,3	0,0	1.143,3	1.167,1	0,0	1.167,1	1.203,7	0,0	1.203,7	1.241,4	0,0	1.241,4
	subtotaal	23.174,8	1.999,7	21.175,0	20.462,9	5.190,1	15.272,8	17.353,7	1.871,3	15.482,4	17.031,0	1.774,2	15.256,8	15.758,9	1.804,8	13.954,1	16.097,2	1.836,2	14.261,0
	Energie en klimaat																		
4601	Energie en klimaat	47.397,7	47.011,2	386,5	2.076,9	0,0	2.076,9	1.196,5	0,0	1.196,5	411,2	0,0	411,2	515,4	0,0	515,4	1.004,7	0,0	1.004,7
4602	Energietransitie	937,4	0,6	936,8	4.628,4	230,1	4.398,4	2.344,4	77,1	2.267,3	2.247,6	79,9	2.167,7	740,6	82,9	657,7	705,3	86,0	619,3
	subtotaal	48.335,1	47.011,8	1.323,3	6.705,3	230,1	6.475,2	3.540,9	77,1	3.463,8	2.658,8	79,9	2.578,9	1.256,0	82,9	1.173,1	1.710,0	86,0	1.624,0
	Totaal Milieu en energie	71.509,8	49.011,5	22.498,3	27.168,3	5.420,2	21.748,1	20.894,6	1.948,4	18.946,2	19.689,8	1.854,1	17.835,7	17.014,9	1.887,7	15.127,2	17.807,2	1.922,2	15.885,0
Platteland en natuur																			
	Natuur en landschap																		
5100	Natuurontwikkeling	15.354,9	5.413,2	9.941,7	16.044,2	16,0	16.028,2	13.431,5	0,0	13.431,5	7.443,5	0,0	7.443,5	7.328,6	0,0	7.328,6	7.416,0	0,0	7.416,0
5200	Natuurbeheer	10.323,5	0,0	10.323,5	11.652,4	219,0	11.433,4	11.159,1	259,0	10.900,1	17.224,1	299,0	16.925,1	17.749,2	305,0	17.444,2	17.816,0	311,1	17.504,9
5201	Landschap	163,3	0,0	163,3	2.502,7	0,0	2.502,7	1.882,8	0,0	1.882,8	1.769,1	0,0	1.769,1	1.385,1	0,0	1.385,1	1.401,6	0,0	1.401,6
5202	Waddengebied	384,2	170,0	214,2	2.817,2	195,0	2.622,2	2.747,4	0,0	2.747,4	2.781,1	0,0	2.781,1	1.323,7	0,0	1.323,7	1.367,7	0,0	1.367,7
5300	Beheer flora en fauna	0,0	0,0	0,0	1.460,3	0,0	1.460,3	1.485,4	0,0	1.485,4	565,1	0,0	565,1	578,1	0,0	578,1	591,6	0,0	591,6
	subtotaal	26.225,9	5.583,2	20.642,7	34.476,8	430,0	34.046,8	30.706,2	259,0	30.447,2	29.782,9	299,0	29.483,9	28.364,6	305,0	28.059,7	28.593,0	311,1	28.281,9
	Landbouw																		
6100	Landbouw	2.134,0	0,0	2.134,0	3.775,4	0,0	3.775,4	3.258,6	0,0	3.258,6	1.545,8	0,0	1.545,8	800,3	0,0	800,3	815,3	0,0	815,3
	subtotaal	2.134,0	0,0	2.134,0	3.775,4	0,0	3.775,4	3.258,6	0,0	3.258,6	1.545,8	0,0	1.545,8	800,3	0,0	800,3	815,3	0,0	815,3
	Totaal Platteland en natuur	28.360,0	5.583,2	22.776,7	38.252,2	430,0	37.822,2	33.964,7	259,0	33.705,7	31.328,6	299,0	31.029,6	29.164,9	305,0	28.859,9	29.408,3	311,1	29.097,2

Bedragen x € 1.000

Prod.gr. nummer	Omschrijving	rekening 2016			2017 na 6e wijziging			2018 begroting			2019			2020			2021		
		lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo
Bereikbaarheid																			
	Infrastructuur																		
2100	(Re)constructie wegen en fietspaden	23.586,2	11.443,9	12.142,3	17.546,2	10.773,5	6.772,7	43.347,2	22.512,5	20.834,7	6.117,4	1.880,6	4.236,8	6.524,4	1.951,4	4.573,0	6.767,4	2.024,9	4.742,5
2101	Onderhoud en beheer wegen en fietspaden	16.352,8	846,2	15.506,7	13.058,4	143,2	12.915,2	13.436,3	143,4	13.292,9	13.770,3	144,2	13.626,1	14.046,0	147,1	13.898,9	13.923,6	150,1	13.773,5
2102	Verkeersmanagement	2.047,4	130,5	1.916,9	1.334,5	42,0	1.292,5	1.378,9	42,2	1.336,7	1.415,6	43,0	1.372,6	1.454,3	43,9	1.410,4	1.494,0	44,8	1.449,2
2103	Verkeersveiligheid	1.194,1	0,0	1.194,1	1.617,2	0,0	1.617,2	2.736,3	0,0	2.736,3	1.450,5	0,0	1.450,5	1.175,0	0,0	1.175,0	1.429,0	0,0	1.429,0
2104	Diensten voor derden wegen	0,0	0,0	0,0	276,0	236,4	39,6	409,3	238,7	170,6	424,1	247,3	176,8	440,1	256,6	183,5	456,6	266,2	190,4
2200	(Re)constructie waterwegen	10.768,9	212,1	10.556,8	4.884,4	0,0	4.884,4	2.950,1	0,0	2.950,1	1.925,1	0,0	1.925,1	1.976,3	0,0	1.976,3	2.029,9	0,0	2.029,9
2201	Onderhoud en beheer vaarwegen	6.638,1	540,3	6.097,8	3.304,5	501,4	2.803,1	3.422,3	503,8	2.918,5	3.600,2	513,2	3.087,0	3.786,6	523,5	3.263,1	2.334,7	534,0	1.800,7
2202	Kunstwerken vaarwegen	3.443,8	291,0	3.152,8	1.266,9	510,6	756,3	2.620,5	513,2	2.107,3	2.686,8	523,5	2.163,3	2.756,4	534,0	2.222,4	2.827,9	544,7	2.283,2
2203	Diensten Hoofdvaarwegen	4.903,4	5.889,2	-985,8	4.754,8	4.754,8	0,0	4.862,1	4.913,7	-51,6	5.037,6	5.091,1	-53,4	5.226,9	5.282,3	-55,4	5.423,3	5.480,8	-57,5
2204	Diensten voor derden waterwegen	0,0	0,0	0,0	564,5	210,9	353,6	773,1	217,1	556,0	801,1	224,9	576,2	831,2	233,4	597,8	862,5	242,2	620,3
2900	Mobiliteitsbeleid	25.462,1	10.910,5	14.551,6	13.009,4	2.473,5	10.535,9	12.373,6	225,0	12.148,6	10.696,9	226,8	10.470,1	12.599,4	228,7	12.370,7	13.678,0	230,7	13.447,3
	subtotaal	94.396,7	30.263,6	64.133,1	61.616,9	19.646,2	41.970,7	88.309,5	29.309,6	59.000,0	47.925,5	8.894,6	39.031,0	50.816,6	9.200,9	41.615,7	51.226,9	9.518,4	41.708,6
	Openbaar vervoer																		
2300	Collectief personenvervoer	97.863,4	71.765,3	26.098,2	96.929,1	-8.667,7	105.596,8	108.409,1	16.744,9	91.664,2	59.903,8	0,0	59.903,8	59.840,9	0,0	59.840,9	59.879,3	0,0	59.879,3
	subtotaal	97.863,4	71.765,3	26.098,2	96.929,1	-8.667,7	105.596,8	108.409,1	16.744,9	91.664,2	59.903,8	0,0	59.903,8	59.840,9	0,0	59.840,9	59.879,3	0,0	59.879,3
	Totaal Bereikbaarheid	192.260,2	102.028,9	90.231,2	158.546,1	10.978,5	147.567,5	196.718,6	46.054,5	150.664,2	107.829,3	8.894,6	98.934,8	110.657,5	9.200,9	101.456,7	111.106,2	9.518,4	101.587,9
Economie																			
	Economie en werkgelegenheid																		
6200	Fysieke bedrijfsomgeving	1.173,6	0,0	1.173,6	1.570,8	0,0	1.570,8	707,8	0,0	707,8	574,3	0,0	574,3	641,7	0,0	641,7	506,7	0,0	506,7
6300	Regioprogramma's	25.446,8	4.959,0	20.487,8	28.483,9	476,8	28.007,1	25.452,6	407,4	25.045,2	21.401,2	0,0	21.401,2	20.955,6	0,0	20.955,6	7.771,5	0,0	7.771,5
6301	Provinciale bedrijven	4.133,6	4.115,4	18,3	3.889,6	114,4	3.775,2	3.414,2	114,4	3.299,8	2.216,5	114,4	2.102,1	2.219,0	114,4	2.104,6	1.721,6	114,4	1.607,2
6302	Marktsectoren	11.850,9	3.123,9	8.727,1	11.287,6	256,0	11.031,6	7.690,5	270,5	7.420,0	2.172,8	0,0	2.172,8	923,2	0,0	923,2	954,7	0,0	954,7
6303	Circulaire economie	0,0	0,0	0,0	31,0	0,0	31,0	86,9	0,0	86,9	90,0	0,0	90,0	93,4	0,0	93,4	96,9	0,0	96,9
6900	Promotie en acquisitie	347,9	0,0	347,9	436,7	0,0	436,7	535,2	0,0	535,2	344,1	0,0	344,1	353,8	0,0	353,8	363,8	0,0	363,8
6901	Arbeidsmarktbeleid	5.573,7	3.455,4	2.118,3	2.118,8	60,8	2.058,1	1.763,6	83,5	1.680,1	1.073,8	0,0	1.073,8	684,8	0,0	684,8	696,2	0,0	696,2
	subtotaal	48.526,6	15.653,7	32.872,9	47.818,5	908,0	46.910,6	39.650,8	875,8	38.775,0	27.872,8	114,4	27.758,4	25.871,6	114,4	25.757,2	12.111,4	114,4	11.997,0
	Recreatie en toerisme																		
6400	Toerisme en recreatie	1.495,4	407,8	1.087,7	4.504,7	242,5	4.262,2	2.520,2	131,5	2.388,7	1.167,1	5,3	1.161,8	801,8	5,3	796,5	821,1	5,3	815,8
	subtotaal	1.495,4	407,8	1.087,7	4.504,7	242,5	4.262,2	2.520,2	131,5	2.388,7	1.167,1	5,3	1.161,8	801,8	5,3	796,5	821,1	5,3	815,8
	Grensoverschrijdende samenwerking																		
6902	Grensoverschrijdende samenwerking	157,1	26,3	130,8	349,7	0,0	349,7	291,2	0,0	291,2	300,7	0,0	300,7	310,9	0,0	310,9	321,5	0,0	321,5
	subtotaal	157,1	26,3	130,8	349,7	0,0	349,7	291,2	0,0	291,2	300,7	0,0	300,7	310,9	0,0	310,9	321,5	0,0	321,5
	Totaal Economie	50.179,1	16.087,7	34.091,4	52.672,9	1.150,5	51.522,5	42.462,1	1.007,2	41.454,9	29.340,6	119,7	29.220,9	26.984,2	119,7	26.864,5	13.254,0	119,7	13.134,3

Bedragen x € 1.000

Prod.gr. nummer	Omschrijving	rekening 2016			2017 na 6e wijziging			2018 begroting			2019			2020			2021		
		lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo
Cultuur en maatschappij																			
7100	Cultuur																		
	subtotaal	7.606,0	339,5	7.266,5	6.861,8	0,0	6.861,8	6.460,7	0,0	6.460,7	6.469,1	0,0	6.469,1	6.584,5	0,0	6.584,5	4.650,0	0,0	4.650,0
Erfgoed en archeologie																			
7101	Cultureel erfgoed	0,0	0,0	0,0	6.273,1	96,5	6.176,6	3.773,7	99,4	3.674,3	3.805,8	103,0	3.702,8	3.719,1	106,9	3.612,2	3.783,8	110,9	3.672,9
7102	Erfgoed, ruimtelijke kwaliteit en landschap	0,0	0,0	0,0	1.966,1	100,0	1.866,1	2.566,5	247,0	2.319,5	559,1	247,0	312,1	-119,9	101,0	-220,9	-229,2	0,0	-229,2
	subtotaal	0,0	0,0	0,0	8.239,2	196,5	8.042,6	6.340,2	346,4	5.993,8	4.365,0	350,0	4.015,0	3.599,2	207,9	3.391,3	3.554,6	110,9	3.443,7
Maatschappij																			
7200	Bibliotheken	2.807,4	0,0	2.807,4	2.270,5	0,0	2.270,5	2.249,9	0,0	2.249,9	2.251,2	0,0	2.251,2	2.285,1	0,0	2.285,1	2.319,8	0,0	2.319,8
7202	Welzijnsbeleid	1.310,6	0,6	1.310,0	1.603,4	0,0	1.603,4	1.372,6	0,0	1.372,6	1.335,4	0,0	1.335,4	1.111,6	0,0	1.111,6	1.138,4	0,0	1.138,4
7203	Sportbeleid	373,5	0,0	373,5	872,7	0,0	872,7	560,1	0,0	560,1	562,3	0,0	562,3	264,6	0,0	264,6	267,0	0,0	267,0
7901	Asielzoekers	79,0	0,0	79,0	368,5	0,0	368,5	211,6	0,0	211,6	215,6	0,0	215,6	120,0	0,0	120,0	124,5	0,0	124,5
7902	Stichting Provinciaal Groninger Studiefonds	246,0	0,0	246,0	336,2	0,0	336,2	238,2	0,0	238,2	239,3	0,0	239,3	240,6	0,0	240,6	241,8	0,0	241,8
7904	Zorg en hulpverlening	1.357,7	91,9	1.265,8	1.305,2	0,0	1.305,2	1.230,7	0,0	1.230,7	1.233,5	0,0	1.233,5	849,2	0,0	849,2	870,0	0,0	870,0
	subtotaal	6.174,2	92,5	6.081,7	6.756,5	0,0	6.756,5	5.863,1	0,0	5.863,1	5.837,4	0,0	5.837,4	4.871,0	0,0	4.871,0	4.961,5	0,0	4.961,5
Versterking leefbaarheid																			
8101	Gebiedsgericht werken	14.822,9	280,8	14.542,1	8.411,4	396,5	8.014,9	5.794,3	507,8	5.286,6	3.618,5	405,0	3.213,5	3.030,7	420,2	2.610,5	2.774,6	436,0	2.338,6
8102	Sociaal-economische vitalisering	480,9	0,0	480,9	1.154,7	0,0	1.154,7	960,7	0,0	960,7	968,3	0,0	968,3	976,5	0,0	976,5	985,1	0,0	985,1
8201	Leefbaarheid (groei en krimp)	1.509,6	12,7	1.496,9	15.654,3	0,0	15.654,3	15.299,1	0,0	15.299,1	7.542,9	0,0	7.542,9	4.782,0	0,0	4.782,0	1.443,1	0,0	1.443,1
	subtotaal	16.813,4	293,5	16.519,9	25.220,4	396,5	24.823,9	22.054,1	507,8	21.546,3	12.129,7	405,0	11.724,7	8.789,3	420,2	8.369,1	5.202,8	436,0	4.766,8
Totaal Cultuur en maatschappij		30.593,5	725,5	29.868,0	47.077,8	593,0	46.484,8	40.718,1	854,2	39.863,9	28.801,2	755,0	28.046,2	23.844,0	628,1	23.215,9	18.369,0	546,9	17.822,1
Openbaar bestuur																			
1100	Provinciale Staten																		
	subtotaal	2.528,4	0,0	2.528,4	2.463,5	0,0	2.463,5	2.420,5	0,0	2.420,5	2.486,3	0,0	2.486,3	2.507,4	0,0	2.507,4	2.588,8	0,0	2.588,8
Overige bestuursorganen																			
1200	Gedeputeerde Staten	4.200,4	198,2	4.002,3	2.171,5	101,8	2.069,8	1.967,6	101,8	1.865,8	2.030,5	105,5	1.925,0	2.102,5	109,5	1.993,0	1.968,9	113,6	1.855,3
1300	Kabinetszaken	990,5	40,0	950,5	459,7	0,0	459,7	433,7	0,0	433,7	448,8	0,0	448,8	465,1	0,0	465,1	482,1	0,0	482,1
	subtotaal	5.190,9	238,2	4.952,7	2.631,2	101,8	2.529,4	2.401,2	101,8	2.299,4	2.479,3	105,5	2.373,8	2.567,6	109,5	2.458,1	2.450,9	113,6	2.337,3
Bestuurlijke samenwerking																			
1400	Bestuurlijke organisatie	1.159,7	0,0	1.159,7	604,4	0,0	604,4	358,9	0,0	358,9	289,5	0,0	289,5	-57,0	0,0	-57,0	-59,2	0,0	-59,2
1500	Interbestuurlijk en financieel toezicht	515,7	0,0	515,7	496,6	0,0	496,6	442,2	0,0	442,2	457,1	0,0	457,1	473,2	0,0	473,2	489,9	0,0	489,9
1600	Openbare orde en veiligheid	557,2	289,4	267,8	657,7	0,0	657,7	414,6	0,0	414,6	160,9	0,0	160,9	165,5	0,0	165,5	170,3	0,0	170,3
1900	Uitvoering van wettelijke regelingen	1.693,2	0,0	1.693,2	117,0	0,0	117,0	106,2	0,0	106,2	109,2	0,0	109,2	112,9	0,0	112,9	116,7	0,0	116,7
1901	Bestuurlijke samenwerking	1.385,7	21,0	1.364,7	1.557,0	0,0	1.557,0	1.586,0	0,0	1.586,0	1.617,2	0,0	1.617,2	1.538,3	0,0	1.538,3	1.585,8	0,0	1.585,8
1908	Archiefinspectie	465,4	46,6	418,8	427,1	48,2	378,8	424,5	49,7	374,8	431,4	51,5	379,9	439,3	53,4	385,9	447,6	55,4	392,2
	subtotaal	5.776,8	357,1	5.419,8	3.859,9	48,2	3.811,6	3.332,4	49,7	3.282,7	3.065,3	51,5	3.013,8	2.672,3	53,4	2.618,9	2.751,2	55,4	2.695,8

Bedragen x € 1.000

Prod.gr. nummer	Omschrijving	rekening 2016			2017 na 6e wijziging			2018 begroting			2019			2020			2021		
		lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo
	Communicatie																		
1902	Communicatie	3.199,5	1,1	3.198,4	1.307,4	1,3	1.306,1	1.157,4	1,3	1.156,1	1.173,0	1,3	1.171,7	1.050,1	1,3	1.048,8	1.078,0	1,3	1.076,7
1903	Promotie en relatiemanagement	1.008,4	29,7	978,6	591,0	0,0	591,0	985,4	0,0	985,4	682,9	0,0	682,9	696,2	0,0	696,2	710,0	0,0	710,0
	subtotaal	4.207,8	30,8	4.177,0	1.898,5	1,3	1.897,2	2.142,8	1,3	2.141,5	1.855,9	1,3	1.854,6	1.746,3	1,3	1.745,0	1.788,0	1,3	1.786,7
	Totaal Openbaar bestuur	17.704,0	626,1	17.078,0	10.853,0	151,3	10.701,7	10.297,0	152,8	10.144,2	9.886,7	158,3	9.728,4	9.493,6	164,2	9.329,4	9.578,9	170,3	9.408,6
	Algemene dekkingsmiddelen en bedrijfsvoering																		
	Bedrijfsvoering																		
0501	Stelposten bedrijfsvoering	0,0	0,0	0,0	247,4	0,0	247,4	1.491,7	0,0	1.491,7	1.538,2	0,0	1.538,2	925,0	0,0	925,0	689,8	0,0	689,8
0600	Toegerekende overhead	0,0	0,0	0,0	34.040,9	0,0	34.040,9	30.849,9	0,0	30.849,9	31.965,2	0,0	31.965,2	33.168,1	0,0	33.168,1	34.416,2	0,0	34.416,2
1904	Voorzieningen personeel	115,4	642,9	-527,5	157,1	189,4	-32,3	117,1	28,2	88,9	117,1	28,4	88,7	119,5	29,1	90,4	121,9	29,8	92,1
1905	Verhuur gebouwen	272,2	260,8	11,4	239,2	217,6	21,6	231,7	222,8	8,9	240,0	230,9	9,1	249,1	239,6	9,5	258,4	248,6	9,8
1906	Diensten voor derden	6.909,2	5.382,9	1.526,3	1.011,8	2.497,6	-1.485,9	381,2	1.331,4	-950,2	395,0	1.379,2	-984,2	409,8	1.430,6	-1.020,8	425,3	1.484,1	-1.058,8
	subtotaal	7.296,8	6.286,6	1.010,1	35.696,4	2.904,6	32.791,8	33.071,5	1.582,4	31.489,1	34.255,6	1.638,5	32.617,1	34.871,5	1.699,3	33.172,2	35.911,6	1.762,5	34.149,1
	Algemene dekkingsmiddelen																		
0100	Uitkering Provinciefonds	0,0	214.056,1	-214.056,1	0,0	212.498,9	-212.498,9	0,0	180.192,3	-180.192,3	0,0	168.952,6	-168.952,6	0,0	171.762,7	-171.762,7	0,0	157.487,3	-157.487,3
0200	Opbrengst provinciale belastingen	0,0	53.987,2	-53.987,2	0,0	55.490,1	-55.490,1	0,0	56.199,8	-56.199,8	0,0	56.874,8	-56.874,8	0,0	57.829,6	-57.829,6	0,0	58.874,0	-58.874,0
0300	Geldeningen en uitzettingen	14.784,0	31.143,2	-16.359,2	547,3	22.269,9	-21.722,6	434,0	16.515,0	-16.081,0	932,0	14.906,1	-13.974,1	1.126,0	17.909,5	-16.783,5	824,0	11.917,7	-11.093,7
0400	Deelnemingen	4.349,8	21.399,7	-17.049,9	237,1	7.158,0	-6.920,9	100,0	6.622,7	-6.522,7	0,0	7.096,8	-7.096,8	0,0	7.036,7	-7.036,7	0,0	7.858,3	-7.858,3
0500	Onvoorzien	0,0	0,0	0,0	100,0	98,0	2,0	500,0	0,0	500,0	500,0	0,0	500,0	1.285,2	0,0	1.285,2	3.383,9	0,0	3.383,9
0700	Vennootschapsbelasting	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	subtotaal	19.133,8	320.586,2	-301.452,4	884,4	297.514,9	-296.630,5	1.034,0	259.529,8	-258.495,8	1.432,0	247.830,3	-246.398,3	2.411,2	254.538,6	-252.127,4	4.207,9	236.137,3	-231.929,4
07	Totaal voor bestemming	465.633,3	505.911,3	-40.278,0	378.857,6	319.672,8	59.184,9	384.576,1	311.940,0	72.636,1	266.767,6	262.113,6	4.654,1	258.542,5	269.120,7	-10.578,2	243.855,4	251.079,2	-7.223,8
0800	Mutaties reserves:																		
	1. Ruimte en water	55,5	501,0	-445,5	0,0	2.136,2	-2.136,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	2. Milieu en energie	4.904,3	6.671,0	-1.766,7	0,0	3.617,6	-3.617,6	0,0	3.450,4	-3.450,4	0,0	2.870,3	-2.870,3	0,0	1.822,9	-1.822,9	0,0	4.345,8	-4.345,8
	3. Platteland en natuur	14.189,4	100,0	14.089,4	2.666,7	1.075,4	1.591,3	542,7	3.379,7	-2.837,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	4. Bereikbaarheid	68.564,0	27.916,0	40.648,0	12.168,7	33.225,7	-21.057,0	0,0	44.355,6	-44.355,6	0,0	1.897,1	-1.897,1	0,0	2.912,4	-2.912,4	1.642,9	2.769,4	-1.126,5
	5. Economie	13.188,7	3.816,0	9.372,7	1.500,0	11.672,3	-10.172,3	1.500,0	6.379,8	-4.879,8	1.500,0	347,5	1.152,5	1.500,0	412,5	1.087,5	0,0	275,0	-275,0
	6. Cultuur en maatschappij	11.917,5	6.241,0	5.676,5	7.151,6	21.197,4	-14.045,8	300,0	10.456,3	-10.156,3	0,0	3.469,9	-3.469,9	0,0	2.853,6	-2.853,6	0,0	1.213,0	-1.213,0
	7. Openbaar Bestuur	210,0	0,0	210,0	0,0	355,9	-355,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	8. Alg. dekkingsmiddelen en bedrijfsvoering	47.216,7	41.624,2	5.592,5	112.867,6	122.259,0	-9.391,5	16.843,1	25.622,2	-8.779,0	16.834,7	16.349,2	485,6	10.361,4	1.476,7	8.884,7	8.026,2	1.757,1	6.269,1
	subtotaal	160.246,1	86.869,2	73.376,9	136.354,6	195.539,4	-59.184,9	19.185,8	93.644,0	-74.458,2	18.334,7	24.933,9	-6.599,2	11.861,4	9.478,1	2.383,3	9.669,1	10.360,3	-691,2
09	Totaal na bestemming	625.879,4	592.780,5	33.098,9	515.212,2	515.212,2	0,0	403.761,9	405.584,1	-1.822,1	285.102,4	287.047,5	-1.945,1	270.403,9	278.598,7	-8.194,9	253.524,5	261.439,5	-7.915,0

Bedragen x € 1.000

Bijlage 2. Aanmerkelijke verschillen tussen Begroting 2018 en rekening 2016

Conform het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) worden de aanmerkelijke verschillen tussen de Begroting 2018 en de Rekening 2016 op hoofdlijnen toegelicht.

Omdat het BBV geen aanwijzing geeft wat een aanmerkelijk verschil precies inhoudt, zijn wij bij de verklaring van de aanmerkelijke verschillen uitgegaan van tenminste 10% van het programmatotaal met een minimum van € 250.000. Voor zover de verschillen per programma deze grens overschrijden, lichten wij hierna de verschillen per programma op hoofdlijnen toe.

Als er in de Begroting 2018 sprake is van lagere lasten dan wel hogere baten ten opzichte van de Rekening 2016 dan spreken wij over een voordeel (V). Als er in de Begroting 2018 sprake is van hogere lasten dan wel lagere baten ten opzichte van de Rekening 2016 dan hebben wij het in onderstaande analyse over een nadeel (N).

Programma Ruimte en water

Lasten

Het verschil bij de lasten tussen de Begroting 2018 en de Rekening 2016 is ongeveer € 43,2 miljoen voordelig. Dit verschil wordt in hoofdlijnen veroorzaakt door:

- € 2,7 miljoen (V) - Sinds 2017 worden de apparaatskosten op een andere wijze toegerekend dan in de voorgaande jaren. Mede daardoor liggen de apparaatskosten in de Begroting 2018 circa € 2,7 miljoen lager dan in de Jaarrekening 2016.
- €37,0 miljoen (V) - Betreft de in de Jaarrekening 2016 getroffen voorziening in verband met de grondexploitatie Blauwestad.
- € 2,2 miljoen (V) - De overige lasten bij het onderdeel Ruimtelijke ontwikkeling liggen in de Begroting 2018 lager dan in Rekening 2016. Dit betreft onder meer de lasten 2016 grondexploitatie Blauwestad.
- € 1,3 miljoen (V) - De lasten van Waterbeheer worden in de Begroting 2018 lager geraamd dan in de Rekening 2016. Voor een deel wordt dit veroorzaakt door het in 2016 instellen van de voorziening Grondwaterheffing.

Baten

Het verschil bij de baten tussen de Begroting 2018 en de Rekening 2016 is ongeveer € 4,4 miljoen nadelig. Dit verschil wordt in hoofdlijnen veroorzaakt door:

- € 4,0 miljoen (N) - De baten bij het onderdeel Ruimtelijke ontwikkeling liggen in de Begroting 2018 lager dan in Rekening 2016. Dit betreft onder meer de baten grondexploitatie Blauwestad.
- € 0,3 miljoen (N) - De baten met betrekking tot Wonen worden in de Begroting 2018 lager geraamd dan in Rekening 2016. Dit betreft onder meer de in 2016 ontvangen baten woningmarktonderzoek aardbevingsgebied.
- € 0,1 miljoen (N) - De baten van Waterbeheer worden in de Begroting 2018 lager geraamd dan in de Rekening 2016.

Programma Milieu en energie

Lasten

Het verschil bij de lasten tussen de Begroting 2018 en de Rekening 2016 is ongeveer € 50,6 miljoen voordelig. Dit verschil wordt in hoofdlijnen veroorzaakt door:

- € 3,2 miljoen (V) - Sinds 2017 worden de apparaatskosten op een andere wijze toegerekend dan in de voorgaande jaren. Mede daardoor liggen de apparaatskosten in de Begroting 2018 circa € 3,2 miljoen lager dan in de Jaarrekening 2016.
- € 1,6 miljoen (V) - De lasten Bodemsanering worden in de Begroting 2018 lager geraamd dan in de Rekening 2016.
- € 0,3 miljoen (N) - De raming van de lasten voor het onderdeel Afval en duurzaam bodembeheer (met name Nazorg stortplaatsen en baggerspeciedepots) liggen in de Begroting 2018 hoger dan in de Rekening 2016.
- € 1,0 miljoen (N) - De lasten Dossier gaswinning worden in de Begroting 2018 hoger geraamd dan in de Rekening 2016.
- € 0,9 miljoen (V) - De lasten Ontgrondingen worden in de Begroting 2018 lager geraamd dan in de Rekening 2016. Het gaat in 2016 om de lasten in verband met het instellen van de voorziening Ontgrondingen.

- € 2,0 miljoen (V) - De raming van de lasten voor Vergunningverlening, handhaving en toezicht liggen in de Begroting 2018 lager dan in de Rekening 2016. Het gaat in 2016 met name om de gemaakte kosten bestuursdwang en problematiek North Refinery.
- € 0,2 miljoen (V) - De geraamde lasten met betrekking tot Milieu (met name voor Duurzame ontwikkeling) liggen in de Begroting 2018 lager dan in de Rekening 2016.
- € 46,6 miljoen (V) - In de Begroting 2018 worden geen lasten meer geraamd in het kader van de Interimregeling Waardevermeerdering.
- € 2,6 miljoen (N) - In de Begroting 2018 liggen de overige lasten op het gebied van Energie en klimaat hoger dan in de Rekening 2016.

Baten

Het verschil bij de baten tussen de Begroting 2018 en de Rekening 2016 is ongeveer € 47,1 miljoen nadelig. Dit verschil wordt in hoofdlijnen veroorzaakt door:

- € 0,6 miljoen (V) - De raming van de baten Dossier Gaswinning liggen in de Begroting 2018 hoger dan in de Rekening 2016.
- € 0,7 miljoen (N) - De raming van de baten voor Vergunningverlening, handhaving en toezicht liggen in de Begroting 2018 lager dan in de Rekening 2016.
- € 46,6 miljoen (N) - In de Begroting 2018 worden geen baten meer geraamd in het kader van de Interimregeling Waardevermeerdering.
- € 0,4 miljoen (N) - In de Begroting 2018 liggen de overige baten op het gebied van Energie en klimaat lager dan in de Rekening 2016.

Programma Platteland en natuur

Lasten

Het verschil bij de lasten tussen de Begroting 2018 en de Rekening 2016 is ongeveer € 5,6 miljoen nadelig. Dit verschil wordt in hoofdlijnen veroorzaakt door:

- € 1,4 miljoen (V) - Sinds 2017 worden de apparaatskosten op een andere wijze toegerekend dan in de voorgaande jaren. Mede daardoor liggen de apparaatskosten in de Begroting 2018 circa € 1,4 miljoen lager dan in de Jaarrekening 2016.
- € 0,8 miljoen (N) - De lasten Natuurontwikkeling worden in de Begroting 2018 hoger geraamd dan in de Rekening 2016.
- € 0,6 miljoen (N) - De lasten Natuurbeheer worden in de Begroting 2018 hoger geraamd dan in de Rekening 2016.
- € 1,4 miljoen (N) - De lasten met betrekking tot Landschap worden in de Begroting 2018 hoger geraamd dan in de Rekening 2016.
- € 1,4 miljoen (N) - De lasten met betrekking tot het Waddengebied worden in de Begroting 2018 hoger geraamd dan in de Rekening 2016.
- € 1,2 miljoen (N) - De lasten voor Beheer flora en fauna worden in de Begroting 2018 hoger geraamd dan in de Rekening 2016.
- € 1,6 miljoen (N) - De lasten met betrekking tot Landbouw worden in de Begroting 2018 hoger geraamd dan in de Rekening 2016.

Baten

Het verschil bij de baten tussen de Begroting 2018 en de Rekening 2016 is ongeveer € 5,3 miljoen nadelig. Dit verschil wordt in hoofdlijnen veroorzaakt door:

- € 5,4 miljoen (N) - De baten Natuurontwikkeling worden in de Begroting 2018 lager geraamd dan in de Rekening 2016. Het betreft met name de in 2016 ontvangen pachten en erfpachten en opbrengsten verkoop gronden.
- € 0,3 miljoen (V) - De baten Natuurbeheer worden in de Begroting 2018 hoger geraamd dan in de Rekening 2016.
- € 0,2 miljoen (N) - De baten met betrekking tot het Waddengebied worden in de Begroting 2018 lager geraamd dan in de Rekening 2016.

Programma Bereikbaarheid

Baten

Het verschil bij de baten tussen de Begroting 2018 en de Rekening 2016 is ongeveer € 56,0 miljoen nadelig. Dit verschil wordt in hoofdlijnen veroorzaakt door:

- € 11,1 miljoen (V) - De baten voor Reconstructie wegen en waterwegen worden in de Begroting 2018 hoger geraamd dan in de Rekening 2016.
- € 1,4 miljoen (N) - De baten van Beheer en onderhoud wegen en waterwegen worden in de Begroting 2018 lager geraamd dan in de Rekening 2016.
- € 10,7 miljoen (N) - De baten ten behoeve van het Mobiliteitsbeleid worden in de Begroting 2018 lager geraamd dan in de Rekening 2016.
- € 55,0 miljoen (N) - De baten ten behoeve van Collectief personenvervoer (bus en trein) worden in de Begroting 2018 lager geraamd dan in de Rekening 2016. Dit wordt vooral veroorzaakt doordat vanaf 2016 de middelen in het kader van de Brede Doeluitkering Verkeer en vervoer via het Provinciefonds worden ontvangen.

Programma Economie

Lasten

Het verschil bij de lasten tussen de Begroting 2018 en de Rekening 2016 is ongeveer € 7,7 miljoen voordelig. Dit verschil wordt in hoofdlijnen veroorzaakt door:

- € 1,7 miljoen (V) - Sinds 2017 worden de apparaatskosten op een andere wijze toegerekend dan in de voorgaande jaren. Mede daardoor liggen de apparaatskosten in de Begroting 2018 circa € 1,7 miljoen lager dan in de Jaarrekening 2016.
- € 1,4 miljoen (N) - In de Begroting 2018 worden hogere lasten geraamd voor Regionale programma's dan in de Rekening 2016.
- € 5,1 miljoen (V) - In de Begroting 2018 worden de lasten voor Fysieke bedrijfsomgeving, Provinciale bedrijven en Marktsectoren lager geraamd dan in de Rekening 2016.
- € 3,5 miljoen (V) - In de Begroting 2018 worden de lasten voor Promotie, acquisitie en arbeidsmarktbeleid lager geraamd dan in de Rekening 2016.
- € 1,3 miljoen (N) - In de Begroting 2018 worden hogere lasten geraamd voor Recreatie en toerisme dan in de Rekening 2016.
- € 0,1 miljoen (V) - In de Begroting 2018 worden lagere lasten geraamd voor Grensoverschrijdende samenwerking dan in de Rekening 2016.

Baten

Het verschil bij de baten tussen de Begroting 2018 en de Rekening 2016 is ongeveer € 15,1 miljoen nadelig. Dit verschil wordt in hoofdlijnen veroorzaakt door:

- € 4,5 miljoen (N) - In de Begroting 2018 worden lagere baten geraamd voor Regionale programma's dan in de Rekening 2016. Dit verschil wordt onder meer veroorzaakt door de in 2016 ontvangen bijdragen Grote Markt Forum en Lifelines.
- € 6,9 miljoen (N) - In de Begroting 2018 worden de baten voor Provinciale bedrijven en Marktsectoren lager geraamd dan in de Rekening 2016. Dit verschil wordt onder meer veroorzaakt door de in 2016 ontvangen bijdragen in het kader van IAG3 en IAG4.
- € 3,4 miljoen (N) - In de Begroting 2018 worden de baten voor Arbeidsmarktbeleid lager geraamd dan in de Rekening 2016. Dit verschil wordt onder meer veroorzaakt door de in 2016 ontvangen bijdrage voor Groningen op voorsprong.
- € 0,3 miljoen (N) - In de Begroting 2018 worden lagere baten geraamd voor Recreatie en toerisme dan in de Rekening 2016. Dit verschil wordt onder meer veroorzaakt door de in 2016 ontvangen REP-bijdrage voor aansluiting Woldmeer.

Programma Cultuur en maatschappij

Lasten

Het verschil bij de lasten tussen de Begroting 2018 en de Rekening 2016 is ongeveer € 10,1 miljoen nadelig. Dit verschil wordt in hoofdlijnen veroorzaakt door:

- € 2,0 miljoen (V) - Sinds 2017 worden de apparaatskosten op een andere wijze toegerekend dan in de voorgaande jaren. Mede daardoor liggen de apparaatskosten in de Begroting 2018 circa € 2,0 miljoen lager dan in de Jaarrekening 2016.

- € 5,8 miljoen (N) - In de Begroting 2018 worden hogere lasten geraamd voor Cultuur, Cultureel erfgoed en Erfgoed, ruimtelijke en landschap (ERL) dan in de Rekening 2016. Dit verschil is onder meer het gevolg van de prioritering van de middelen 2018 in het kader van de Cultuurnota 2017-2020 en het in de Voorjaarsnota 2017 vastgelegde nieuw beleid met betrekking tot ERL.
- € 0,5 miljoen (V) - In de Begroting 2018 worden lagere lasten geraamd voor het Bibliotheekwerk dan in de Rekening 2016.
- € 0,2 miljoen (N) - In de Begroting 2018 worden de lasten voor Sportbeleid hoger geraamd dan in de Rekening 2016.
- € 0,3 miljoen (N) - In de Begroting 2018 worden de lasten voor Welzijn en zorg hoger geraamd dan in de Rekening 2016.
- € 7,8 miljoen (V) - In de Begroting 2018 worden de lasten voor Gebiedsgericht werken lager geraamd dan in de Rekening 2016. Het verschil wordt vooral veroorzaakt door de in 2016 verstrekte bijdragen in het kader van het Actieprogramma Werk, Energie en Leefbaarheid en de DU-Beter Benutten.
- € 0,7 miljoen (N) - In de Begroting 2018 worden de lasten voor Sociaal-economische vitalisering hoger geraamd dan in de Rekening 2016.
- € 13,4 miljoen (N) - In de Begroting 2018 worden de lasten voor Leefbaarheid hoger geraamd dan in de Rekening 2016. Het verschil wordt onder meer veroorzaakt door de voor 2018 hoger geraamde bijdragen in het kader van de Gebiedsgerichte aanpak en de inzet van extra middelen in 2018 voor leefbaarheid en zorg in het kader van het Compensatiepakket.

Programma Openbaar Bestuur

Lasten

Het verschil bij de lasten tussen de Begroting 2018 en de Rekening 2016 is ongeveer € 7,4 miljoen voordelig. Dit verschil wordt in hoofdlijnen veroorzaakt door:

- € 6,9 miljoen (V) - Sinds 2017 worden de apparaatskosten op een andere wijze toegerekend dan in de voorgaande jaren. Mede daardoor liggen de apparaatskosten in de Begroting 2018 circa € 6,9 miljoen lager dan in de Jaarrekening 2016.
- € 0,2 miljoen (N) - In de Begroting 2018 worden hogere lasten geraamd voor Provinciale Staten dan in de Rekening 2016.
- € 0,8 miljoen (V) - In de Begroting 2018 worden de lasten voor Gedeputeerde Staten lager geraamd dan in de Rekening 2016. Tot en met 2016 zijn de lasten ten behoeve van dossier Gaswinning bij dit onderdeel geraamd. Vanaf 2017 worden deze lasten geraamd in het programma Milieu en Energie.
- € 0,2 miljoen (V) - In de Begroting 2018 worden lagere lasten geraamd voor Kabinetszaken dan in de Rekening 2016. Dit verschil wordt vooral veroorzaakt door de in 2016 verstrekte bijdragen ten behoeve van de manifestaties in het kader van de viering van 4 en 5 mei.
- € 0,1 miljoen (V) - In de Begroting 2018 worden lagere lasten geraamd voor Bestuurlijke organisatie dan in de Rekening 2016. Dit verschil wordt vooral veroorzaakt door de uitgaven in 2016 in het kader van Grenzeloos Gunnen.
- € 0,3 miljoen (N) - In de Begroting 2018 worden hogere lasten geraamd voor Bestuurlijke samenwerking dan in de Rekening 2016. Dit verschil wordt vooral veroorzaakt door de hogere bijdragen ten behoeve van het IPO en het SNN in 2018.
- € 0,1 miljoen (V) - In de Begroting 2018 worden lagere lasten geraamd voor Archiefinspectie dan in de Rekening 2016. Dit verschil wordt vooral veroorzaakt door dat vanaf 2017 een deel van de bijdrage aan het RHC wordt verantwoord binnen het programma Cultuur en maatschappij.
- € 0,2 miljoen (N) - In de Begroting 2018 worden hogere lasten geraamd voor Communicatie dan in de Rekening 2016. Dit verschil wordt vooral veroorzaakt door de in 2018 geraamde lasten ten behoeve van opkomstbevordering Statenverkiezingen en ombouwen website.

Baten

Het verschil bij de baten tussen de Begroting 2018 en de Rekening 2016 is ongeveer € 0,5 miljoen nadelig. Dit verschil wordt in hoofdlijnen veroorzaakt door:

- € 0,1 miljoen (N) - In de Begroting 2018 worden de baten voor Gedeputeerde Staten lager geraamd dan in de Rekening 2016. Tot en met 2016 zijn de baten ten behoeve van dossier Gaswinning bij dit onderdeel geraamd. Vanaf 2017 worden deze baten geraamd in het programma Milieu en Energie.
- € 0,3 miljoen (N) - In de Begroting 2018 worden geen baten geraamd voor Externe Veiligheid.
- € 0,1 miljoen (N) - In de Begroting 2018 worden de baten overige aangelegenheden Openbaar bestuur lager geraamd dan in de Rekening 2016. Het verschil wordt vooral veroorzaakt door de in 2016 ontvangen bijdragen van gemeenten voor de viering van 4 en 5 mei en de in 2016 ontvangen bijdrage IPO-flexpool.

Programma Algemene dekkingsmiddelen en bedrijfsvoering

Lasten

Het verschil bij de lasten tussen de Begroting 2018 en de Rekening 2016 is ongeveer € 7,7 miljoen nadelig. Dit verschil wordt in hoofdlijnen veroorzaakt door:

- € 1,5 miljoen (N) - Van de apparaatskosten 2018 is een bedrag van circa € 1,2 miljoen nu nog niet toegedeeld aan de programma's. De toedeling van deze apparaatskosten zal gebeuren in het kader van de Najaarsnota 2018.
- € 30,8 miljoen (N) - In de Begroting 2018 worden de apparaatskosten en in het bijzonder de overhead op een andere wijze toegerekend dan in de Jaarrekening 2016.
- € 6,5 miljoen (V) - De geraamde lasten voor Diensten voor derden liggen in de Begroting 2018 lager dan in de Jaarrekening 2016. De raming voor 2018 ligt vooral lager omdat als gevolg van een wijziging van het BBV de diensten voor derden vanaf 2017 zoveel mogelijk bij de desbetreffende programma's moeten worden verantwoord. Dit komt met name tot uitdrukking bij het programma Bereikbaarheid.
- € 18,6 miljoen (V) - In de Begroting 2018 liggen de ramingen van de rentelasten circa € 18,6 miljoen lager dan in de Rekening 2016.
- € 0,5 miljoen (N) - In de Begroting 2018 wordt er aan onvoorziene uitgaven circa € 0,5 miljoen geraamd.

Baten

Het verschil bij de baten tussen de Begroting 2018 en de Rekening 2016 is ongeveer € 65,8 miljoen voordelig. Dit verschil wordt in hoofdlijnen veroorzaakt door:

- € 0,6 miljoen (N) - De geraamde baten voor Voorzieningen personeel liggen in de Begroting 2018 lager dan in de Jaarrekening 2016. Het verschil heeft met name betrekking op het in 2016 gerealiseerde beroep op de voorziening Friciekosten.
- € 4,1 miljoen (N) - De geraamde baten voor Diensten voor derden liggen in de Begroting 2018 lager dan in de Jaarrekening 2016. De raming voor 2018 ligt vooral lager omdat als gevolg van een wijziging van het BBV de baten van diensten voor derden vanaf 2017 zoveel mogelijk bij de desbetreffende programma's moeten worden verantwoord. Dit komt met name tot uitdrukking bij het programma Bereikbaarheid.
- € 33,9 miljoen (N) - De uitkering uit het Provinciefonds ligt in de Begroting 2018 circa € 33,9 miljoen lager dan de realisatie in de Rekening 2016. Dit komt enerzijds door wijzigingen in de decentralisatie-uitkeringen als onderdeel van het Provinciefonds (met name de middelen ten behoeve RSP-REP en Beter Benutten) en anderzijds door wijzigingen in de algemene uitkering ten gevolge van met name de aanpassing van de accressen van 2016 naar 2018, de uitname in 2016 van middelen uit het Provinciefonds in verband met de overheveling van de Jeugdzorg naar de gemeenten en de uitname in 2016, 2017 en 2018 in verband met de taakstelling Minder provincies.
- € 2,2 miljoen (V) - De geraamde baten uit de opcentenheffing mrb liggen volgens de raming in de Begroting 2018 circa € 2,2 miljoen hoger dan de realisatie in 2016. Dit heeft te maken met de verwachte wijziging van de samenstelling van het voertuigenpark en de (voorgestelde) tariefswijzigingen per 1 januari 2017 en 2018.
- € 14,6 miljoen (N) - De in 2016 gerealiseerde rentebaten liggen circa € 14,6 miljoen hoger dan de raming in de Begroting 2018.
- € 14,8 miljoen (N) - De in 2016 gerealiseerde dividenden NOM, dividenden Enexis en rentebaten brugleningen Enexis liggen circa € 14,8 miljoen hoger dan de raming voor 2018 in de Begroting 2018.

Verrekening met reserves

Het verschil tussen de Begroting 2018 en de Rekening 2016 is ongeveer € 147,8 miljoen voordelig.

Dit verschil heeft betrekking op een veelheid van boekingen ten gunste dan wel ten laste van de verschillende reserves, met name de Algemene reserve, reserve ESFI, reserve MIT, reserve Verkeer en vervoer (duVV), reserve RSP, reserve Provinciale meefinanciering, reserve Programma Landelijk Gebied 2, reserve EHS Zuidlaardermeer - Midden-Groningen, reserve Leefbaarheid krimpgebieden en de reserve Overboeking kredieten.

Bijlage 3. Specificatie incidentele baten en lasten 2018-2021

Programma	Omschrijving	2018	2019	2020	2021
BATEN					
Bereikbaarheid	Bijdrage Rijk - diverse RSP-projecten (NJN17)	12.558			
	Bijdrage gemeenten - diverse RSP-projecten (NJN17)	4.292			
	Capaciteitskredieten (NJN17)	3.847			
	Bijdrage Rijk - diverse RSP-projecten (NJN17)	11.512			
	Bijdrage gemeenten - diverse RSP-projecten (NJN17)	5.233			
	subtotaal	37.442			
Economie	Bijdrage gemeenten - diverse RSP-projecten (NJN17)	407			
	Bijdrage gemeenten - diverse RSP-projecten (NJN17)	270			
	Bijdrage gemeenten - diverse RSP-projecten (NJN17)	83			
	Bijdrage gemeenten - diverse RSP-projecten (NJN17)	126			
	subtotaal	888			
Cultuur en maatschappij	Bijdrage gemeenten - diverse RSP-projecten (NJN17)	117			
	subtotaal	117			
Algemene dekkingsmiddelen	Provinciefonds - natuur in relatie storting reserve PLG2	3.890			
	Provinciefonds - RSP (NJN17)	8.089			
	Provinciefonds - RSP (NJN17)	2.249			
	Provinciefonds - RSP (NJN17)	1.493			
	Provinciefonds - RSP (NJN17)	461			
	Provinciefonds - RSP (NJN17)	697			
	Provinciefonds - RSP (NJN17)	645			
<i>Programma (0800)</i>					
Milieu en energie	<i>Onttrekkingen aan de reserve per programma</i>				
	Reserve Bodemsanering	2.346	2.353	1.771	3.818
	Reserve Provinciale meefinanciering - diverse projecten (NJN17)	9			
	Reserve OVB - Green Deal	834	81	52	528
Platteland en natuur	Reserve EHS Zuidlaardermeer - Midden-Groningen (NJN17)	1.500			
	Reserve Provinciale meefinanciering - diverse projecten (NJN17)	1.880			
Bereikbaarheid	Reserve OVB - capaciteitskredieten (NJN17)	2.903			
	Reserve MIT - diverse wegenbouwprojecten (NJN17)	1.217			
	Reserve Afschrijvingen - wegen	882	1.847	2.126	2.253
	Reserve RSP - wegen	13.145			
	Reserve ESFI - diverse waterwegenbouwprojecten (NJN16)	44			
	Reserve MIT - diverse waterwegenbouwprojecten (NJN17)	1.028			
	Reserve MIT - mobiliteit (NJN17)	660			
	Reserve MIT - Uitvoeringsprogramma Fiets (NJN17)	2.390		220	
	Reserve ESFI - reservering ringwegen (NJN17)			516	516
	Reserve RSP - programmakosten RSP (NJN16)	50	50	50	
	Reserve Compensatie dividend Essent - verduurzaming OV (VJN17)	830			
	Reserve RSP - openbaar vervoer	16.026			
	Reserve MIT - collectief personenvervoer (NJN17)	5.180			
Economie	Reserve OVB - Convenant Bedrijventerreinen (NJN16)	483	348	413	275
	Reserve Provinciale meefinanciering - diverse projecten (NJN17)	3.070			
	Reserve RSP - diverse projecten (NJN17)	1.248			
	Reserve Kompas - diverse projecten (NJN17)	22			
	Reserve RSP - diverse projecten (NJN17)	828			
	Reserve RSP - diverse projecten (NJN17)	256			
	Algemene reserve - toeristische promotie - Leefbaarheid (VJN11)	87			
	Reserve RSP - diverse projecten (NJN17)	386			
Cultuur en maatschappij	Reserve Provinciale meefinanciering - diverse projecten (NJN17)	54			
	Reserve ESFI - Ontwikkeling Lauwersmeer/Lauwersoog (NJN17)	966	902	286	
	Reserve ESFI - Regio Groningen-Assen (VJN13)	1.213	1.213	1.213	1.213
	Reserve Werk, Energie en Leefbaarheid - Actieprogr. WEL (NJN16)	1.012			
	Reserve RSP - diverse projecten (NJN17)	358			
	Reserve Leefbaarheid - krimploop Eemsdelta	1.355	1.355	1.355	
	Reserve Compensatie dividend Essent - Leefbaarheid (VJN17)	5.000			
	Reserve Leefbaarheid - gebiedsgerichte aanpak (NJN17)	351			
Algemene dekkingsmiddelen	Algemene reserve - gebiedsgerichte aanpak (NJN17)	147			
	Reserve OVB - gevelrenovatie (IB15)		100		
	Reserve OVB - dossier gaswinning (BG18)	262	437		
	Reserve AKP - diverse personeelskosten (BG18)	868	895	560	582
	Reserve Beheer Wegen en Kanalen - div. pers.kosten (BG17)	48	50	52	54
	Reserve RSP - diverse personeelskosten (BG17)	180	187	194	201
	Reserve Compensatie dividend Essent - GAE - NEDAB (VJN17)	217	650	650	650
	Reserve Afschrijvingen - veegauto (NJN17)	21	21	21	21
	Reserve Meefinanciering - Convenant Bedrijventerreinen (NJN17)	750			

Bedragen x € 1.000

Programma	Omschrijving	2018	2019	2020	2021
BATEN					
	Algemene reserve -erschikking begrotingsruimte (VJN14)	5.625			
	Algemene reserve -erschikking begrotingsruimte (VJN15)	2.845	5.523		
	Algemene reserve -erschikking begrotingsruimte (BG16)	5.734	5.465		
	Algemene reserve -erschikking begrotingsruimte (VJN16)	851	709		
	Algemene reserve -erschikking begrotingsruimte (NJN16)	3.808	-1.187		
	Algemene reserve -erschikking begrotingsruimte (BG17)	256	-1.426		
	Algemene reserve -erschikking begrotingsruimte (VJN17)	1.049	2.735		
	Algemene reserve -bestemming rekeningsresultaat (VJN17)		1.986		
	Algemene reserve -erschikking begrotingsruimte (NJN17)	872	642		250
	Algemene reserve -energieparticipatie -risicoafdekking (VJN17)	2.500			
	subtotaal	111.168	24.934	9.478	10.360
	totaal Baten	149.615	24.934	9.478	10.360
LASTEN					
Ruimte en water	Retailagenda (VJN17) uit compensatiepakket GAE	1.400			
	Retailagenda -fasering (VJN17)	-150			
	Uitvoering Omgevingsvisie -fasering (NJN17)	25			
	subtotaal	1.275			
Milieu en energie	Bodemsanering (NJN17)	2.346	2.353	1.771	3.818
	Dialogotafel Gaswinning (VJN14, VJN17)	207	207		
	Advisering dossier gaswinning (VJN17)	300			
	Werkbudget dossier gaswinning (BGR18)	100	250		
	Klachtenafhandeling Groninger Airport Eelde (IB14)	18			
	Verbeteren toezicht en handhaving/verbeteren milieuklachtenstelsel (VJN15, VJN16, VJN17)	91	101		
	Omgevingswet (VJN16)	80			
	Programma Implementatie Omgevingswet (VJN17)	975	475		
	Provinciale meefinanciering -diverse projecten (NJN17)	9			
	Green Deal (NJN2017)	834	81	52	528
	Windenergie op land (NJN17)	60			
	Energieprogramma (BG16, VJN16)	1.400	1.400		
	Revoluerend fonds -uitvoeringskosten, fasering (NJN17)	-275	-325	-325	250
	subtotaal	3.798	2.189	-273	778
Platteland en natuur	Verwerven natuur (NJN17)	3.347			
	Natura 2000 Waddenzee (VJN15)	100	100		
	Herstel (oorspronkelijke) EHS (VJN15)	500	500		
	Aankoop gronden EHS (NJN2017)	1.500			
	Provinciale meefinanciering -diverse projecten (NJN17)	25			
	Provinciale meefinanciering -diverse projecten (NJN17)	128			
	Waddenkust/Eems-Dollard (VJN17)	1.500	1.500		
	Ombouw/uitbreiding biologische landbouw (VJN15)	300	300		
	Provinciale meefinanciering -diverse projecten (NJN17)	1.726			
	Natuurinclusieve landbouw (VJN17)	300	300		
	Samenwerken in de sector (VJN17)	160	160		
	subtotaal	6.240	2.860		
Bereikbaarheid	RSP -diverse projecten wegen (NJN17)	29.996			
	Capaciteitskredieten (NJN17)	6.750			
	Bijdrage aan diverse wegenbouwprojecten (NJN17)	1.217			
	Kadewerken Noord-Willemskanaal (VJN17)	376			
	Kapitaallast Vaarweg Lemmer-Delfzijl (NJN17)	-1.255			
	Kapitaallasten wegen via reserve Afschrijvingen (NJN17)	882	1.847	2.126	2.253
	Aanvulling MJP Beheer en Onderhoud 2017-2010 (VJN16)	400	400	400	
	Meerjarenuitvoeringsprogr. Verkeersveiligheid -fasering (NJN2017)	1.364	64	-233	
	Bijdrage aan diverse waterwegenbouwprojecten -ESFI (NJN17)	44			
	Bijdrage aan diverse waterwegenbouwprojecten -MIT (NJN16)	1.028			
	Boordvoorzieningen (VJN17)				-1.643
	Mobiliteit (NJN17)	660			
	Fietsbeleid (BG16)	250	250		
	Uitvoeringsprogramma Fiets 2017-2020	2.390		220	
	Reservering ringwegen -ESFI (VJN04)			516	516
	Programmakosten RSP (NJN16)	50	50	50	
	Verduurzaming OV (VJN17)	2.500			
	RSP -diverse projecten openbaar vervoer (NJN17)	40.860			
	Collectief personenvervoer (NJN17)	5.180			
	subtotaal	62.696	2.611	3.080	1.127

Bedragen x € 1.000

Programma	Omschrijving	2018	2019	2020	2021
LASTEN					
Economie	Convenant Bedrijventerreinen (NJN17)	483	348	413	275
	Meefinanciering, risicoafdekking revolverend fonds mkb (VJN14)	-1.500	-1.500	-1.500	
	Provinciale meefinanciering - diverse projecten (NJN17)	5			
	RSP - diverse projecten (NJN17)	3.905			
	Investering GAE - kapitaalstorting (VJN17)	1.800			
	Investering GAE - NEDAB (VJN17)	217	650	650	650
	Internet/breedbandinfrastructuur (NJN17)	60	130		
	Marktsectoren (VJN16)	350	350		
	Reserve Kompas - diverse projecten (NJN17)	2			
	Provinciale meefinanciering - diverse projecten (NJN17)	3.018			
	RSP - diverse projecten (NJN17)	2.592			
	Programma Innovatie en Duurzaamheid 3 (VJN17)	800	800		
	Acquisitie Noord-Nederland (VJN17)	200			
	Leven-lang-lerenfonds (VJN15)	100	100		
	Arbeidsmarkt (VJN14, VJN16)	200	300		
	RSP - diverse projecten (NJN17)	800			
	Marketing Groningen - van spaarsaldo via Algemene reserve (VJN11)	87			
	Visie Toerisme (VJN15)	384	384		
	Reserve Kompas - diverse projecten (NJN17)	19			
	Provinciale meefinanciering - diverse projecten (NJN17)	46			
	RSP - diverse projecten (NJN17)	1.209			
	subtotaal	13.504	1.562	-438	925
Cultuur en maatschappij	Cultuurnota (VJN15)	1.206	1.199	1.191	
	Cultuurnota - continuering nieuw beleid (BG16)	653	653	653	
	Incidenteel budget cultuur - fasering (NJN2017)	-40			
	Provinciale meefinanciering - diverse projecten (NJN17)	54			
	NAD Nuis - groot onderhoud naar 2016 (NJN16)	-25			
	Erfgoedmonitor (VJN15)	150	150		
	Erfgoed, Ruimtelijke kwaliteit en Landschap (ERL) (VJN17)	2.525	525		
	Sociaal beleid - subsidie instellingen (BG16)	160	160		
	Sociaal beleid - krediet Participatieprojecten (BG16)	90	90		
	Bijdrage voedsel- en kledingbanken (BG16)	40			
	Sportbeleid (VJN15)	300	300		
	Subsidieregeling asielzoekersbeleid (BG16)	100	100		
	Ondersteunen vrijwilligerswerk (incl. sport) (VJN15)	255	255		
	Behoud ziekenhuiszorg in de regio (VJN15, IB15)	50	50		
	Zorgmonitor (BG16)	100	100		
	Investeringsbudget Lauwersmeer/Lauwersoog (ESFI) (NJN17)	966	902	286	
	Bijdrage Regio Groningen-Assen 2023 (VJN13)	1.213	1.213	1.213	1.213
	Actieprogramma Werk, Energie en Leefbaarheid (NJN16)	1.012			
	RSP - diverse projecten (NJN17)	1.120			
	Leefbaarheid (VJN15, fasering NJN16)	5.570	5.270		
	Leefbaarheid groei en krimp - fasering (NJN17)	750			
	Uitvoeringsprogr. Leefbaarheid, Addendum Zorg - fasering (NJN17)	-1.340	838		
	Eemsdelta aandeel krimploop (VJN13)	1.355	1.355	1.355	
	Compensatiepakket GAE - Leefbaarheid (VJN17)	3.600			
	Gebiedsgerichte aanpak (NJN2017)	498			
	Bijdrage gemeente De Marne t.l.v. reserve Leefbaarheid (VJN14)	-300			
	subtotaal	20.062	13.159	4.697	1.213
Openbaar bestuur	Fractievergoedingen (VJN16)	26	27		
	Appa (NJN16)	187	194	201	
	Grenzeloos gunnen (VJN17)	412	344		
	Noordelijke samenwerking / public affairs SNN (IB15)	125	125		
	Opkomstbevordering Statenverkiezingen (VJN17)	50	50		
	Website ombouwen naar online dienstverleningskanaal (NJN16)	50	50		
	Uitvoeringsnota Evenementen - fasering (NJN17)	306			
	subtotaal	1.130	763	201	

Bedragen x € 1.000

Programma	Omschrijving	2018	2019	2020	2021
LASTEN					
Algemene dekkingsmiddelen					
Bedrijfsvoering	Continueren nieuw beleid formatie cultuur 2017-2020 (IB13)	49	49	49	
	Krimp 1,8 fte AKP t/m 2020 (VJN13)	200	208	217	
	Windenergie op land (IB13)	92			
	Archeoloog (VJN15)	40	40		
	Formatie Landbouw (IB15)	90	90	p.m.	p.m.
	Bedrijfsvoeringsopgaven (IB15)	273	273		
	Verscherping toezicht en handhaving (VJN16)	62	63		
	Leefbaarheid - personeelskosten (VJN15, fasering NJN16)	200	200		
	Stelpost Uitvoeringskosten (fte) cultuurnota t/m 2020 (VJN15)	195	202	209	
	Sport - formatie 0,625 fte (t/m 2019) (VJN17)	53	55		
	Traineeprogramma (IB15)	132	132		
	Informatiestrategie (IB15)	141	141		
	Strategisch vermogen (VJN17)	107			
	Circulaire Economie (VJN17)	115	120		
	Landbouwbouwprogramma 2017-2020 (VJN17)	96	100	104	
	Leefbaarheid 2016-2020, Addendum Zorg (NJN17)	65	65		
	Personele inzet dossier gaswinning (BG18)	162	187		
	Diverse verwerkte AKP t.l.v. reserves	1.097	1.132	806	837
	Veegauto via reserve Afschrijvingen	21	21	21	21
	Gevelrenovatie via reserve OVB		100		
Algemene dekkingsmiddelen	Krediet Provinciale deelnemingen (IB15)	100			
Programma (0800)	Stortingen in de reserve per programma				
Platteland en natuur	Reserve PLG2 - verwerven natuur	-3.347			
	Reserve PLG2 - ontwikkelopgave	3.890			
Bereikbaar	Reserve Aankoopsommen wegen/waterwegen (IB14, IB15, NJN16)				1.643
Economie	Algemene reserve - Revolving fund mkb (VJN14)	1.500	1.500	1.500	
Cultuur en maatschappij	Reserve Leefbaarheid - De Marne	300			
Algemene dekkingsmiddelen	Reserve RSP - bespaarde rente (NJN16)		389	405	252
	Reserve Afskoop verv. kunstwerken W'diep - bespaarde rente (NJN16)	158	216	286	191
	Reserve EHS - bespaarde rente (NJN16)	46	64	87	59
	Reserve Leefbaarheid - bespaarde rente (NJN16)	167	121	48	8
	Reserve MIT - inkomsten rente en dividenden Enexis (NJN16)	4.004	5.047	8.584	7.123
	Algemene reserve - Blauwestad (VJN15)	1.945			
	Algemene reserve - Economic Board Groningen (VJN15)	4.500			
	Algemene reserve - Weerstandsvermogen (VJN15)	2.500	2.500		
	Reserve AKP - surplus formatiereductie Kleiner en Beter (BG17)	394	394	394	394
	Algemene reserve - Weerstandsvermogen (VJN17)	1.125	-1.375		
	Algemene reserve - sparen voor 2020-2023 (VJN17/BG18)		8.836		
	Algemene reserve -erschikking begr.ruimte 2019-2017 (BG18)		644		
	Res. Afskoop verv. kunstw. W'diep - Vaarweg Lemmer-Delfzijl (NJN17)	1.255			
	Reserve OVB - Convenant Bedrijventerreinen (NJN17)	750			
	Algemene reserve - fasering (NJN17)			558	
	subtotaal	22.476	21.512	13.267	10.526
	totaal Lasten	131.180	44.656	20.535	14.569
SALDO BATEN en LASTEN		18.435	-19.722	-11.057	-4.208

Bedragen x € 1.000

De lasten en baten van deze onderdelen zijn (deels) aan elkaar gekoppeld.

Bijlage 4. Infrastructurele projecten: planning investeringen 2018-2021

Naam project/reservering	Raming	Bijdragen van derden/duVV	Bijdrage van de provincie gedurende het project				
			Reserve ESFI	invest.ruimte algemene middelen	nieuw beleid aanvaard/beleid	actieplan verkeers-veiligheid	MIT/RSP
- Reservering Fietsrouteplus Groningen-Leek (voordracht 71/2015)	p.m.			872.000			
- Cofinanciering programma Bereikbaarheid	762.656			762.656			
- Calamiteitenpot vervanging kunstwerken	1.004.262		241.639	762.623			

TOELICHTING BIJ DE PLANNING INFRASTRUCTURELE PROJECTEN 2018-2021

Elk jaar komt via de begroting uit de algemene middelen een bedrag beschikbaar van € 762.656 voor het doen van investeringen in infrastructuur. Het gaat dan niet alleen om nieuwbouwinvesteringen maar ook om het oplossen van instandhoudingsknelpunten (voor zover die niet binnen het Meerjarenprogramma Beheer & Onderhoud of het MIT kunnen worden opgelost).

De bovenstaande tabel geeft een (indicatief) beeld van de bestemming/inzet van deze middelen voor een periode van 4 jaar. Dit is inclusief de nog in te zetten ruimte uit voorgaande jaren. De groen gekleurde projecten/reserveringen laten zien welk (potentieel) beslag de afgelopen periode op de algemene middelen voor infrastructuur is gedaan. Als de middelen op basis van statenbesluitvorming zijn overgeheveld naar het projectbudget verdwijnt het project (en de daarmee gemoeide middelen) het jaar er op uit de tabel.

Via de periodieke voortgangsrapportages infrastructurele werken kan dan het verdere verloop rond zo'n project worden gevolgd.

Afkortingenlijst

AB	Algemeen Bestuur
ABC	ArbeidsBemiddelingsCoördinatiepunt
AKP	Apparaatskosten Personeel
AO	Administratieve Organisatie
Appa	Algemene pensioenwet politieke ambtsdragers
AVA	Algemene Vergadering van Aandeelhouders
Awb	Algemene wet bestuursrecht
B en W	Burgemeester en Wethouders
BBE	Biobased Economy
BBP	Bruto Binnenlands Product
BBV	Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten
BCF	BTW-Compensatiefonds
BDU	(voorheen) Brede Doeluitkering
BG	Begroting
BNG	Bank Nederlandse Gemeenten
BO	Beheer en Onderhoud (afdeling)
BRP	Bruto Regionaal Product
BRZO	Besluit risico's zware ongevallen
btw/BTW	belasting over de toegevoegde waarde
BWK	(voorheen) Beheer Wegen en Kanalen
BZK	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (ministerie)
cao	collectieve arbeidsovereenkomst
CBL	Cross Border Leases
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CE	Circulaire Economie
COA	Centraal Orgaan opvang Asielzoekers
CPI	consumentenprijsindex
CROW	Centrum voor Regelgeving en Onderzoek in de Grond-, Water- en Wegenbouw en de Verkeerstechniek
CSA	Credit Support Annex
CSV	Claim Staat Vennootschap Amsterdam
CUR	Civieltechnisch Centrum Uitvoering Research en Regelgeving
DB	Dagelijks Bestuur
DBFM	Design Build Finance Maintain
DLG	(voormalige) Dienst Landelijk Gebied
DOO	Datahuishouding op Orde
DRIS	Dynamisch Reizigersinformatiesysteem
DSO	Digitaal Stelsel Omgevingswet
DU/du	Decentralisatie-uitkering
DVvG	De Verhalen van Groningen (stichting)
EHS	Ecologische Hoofdstructuur
EMU	Europese Monetaire Unie
EPZ	Elektriciteits-Productiemaatschappij Zuid-Nederland
ERL	Erfgoed, Ruimtelijke kwaliteit en Landschap (opgave)
ESFI	Economische, Sociale en Fysieke Infrastructuur (reserve)
EU	Europese Unie
EV	Externe Veiligheid
EZ	Economische Zaken (ministerie)
FBE	Faunabeheereenheid
fido	financiering decentrale overheden (wet)
FZ	Facilitaire zaken (afdeling)

GAE	Groningen Airport Eelde
GD	Groningen Drenthe
GO	Groninger Ondernemersregeling
GOP	Geregelde oversteekplaats
GR	Gemeenschappelijke Regeling
GREX	Grondexploitatie
GS	Gedeputeerde Staten
GSP	Groningen Seaports
GVT	Gericht verkeerstoezicht
GWO	Gemeenschappelijke Werkorganisatie
HJSO	Haydn Jeugd Strijkorkest
HOV	Hoogwaardig Openbaar Vervoer
hr	human resources
HTSM	High Tech Systems & Materials
HVO	Hydrotreated Vegetable Oil
IAG	Innovatief Actieprogramma Groningen
IB	Integrale Bijstelling
IBOI	Index Bruto Overheidsinvesteringen
IBT	Interbestuurlijk Toezicht
ICT	Informatie- en communicatietechnologie
IenD	Innovatie en Duurzaamheid
IenM	Infrastructuur en Milieu (ministerie)
IFG	Investeringsfonds Groningen
IFNN	Innovatiefonds Noord-Nederland
IKB	individueel keuzebudget
ILG	Investeringsbudget Landelijk Gebied
Interreg	Interregionaal (Europees subsidieprogramma)
IPO	Interprovinciaal Overleg
K&C	Kunst & Cultuur
KLOV	Kleinschalig Openbaar Vervoer
KRW	Kaderrichtlijn Water
kWh	kilowattuur
LEM	Luchthaven Exploitatie Maatschappij
M&O	Misbruik & Oneigenlijk gebruik
MEDAL	(gemeenten) De Marne, Eemsmond, Delfzijl, Appingedam en Loppersum
MEE	Mobiliteit, Economie en Energie (Statencommissie)
MIT	Meerjarenprogramma Infrastructuur en Transport
MJOP	Meerjarenonderhoudsplan
MK12	Martinikerkhof 12
mkb	midden- en kleinbedrijf
mrh	motorrijtuigenbelasting
MUP	Meerjarenuitvoeringsprogramma
MURA	muskusrattenbestrijding
MW	Megawatt
NAD	Noordelijk Archeologisch Depot
NAM	Noordelijke Aardolie Maatschappij
NCG	Nationaal Coördinator Groningen
NEDAB	Niet-economische diensten van algemeen belang
NEN	Nederlands Normalisatie Instituut
NIB	Northern Information Board
NJN	Najaarsnota
NL	Nederland
NME	Natuur- en Milieueducatie
NMR	Normaal Maatschappelijk Risico

n.n.b.	nog niet bekend
NNN	Natuurnetwerk Nederland
NNO	Noord Nederlands Orkest
NOM	Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij
n.v.t.	niet van toepassing
NWB	Nederlandse Waterschapsbank
ODG	Omgevingsdienst Groningen
OV	Openbaar Vervoer
OVCG	Oorlogs- en Verzetscentrum Groningen
OZG	Ommelander Ziekenhuis Groningen
ovb./OVb	overboeking (kredieten)
PBE	Publiek Belang Elektriciteitsproductie
P&C-cyclus	Planning- & Controlcyclus
PCCV	Provinciaal Commandocentrum Civiele Verdediging
PJ	PetaJoule
PLG	Programma Landelijk Gebied
POP3	Plattelandontwikkelingsprogramma 2014-2020
POV	Provinciale Omgevingsverordening
PPP	People, Planet, Profit/Prosperity
PPS	Publiek-private samenwerking
PS	Provinciale Staten
PV	Photo Voltaic
PvE	Programma van Eisen
REP	Ruimtelijk-economisch programma (onderdeel RSP-ZZL)
RGA	Regio Groningen-Assen
RHC	Regionaal Historisch Centrum
RIG	Regionale Investeringssteun Groningen
ROR	Richtlijn Overstromingsrisico's
RSP(-ZZL)	Regiospecifiek Pakket (Zuiderzeelijn)
rv	raad van commissarissen
RWE	Rheinisch-Westfälisches Elektrizitätswerk
RWS	Rijkswaterstaat
SEAN	Sociaal-economische Adviesraad Noord-Nederland
SEM	Staal, Elektro en Materieel (voormalige afdeling)
SISA	Single Information Single Audit
SLAG	Stichting Literaire Activiteiten Groningen
SLB	Stichting Landinrichting en Bodemverontreiniging
SNN	Samenwerkingsverband Noord-Nederland
SOGK	Stichting Oude Groninger Kerken
SPV	Special Purpose Vehicle
SRFG	Stichting Revolverend Fonds Groningen
SVn	Stimuleringsfonds Volkshuisvesting Nederlandse gemeenten
SZW	Sociale Zaken en Werkgelegenheid (ministerie)
UMCG	Universitair Medisch Centrum Groningen
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UvW	Unie van Waterschappen
VGG	Vereniging van Groninger Gemeenten
VJN	Voorjaarsnota
VNG	Vereniging van Nederlandse Gemeenten
VoE	Vordering op Enexis
VRI	verkeersregelinstallatie
VSK	verplicht schatkistbankieren
VTH	Vergunningverlening, Toezicht, Handhaving
VV	Verkeer en vervoer

Wabo	Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
WEL	Werk, Energie, Leefbaarheid (programma)
WVL	Water, Verkeer en Leefomgeving (Dienst)